

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Криворізький навчально-науковий
Інститут

Факультет № 1

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗЛОЧИННОСТІ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ
ПРОТИДІЇ»

(14 травня 2021 року)

КРИВИЙ РІГ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗЛОЧИННОСТІ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ
ПРОТИДІЇ»**

Рекомендовано до друку вченою радою Донецького державного університету (протокол №16 від 25.06.2021 р.)

Регіональні особливості злочинності: сучасні тенденції та стратегії протидії: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Кривий Ріг - 14 травня 2021 р. / КННІ ДонДУВС. – Кривий Ріг, 2021. – 398 с.

У матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції викладено тези учасників з таких напрямів:

ЧАСТИНА І.

- кримінально-правова характеристика регіональної злочинності;
- кримінологічний аспект регіональної злочинності;
- криміналістична характеристика регіональної злочинності;
- досудове розслідування кримінальних правопорушень поширених в регіоні;
- оперативно-розшукова діяльність, як засіб протидії регіональній злочинності;
- сучасні тенденції та стратегії протидії регіональній злочинності.

ЧАСТИНА ІІ.

➤ адміністративна діяльність поліції у протидії правопорушенням з урахуванням регіональних особливостей;

ЧАСТИНА ІІІ.

- соціально-правовий механізм протидії регіональній злочинності в Україні;
- використання ІТ технологій у виявленні та розслідуванні злочинів: регіональний аспект;
- економічна злочинність як деструктивний фактор розвитку регіональних суспільних систем;
- використання спеціальної техніки у розкритті та попередженні кримінальних правопорушень.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції.

Автори несуть повну відповідальність за зміст публікацій, добір та точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І.

Бабакін В.М.	СУЧАСНИЙ СТАН ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЄ МОЛОДЬ	<u>8</u>
Боровик А. М.	ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ	<u>13</u>
Воробей А.О.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ	<u>17</u>
Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Кріцак І. В.	КРИМІНОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ПРОДУКУЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ, ТА ОСОБЛИВОСТІ	<u>21</u>
Городецька М.С.	ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СЛІДЧИХ ПІДРПОЗДЛІВ	<u>34</u>
Дручек О.В	ЗЛОЧИНИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ: ДО ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ	<u>39</u>
Слаєв Ю.Л.	ТЕОРЕТИКО-ЮРИДИЧНЕ ЗАГАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ В СФЕРІ ОСОБЛИВИХ РЕЖИМІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	<u>44</u>
Єрошкін М.В., Салащенко Г.М.	ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	<u>49</u>
Єфімов А.С.	КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З НАРКОТИЗМОМ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ	<u>54</u>
Залевська Т. О.	ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ У СИСТЕМІ ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	<u>60</u>
Зімін М. В.	КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ: УШКОДЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ПРИ НЕФОРМАЛЬНОМУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ	<u>65</u>
Іващенко В.О.	ПРИЧИНИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>69</u>
Комісарова Н. О., Комісаров М. Л., Спиридонов А. В.	ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В АСПЕКТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ	<u>74</u>
Комісарова Н. О., Гергель М. М.	ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	<u>83</u>
Коніщук В.В.	ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	<u>87</u>
Конопацька В. П.,	ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРИМУСОВОГО ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ	<u>91</u>

Коптев О.С.	РЕГІОНАЛЬНА ЗЛОЧИННІСТЬ	<u>94</u>
Копча Н. В.	ТИПОВА «СЛІДОВА КАРТИНА» СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ	<u>98</u>
Кубарев І.В., Тараненко С.В.	ПРОГАЛИНИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ	<u>103</u>
Куліш Є.К.	КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВТАНАЗІЇ	<u>107</u>
Куліш Є.К., Ремінська Є.В.	ДОСУДОВА ПРОБАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	<u>113</u>
Легенький В.В.	ЗЛОЧИНИ З МОТИВІВ НЕТЕРПИМОСТІ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ	<u>118</u>
Лоскутов Т. О., Єпринцев П. С., Шапарь А. О.	ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕГЛАСНИХ ЗАСОБІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОБСТАВИНИ ВЧИНЕНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	<u>122</u>
Лучко О.А.	ЕФЕКТИВНІСТЬ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ	<u>126</u>
Микитчик А.В.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>129</u>
Надьон О.В.	СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	<u>134</u>
Ободець Є.А.	СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>137</u>
Орлик О.В.	ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	<u>141</u>
Пекарський С.П.	ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З НОРМАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ	<u>144</u>
Пилипів Р. М., Мазничка Р. В.	ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ У ПРОФІЛАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	<u>150</u>
Печко В.В.	ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	<u>155</u>
Решін Д. А., Резнік О. М.	КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	<u>160</u>
Романенко Є.	ОКРЕМІ РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА	<u>163</u>
Романова О.І.	ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>169</u>
Строганова Е.О.	ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	<u>177</u>

КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ В УКРАЇНІ

Суботіна А. А.	АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ПРОТИДІЇ	<u>181</u>
Табацький Р.	КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	<u>185</u>
Ткаченко Д.	ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	<u>191</u>
Товкач К.А.	ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЩО ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН	<u>193</u>
Шевченко М.С.	СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ ДЕТЕРМІНАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>198</u>
Шенгур Т. П.	АВТОМАТИЧНІ ДАКТИЛОСКОПІЧНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	<u>202</u>
Юрченко А. М.	ЩОДО ПОНЯТТЯ ЛАТЕНТНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	<u>207</u>
Юрченко Р.А.	КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ НАСИЛЬНИЦЬКИЙ СТАТЕВИЙ ЗЛОЧИН	<u>210</u>
Якобчук Я.А., Гайдар І.С.	ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЧИ АВАТАВІЗМ НАШОГО ЧАСУ?	<u>215</u>
ЧАСТИНА ІІ.		
Багаденко І.П., Оцел В.В.	ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	<u>220</u>
Байдюк І.І.	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ	<u>225</u>
Білик В. М.	ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ПІД ЧАС ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ НА МІСЬКОМУ ТА МІЖМІСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ	<u>230</u>
Бондар А.В.	ВПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	<u>237</u>
Веселов М. Ю., Бичін С.О.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	<u>242</u>
Зімін М.В.	КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ: УШКОДЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ПРИ НЕФОРМАЛЬНОМУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ	<u>247</u>

Котельницька В.Л.	ДІЯЛЬНІСТЬ СУДІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ ЯК ОБ'ЄКТ ОЦІНЮВАННЯ	<u>251</u>
Майорова І.О.	ЩОДО ВАЖЛИВОСТІ ІСНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	<u>257</u>
Меренко О. Ю.	АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	<u>260</u>
Михайлов Р.І.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	<u>265</u>
Мусаєва С.С.	ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	<u>270</u>
Скляр Ю.І.	ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ ТОВАРІВ КОМЕРЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	<u>275</u>
Соболева В. С.	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКУ	<u>280</u>
Суботіна А. А.	ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	<u>285</u>
Удалова Н. М.	ФОРМИ ТА МЕТОДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ	<u>289</u>
Фаїзов А. В.	ОСНОВНІ ЧИННИКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ	<u>292</u>
ЧАСТИНА ІІІ.		
Васьків О. Т.	ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ	<u>297</u>
Вербицький О. Д.	МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ	<u>303</u>
Гардер Ю. В.	ВИДИ ОПОРУ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	<u>308</u>
Голубева А. Д.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	<u>311</u>
Голубош В.В., Кіцелюк В.М., Бондюк А.Ф., Кріцак І.В., Голубош Г.В.	ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТИРІВ ТА ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ	<u>315</u>
Давидова В.В.	ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	<u>321</u>
Діхтяр Д.Ю.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	<u>327</u>

Дроговоз С. Є.	ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ	<u>332</u>
Єрохін А. О.	ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ICQ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	<u>336</u>
Задорожня Р. В.	ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИКІВ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА	<u>340</u>
Зайцев Д. А.	ЗАСТОСУВАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ДЕЛІКТІВ	<u>343</u>
Ковальчук А.Ю., Коцюбинська Ю.М.	БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	<u>347</u>
Кондратенко А. А., Гузь І.В.	ВИКОРИСТАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	<u>352</u>
Купчак М. Я.	ТІНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ, ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	<u>355</u>
Резнік О. М., Решін Д. А.	КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	<u>358</u>
Сідельник Н.Ю.	КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ВІД КІБЕРШАХРАЙСТВ	<u>361</u>
Слівінська К. В.	ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	<u>363</u>
Срібна А. Ю.	ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ – МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	<u>366</u>
Суботіна А. А.	АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ПРОТИДІЇ	<u>370</u>
Терещенко О. О.	ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	<u>373</u>
Уткіна Г. А., Лопушенко Г.М.	КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПРОТИДІЇ	<u>377</u>
Хоміч Є. С.	ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	<u>381</u>
Хороленко Ю.О.	ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ КОМП'ЮТЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ	<u>385</u>
Цуркан О.П.	ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТОРОШОКЕРІВ TASER ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	<u>389</u>
Яресько В. В.	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ	<u>393</u>

ЧАСТИНА I.

Бабакін В.М.,

к.ю.н., доцент, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної та патентної діяльності науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України

СУЧАСНИЙ СТАН ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЄ МОЛОДЬ

Криміногенна ситуація в Україні залишається складною. За роки незалежності на території країни вчинено понад 25 млн. злочинів, з них 3,6 млн. особливо тяжких, з яких 20,9 тис. учинено у складі організованих груп, а кількість нерозкритих злочинів збільшилася з 80,7 до 86,6 %. Коефіцієнт злочинності у розрахунку на 10 тис. населення збільшився з 823 до 941. У 2016-2020 роках відбулися зміни тенденцій злочинності, зокрема кількість розкритих кримінальних правопорушень загально-кримінальної спрямованості зменшилась на 9,3 %, а тяжких та особливо тяжких на 7,1 %, залишились не розкритими понад 1,5 млн. злочинів минулих років. Простежується тенденція щорічного зростання відсотку загальної кількості злочинів вчинених молодими особами. За останні п'ять років їх питома вага до усіх зареєстрованих складає у середньому 76% (у 2016р. – 82,3%, 2017р. – 77%, 2018р. – 77%, 2019р. – 76%, 2020р. – 63%). Збільшився відсоток вчинення ними тяжких та особливо тяжких злочинів від їх загальної кількості, який в середньому складає 61,4%, а їх щорічний приріст збільшився на 38,6% (2016р. – 47%, 2017р. – 48%, 2018р. – 62%, 2019р. – 78%, 2020р. – 73%). Зросла кількість вчинення молодими особами таких видів злочинів як: крадіжки чужого майна, питома вага яких в середньому складає 87,2 % від їх загальної кількості; незаконний обіг наркотиків, вчинених такою категорією, дорівнює 81,6%, а їх щорічне зростання в середньому складає 21,4% (2016р. – 19,8%, 2017р. – 21,2%, 2018р. – 19,9%, 2019р. – 22,8%, 2020р. – 23,4%). Простежується тенденція щодо вчинення молодими особами шахрайств, які складають у середньому 32,3% від загальної кількості вчинених злочинів (2016р. – 46,3%, 2017р. – 31,3%, 2018р. –

28,4%, 2019р. – 29,4%, 2020р. – 26,3%). Простежується негативна тенденція до зниження кількості попереджених злочинів оперативними підрозділами. Вищезазначене свідчить про необхідність суттєвого посилення роботи оперативних підрозділів поліції у протидії злочинам, що вчиняє молодь при взаємодії з державними органами і усіма зацікавленими структурами, та нагальну необхідність виявлення причин і умов, що є чинниками її росту. Протидія молодіжній злочинності як організаційно впорядкований стан відповідних процесів та реалізації режиму законності, виступає провідною умовою самозбереження нашого суспільства, реальним інструментом подолання негативних тенденцій у всіх сферах його життєдіяльності, адже криміногенна ситуація сьогодні реально загрожує національній безпеці України. Покладені на оперативні підрозділи завдання щодо протидії, і її елементу запобіганню кримінальним правопорушенням в силу причин і факторів виконуються недостатньо результативно. У протидії злочинам все ще слабо використовуються можливості оперативно-розшукової діяльності, яка дозволяє припиняти кримінальні правопорушення на стадії замислу, підготовки і замаху окремими молодими особами чи злочинними групами.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «завданнями оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також для отримання інформації в інтересах суспільства і держави» [1]. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється з метою отримання інформації, її накопичення, обробки, аналізу і оцінки та вжиття відповідних оперативно-розшукових та інших превентивних заходів. Робота кожного оперативного підрозділу пов'язана, в першу чергу, з запобіганням, виявленням, попередженням, розкриттям, припиненням (нейтралізацією) і розслідуванням злочинів. Неможливо навіть уявити, як оперативні підрозділи

можуть виконати своє завдання, не маючи ніяких відомостей про винну особу або ту з якою проводяться превентивні і оперативно-розшукові заходи. Повне і всебічне висвітлення діяльності суб'єкта правопорушення являється запорукою успішного припинення його протиправної поведінки. Наявність попередньої інформації про злочин і особу, яка його вчинила, являється основою його розкриття [2, с. 204]. В свою чергу, відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні працівники після отримання і перевірки оперативної інформації, яка стає достовірною та проходження механізму її реєстрації, мають право при проведенні слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій застосовувати кіно-, фото- і звукофікацію як допоміжний засіб виявлення, фіксації і оцінки доказів у протидії молодіжній злочинності [1]. В той же час застосування таких технічних засобів у чинному КПК України закріплено, як обов'язкові (наприклад, при здійсненні обшуку при огляді тощо). На нашу думку, широке впровадження у діяльність оперативних підрозділів сучасних оперативно-технічних засобів фіксації та ін. сприяє своєчасному отриманню оперативної інформації для організації і тактики проведення протидії молодіжній злочинності, її перевірки, своєчасному прийняттю управлінських рішень щодо реалізації правильної розстановки і використання оперативних та інших можливостей оперативних підрозділів, а також дасть змогу використовувати фото та відеоматеріали як доказову базу при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень слідчим, дізнавачем, прокурором.

Аналіз діяльності оперативних підрозділів свідчить про те, що надходження оперативної інформації здійснюється й під час взаємодії між оперативними підрозділами районів, міст, областей, а також від представників з недержавних і громадських організацій від окремих громадян та правоохоронних органів інших держав. Слід наголосити, що ефективність застосування оперативно-розшукових засобів при отриманні оперативної інформації оперативними підрозділами у протидії молодіжній злочинності

надасть можливість оперативно реагувати на протиправну діяльність даної категорії осіб і не допустити погіршення криміногенної обстановки на території оперативного обслуговування поліції. Оперативна інформація про злочинну діяльність у молодіжному середовищі може бути також отримана при застосуванні такої негласної слідчої (розшукової) дії, як зняття інформації з транспортних і телекомунікаційних мереж. Застосування даного заходу надає можливість слідчим та оперативним підрозділам максимально ефективно отримувати відомості й фіксувати інформацію, яка передається каналами зв'язку і є необхідною для успішного досудового розслідування, дізнання та ефективного виявлення, розкриття і запобігання вчиненню інших кримінальних правопорушень, зокрема молоддю. На сучасному етапі одним з актуальних питань щодо застосування певної тактики оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинам, що вчиняє молодь є уміння реалізувати наукові і прикладні рекомендації оперативними працівниками кримінальної поліції та інших оперативних підрозділів на території оперативного обслуговування метою яких є своєчасне виявлення, запобігання, попередження, розкриття, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняє молодь. Як доречно визначав вчений І. П. Козаченко, не можна подати наперед готові рішення, визначити стереотип дій, це знищило б творчість оперативного співробітника [3, с. 10–19], що ми підтримуємо.

На підставі вищевикладеного, слід визначити, що сучасний стан оперативно-розшукової протидії злочинам, що вчиняє молодь, є недостатнім. На нашу думку, використання оперативно-розшукової тактики, яка регулюється відомчими нормативно-правовими актами та обирається оперативними працівниками у протидії злочинності серед молоді, передбачає поєднання комплексу гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що охоплюють цілісну систему моніторингу і контролю за криміногенною обстановкою у молодіжному середовищі, встановленню і усуненню причин та умов, що сприяють їх підготовці чи учиненню, а також своєчасному виявленню молодих

осіб, від яких слід очікувати вчинення та здійснення з ними загального, індивідуального і профілактичного впливу та недопущення їх вчинення й припинення тих, що розпочалися. Подальше застосування на практиці оперативними підрозділами існуючих тактичних прийомів оперативно-розшукової діяльності та їх удосконалення при проведенні оперативно-розшукових заходів, оперативної комбінації у протидії молодіжній злочинності, що надасть оперативним підрозділам і слідству можливість оптимально, ефективно та конспіративно проводити заходи щодо нейтралізації злочинної діяльності серед молоді.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 № 2135-ХІІ : (зі змінами та доповненнями на 15.032021) URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print1330431040179040> (дата звернення : 29.04.2021)
2. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Ч. 1. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 244 с.
3. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика (правовые и организационно-тактические вопросы) : монография. Київ : КВШ МВД СССР, 1991. 681 с.

Боровик А. М.,
викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту ДЮІ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Конституція України гарантує громадянам рівність прав і свобод незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань (ст. 24) і забороняє пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі (ст. 37)[1]. Ці положення знайшли відображення і в кримінальному законодавстві, в якому кваліфікуючою обставиною передбачається вчинення злочину з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Зокрема, це злочини проти життя та здоров'я особи, мотивом яких є расова, національна чи релігійна нетерпимість: п.14 ч.2 ст.115 КК України - умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч. 2 ст. 121 КК України - умисне тяжке тілесне ушкодження з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 122 КК України - умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 126 КК України - побої і мордування з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 127 КК України - катування з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 129 КК України - погроза вбивством з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Підтвердженням особливого підходу законодавця до вказаних злочинів є п. 3 ч.1 ст. 67 КК України, відповідно до якого при призначенні покарання обставинами, які його обтяжують, в числі інших визнається вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату[2]. Це означає, що при

розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення на стадії досудового й судового слідства необхідно аналізувати всі його обставини, вивчати особу підозрюваного з метою встановлення фактів, що вказують на специфічний мотив його дій, а саме мотив нетерпимості до представників певної раси, нації або релігійної групи. Зокрема, особа підозрюваного може вивчатись через розповсюджені ним надруковані або власноручно написані листівки, плакати малюнки, записки націоналістичного спрямування шляхом використання спеціальних знань та залучення відповідних спеціалістів (експертів).

При розслідуванні насильницьких кримінальних правопорушень та вбивств, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, для успішного встановлення всіх властивостей та взаємозв'язків всіх предметів та явищ потрібно застосування спеціальних знань, які використовуються експертом, спеціалістом, слідчим, але в різних процесуальних формах.

Що ж стосується визначення поняття «форм застосування спеціальних знань», то ми підтримуємо думку А.І.Туленева, який запропонував наступне визначення, – це вид практичної участі обізнаних осіб, що передбачає використання професійної майстерності, досвіду та підготовки з метою виявлення фактів та відомостей, які мають значення для встановлення обставин розслідуемого злочину [3, с. 170].

Слушно зауважує В.В. Ключ, що вибір тієї чи іншої форми застосування спеціальних знань повинен бути тактично обґрунтований. Насамперед, необхідно враховувати істотність установлюваного факту. Якщо факт, який встановлюється з використанням спеціальних знань, є доказовим, тобто може бути використаний як аргумент у процесі наступного доведення, як засіб підтвердження або виключення висунутих при розслідуванні версій і особливо коли ознакам на основі яких цей факт встановлюється може бути надане різне пояснення, необхідно проведення експертизи. На користь експертизи свідчить також необхідність проведення спеціального лабораторного дослідження [4, с.194]. Таким чином з даного твердження виходить висновок, що однією з форм

застосування спеціальних знань під час досудового розслідування є призначення та проведення експертизи. Питання щодо обов'язкового проведення експертизи врегульовані ч. 2 ст. 242 КПК України[5].

На нашу думку, при розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії важливу роль в доказуванні мотиву нетерпимості відіграють судово-лінгвістична та психолого-лінгвістична експертизи. Зокрема, для визначення цільової спрямованості інформаційних матеріалів, виявлених під час огляду місця події та вилучених під час обшуку, призначається судово-лінгвістична експертиза. Вона призначається стосовно мовних продуктів, виражених у формі письмового тексту чи усного висловлювання, зафіксованих на будь-якому матеріальному носії з метою встановлення значення і походження окремих слів, словосполучень, фраз і фрагментів тексту.

Окрім судово-лінгвістичної експертизи, може бути призначена і комплексна психолого-лінгвістична експертиза для правильної оцінки певного тексту і визначення наявності в ньому ознак розпалювання расової, національної чи релігійної нетерпимості з точки зору суспільної небезпеки. Зокрема, експертами можуть вирішуватися наступні завдання з встановлення ознак:

- 1) формування та підкріплення негативного етнічного стереотипу, негативного образу раси, нації, релігії;
- 2) перенесення різного роду негативних характеристик і пороків окремих представників на всю етнічну або релігійну групу;
- 3) твердження про природному перевазі однієї нації, раси, релігії і неповноцінності або порочності інших;
- 4) приписування ворожих дій і небезпечних намірів однієї нації, раси, релігії по відношенню до інших;
- 5) покладання провини і відповідальності за діяння окремих представників на всю етнічну, расову чи релігійну групу;
- 6) твердження про первісну ворожість певної нації, раси по відношенню до інших;

7) твердження про наявність таємних планів, змов однієї національної або релігійної групи проти інших.

Таким чином проведення вказаних експертиз у кримінальних провадженнях даної категорії допомагає отримати вагомі докази наявності мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості. Тому, на нашу думку, буде слушним доповнення ч. 2 ст. 242 КПК України наступним положенням – встановлення мотиву нетерпимості в об'єктах, вилучених під час досудового розслідування.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4239> (дата звернення: 28.04.2021).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Туленев А.И. Понятие форм использование специальных знаний и их классификация. Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. 2013. № 4. С.166-171. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/15091210>(дата звернення: 28.04.2021).
4. Ключ В.В. Особливості застосування спеціальних знань у розслідуванні злочинів на релігійному ґрунті. Південноукраїнський правничий часопис. 2012. № 4. С.194-196. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pupch_2012_4_67.pdf (дата звернення: 28.04.2021).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст.88.

Воробей А.О.,

заступник начальника підрозділу дізнання Маріупольського районного управління поліції ГУНП в Донецькій області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

01.07.2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» яким запроваджено досудове розслідування кримінальних проступків у формі дізнання та яким внесені зміни до КПК України. Зокрема главу 25 КПК України доповнено ст.298² якою врегульовано процесуальний порядок затримання особи за вчинення кримінального проступку [1]. Відповідно до ч.1 ст.298² КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених п.п. 1, 2 ч.1 ст. 208 КПК України, та лише за умови, що ця особа:

- 1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;
- 2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;
- 3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;
- 4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Одним з найбільш розповсюджених кримінальних проступків, які розслідуються підрозділами дізнання Національної поліції України, є кримінальний проступок, передбачений ч.1 ст.309 КК України. Як правило, дізнавачами підрозділів ГУНП в Донецькій області вилучення заборонених засобів та речовин відбувається шляхом проведення огляду місця події, в ході якого особа, яка такі засоби та речовини незаконно зберігає, повинна

добровільно видати їх. Складність документування та вилучення у особи наркотичних засобів та психотропних речовин складають випадки, коли особа зупинена працівниками поліції та відносно якої існують обґрунтовані підстави вважати, що вказана особа зберігає заборонені засоби та речовини, відмовляється добровільно їх видавати. Як свідчить аналіз судових рішень, у подібних випадках, єдиним можливим та законним процесуальним засобом документування та вилучення заборонених речовин є проведення особистого обшуку особи під час затримання за вчинення кримінального проступку [2; 3]. Проте, виникає логічне питання, яким чином діяти дільнавачу у разі зупинки працівниками поліції особи, відносно якої є підстави вважати, що вона зберігає наркотичні засоби чи психотропні речовини, добровільно не видає такі заборонені засоби чи речовини проте і не вчиняє дій, які є умовами затримання відповідно до ч.1 ст.298² КПК України. У таких випадках дільнавач не має правових підстав затримати особу за вчинення кримінального проступку, а отже і провести її особистий обшук з метою вилучення заборонених речовин. В ході ж огляду місця події дільнавач не має права проводити особистий обшук зупиненої особи, оскільки протокол затримання не складається. На наш погляд, єдиним можливим способом подолання даної прогалини є доповнення ч.1 ст.298² КПК України п.5, у якому передбачити таку умову затримання як наявність достатніх підстав вважати, що особа зберігає наркотичні засоби чи психотропні речовини та добровільно відмовляється їх видавати. Достатнім строком такого затримання є загальний строк 3 години передбачений у ч.2 ст.298² КПК України. Відповідно до ч.1 ст.42 КПК України підозрюваною є особа, яка затримана за чинення кримінального правопорушення. У свою чергу ч.3 ст.219 КПК України пов'язує строки досудового розслідування кримінальних проступків з моментом повідомлення особі про підозру. Таким чином, дільнавач затримавши особу за підозрою у вчиненні кримінального проступку передбаченого ч.1 ст.309 КК України, повинен провести особистий обшук затриманої особи, вилучити в ході особистого обшуку заборонені засоби

чи речовини, та через три години звільнити затриману особу. Після отримання висновку експерта дізнавач повинен прийняти рішення щодо повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або щодо закриття кримінального провадження.

Не вдаючись до дискусії щодо законності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального проступку, які були зазначені вченими виходячи з положень ст.29 Конституції України яка передбачає, що тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід може застосуватися для запобігання злочину протягом сімдесяти двох годин [4; 5, с.18-20] вважаємо, що застосування затримання як тимчасового запобіжного заходу за вчинення кримінальних проступків, наприклад передбачених ч.1 ст.185, ч.1 ст.309, ч.1 ст.296 КК України є найбільш доцільним та ефективним процесуальним засобом вилучення речових доказів у особи, яка вчинила кримінальних проступок та у певних випадках єдиним можливим процесуальним способом доказування вини особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку.

На наш погляд, питання затримання особи за вчинення кримінального проступку є вкрай актуальним з позиції практичної діяльності, потребує ґрунтовного наукового дослідження у тому числі з урахування зарубіжного досвіду, з метою розроблення ефективної правої моделі та внесення обґрунтованих змін до діючого кримінального процесуального законодавства.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення 01.05.2021)

2. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 10.02.2021 № 761/4160/21. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/94823123> (дата звернення: 01.02.2021).

3. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 05.10.2020 № 711/6927/20. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/91982644> (дата звернення: 01.02.2021).

4. Сачко О.В. Проблеми затримання недоторканих та «дрібних» кримінальних правопорушників. *Право і суспільство*. 2019. №1 С. 154—160.

5. Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 197 с.

Голубош В. В.,

генерал поліції третього рангу, начальник ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кіцелюк В. М.,

заступник начальника ГУНП в Івано-Франківській області, державний службовець 3 рангу, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

Бондюк А. Ф.,

майор поліції, начальник управління кадрового забезпечення ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

Кріцак І. В.,

підполковник поліції, помічник начальника ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

**КРИМІНОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ПРОДУКУЮТЬ
ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ, ТА ОСОБЛИВОСТІ
СОЦІАЛЬНОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Актуальність проблеми. Суспільна деморалізація іноді призводить до непоправних наслідків, що потребують активного втручання держави у різного роду соціальні процеси з метою виправлення ситуації на краще. Щодо актуальності розроблення даної теми зазначають М. А. Шматов та В. Д. Хадиков, а саме: розпад структур політичної і законодавчої влади у 90-х роках, загострення етнічних і регіональних конфліктів, утворення наднаціональних кримінальних груп забезпечили появу нових можливостей і стимулів для протиправної діяльності, яка в окремих випадках була джерелом фінансування поставок зброї в райони етнічних конфліктів. Однією з особливостей світової інтеграції стало посилення міграції та утворення етнічних діаспор, що стало активно використовуватися злочинними угрупованнями. Міграція значною мірою сприяла формуванню мережі поширення нелегальних товарів, райони з

етнічно однорідним населенням стали джерелом поповнення рядів транснаціональних злочинних організацій, що базуються в тій чи іншій країні та використовують національно-патріотичні почуття етнічних груп в своїх інтересах, особливо в тих випадках, коли повної інтеграції іммігрантів у країні, що їх прийняла, не відбулося. На національному рівні злочинні організації, здатні проводити транскордонні операції, широко розвивали свою діяльність тоді, коли держава опинилася слабкою або державні чиновники перебували в змові з такими організаціями [1, с. 100].

В Україні, де влада ніколи не мала достатньої підтримки народу, не користувалась авторитетом та популярністю і в скорому часі умудрялася розгубити здобутий рейтинг, по суті, не було повного бажання, не вистачало професіоналізму, політичної волі володіти та контролювати криміногенну ситуацію. Потрібна команда однодумців-професіоналів із розумінням внутрішніх та зовнішніх процесів, баченням цілісної картини на юрисдикційно ввіреній для управління території, пошуків шляхів виходу із вказаної ситуації, що загалом завжди створювало сприятливий ґрунт для виникнення регіональної і транснаціональної злочинності.

Кримінологічне прогнозування. Кримінологічне прогнозування, безсумнівно, має важливе значення під час планування профілактичних заходів, спрямованих на попередження злочинності. Однак виникає питання необхідності передбачення таких процесів у соціально-правовій сфері з допомогою узагальнення та аналізу накопичених даних (т.з. факторний комплекс); вибудовування відповідної моделі; обґрунтування тієї чи іншої гіпотези про тенденції минулого і сьогодення (проведення відповідної екстраполяції, розрахунків і формулювання висновків). Саме такий спосіб має використовуватись у наукових дослідженнях, однак часто виникають проблемні питання, які потребують вирішення, пов'язані, насамперед, із застосуванням і порядком збору вихідних даних; виявленням обсягу факторів (зовнішніх і внутрішніх), які перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з

проблемними напрямками криміногенної обстановки; обґрунтованістю екстраполяції; поясненням отриманих результатів та ін. Разом з тим, у діяльності правоохоронних органів виникає істотна проблема, що стосується використання можливостей аналітичної діяльності для вироблення, обґрунтування і прийняття управлінських рішень у правоохоронній сфері [2, с. 150].

Роль жінки у процесах духовної цілісності української нації та протидії злочинності. Перш ніж перейти до висвітлення особливостей регіональної злочинності, слід наголосити на способі життя сучасної молоді. Доречно згадати про становище жінки у Стародавній Греції, коли, за словами І. С. Проніна, дівчину намагалися захистити від зовнішнього впливу, в тому числі і з метою народження здорового потомства [3, с. 402]. Незважаючи на те, що період матріархату вже давно минув, жінка завжди була і залишається берегинею роду і сім'ї. Особливої уваги сьогодні заслуговує жіноча підліткова злочинність. Треба сказати, що досить велика кількість дівчат живе раннім статевим життям, що не може не позначитись на нащадках. Це явище має назву телегонії і, по суті, дає відповідь на питання, що таке генофонд нації. Видатний учений у галузі гнійної хірургії, архієпископ Лука, нині зачислений до лику святих (в миру В.Ф. Войно-Ясенецький (1877-1961)), у книзі «Дух, душа і тіло» наводить відомий і безсумнівний факт спадковості духу. Так, у двадцятих роках минулого століття в Америці жила молода жінка, надзвичайно розбещена. Засуджена вже в ранній молодості до повішання, вона unikла покарання – вийшла заміж і мала багато дітей. Через 60 років число її нащадків досягло вісімдесяти, з них 20 зазнали різноманітних покарань за злочини, а решта 60 складалися з п'яниць, божевільних, недоумків, жебраків [4].

Тут доречно згадати про факт, коли Гітлер отримав повідомлення-інформацію про медичну статистику радянських жінок-військовополонянок. Дані лікарів приголомшили фашистів – понад 90% з них у віці до 21 року були незайманими. Фюрер добре знав, що висока моральність робить народ

непереможним. Ерік Кох, ставленик Гітлера в Україні, дав пораду на таку інформацію: «Навчіть їх жінок пити, і з цією проблемою буде покінчено!» Хіба це не привід серйозно задуматися?

Італійський вчений XIX століття, лікар-психіатр Чезаре Ломброзо, проводячи дослідження родоводів багатьох відомих постатей, висловив гіпотезу: позитивні характеристики батьків (особливо інтелектуальні і духовні) передаються у спадок в набагато меншому ступені, ніж негативні. Більш того, останні передаються, включаючи хвороби, в прогресуючих формах. Що стосується алкоголю, то Ломброзо наводить характерний приклад, коли нащадками п'яниці Макса Юке протягом сімдесяти п'яти років стали двісті чоловік злодіїв і вбивць, двісті вісімдесят нещасних, які страждали сліпоту, ідіотизмом, сухотою, дев'яносто повій і триста дітей, передчасно померлих. Чезаре Ломброзо наводить ще кілька прикладів повного зникнення знатних родоводів за два століття. Так, з 487 родин, зарахованих до Бернської буржуазії, залишилося тільки 168. Наслідком такого стану стало недотримання норм чистоти і моралі. Наші предки, можливо, не знали наукової відповіді на це запитання, але у них були приклади народження від розпусної дівчини поганого потомства. Тому морально занепалу дівчину вважали зіпсованою, не гідною заміжжя [5]. За таких умов залишається апелювати до високих духовно-культурних цінностей, щоб зберегти високий ступінь самобутності українського народу. Очевидно, що цілісність нації інакше не перемогти, аніж як посіяти розпусту та всяку аморальність серед молоді, підкріплену, безперечно, алкоголізмом, про що, власне, і відзначено у знаменитій «доктрині Алена Даллеса», який ще у 1945 році сказав про те, що відбувається зараз [6].

Отож, питання жіночої злочинності сьогодні особливо актуальне, адже здорова нація – здорова держава. На жаль, в умовах нинішнього дня не проводиться належної роботи з молоддю щодо збереження сім'ї, на засадах релігійних цінностей. О. А. Осадчук наголошує, що становлення дівчини-жінки як особистості, перш за все, відбувається в батьківській родині. Це первинний і

найважливіший етап соціалізації, оскільки саме в сім'ї «зкладається морально-ціннісний базис, що визначає варіації подальшої поведінки людини в суспільстві» [7, с. 22]. Одним з головних чинників, що сприяють формуванню особистості, виступає характер взаємин і умови психологічного мікроклімату в родині [8, с. 119]. Водночас, благополуччя суспільства, його фізичне та духовне здоров'я прямо залежить від щасливої та міцної сім'ї. Остання володіє значним моральним і соціальним потенціалом, виконуючи масу суспільно-корисних функцій. Берегинею домашнього вогнища традиційно вважається жінка. У ній природою закладена турбота про потомство, про затишок, спокій, достаток в родині. Причому ці жіночі поведінкові звички проявляються у дівчат з малих років. Ще не усвідомлюючи себе як особистість, скоріше, не будучи ще особистістю повноцінно, дівчинка під час гри проявляє свої переваги, як би будує модель майбутньої дорослої жіночої поведінки, імітуючи сімейне життя, в якій вона постає в ролі турботливої матері і дружини. Що ж і коли відбувається в її свідомості, що в корені змінює її пріоритети, змушує забути про своє земне призначення і підштовхує на шлях скоєння злочинів? Відповідь на це питання вимагає серйозного підходу, адже делінквентна поведінка дівчат-підлітків на сьогодні – це не поодинокі патології, а системне явище [8, с. 117].

Злочинність у молодіжному середовищі: сучасні тенденції. За умов глибокої соціальної кризи суспільного виховання стійко криміналізованим залишається середовище неповнолітніх. Підлітки дедалі частіше скоюють злочини та правопорушення, які не характерні для них, зокрема в співучасті, у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння. Значною є кількість агресивно налаштованих неформальних молодіжних об'єднань. За словами В. А. Авдєєва, злочинність неповнолітніх традиційно оцінюється фахівцями у сфері визначення стану, структури і динаміки. В сучасних умовах зменшення показників зазначеного різновиду злочинності є послідовним осмисленням злочинності неповнолітніх в контексті її розвитку на загальнодержавному і регіональному рівнях [9]. Соціально-економічні та

політико-правові перетворення, що відбуваються в країні, відображаються на розвитку даного соціально-правового явища, не виключають необхідності приділення пильної уваги вдосконаленню механізму протидії злочинності неповнолітніх.

Кримінологічні дослідження негативних проявів у молодіжному середовищі показують, що тут набули поширення егоїзм і користолюбство, правовий нігілізм, неадекватність сприйняття цінностей минулого і сьогодення, жорстокість, пияцтво, наркоманія, токсикоманія, статева деморалізація та інші соціальні і правові вади. Відомий бельгійський статист XIX століття А. Кетле відзначав, що всякий злочин готує саме суспільство, а злочинець всього лише його інструмент. Кожне суспільне утворення приносить з собою певну кількість злочинів того чи іншого типу, які ніби виростають з його організації як неминучі наслідки [10, с. 77]. Показово, що нині дедалі частіше спостерігається підвищена суспільна небезпека і організованість злочинності неповнолітніх, посилення її прагматичної, насильницької спрямованості, орієнтир підлітків на систематичну злочинну діяльність, що свідчить про зростання ступеня суспільної небезпеки особистості неповнолітніх злочинців. Найбільш показові з цієї позиції зміни в мотиваційній сфері, в якій підкреслюється «витіснення» діянь з корисливою мотивацією насильницькими посяганнями, що, безперечно, викликає особливу стурбованість соціальної спільноти [11, с. 340].

Регіональна злочинність та культура протидії злочинності. В останні роки в кримінологічній науці і практиці сформувалася нова прогресивна концепція культури протидії злочинності. Вона визначається як «опосередкована історичними, соціально-економічними, політичними, духовними та іншими закономірностями суспільного розвитку сукупність різного роду компонентів антикримінальної практики та її результатів, що характеризують відношення держави до злочинності. Культура протидії злочинності є процесом і результатом антикримінальної практики держави» [12, с. 11]. Наукові положення статті Є. В. Грибанова відображають окремі

аспекти подолання регіональної злочинності. Кожен регіон держави відрізняється не лише специфікою криміногенної та антикриміногенної детермінації, природного середовища, географією, адміністративно-територіальним поділом, промисловістю, інфраструктурою, демографічними характеристиками, але й особливостями сформованої культури протидії злочинності. Слід враховувати, що, незважаючи на наявність виражених регіональних особливостей, багато проблем розвитку регіональної культури протидії злочинності є загальними для різних регіонів і територій [13, с. 39].

Особливості безпекового простору на території Івано-Франківської області. Упродовж 2020 року до органів поліції Івано-Франківщини надійшло 154 тис. 595 заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що на 17 тис. 734 більше, порівняно з попереднім роком. Однак збільшення кількості звернень громадян не призвело до збільшення кількості злочинів. Це свідчить як про зростання довіри населення до поліції, так і реагування правоохоронців на будь-які, навіть найменші порушення закону та публічного порядку, а також є результатом тісної співпраці органів поліції, місцевої влади та громадськості.

Прикарпаття і надалі залишається одним із найбезпечніших регіонів нашої держави, оскільки на 10 тис. населення за минулий рік зареєстровано 55 злочинів, що значно менше, ніж загалом в Україні (94 злочини), а тяжких та особливо тяжких злочинів – майже удвічі менше (18 проти 32). Упродовж першого кварталу 2021 року в інформаційній підсистемі «Єдиний облік» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» зареєстровано 34 тис. 430 заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, що на 542 заяви або 1,6 % більше, ніж за аналогічний період у 2020 році (33 тис. 888).

Безсумнівно, в тому, що Івано-Франківщина вважається одним із найбільш безпечних регіонів, а в населених пунктах краю панує громадський спокій і злагода, є заслуга не тільки правоохоронних органів, а передусім

громади, мешканців області, які вирізняються особливою культурою поведінки. Так, слід відзначити, що у транспорті чи інших громадських місцях рідко зустрінемо вияснення стосунків, люди воліють краще промовчати, аніж вступати у суперечку. З іншого боку, слід пам'ятати про історичні корені регіону. Галичина завжди була ласим шматочком для сусідніх держав, тут свого часу панували поляки, австрійці, пережито російське поневолення, тому постійний гніт з різних сторін сприяв патріотичній налаштованості її жителів. Прикарпатці першими у найскрутніші часи виступають за оборону держави, тому що знають ціну свободи.

Значна робота здійснюється місцевою владою, правоохоронними структурами, Церквою задля поліпшення безпекової ситуації в регіоні. Багато залежить, безумовно, від ментальності населення та відсутності індустріальних центрів. Активними темпами розвивається село, хоча багато молодих сімей переселяється у міста. На Прикарпатті культивуються сімейні цінності, підтримуються релігійні традиції, молодь виховується в повазі до старших, культури та історії народу. Тут фіксується менший відсоток розлучень, бо подружжя намагаються до останнього зберегти шлюб як «святая святих», можливо, завдяки високій релігійності, яка зазвичай відповідає зовнішній формі. Діє принцип «що люди скажуть», тобто осуд має місце та відіграє важливу роль у збереженні шлюбу.

Регіон став особливо привабливим завдяки туристичному комплексу «Буковель» та активному житловому будівництву. Забудовники мають можливість розвивати свій бізнес у нормальних умовах конкуренції, адже поширеною є ситуація, коли в тих чи інших містах монополісти не допускають нових гравців на ринок нерухомості, щоб зводити більш комфортне європейське житло за доступними цінами. Загалом Франківщина стала добрим пристанищем для багатьох біженців зі східних областей. Вони себе досить комфортно почувають та відзначають високий ступінь безпеки регіону.

Прикарпаття, за оцінками експертів, характеризується високими показниками якості антикримінальної діяльності. Позитивних результатів правоохоронним органам вдалося досягти завдяки вдало вибудованій взаємодії з регіональними органами виконавчої влади, а також в силу особливостей географічного розташування регіону, його соціально-економічних показників, міграційної ситуації, завдяки проведенню масових заходів спортивного та суспільно-політичного характеру. Місцева влада всіляко популяризує велоспорт, тому пріоритетними стали побудова велодоріжок, облагородження нових паркових зон та відпочинкових комплексів.

Незважаючи на наявність зазначених позитивних тенденцій антикримінальної діяльності, складно уникнути проблем, що перешкоджають поступальному розвитку регіональної культури протидії злочинності. Зокрема, варто виокремити непоодинокі факти вирубування лісів, незаконного видобування корисних копалин, про що активно інформує громадськість у соціальних мережах, в місцевих інтернет-виданнях. Поліція, прокуратура, інші правоохоронні органи намагаються оперативного реагувати на такі повідомлення. З іншого боку, окремі будівлі перебувають у вкрай занедбаному стані, є вірогідність обвалу фрагментів будинків у містах. З метою усунення цих недоліків пропонується широкомасштабна популяризація та впровадження «теорії розбитих вікон» у повсякденну дійсність. Доречним було б встановлення бігбордів, спрямованих на пропаганду безпеки громадян, активне поширення соціальної реклами, облагородження територій з ініціативи місцевих підприємців, мешканців мікрорайонів, реконструкція фасадів будинків тощо.

В Івано-Франківську активно діє громадське формування – муніципальна варта, яка стежить за спокоєм, порядком та безпекою громадян. Відрадно, що, за різними фаховими оцінками, обласний центр Прикарпаття вважається одним із найбільш комфортних для проживання містом в Україні, в тому числі – в

плані безпеки. В цьому є заслуга спільної роботи поліцейських, місцевої влади, громадськості.

З огляду на вищевикладене, нами пропонується створення спільної моніторингової групи з чиновників, поліцейських, громадських активістів, представників ЗМІ, громадських формувань, з метою вирішення нагальних проблем населених пунктів краю щодо покращення їх інфраструктури, викорінення грального бізнесу, «наливайок», подолання інших негативних тенденцій.

Необхідність практичного втілення програм протидії регіональній злочинності. Важливим критерієм діяльності органів державної влади та правоохоронних структур є завоювання довіри людей, яка досягається, у тому числі, шляхом забезпечення прав і свобод громадян, підтримання правопорядку в державі. У цьому напрямку потрібно працювати над удосконаленням чинної системи законодавства, посиленням взаємодії державних інститутів влади, правоохоронних органів, громадських організацій. Важливе значення має розробка та реалізація програм профілактики і протидії злочинності, створення безпечних умов для життя людей як на державному, так і регіональному рівнях, належне їх фінансування, а також покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів.

У цьому контексті можна навести позитивний приклад співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, поліції та громадських інституцій при підготовці та ухваленні регіональної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2018-2020 роки, яку затвердили депутати Івано-Франківської обласної ради. Нею було передбачено низку заходів із впровадження організаційних та інженерно-технічних рішень, спрямованих на забезпечення збереження життя та майна учасників дорожнього руху, поліпшення умов руху, удосконалення управління безпекою дорожнього руху, підвищення рівня безпечності доріг та дорожньої інфраструктури, покращення інформаційно-просвітницької діяльності та інші. Підбиваючи підсумки

реалізації цієї програми, можна відзначити, що вона спрацювала, вдалося зробити багато корисного в цьому напрямку, в тому числі за участі прикарпатської поліції.

Вважаємо, що не меншу ефективність у питаннях профілактики правопорушень та протидії злочинності мало б проведення якісних кримінологічних досліджень. Слід розробити високоефективну регіональну кримінологічну програму попередження злочинності та сприяти повсюдному її впровадженню на практиці. Поставлена мета повинна бути досягнута в рамках вже існуючих механізмів правоохоронної діяльності, необхідного фінансового забезпечення та потенціалу громадянського суспільства.

ГУНП в Івано-Франківській області впродовж останніх років проведена значна науково-дослідницька робота у сфері протидії злочинності. Авторським колективом управління в 2020 році підготовлена та опублікована фахова стаття «Державна кадрова політика України та її вплив на формування кадрової політики поліцейського відомства крізь призму освітніх процесів», де висвітлені концептуальні аспекти реформування поліцейських підрозділів. У науковій праці наголошується, що одним із пріоритетних напрямів розвитку кадрової політики поліцейського відомства є створення при ГУНП в областях інноваційних науково-дослідних центрів (лабораторій) поліцейської діяльності, покликаних розвивати науку безпосередньо у практичних підрозділах. Їхнім завданням має стати моніторинг сучасного стану законодавства в Україні та світі, наукове обґрунтування та вироблення рекомендацій з удосконалення кадрової політики територіальних підрозділів, з метою забезпечення ефективного поліцейського функціонування.

Таким чином, у навчальних закладах розвивати поліцейську науку повинні кафедри, а в практичних підрозділах – науково-дослідні центри (лабораторії) [14, с. 93,96]. При цьому слід відзначити, що не менш важливим є місце дислокації підрозділу, щоб безпосередньо усвідомлювати сутність завдань, які постають перед відомством, та відшукання шляхів їхнього

вирішення. Вважаємо, що така кадрова політика МВС та принципова позиція практичних підрозділів можуть відіграти значну роль у протидії злочинності. Крім цього, проведена значна робота у напрямку взаємодії поліції з громадськістю та засобами масової інформації. Керівником поліції Прикарпаття В. В. Голубошем опубліковано понад 20 інтерв'ю на різну тематику, з підкріпленням висловленого науковими напрацюваннями, рекомендаціями та статистичними даними. Зокрема, інтерв'ю, присвячене популяризації «теорії розбитих вікон» [15], відзначається особливою популярністю серед особового складу прикарпатської поліції та громадян краю і набрало понад 15 тис. переглядів на сайті інтернет-видання, яке його розмістило. Одним із пріоритетів у боротьбі з регіональною злочинністю, на наш погляд, повинно стати впровадження «теорії розбитих вікон» у повсякденну дійсність.

Література:

1. Шматов М. А., Хадиков В. Д. Региональные особенности организованной преступности. Вестник Барнаульского юридического института МВД России. 2000. № 2. С. 100–103.
2. Иринчеев В. В., Никитин Д. Н. Особенности прогнозирования состояния и структуры региональной преступности на базе математических моделей с применением статистического анализа данных. Вестник Владимирского юридического института. 2007. № 3 (4). С. 150–153.
3. Пронина И. С., Садыкова В. З., Воропаева Л. С. Сравнительный анализ положения женщины в древней Греции и древнем Китае. Бюллетень медицинских интернет-конференций. 2013. Т. 3. № 2. С. 402.
4. «Дух, душа и тело». Святитель Лука (Войно-Ясенецкий), архиепископ Симферопольский, исповедник. Онлайн библиотека сайта Православие и мир. 2011–2021. URL: <https://lib.pravmir.ru/library/readbook/911>

5. Светлана Санцевич. Целомудрие и чистота отношений. Учреждение здравоохранения Кореличская центральная районная больница, Гродненская область, Республика Беларусь. URL: <https://korcrb.by/zdorovyj-obraz-zhizni/307-tselomudrie-i-chistota-otnoshenij>

6. Аллен Даллес. Я починаю вірити в те, що він таки написав це. Доктрина Алена Даллеса, директора ЦРУ. Директива ЦРУ США 1945 URL: <http://moshkow.donetsk.ua/?p=14857>

7. Чубаркин М. М. Семья как фактор, детерминирующий криминальное агрессивное поведение у женщин. Российский следователь. 2006. № 11. С. 22.

8. Осадчук О. А. Состояние, динамика и причины преступности несовершеннолетних лиц женского пола в Российской Федерации (федеральный и региональный уровень). Этносоциум и межнациональная культура. 2018. № 9 (123). С. 117–121.

9. Авдеев В. А., Авдеева О. А. Актуальные вопросы реализации уголовно-правовой политики РФ в сфере обеспечения права человека на жизнь. Российский судья. 2017. № 6. С. 19–23.

10. Шнайдер Г. И. Криминология. М., 1994. С. 77.

11. Чапурко Т. М., Стабровская Е. А. К вопросу о региональных особенностях насильственной преступности несовершеннолетних в Южном и Сибирском федеральных округах России. Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. 2006. № 24. С. 334–352.

12. Симоненко А. В., Грибанов Е. В. Уголовная политика и культура противодействия преступности в России: состояние и перспективы. Общество и право. 2017. № 3(61).

13. Грибанов Е. В. Проблемы развития региональной культуры противодействия преступности (на примере Краснодарского края) Общество и право. 2019. № 1 (67). С. 39–47.

14. Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Крицак І. В. Державна кадрова політика України та її вплив на формування кадрової політики поліцейського відомства крізь призму освітніх процесів. Наше Право. 2020. № 02. С. 88–98.

15. Володимир Голубош: Якщо люди бачать, що інші порушують правила і їм це сходить з рук, то вважають, що можуть діяти так само. Матеріали (частина матеріалів) із сайту «firtka.if.ua» (агенція новин) 02.02.2021. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/volodimir-golubosh-iakshcho-liudi-bachat-shcho-inshi-porushuiut-pravila-i-yim-tse-skhodit-z-ruk-to-vvazhaiut-shcho-mozhut-diiati-tak-samo>

Городецька М.С.,

доцент кафедри організації досудового розслідування КННІ ДЮІ МВС
України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Можна зазначити, що особливості певної території також позначилися на територіальному розподілі предмету відання у кримінальному процесі. Щоправда, такий вплив відмічається на рівні внутрівідомчого розподілу. Прикладом даного факту є здійснення розслідування слідчими підрозділами лінійних відділів Національної поліції. Створені для обслуговування територій залізничних вузлів, аеропортів, річкових портів, метрополітенів, вказані підрозділи опрацьовують предмет відання, який має певну специфічність, обумовлену саме особливістю обслуговуваної території.

Варто зазначити, що певною специфікою відрізняється не лише територія розташування ліній транспорту. Наприклад, специфічною щодо вчинення кримінальних правопорушень та згодом для їх розслідування є територія певних промислових об'єктів, великих підприємств, медичні заклади, режимні об'єкти.

Так, наприклад, розуміючи специфічність правовідносин, що виникають на об'єктах гірничої промисловості, науковці здійснюють певну трансгалузеву систематизацію законодавства в цій сфері, укладають навчальну літературу з навчальної дисципліни «Гірниче право». Укладаючи такий збірник, професор Кірін Р.С. підкреслює, що метою юридичної відповідальності в гірничій справі є наявність можливостей безперешкодного здійснення суб'єктивних прав та досягнення правового результату правомірною поведінкою суб'єктів (учасників) надрових та гірничих відносин [1].

Отже, специфіка території та промислової діяльності, яка на ній здійснюється, особливість ландшафту та вміст природніх копалин обумовлюють виникнення певних правовідносин – надрових та гірничих відносин. Усе це обумовлює певну специфіку правопорушень, у тому числі і кримінальних, які вчиняються на даній території.

Автор І.М. Козьяков зазначає, що «знання, накопичені гірничою наукою і практичні навички та вміння, одержані в результаті гірничодобувної діяльності (гірничої справи), не знаходять свого використання у кримінально-процесуальній практиці слідчих, які проводять досудове слідство у справах про злочини вказаної категорії. Ігнорування цього є однією з причин неповноти, однобічності та необ'єктивності дослідження обставин вчиненого злочину, що заважає встановленню об'єктивної істини у справі: не встановлюються вид корисної копалини і спосіб її видобування, характер і розмір негативних наслідків злочину. Питання залучення спеціалістів у порядку, передбаченому КПК України на первинних етапах розслідування, розширення інформаційного та експертного забезпечення провадження у справах про кримінальне порушення правил охорони надр залишаються також поза увагою прокурорів, які здійснюють нагляд за додержанням законів органами дізнання та досудового слідства. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є залучення спеціалістів спеціально уповноважених органів державної влади, на які покладено здійснення контролю у сфері надрокористування» [2].

Як зазначає І.М. Козьяков, відповідні державні відомства накопичують і володіють геологомаркшейдерською інформацією й іншими відомостями, що мають значення при розслідуванні порушень правил охорони надр, які варто витребувати за запитом правоохоронних органів. Додатково вони можуть бути одержані, на думку автора, в результаті процесуальних форм використання спеціальних пізнань у галузі геології і маркшейдерії. Цікавою є пропозиція автора щодо використання результатів несудових (відомчих, адміністративних) розслідувань, що проводяться органами державного контролю у сфері надрокористування [2].

Отже, офіційному кримінальному розслідуванню злочинів на таких підприємствах зазвичай передує певне «несудове» розслідування, результати якого пропонує використовувати І.М. Козьяков. Також відомо, що на великих промислових підприємствах працівники служби безпеки у разі виявлення правопорушення, або з метою такого виявлення, проводять певні заходи, які нагадують процесуальні заходи щодо отримання доказової інформації уповноваженими органами кримінального судочинства.

Проведення таких «несудових» відомчих розслідувань нашою думкою про те, що така специфічність місця вчинення кримінального правопорушення породжує специфічність у кримінальному провадженні вказаних правопорушень, а тому, можливо, становить певний специфічний предмет відання, для опрацювання якого необхідно запровадити окремих суб'єктів судочинства, наприклад «гірничих слідчих».

Також певною специфікою володіють правопорушення у сфері медицини, на території медичних закладів, або вчинені медичними працівниками. Доречі, Національним юридичним університетом ім. Ярослава Мудрого запроваджено та викладається програма «Медичне право» [3]. Також у Полтавському юридичному інституті Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого досліджується медичне право та здійснюється навчання фахівців у цьому напрямку. Наприклад, 27 листопада 2015 р. відбулася IV Всеукраїнська

науково-практична конференція на тему «Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні», на якій учасники звертали увагу на особливості кримінальної відповідальності у сфері медичної діяльності [4]. Отже, лікувальні заклади як місця скупчення осіб специфічного виду діяльності, місця провадження медичних правовідносин можливо становлять собою специфічну територію. У свою чергу специфічність «місця» спричиняє набуття специфічності кримінальними правопорушеннями та кримінальними провадженнями з приводу них.

Як було зазначено вище, на думку В.І. Шишкіна, замість прив'язки до адміністративно-територіального поділу судову систему слід будувати за поділом на різні сфери правовідносин. Аналогічно дану пропозицію можна пристосувати окрім судів до органів розслідування та запровадити «гірничі» та «медичні» суди, «гірничі» та «медичні» слідчі підрозділи.

Здається, що саме таким шляхом пішов законодавець у 2016 році, запровадивши слідчі підрозділи органів Державної кримінально-виконавчої служби України, так званих пенітенціарних слідчих, які мали здійснювати досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України. Можна погодитись із тим, що таке місце вчинення злочину як установа виконання покарання, місце позбавлення волі, як режимний об'єкт має певну специфічність, яка відображається у правовідносинах, які там виникають.

Проте, вже 24 квітня 2018 року Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає [Конституції України](#) (є неконституційною), [частину шосту](#) статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [5].

Отже, можна зробити загальний висновок, який стосується не тільки пенітенціарних слідчих або судів, а й щодо суб'єктів кримінального процесу взагалі, які знаходяться у службовій підлеглості тому підрозділу, щодо території якого здійснюють кримінальне провадження. Висновок полягає у тому, що підлеглість органів, що ведуть кримінальний процес, тому відомству,

щодо території обслуговування якого здійснюється провадження, призведе до упередженості, виникнення корпоративних інтересів, зловживань, укриття злочинів та взагалі до неефективності у зв'язку з цим кримінального провадження в цілому.

Отже, територіальна специфічність предмета відання є приводом для застосування спеціалізації суб'єктів кримінального провадження, проте не є підставою для запровадження нового суб'єкту судочинства.

Література:

1. Кірін Р.С. Гірниче право : систематизов. зб. нормативно-правових актів : Ч. 1. Юридична відповідальність у гірничій справі / уклад. Р.С. Кірін. М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2016. 223 с.

2. Козьяков І.М. Проблеми протидії злочинам у сфері охорони та раціонального використання надр. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 16. С. 203-211. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_20. (дата звернення: 25.01.2021).

3. Медичне право. *Офіційний сайт Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://nlu.edu.ua/%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE/>. (дата звернення: 25.01.2021).

4. Сучасне медичне право в Україні. Головний вектор — гармонізація із законодавством ЄС. *Щотижневик «Аптека»*. № 47 (1018) 7 грудня 2015 р. URL: <https://www.apteka.ua/article/353484>. (дата звернення: 25.01.2019).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо

відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України. 24 квітня 2018 року № 3-р/2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18?find=1&text=%EC%B3%ED%B3%F1%F2%E5%F0%F1%F2#w12>. (дата звернення: 25.01.2019).

Дручек О.В.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового забезпечення службово-бойової діяльності
Київського факультету Національної академії Національної гвардії
України

ЗЛОЧИНИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ: ДО ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Виразною сучасною тенденцією у структурі злочинності в Україні є збільшення кількості т. зв. *злочинів на ґрунті ненависті*. Поняття «злочини на ґрунті ненависті» (англ. *hate crime* – «злочини ненависті») з'явилося у федеральному Законі США від 23 квітня 1990 р. «Про статистику злочинів на ґрунті ненависті» (Hate Crime Statistics Act) [1], у якому до зазначеної категорії відносилися злочини, учинені з мотиву упередженості (англ. – *prejudice*) за ознаками раси, релігії, сексуальної орієнтації, етнічного походження, зокрема, вбивства, зґвалтування, напади, залякування, підпали, вандалізм, пошкодження та знищення власності.

На рівні міжнародно-правових норм, зокрема, у рішенні Ради міністрів ОБСЄ від 1-2 грудня 2009 р. № 9/09, злочини на ґрунті ненависті визначаються як «кримінально карані діяння, скоєні з мотивів упередження» [2].

У більшості сучасних наукових досліджень під поняттям «злочин на ґрунті ненависті» розуміється злочини, у яких жертва, об'єкт чи ціль злочину були обрані за ознакою їх реальної чи уявної належності до певної групи, зв'язку з нею [3, с.156]. Також більшість дослідників сходяться на думці, що для того, щоб певну дію можливо було кваліфікувати як злочин на ґрунті

ненависті, необхідним є поєднання, як мінімум, двох умов: по-перше, така дія в обов'язковому порядку повинна містити склад злочину, тобто, відповідати усім його ознакам; по-друге, своїм мотивом мати упереджене ставлення.

Здійснюючи загальнотеоретичний аналіз злочинів на ґрунті ненависті, слід наголосити на їх відмінності від *інцидентів на ґрунті ненависті*. Найчастіше під інцидентами на ґрунті ненависті («інцидентами ненависті») розуміють дії, викликані упередженим ставленням до певних груп людей, які (дії) не складають кримінального злочину. Тобто, ключовою ознакою інцидентів на ґрунті ненависті та відмінною рисою зазначеного поняття від злочинів на ґрунті ненависті є та, що зазначене діяння, будучи по суті крайнім проявом дискримінації, належить до сфери цивільного та/або адміністративного права, навіть якщо покарання за нього є кримінальною санкцією. Таким чином, правові та інституційні рамки, що визначають сутність та регулюють питання протидії злочинам ненависті та інцидентам ненависті, є різними.

Як зазначалося вище, мотивом злочину на ґрунті ненависті є упередження. Згідно Академічного тлумачного словника української мови, *упередження* – це хибна думка, яка складається щодо кого-, чого-небудь наперед, без ознайомлення, та пов'язане з нею відповідне ставлення [4, с. 457]. Стосовно соціальних кримінальних практик, тлумачення поняття упередженості знаходимо у документах ОБСЄ, зокрема у документі під назвою «Застосування ознак наявності упередження: практичний інструмент для працівників поліції» [5], де ознаками упередженості визнаються «об'єктивні факти, обставини чи закономірності, які супроводжують злочинне (злочинні) діяння та які самі по собі або в поєднанні з іншими фактами чи обставинами вказують на те, що дії зловмисника були частково або повністю мотивовані будь-якою формою упередження». У зв'язку із зазначеним, злочини на ґрунті ненависті часто називають злочинами на ґрунті упередженості, або ж злочинами на ґрунті нетерпимості. Щодо останнього, то, як і у випадку з

поняттями «ненависть» та «упередження», зазначене поняття у національному кримінальному законодавстві не закріплюється, однак його зміст розкривається у міжнародних нормативно-правових актах. Зокрема, у преамбулі до Декларації принципів толерантності, прийнятій Генеральною конференцією ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р. [6] зазначено, що її прийняття обумовлене актами нетерпимості, насильства, тероризму, ксенофобії, агресивного націоналізму, расизму, антисемітизму, відчуження, маргіналізації й дискримінації національних, етнічних, релігійних і мовних меншин, біженців, працівників-мігрантів, іммігрантів і найменш соціально захищених груп у суспільстві, а також актами насильства й залякування окремих осіб, які реалізують своє право на свободу думки й переконань, що становить собою загрозу справі зміцнення миру і демократії на національному та міжнародному рівнях і перешкоду на шляху розвитку. Відповідно, в ст. 1 зазначеного документу поняття терпимості трактується як «повага, сприйняття і правильне розуміння різноманіття культур світу, форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності» та зазначається, що «повага є чеснотою, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою миру». У п. 24 цієї ж Декларації наголошується, що «нетерпимість може приймати форму маргіналізації найменш соціально захищених груп, яких виключають із суспільного й політичного життя, а також насильства й дискримінації щодо них».

Зазначимо, що прояви нетерпимості до людей, які відрізняються за кольором шкіри, формою очей, національністю, уподобаннями, релігійними переконаннями тощо почасти характеризуються терміном «ксенофобія» (від грецьк. «xenos» – чужий, сторонній і «phobos» – страх). У юридичній науці під поняттям ксенофобії найчастіше розуміється прояв нав'язливого страху, ворожості стосовно чужинців чи чужоземного, нетерпимості та неприязні до представників іншої нації, віросповідання, культури, національності, іноземців чи представників інших регіонів, а також до чогось незнайомого, незвичного, чужого [7, с. 7]. Однак, поняття «злочин на ґрунті ненависті» та поняття

«ксернофобія» не є тотожними, оскільки перше поняття завжди проявляється через такий вид правової поведінки, як правопорушення (злочин), тобто, завжди розглядається у юридичній площині, а поняття ксернофобії має більш виразний психологічний та ментальний зміст. Таким чином, на нашу думку, ксернофобія може розглядатися лише як передумова, мотив злочину на ґрунті ненависті.

Беручи до уваги зазначене, констатуємо:

1. Як юридична категорія, злочини на ґрунті ненависті – це класифікація особливого роду злочинів проти особи, обумовлених почуттям ненависті до представників іншої раси, національності, статі, віросповідання, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності тощо.

2. У теоретичному плані базовий конструкт поняття «злочин на ґрунті ненависті» складають два обов'язкові моменти: 1) зазначена дія є злочином згідно з кримінальним законодавством; 2) мотивом такої дії є упередження, тобто, об'єктивні факти, обставини чи закономірності, які супроводжують злочинне діяння та які самі по собі або в поєднанні з іншими фактами чи обставинами вказують на те, що дії зловмисника були частково або повністю мотивовані будь-якою формою негативного ставлення до жертви.

3. Вважаємо допустимим об'єднувати поняття «злочини на ґрунті ненависті» з близькими за значенням поняттями «злочини на ґрунті нетерпимості», «злочини на ґрунті упередженості», «злочини на ґрунті національної, расової, етнічної, релігійної ворожнечі».

4. Поняття «злочин на ґрунті ненависті» та поняття «ксернофобія», навпаки, слід розрізняти, оскільки перше поняття завжди проявляється через такий вид правової поведінки, як правопорушення (злочин), і має розглядатися у юридичній площині, а поняття ксернофобії має виразний психологічний та ментальний зміст, і є лише передумовою, мотивом ненависті чи упередженого ставлення до жертви.

Література:

1. Hate Crime Statistics Act. URL: <http://www.qrd.org/qrd/usa/federal/1990/federal.hate.crimes.stats.act>- 4.23.90. (дата звернення: 25.04.2021).
2. Рішення Ради міністрів ОБСЄ № 9/09 (Афіни, 1-2 грудня 2009 року). URL: <http://www.osce.org/cio/40695> (дата звернення: 25.04.2021).
3. Цвіркун Н.Ю., Сековой О.Д. Особливості злочинів на ґрунті ненависті. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 4. Том 2. С. 155-159.
4. Словник української мови: в 11 томах (1970-1980). Том 10. Київ, 1979. 678 с. URL: <http://sum.in.ua/s/uperedzhennja> (дата звернення: 25.04.2021).
5. Hate Crime Data Collection and Monitoring Mechanisms: A Practical Guide. (Warsaw: OSCE/ODIHR, 2014), p. 15. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/a/420293.pdf>. (дата звернення: 25.04.2021).
6. Декларація принципів толерантності (16.11.1995). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення: 25.04.2021 р.).
7. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості: навчально-практичний посібник / колектив авторів: Дрьоміна-Волок Н. В., Канюс В. М. та ін.: К. 2012. 167 с.

Єлаєв Ю.Л.,
адвокат м. Кривий Ріг

ТЕОРЕТИКО-ЮРИДИЧНЕ ЗАГАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ В СФЕРІ ОСОБЛИВИХ РЕЖИМІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Новітнім напрямком еволюції кримінального процесу України є виникнення та розвиток правових інститутів у сфері особливих режимів кримінального провадження. Одним із таких кримінально-процесуальних правових інститутів є особливі режими досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, котрий в якості окремого та самостійного правового інституту передбачений, передусім, приписами статті 615 Кримінального процесуального Кодексу України (далі за текстом – КПК України) [1], як спеціальною правовою нормою. Вищеназваний правовий інститут відрізняється від інших кримінальних процесуальних інститутів явно та однозначно вираженими регіональними особливості, у порівнянні з усіма іншими правовими інститутами кримінального провадження. Так, даний правовий інститут безпосередньо пов'язаний з юридичними фактами (у тому числі, з юридичними фактами-станами), які мають місце на тимчасово окупованій території України (передусім, на частині територій Донецької та Луганської областей) та спеціальними правовими режимами, які діють відносно вищевказаних територій (регіонів) Держави Україна. Так, приписи ст. 615 КПК України [1] по суті визначають такі види особливих режимів досудового розслідування: 1) в умовах воєнного стану, 2) в умовах надзвичайного стану; 3) у районі проведення антитерористичної операції. Вказані особливі режими досудового розслідування є кримінально-процесуальним елементом, продовженням відповідних конституційних і адміністративних правових режимів: воєнного стану, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на те, що всі вищевказані правові режими, у

частині загальних положень, регулюються спеціальними галузевими законами та іншими нормативно-правовими актами в сферах конституційного права України та адміністративного права України, а саме: Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2], Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [3], Законами України та іншими актами Законодавства України у сфері правового режиму проведення антитерористичної операції. Вбачається, що із урахуванням того, що вищезазначені правові режими встановлені нормами публічного права України (як конституційного, так і адміністративного права) у царині юридичного регулювання діяльності (функціонування) Держави Україна, органів державної влади та державних органів України, їхніх посадових (службових) осіб. Вищевказані правові режими можна поєднувати в один єдиний міжгалузевий юридичний надінститут державно-правових (конституційно-адміністративних) режимів у царині охорони та захисту Держави Україна та її громадян. При цьому, зміст кримінально-процесуальної доктрини функціонування державних правоохоронних та судових інституцій щодо здійснення повноважень у вказаній сфері кримінального провадження є можливим досліджувати у взаємозв'язку з адміністративно-правовою доктриною, як: «діяльність системи правоохоронних органів у сфері спеціальних адміністративно-правових режимів» [4, с. 15], про що зазначається у правовій концепції українських науковців-юристів Настюка В.Я., Белєвцевої В.В.. У свою чергу, безпосереднє наукове пізнання особливих режимів досудового розслідування, наразі, є майже не дослідженою цариною кримінального провадження. Внаслідок чого, наявна необхідність подальших наукових досліджень (зокрема, написання монографій) у даній царині знань, із урахуванням новітніх юридичних праць у сфері кримінально-процесуальних часу та простору. Так, в українській кримінальній процесуальній доктрині (зокрема, в наукових працях Т. Лоскутова) кримінально-процесуальні час та простір визначаються в якості факультативних (додаткових) елементів предмету правового регулювання у

кримінальному процесі [5, с. 152]. Так, передбачений ст. 615 КПК України [1] підінститут місцевості (адміністративної території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, по суті є кримінально-процесуальним простором. У свою чергу, підінститут дії (чинності) правових режимів воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у розумінні (в якості) чинності відповідного юридичного факту-стану протягом певного хронологічного (темпорального) періоду по суті є кримінально-процесуальним часом. При цьому, кожний із вищевказаних державно-правових режимів за своєю юридичною природою є безпосередньо правовим інститутом іншої галузі публічного права України. Особливі режими досудового розслідування необхідно досліджувати у безпосередньому зв'язку з правовими заходами із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, відповідно до [Конституції](#) та законодавства України, які встановлені положеннями Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII [6], передусім, нормами статті 12 даного Закону України [6]. Вбачається, що вказані правові заходи є такими, що мають тотожну юридичну природу з особливими режимами досудового розслідування, які передбачені приписами статті 615 КПК України [1], як подібні правові інститути у царині кримінально-процесуального забезпечення охорони та захисту національних безпеки України та державності України. Вбачається, що безпосереднє застосування вищевказаних правових заходів у сфері кримінального процесу є можливим в силу основних засад кримінального провадження: верховенства права, законності, диспозитивності, із урахуванням принципу юридичної (кримінально-процесуальної) аналогії (ч. 6 ст. 9 КПК України [1]), з метою забезпечення чинності загальних кримінально-процесуальних форми та змісту

регулювання належної правової процедури (ст. 2 КПК України [1]), які встановлені: а) КПК України [1]; б) іншими джерелами кримінального процесуального права України, в усіх правовідносинах у царині кримінального провадження, передусім, у правовідносинах у підсистемах кримінальної юрисдикції, кримінальної юстиції, як елементах системи досудового та судового розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та кримінальних проступків). У свою чергу, наукове пізнання кримінально-процесуального інституту особливих режимів досудового розслідування, наразі, є новітнім та майже недослідженим гносеологічним напрямком кримінального провадження. При тому, що вищевказаний правовий інститут по суті є спеціальним кримінально-процесуальним елементом виконання та здійснення положень Постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо ескалації російсько-українського збройного конфлікту» від 30 березня 2021 року № 1356-ІХ [7]. Так, у відповідності до норм вищеназваної Постанови Верховної Ради України від 30 березня 2021 року № 1356-ІХ передбачено, в тому числі: У зв'язку з цим Верховна Рада України, *звертається* до міжнародних організацій і міжнародних юрисдикційних інституцій із закликом вжити всіх можливих заходів для розслідування випадків серйозних порушень міжнародного права в ході збройної агресії Російської Федерації проти України, в тому числі скоєння збройними формуваннями Російської Федерації злочинів агресії, воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Також, необхідно зазначити, що одним із перспективних напрямків наукового пізнання в царині особливих режимів досудового розслідування (зокрема, передбачених ст. 615 КПК України [1]) є розмежування вищевказаних особливих режимів за такими критеріями, як **кримінально-процесуальний простір** (місцевість, адміністративна територія, район) та **кримінально-процесуальний час** (у розумінні певних кримінально-процесуальних строків дії (чинності) відповідного державно-правового режиму). Крім того, є можливим здійснювати подальші наукові розвідки у

царині диференціації та розмежування процесуальних режимів (зокрема, кримінальних процесуальних режимів) та правових режимів (зокрема, державно-правових режимів (як новітнього міжгалузевого правового інституту), які передбачені конституційним та адміністративним правом України, як галузями матеріального права), у тому числі, з урахуванням критеріїв кримінально-процесуального простору та часу, з однієї сторони, і адміністративно-територіального устрою та спеціальних правових режимів (зокрема, державно-правових режимів), з другої сторони. При цьому, державно-правові режими, як спеціальні правові режими у галузях конституційного та адміністративного права України, можливо досліджувати: а) як окрему сферу наукового пізнання, із урахуванням фундаментальних знань у царинах: теорії держави та права, філософії (зокрема, філософії науки, філософії права); б) у взаємозв'язку з кримінальним процесом.

Література:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. ст. 88.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. [Голос України](#) від 10.06.2015 № 101.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III. [Голос України](#) від 25.04.2000.
4. Адміністративно-правові режими в Україні: монографія / Настюк В. Я., Белєвцева В.В. Х. : Право, 2009. 128 с.
5. Лоскутов Т. Основные и факультативные элементы предмета правового регулирования в уголовном процессе / LEGEA SI VIATA / Nr. 12/3 (264) 2013 / DECEMBRIE 2013. С. 149-152.
6. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та

Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. ст. 54.

7. Про Заяву Верховної Ради України щодо ескалації російсько-українського збройного конфлікту: Постанова Верховної Ради України від 30.03.2021 року № 1356-IX. [Голос України](#) від 01.04.2021 № 60.

Єрошкін М.В.,

старший викладач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

Салашенко Г.М.,

к.п.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов
Донецького державного університету внутрішніх справ

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій забезпечує ефективність досудового розслідування та збирання доказів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для конкретного кримінального провадження. Тяжкі, неочевидні кримінальні правопорушення, до яких відносяться й насильницькі зникнення, готуються та вчиняються, як правило, із застосуванням зброї або новітніх науково-технічних засобів і технологій, з маскуванням або знищенням слідів вчиненого. Тому держава, захищаючи конституційні інтереси своїх громадян, наділяє правоохоронні органи правом проведення спеціальних НСРД, використання засобів і методів для своєчасного виявлення та попередження таких кримінальних правопорушень.

Морально-етичні аспекти боротьби зі злочинністю завжди викликали і викликають серйозні дискусії. Інструментарій, який держава використовує для захисту своїх інтересів, прав і свобод людини і громадянина, зазвичай відповідає моральним цінностям суспільства. При цьому використання одного і

того ж інструмента може бути оцінене як корисне або шкідливе. У цьому сенсі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудіо-, відеоконтроль особи, дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів та інші НСРД перебувають у певному протиріччі з нормами моралі. Але в боротьбі зі злочинністю суспільство змушене використовувати адекватні засоби. У зв'язку з цим завданням законодавця є розробка правового механізму їх застосування, методів контролю та нагляду.

Актуальність і необхідність наявності негласних засобів у боротьбі зі злочинністю в сучасний період ще більше зросли. Державно-правовими і морально-етичними передумовами використання негласних засобів є, перш за все, об'єктивна потреба і соціальна обумовленість негласної слідчої (розшукової) діяльності, підтверджена історичним досвідом і спрямована на захист інтересів суспільства і переважної більшості її громадян від злочинних посягань [3, с. 57-58]. Закритий, конфіденційний характер НСРД об'єктивно зумовлює і проблему підтвердження достовірності отриманих у результаті їх проведення відомостей, їх оцінки з погляду про їх належність, допустимість і обґрунтування легітимності використання як доказів у кримінальному провадженні. Без можливості встановлення та перевірки під час досудового розслідування кримінального провадження про насильницьке зникнення джерел інформації, які стали фактичною підставою для проведення НСРД, говорити про належність та допустимість отриманих фактичних даних, а також можливість повноцінного використання їх результатів для доказування не слід [1, с. 32].

Негласні слідчі (розшукові) дії, відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України, – це різновид СРД, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. У ч. 2 зазначеної статті закріплено, що НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями

260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Проблемним питанням у визначенні допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД, є питання їх допустимості у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий. Зокрема, більшість НСРД проводиться виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (ч. 2 ст. 246 КПК України). Кримінальним процесуальним законодавством наслідки перекваліфікації злочинів для оцінки допустимості матеріалів НСРД не визначено.

Аналіз вивчених матеріалів кримінальних проваджень про насильницькі зникнення надав можливість виокремити типові НСРД для досудового розслідування насильницьких зникнень: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

Відповідно до положень ст. 260 КПК України аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Метою аудіоконтролю є спостереження за діями та розмовами особи (шляхом прослуховування й фіксації розмов) у будь-якому місці її перебування, незважаючи на те, що це місце є її власністю чи вона там тимчасово перебуває. НСРД із аудіоконтролю проводяться за допомогою спеціальних технічних засобів фіксації інформації. Особливістю аудіоконтролю є те, що він може бути

епізодичним, тобто на певний проміжок часу, проте, як правило, аудіоконтроль особи здійснюється цілодобово, тому що особа, яка може бути причетна до насильницького зникнення, може в будь-який момент часу надати чи спробувати передати іншим особам інформацію, що може мати значення для кримінального провадження [4, с. 127].

У свою чергу, метою відеоконтролю є візуальне негласне спостереження за діями особи (шляхом відеозапису та аудіофіксації) у будь-якому місці її перебування для отримання інформації, що має значення для досудового розслідування. Відеоконтроль проводиться шляхом негласного візуального спостереження за діями особи, її розмовами, поведінкою спеціальними підрозділами за допомогою спеціальних технічних засобів. Відеоконтроль може здійснюватися в будь-якому місці перебування особи, зокрема, в житлі або в іншому володінні особи, у приміщеннях, транспортних засобах та інших місцях. Відеозапис дає змогу більш детально виявити необхідну інформацію, досконально вивчити дії заінтересованих осіб, одержати повну інформацію щодо діяльності підозрюваної або обвинуваченої особи в учиненні кримінального правопорушення [2, с. 79].

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу), відповідно до ч. 1 ст. 263 КПК України, є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Загалом, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (каналів зв'язку) сьогодні є, безперечно, найбільш ефективним способом отримання доказів у кримінальних провадженнях про насильницькі зникнення.

Водночас, задля ефективного виконання завдань щодо виявлення, попередження та припинення таких злочинів необхідне повноцінне функціонування як слідчого, так і оперативного видів отримання інформації, що надасть можливість працівнику правоохоронного органу вирішувати залежно від конкретної практичної ситуації, який вид зняття інформації застосувати [5, с. 45].

Зібрані під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення докази повинні бути перевірені та оцінені. Процесуальна діяльність сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якого здійснюється провадження, яка спрямована на перевірку доказів під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення, також не залишається поза увагою вчених.

Література:

1. Геселев О. В. Проблеми легітимізації використання результатів НСРД для доказування у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2018. №1(17). С.30–43. URL: <http://www.chasopysnapu.gr.gov.ua/ua/pdf/1-2018/geselev.pdf> (дата звернення: 15.05.2020).
2. Лисюк Ю. В. Аудіо-, відео контроль як різновид втручання в приватне спілкування під час здійснення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 6-1. Том 4. С. 77-80.
3. Малыгин С. С., Чечётин А. Е. Основы оперативно-розыскной деятельности: курс лекций. Екатеринбург, 2001. 301 с.
4. Сердюк А. В. Процесуальні аспекти проведення аудіо-, відеоконтролю особи як різновиду негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. № 3. 2016. С. 125–128.

5. Шерудило В. О. Характеристика негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням в приватне спілкування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 5. Спец. вип. С. 41–45.

Єфімов А.С.,
курсант 3-го курсу 301 н.в.
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гранкіна В.І.,
старший викладач кафедри організації досудового розслідування
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З НАРКОТИЗМОМ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до поширення наркоманії в нашій державі, не є виключенням й наш регіон. Хвороба населення полягає не лише у вживанні різноманітних видів наркотиків, а й у їх виробництві та збуті. Одні люди відшукують певні способи задоволення, що спроможні зробити життя, як їм здається «більш зручним та привабливим», інші - на цьому досить непогано заробляють. Таким чином обіг наркотиків, нажаль, процвітає.

До суб'єктів відповідних деліктів, згідно чинного законодавства, може бути застосована юридична відповідальність: як адміністративна, так і кримінальна. В Кримінальному кодексі України, правопорушенням пов'язаним з обігом наркотичних засобів, виділено окремий XIII розділ. Проаналізувавши його положення, варто зазначити, що всі визначені в ньому правопорушення можна умовно розділити на види:

1) кримінальні правопорушення, що з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, аналогів та прекурсорів, а саме це передбаченні ст.ст. 305, 306, 307, 309, 310, 311 КК України;

2) кримінальні правопорушення, що пов'язані із викраденням та незаконним заволодінням наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами або обладнанням, призначеним для їх виготовлення. До зазначеного виду відносяться суспільно небезпечні діяння, що передбачені ст.ст. 308,312,313 КК України;

3) кримінальні правопорушення, що пов'язані з незаконним вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, а також одурманюючих засобів, склади таких діянь передбачені ст.ст. 314-320,322-324 КК України;

4) Інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення, що передбачені ст. 321,325-327 КК України [1]. Тобто відповідальність передбачена не лише за вживання, виготовлення чи збут, а й за інші дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Даний факт підтверджує, що вчинення особами зазначених видів правопорушень потребує постійного аналізу та розроблення шляхів протидії, оскільки ставить їх на один рівень із кримінальними правопорушеннями проти життя та здоров'я особи та громадської безпеки.

Перш ніж перейти до встановлення шляхів попередження «чуми ХХІ століття», на нашу думку, варто розглянути кримінологічну характеристику наркоманії. Що таке наркоманія? Це група хвороб, що виникає внаслідок систематичного вживання у наростаючій кількості речовин, які включені до затвердженого на офіційному рівні списку наркотиків. Наркоманія – тяжке і, в той же час, особливе захворювання, оскільки людина набуває його «за власним бажанням». Спочатку недуга підкрадається непомітно, а далі з неймовірною швидкістю полонить людину і часто доводить її до трагічного кінця. Лише вдумайтесь у наступні цифри! За оцінками ООН число осіб, що вживають наркотики, на даний час складає не менше 185 мільйонів людей (тобто 3% всього населення планети або близько 12% населення у віці від 15 до 30 років). Щорічно в результаті вживання наркотиків гинуть близько 200 тисяч людей.

Наркоманія знаходиться на шостому місці в списку найбільш поширених причин смерті осіб віком 15-49 років. Приблизно 5 % дорослого населення світу хоча б раз споживали наркотики. Невтішною є статистика наркоманії і в Україні. Так, за даними МВС України кількість наркозалежних, що офіційно перебувають на обліку, перевищила 150 тисяч людей. Однак, на думку фахівців, у нашій державі їх понад 1 мільйон. Збільшується й кількість злочинів, скоєних на ґрунті наркоманії. Кожного року наркозалежні особи та особи, що перебувають у стані наркотичного сп'яніння, скоюють понад 10 тисяч злочинів [2].

Для кримінологічної характеристики зазначених правопорушень, важливе значення мають й суб'єкти їх вчинення. Як доцільно зазначив В.А. Бублейник, при визначенні характерних рис особи злочинця в сфері обігу наркотичних засобів, варто звернути увагу на такі критерії як : стать особи, вік, освіту та громадянство. [3, с.500] Дослідивши офіційну статистику Генеральної прокуратури України за 2020 рік, варто зазначити, що лише у звітному періоді 13249 особам було вручено повідомлення про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених XIII розділом кримінального закону. Проаналізувавши наведені відкриті дані, можна прийти до висновку, що особою вчинення кримінального правопорушення в більшості випадків є чоловіки(11 847 осіб), віком 29-39 років (5018 осіб), із базовою середньою та профільною середньою освітою (7807 осіб), громадяни України (12 052 осіб).

На нашу думку на здійснення злочинної діяльності, впливають конкретні життєві обставини в яких формувалась особистість злочинця (особливості характеру, на який мали вплив певні негативні соціальні чинники, психічні та фізичні аномалії; втрата психологічної стійкості). Досить влучно та доцільно з приводу детермінантів вчинення кримінальних правопорушень висловила С. В. Якименко, яка навела перелік чинників, що сприяють появі наркозлочинності :

- величезна прибутковість бізнесу в сфері обігу наркотичних засобів;

- залежність економічної діяльності країн третього світу від сфери обігу наркотичних засобів;
- зосередження уваги суто на силових засобах боротьби з наркобізнесом;
- лібералізація фінансової діяльності, що пов'язана із електронною передачею відомостей, тим самим створює ідеальні та безперешкодні інструментарії для подальшого фінансування сфери обігу наркотиків;
- проникнення наркоманії в політичний простір.

Щодо останнього, варто зазначити, що цей момент проявляється в налагодженні відносин, осіб що займаються обігом наркотиків із місцевим населенням, за допомогою надання їм фінансової підтримки або захисту від збройних сил. Також проявом проникнення до політичного простору можна зазначити, що особи, які займаються наркобізнесом, вдаються до корупційних діянь задля уникнення відповідальності. Отже, можна зазначити, що кількість чинників чимала і тому це повністю пояснює величезну кількість осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення в сфері обігу наркотичних засобів [4, с. 197-198].

Кількість правопорушень в сфері обігу наркотичних речовин має тенденцію до збільшення, тому на нашу думку, варто проаналізувати шляхи вирішення зазначеної проблеми. Наприклад у Великобританії в боротьбі із кримінальними правопорушеннями в зазначеній сфері уряд особливу увагу надає створенню спеціалізованих правоохоронних органів для протидії незаконному обігу наркотиків, законодавчо закріплюючи за цими органами досить значні за обсягом поліцейні повноваження і гарантуючи тим самим високий рівень їх ефективного функціонування [5, с.17]. Щодо нашої держави, варто зазначити, що концентрація «антинаркотичних» сил держави та громадськості, спрямована на здійснення докорінних змін у сфері протидії наркоманії і боротьби з наркозлочинністю, створення безпечного існування суспільства, реалізації прав і свобод людини, оздоровлення нації, та є одним з

найактуальніших для держави питань сьогодення. На нашу думку, для подолання наркоманії та наркозлочинності, варто застосувати досвід який широко використовується в Європейському союзі:

- проведення обов'язкового тестування населення у межах медичного обстеження з метою виявлення на ранній стадії осіб, що споживають наркотичні речовини;

- посилення та вдосконалення медичного контролю за особами, задіяними на роботах, пов'язаних з експлуатацією джерел підвищеної небезпеки, для виявлення фактів споживання ними наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або нових потенційно небезпечних психоактивних речовин;

- підвищення ролі шкільних психологів у залученні уваги до проблем, що стосуються залежної поведінки в цілях вироблення психологічної стійкості підлітків до вживання наркотиків;

- створення рад з профілактики наркоманії у вищих навчальних закладах;

- розроблення та впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів науково обґрунтованої методики прогнозування наркоситуації в регіоні з метою належної розстановки дислокації сил і засобів [5, с. 42].

Отже, можемо прийти до висновку, що вирішення проблеми наркоманії та наркозлочинності потребує не лише застосування різноманітних методів протидії, а й матеріальних вкладень з боку держави. На нашу думку, для подолання подальшого зросту чисельності кримінальних правопорушень у зазначеній сфері, кримінологічна політика держави має бути спрямована на покращення рівня правосвідомості населення (поширення інформації про невідворотність кримінальної відповідальності); запобігання омолодження та фемінізації наркоманії шляхом підвищення рівня конформізму та духовного зростання; збільшення кількості висококваліфікованих правоохоронців та

застосування всього потенціалу кримінального закону для боротьби із кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з наркотизмом.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 29.04.2021).

2. Право знати: кримінальна відповідальність за незаконне розповсюдження наркотиків. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/multymedia/kryminalna-vidpovidalnist-za-rozповsyudzhennya-narkotyktiv/> (дата звернення 29.04.2021).

3. Криштоп С.В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який вчиняє злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Молодий вчений. Юридичні науки.* № 12, 2018 р. С. 498-501.

4. Якімова С.В. Детермінація злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Вісник національного університету «Львівська політехніка» .Юридичні науки.* № 782, 2014. С.193-198.

5. *Основні напрями та проблеми протидії наркоманії: матеріали круглого столу.* (Київ, 6 лют. 2017 р.) : / редкол.: В.М. Вовк, А.П. Калініченко, А.В. Ляшук та ін. Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 122 с.

Залевська Т. О.,
курсант 2-го курсу факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ У СИСТЕМІ ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Дослідження підпису є одним із найскладніших видів почеркознавчої експертизи при вирішенні ідентифікаційних задач. На сьогоднішній день в криміналістичній літературі є багато різних визначень, щодо підпису. Він є важливим реквізитом кожного документа.

Підпис- це графічне зображення яке є посвідчувальним знаком конкретної особи він наноситься на документ для надання йому юридичної сили або для доведення фактів. Підпис наноситься власноруч, графічними знаками тому він є почерковим накресленням.

З одного боку, підпис існує протягом всієї історії слов'янської писемності (починаючи з рукописів XI—XII століття) — у всіх тих випадках, коли на документах ставили власноручний підпис із зазначенням імені того, хто писав. З іншого боку, тільки з початку XVI ст. (частково) та з кінця XVII ст. (відносно масово) бере початок створення «спеціального» самостійного графічного «малюнка» в написанні імені, прізвища (прізвиська) у записах, які потрібно було засвідчити. [1]

Велику увагу дослідженню підпису приділили такі вчені С.М. Потапов, Л.Є. Ароцкер, Л.А. Вінберг, В.В. Липовський, Н.О. Комісарова, В.Ф. Орлов В, В.В. Трипольська, М.В. Салтевський С.Ю. Свобода, Ковальов К.М. та багато інших.

Криміналіст Л.А. Вінберг вважає, що підпис це власноручно виконане позначення свого прізвища в будь-яких документах з метою затвердження, тобто він має на меті затвердити ті дані, факти, події, які містяться в документі [2]

Великий тлумачний словник української мови трактує підпис як прізвище або ініціали, написані власноручно під текстом, малюнком, картиною і т. ін., як свідчення авторства або потвердження чого-небудь. [3] Саме так нині підпис має велике значення він надає документам юридичної сили, засвідчує факти або дані, також як зазначає юридична енциклопедія виступає підтвердженням повноважень посадових осіб, державних органах, установ.[4]

Н.О. Комісарова зазначає три основні ознаки підпису- власноручне виконання підпису; визначення або умовне визначення прізвища особи, що його виконала; обов'язково – засвідчувальний характер.[5]. Але слід наголосити на тому, що підпис може виконувати затверджувальну функцію лише в тому випадку, якщо він наноситься саме тією людиною, особу якого він позначає [6]. Якщо підпис буде зроблений не зазначеною особою, то документ втрачає свою дійсність.

Також згідно Інструкції № 55 «Про вимоги щодо оформлення документів у системі МВС України», що розписуючись в певному документі, особа повинна таким чином засвідчити законність такого документу. Як вже зазначалося однією з ознак підпису це засвідчувальний характер яким наділяється документ або дані.

Я погоджуюсь з думкою В.Ф. Орлова, що в підписі можуть відобразитися ім'я виконавця, або взагалі будь-які інші штрихи, які ця особа спеціально виробила з метою надання підпису певного особливого вигляду, і в ніякій мірі не відтворюють ані прізвища такої особи, ані його ім'я. Підпис може складатися як з усіх букв, які утворюють прізвище даної особи, так і взагалі складатися з безбуквених штрихів.[7]

Для проведення почеркознавчих досліджень пропонується загальні ознаки підпису, які відображають будови підпису, ступінь і характер письмово-рухових навичок, структурні характеристики рухів та просторову орієнтацію підписів і рухів якими їх виконують. Розглянемо їх докладніше.

1. Загальні ознаки, що відображають будову підписів [9]:

-чіткість це можливість визначення точок початку, закінчення і напрямку руху при виконанні підпису.

-транскрипція підпису- якісний і кількісний склад букв, які входять до підпису та послідовність їх нанесення. Існує буквена транскрипція(підпис містить певні букви) та штрихова(підпис містить букви, які читаються умовно, штрихи, що не утворюють букв)

-розмір підпису- це з'єднання найвищу і найнижчу точку підпису;

середній (від 10 мм до 25 мм);

малий (менший ніж 10 мм);

великий (більший ніж 25 мм).

2. Загальні ознаки, що відображають ступінь і характер сформованості письмово-рухових навичок [9]:

-координація рухів- це відображення точність рухів при письмі;

-темп виконання підпису- це швидкість виконання підпису(швидкий, середній чи повільний);

-конструктивна складність підпису- це відображення аналізу буквеного і штрихованого складу письма.

3. Загальні ознаки, що відображають структурні характеристики рухів [9]:

-ступінь безперервності або ще як на нього кажуть зв'язності ця ознака означає кількість букв які виконані безперервно в підписі;

-натиск (характеризується співвідношенням ширини штрихів при виконанні елементів частин підпису);

Також розрізняють такі ознаки як переважний напрямок рухів при виконання основних елементів підпису. Розрізняють такі види лівоокружний, правоокружний або змішаний. Нахил основних елементів підпису характеризується: правий, лівий, відсутність нахилу.

Кожна юридична і фізична особа під час створювання свого особистого підпису повинна подбати від його підроблення. Головними засобами захисту підписів на сьогодні є: ускладнення конструкції підпису за рахунок додавання

окремих літер, без літерних штрихів та розчерку; введення в конструкцію підпису різних додаткових елементів у вигляді рисок, крапок, символів тощо.

Сисоєва Л.О. виділяє чотири групи підписів: короткі підписи найпростішої конструкції, короткі підписи змішаної транскрипції, підписи-малюнки та підписи повної буквеної транскрипції.

Короткі підписи найпростішої конструкції складаються з однієї-двох літер та довільних які не утворюють літер це елементи легкої будови та умовні письмові знаки у вигляді петльових, кутових і дугових рухів.

Як правило, розчерки в цій групі підписів – простої будови, у вигляді стрічково-підстрічкової або надстрічково-стрічкової будови, правоокружно-дугового елемента[10] Ця група підпису не містить ідентифікаційної інформації особи.

Друга група підписів це короткі підписи змішаної транскрипції вони складаються з перших літер прізвища і додаткових таких що не читаються. Закінчуються розчерком простої конфігурації, інколи в підписах цієї групи зустрічаються монограми, що складаються з перших літер прізвища, імені та по батькові, або лише прізвища та імені[10]. Їх проста будова та короткість написання є обмеження для ідентифікаційного дослідження.

Підписи, що складаються з письмових елементів та не утворюють літер мають назву підписи-малюнки складної конструкції. Підпис має різноспрямовані рухи які перекривають один одного, мають переважно надстрічково-підстрічкові елегантні, вишукані розчерки складної будови.

Четверта група підписів це підписи повної буквеної транскрипції, що містять перші літери імені та прізвища з простої будови розчерку.

Загалом значну кількість становлять підписи першої та другої групи, що ускладнює їх дослідження та полегшує роботу шахраїв. Тому, що прості підписи містять мало почеркового дослідження і здатні для ідентифікаційного дослідження.

Література:

1. Сайт «Таємниця підпису» Електронне джерело
<http://www.pidpys.narod.ru/is.html>
2. Винберг Л.А. Почерковедческая экспертиза: учебник / Винберг Л.А., Шванкова М.В. ; [под ред. Р.С. Белкина]. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1977. – 208 с.
3. Підпис//Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/ уклад. і гол. ред. В. Т.Бусел.— 5-те вид.—К.; Ірпінь: Перун, 2005.—.
- 4.Юридический энциклопедический словарь /А.Я. Сухарев. – М.: 1987. – 527
- 5.Комісарова Н.О. Вдосконалення методики дослідження підписів, виконаних в умовах обмеженого зорового контролю / Н.О. Комісарова //Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук.праць. – К., 2004. – Вип. 1. – С. 213–220
- 6.Липовский В.В. Почерковедческое исследование подписей, выполненных «на просвет» / В.В. Липовский // Криминалистика и судебная экспертиза. 1978. – № 16. – С. 64–67.
- 7.Орлова В.Ф. Теория судебно-почерковедческой идентификации / В.Ф. Орлова. – М.: ВНИИСЭ,1973 – Вып. 6. – 336 с.
- 8.Цифровой электронный підпис // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. — Т. 6 : Т — Я. — 768 с. — ISBN 966-7492-06-0.
9. Ковальов К.М. Методика дослідження підписів / Ковальов К.М., Шпакович Н.Г., Меленевська З.С. — К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2009. — 21 с.
- 10.Судебно-почерковедческое исследование подписи: учебно-методическое пособие / Сысоева Л.А., Парамонова Г.В., Поздняков В.И., Якушев В.В. СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2013. – 108 с.

Зімін М. В.,

суддя Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ МВС України

Науковий керівник: Золотухіна Л.О.,

професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доцент, доктор юридичних наук

КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ: УШКОДЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ПРИ НЕФОРМАЛЬНОМУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Ситуація щодо високого рівня виробничого травматизму та професійних захворювань часто є наслідком різноманітних порушень вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці. [1. с. 133]

В.О. Таран аналізуючи причини порушень вимог законодавства про охорону праці вказує на перевагу причин організаційного характеру, до яких належить неефективність або відсутність виробничого контролю за дотриманням вимог та правил, порушення технологічної дисципліни праці, неправильна організація виконання робіт. [2. с. 34]

Переведений вченим аналіз надає можливість нам зробити висновок про те, що питома вага порушень вимог законодавства з охорони праці допускається саме роботодавцем, на якого за законодавством покладено обов'язок зі створення належних, безпечних і здорових умов праці.

Верховний суд України у преамбулі постанови пленуму «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 року за № 7 підкреслив, що пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці є одним із основних принципів державної політики в галузі охорони праці. [3]

Законодавцем у статті 271 КК України передбачено кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці службовою особою підприємства, установи, організації або громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. [4]

Деякі випадки травмування працівників на виробництві залишаються невиявленими, оскільки в Україні біля 5,0 млн осіб зайнято у неформальному секторі економіки, а роботодавці іноді приховують факти виробничих травм. Особливо це стосується ситуацій, пов'язаних з використанням роботодавцями такого виду неофіційного працевлаштування як повністю не задекларована праця. Тобто, це зайнятість працівників на підприємствах без укладання трудового договору, метою чого є уникнення сплати до бюджету пов'язаних з трудовою діяльністю належних платежів з суми заробітної плати працівників. [5. с. 9-10]

Про кричущі ситуацію травматизму в Україні також зазначають дослідники з Фонду імені Фрідріха Еберта. Цим дослідженням встановлено, що велетенське поширення неофіційного працевлаштування та невідповідність міжнародним стандартам і стандартам ЄС призвели до великої кількості нещасних випадків, пов'язаних з роботою, передусім у гірничій справі та на будівництві. Протягом 2018 року в країні сталися понад 4000 нещасних випадків на роботі, з яких 409 мали фатальні наслідки, зазначають дослідники. За цим показником в Україні куди гірша ситуація, ніж у Грузії та Молдові, де в середньому було 5,7 смертей внаслідок нещасних випадків на роботі на 100 тисяч працівників, а в Україні - 10,2. Для порівняння, у ЄС цей показник становив 1,7 смертей на 100 тисяч працівників. У Фонду імені Фрідріха Еберта додають, що цифри, наведені щодо України, не включають «численні нещасні випадки» за умов неформального працевлаштування. У 2018 році 21,6 відсотка працівників у країні працювали неофіційно. [6]

Слід погодитись з авторами монографічного дослідження, що характерною ознакою трудових відносин пострадянських країн є їх суттєва деформалізація, або зростання неформального сектора зайнятості. Неформальний сектор економіки виконує функції амортизатора безробіття, оскільки саме в період економічного спаду абсорбує певну частину вивільнених працівників з формального сектора. [7. с. 10-11]

Однією з причин зростання частки нелегально працюючих є внутрішня міграція працездатних громадян. У пошуках роботи та заробітку люди мігрують до великих міст, погоджуючись на будь-які умови та оплату праці. [5. с. 6]

Використання ж незадекларованої праці дозволяє особам, які її використовують уникати кримінальної відповідальності за статтею 271 КК України, адже суб'єктом злочину, передбаченого цією статтею, є службова особа підприємства, установи, організації, яка на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності.

У ситуації, яка склалась на сьогодні в Україні слід визнати необхідність вдосконалення чинного законодавства в частині покладення кримінальної відповідальності на порушення норм з охорони праці на роботодавців, які використовують неформальне працевлаштування. За таких обставин доречно наділити повноваженнями інспекторів праці, чийми посадовими обов'язками передбачено здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, скеровувати слідчому акт інспекційного відвідування і в разі виявлення порушень вимог законодавства про працю - припис щодо їх усунення та попередження про відповідальність за порушення законодавства про працю, для долучення до матеріалів досудового розслідування в разі виявлення факту ушкодження здоров'я особи з неформальним працевлаштуванням. В разі не оскарження роботодавцем вказаного акту і припису, їх слід вважати належними доказами на підтвердження факту саме

трудових відносин роботодавця з особою, яка зазнала ушкодження її здоров'я, а відтак це дасть змогу здійснювати належну кваліфікацію дій за ст. 271 КК України.

Література:

1. Сапіщук М. Актуальні проблеми порушення вимог законодавства про охорону праці. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та національної безпеки держави*. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової Інтернет конференції молодих вчених. 23 жовтня 2020 р. Тернопіль, с. 133-135.

2. Таран О. В. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : метод. рек. Київ, 2015. 78 с.

3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : Постанова пленуму Верховного суду України від 12 черв. 2009 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (дата звернення 02.05.2021).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1864> (дата звернення 02.05.2021).

5. Дунас С.В., Деньгін А.П., Єсипенко А.С., Таїрова Т.М. Стан охорони праці в тіньовому секторі ринку праці України. *Проблеми охорони праці в Україні*. 2013. Вип. 25. с. 3-13.

6. Через жахливі умови праці в Україні щороку гинуть сотні людей – дослідження. *Deutsche Welle* : веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/через-жахливі-умови-праці-в-україні-щороку-гинуть-сотні-людей-дослідження/a-51233089> (дата звернення 02.05.2021).

7. Петрова І.Л., Близнюк В.В. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : колективна монографія. ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 356 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf> (дата звернення 02.05.2021).

Іващенко В.О.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРИЧИНИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема причинності є однією з важливих та актуальних у кримінології. Адже ґрунтовний аналіз причин і умов злочинності, в тому числі й регіональної, допомагає ефективно впливати на неї.

Регіональна злочинність залежить як від стану злочинності в державі, так і від особливостей адміністративно-територіальної одиниці. Як зазначає А. Бабенко, на регіональну злочинність в Україні з різною інтенсивністю впливають від 250 до 300 факторів. За їх змістовою характеристикою автор їх зводить до шести груп: історичні, географічні, соціально-економічні, соціально-психологічні, організаційно-правові, і фактори, пов'язані з правоохоронною і правозастосовною діяльністю. Історичні та географічні фактори у системі детермінації регіональної злочинності є базовими, оскільки вони породжують певний тип суспільних відносин, що, у свою чергу, обумовлює біологічні умови, фізичні та психологічні потреби індивідуумів, регіональне середовище існування і пов'язані з цим соціально-правові протиріччя [1, с. 298-299].

Зауважимо, що кожний етап розвитку нашої держави супроводжувався окремими негативними обставинами, які впливали на стан злочинності, створювали сприятливі умови для її існування. Це повною мірою стосується періоду зміни форм власності в Україні. Держава, відмовившись від адміністративно-командного методу управління, втратила колишній контроль над економікою. В той же час правова неврегульованість ринкових відносин сприяла поширенню зловживань. Становлення фінансового, валютного, податкового, митного та інших видів контролю здійснювалося повільно та суперечливо.

Саме соціально-економічні чинники серйозно вплинули на зростання

злочинності. Нестабільність економічної ситуації в державі, спад виробництва призвів до зростання безробіття, значного зубожіння населення та, як наслідок, вплинув на криміногенну ситуацію в регіонах. Тому важливими чинниками регіональної злочинності стали відмінності в рівні економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, що визначають добробут та якість життя місцевого населення.

Процеси перерозподілу власності супроводжувалися різними кримінальними проявами, окремі з яких залишилися латентними. Не прослідковувалися межі між злочинним посяганням на державну власність та підприємницькою ініціативою. Результатом цього стало те, що кошти та матеріальні цінності були зосереджені у незначній частини населення. Почало спостерігатися різке розшарування суспільства на дуже багатих та тих, хто знаходиться за межею бідності. Можна погодитися з дослідниками, наслідками зазначених обставин стало збільшення кількості корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, вчинених організованими групами; встановлення кримінальних зв'язків з метою охорони, захисту спільної діяльності, знищення конкурентів; збільшення нелегального ринку для задоволення антисоціальних потреб людей (азартні ігри, проституція, наркотики); збільшення маргінальної частини населення, що втягується в злочинну діяльність як охоронці, виконавці окремих злочинів [2, с. 33]. Проблемою для держави стало відсутність середнього класу, який є основою стабільного розвитку суспільства.

Прискорені темпи приватизації, що відбувалися за умов зменшення ролі держави в регулюванні економічних процесів, створили сприятливі умови для кримінального бізнесу. Лібералізація економічної діяльності, приватизація привабливих прибуткових об'єктів за заниженою вартістю, відсутність дієвого контролю створили сприятливі умови для проникнення в економіку кримінальних елементів. Згодом, кошти, здобуті злочинним шляхом, потрапили до сфери легального бізнесу.

Складна економічна ситуація в державі була використана представниками

злочинного світу для створення і подальшого розвитку тіньового сектору економіки. В той же час спостерігався вплив представників загальнокримінальної злочинності на ділків тіньової економіки, що також не могло не позначитися на стані злочинності у вигляді збільшення кількості вчинених насильницьких суспільно небезпечних діянь. Все це відбувалося на фоні формування та зміцнення корупційних зв'язків.

Кризові явища в економіці об'єктивно призвели до деформації соціальної сфери. Значне зубожіння населення, наявність безробітних, осіб, які знаходяться за межею бідності, мігрантів змусило ставати на кримінальний протиправний шлях.

Політичні чинники також значно обумовлюють існування злочинності. Як свідчить історія, прослідковується тісний зв'язок політики та злочинності. Політичні діячі використовують протиправні методи для одержання та, особливо, утримання влади. Окремі кримінальні правопорушення можуть бути вчинені лише за участю та допомогою державних діячів з використанням корупційних зв'язків.

Перш за все звернемо увагу на політичну нестабільність, що спостерігалась у 90-х роках ХХ століття та має місце в умовах сьогодення. Це обумовлює недовіру громадян у спроможність органів влади і управління вирішити їх проблеми, а тому певна частина населення також обирає протиправні методи для одержання засобів для існування.

Зростання рівня злочинності обумовлюється також морально-психологічними чинниками. Деформація моральної позиції населення, занепад ідеалів, зміни світогляду та ціннісних орієнтацій деструктивно впливають на заходи протидії злочинності. Адже у свідомості переважної більшості населення на перше місце виходять потреби елементарного виживання. При цьому мають значення регіональні особливості, що відображають культуру, ідеологію, звичаї та традиції, ставлення до релігії населення. Вплив на регіональну злочинність має розповсюдженість у регіоні алкоголізму та

наркоманії.

Серед обставин, які сприяють поширенню злочинності, можна виділити недоліки та прорахунки у роботі правоохоронних органів. Зокрема, суттєвим фактором є неналежна організація запобігання злочинності в регіонах. Боротьба зі злочинністю здійснюється переважно шляхом реалізації карально-репресивних норм кримінального законодавства. Хоча найбільш дієвим та перспективним способом протидії злочинності є її запобігання. Використання цього способу дозволить значно заощадити адміністративний ресурс держави.

Крім того, неналежна увага органів державної влади до правоохоронної системи, до матеріального, технічного, кадрового забезпечення правоохоронних органів значно сприяла неефективній боротьбі ними зі злочинністю. Відсутній чіткий механізм взаємодії між правоохоронними органами. У нормативно-правових актах питання взаємодії та координації діяльності різних підрозділів, обміну інформацією лише формально врегульовані.

Зростання організованої злочинності є вагомим чинником дестабілізації суспільних відносин та зростання злочинності в цілому. Як зазначає В. Ущатовський, організована злочинність проникла в економіку, сферу національних відносин, політику. Вона прагне контролювати владні, управлінські й господарські структури, їй вдається проводити акції з використання цих структур для незаконного збагачення. Вона нав'язує суспільству свої уявлення про систему цінностей і норм поведінки, формує образ героя-ділка тіньової економіки і лідера кримінального середовища [3, с. 72].

Треба враховувати, що злочинність обумовлюється окремими позитивними процесами, наприклад, розширенням міжнародних зв'язків, розвитком науки та техніки. Це явище постійно змінюється, проникає у нові сфери суспільних відносин. Тому вивчення причин та умов злочинності має бути постійним та комплексним.

Таким чином, злочинність детермінується багатьма факторами, політичними, економічними, соціальними, організаційними, моральними, які стосуються різних сфер суспільних відносин. Серед них – бідність, безробіття, майнове розшарування населення, політична нестабільність, відсутність реальної демократії, високий рівень корупції в усіх гілках влади, непрозорість прийняття політико-економічних рішень та неналежний системний контроль за їх реалізацією. Лише органи кримінальної юстиції, на які, як правило, покладено обов'язок протидіяти злочинності, неспроможні самотужки забезпечити ефективне її запобігання та усунення криміногенних факторів. І це все спостерігається за умов недосконалості національного законодавства, неможливості громадян повною мірою реалізовувати свої права та свободи.

На наш погляд, крім загальних причин, найважливішими факторами, що впливають на регіональну злочинність в Україні є рівень соціально-економічного розвитку конкретного регіону, наявність промисловості, розвиненість інфраструктури, здатність місцевої влади вирішувати соціальні та інші проблеми населення. Має значення також географічне розташування адміністративно-територіальної одиниці, політична ситуація в регіоні. Впливають на регіональну злочинність демографічні показники, склад, структура та густота населення, його ставлення до культури і релігії, особливості проведення дозвілля, а також процеси міграції та урбанізації. Важко встановити всі фактори, що обумовлюють регіональну злочинність, але важливо продовжувати їх подальше вивчення.

Література:

1. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.

2. Джужа О. М., Василевич В. В., Кулакова Н. В. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: Посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. 248 с.

3. Ущатовський В. Ф. Організована злочинність як фактор дестабілізації суспільних відносин та зростання тіньової економіки. *Право України*. 2001. № 12. С. 72-75.

Комісарова Н. О.,

доцент кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Комісаров М. Л.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Спиридонов А. В.,

завідувач відділення судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб Криворізького міжрайонного відділу КЗ «ДОБСМЕ» ДОР

**ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В АСПЕКТІ
ВЗАЄМОДІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ**

Питанням доказового значення висновку експерта у науковій літературі приділено значну увагу. Вказане питання висвітлено у працях таких учених-криміналістів як Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, М. Л. Комісаров, Н. О. Комісарова, О. М. Моїсєєв, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. П. Шибіко, О. Р. Шляхов та ін. Однак особливої актуальності дослідження доказового значення висновку експерта набуло у зв'язку з прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України, оскільки цим документом закріплений принцип змагальності сторін кримінального провадження та свободи в наданні

ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості. Згідно КПК України, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК [1].

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [2]. За результатами проведення судової експертизи експерт складає процесуальний документ – висновок експерта, що є одним із передбачених КПК джерел доказів [1]. Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та сформульовані за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1]. Висновок експерта з позиції теорії доказів є не тільки одним із джерел доказів, але й засобом доказування [3, с. 309].

Предмет висновку експерта можуть становити будь-які факти й обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження, встановлення яких потребує спеціальних знань, проте експерт обмежується зв'язком фактів із обставинами кримінального провадження й особливостями наукових методів, що застосовуваних ним для отримання вивідних знань про кримінальне правопорушення [4].

Метою цієї наукової статті є визначення суб'єктивної сторони доказового значення висновку експерта та розроблення рекомендацій для експертів щодо підвищення його доказового значення.

Традиційно прийнято вважати, що доказування становить собою процес установлення істини в судочинстві, її пізнання і обґрунтування уявлень про її зміст [5, с. 10]. Експертиза покликана активно слугувати найважливішому процесуальному завданню – виявленню фактичних обставин справи відповідно

до дійсності, а отже її може бути широко застосовано на всіх етапах судового пізнання [6, с. 5].

Істину варто розуміти як відповідність людських думок, суджень, уявлень про явища і предмети дійсності безпосередньо цим явищам і предметам як таким незалежно від свідомості особи, яка їх сприймає [7, с. 28]. Таким чином, з одного боку, акцентовано на динаміці встановлення істини; з іншого – на її об'єктивному характері. Істина в кримінальному процесі – це завжди результат відображення. Проблема його адекватності полягає в тому, що об'єктивність відображення переломлюється через суб'єктивне сприйняття суб'єкта, який пізнає, його оцінку [8, с. 6].

Встановити істину в кримінальному процесі означає пізнати подію, що відбулася, і всі обставини, що підлягають установленню кримінальним провадженням, відповідно до того, як це було насправді. Встановлення обставин такими, як вони є, утворює зміст об'єктивної істини. Істина містить не загальні закони, як це характерно для наукової істини, а окремі конкретні факти, важливі для вирішення розглядуваної справи. Можна, відтак, стверджувати, що істина в кримінальному процесі є конкретною, практичною [9, с. 50].

Істинними вважаються такі висновки, які відповідають реальній події. Об'єктивний характер таких висновків зумовлений тим, що вони адекватно відображають об'єктивну реальність, а не суб'єктивні уявлення, відокремлені від дійсності. Критерієм істинності наших знань є практика. Це положення має важливе значення для кримінального процесу, де воно означає правильність, істинність висновків про обставини події та неодмінно підлягає перевірці. Критерієм у цьому випадку є практика [10, с. 12].

У судово-експертній діяльності відбувається комунікативна взаємодія судового експерта з іншими процесуальними суб'єктами. Комунікативна взаємодія – це спільна узгоджена діяльність процесуальних суб'єктів із обміну інформацією. Ефективність такої взаємодії визначена якісним рівнем

взаєморозуміння між ними, тобто таким станом спілкування, за якого висловлення судового експерта стають зрозумілими та адекватно тлумаченими всіма адресатами повідомлення (замовником експертизи та іншими процесуальними суб'єктами). За вищезазначеним, мету комунікативної взаємодії судового експерта в перебігу судово-експертної діяльності можна визначити як переконання інших процесуальних суб'єктів у достовірності та обґрунтованості зроблених ним висновків, а засобами досягнення цієї мети – складання аргументованого тексту висновку експерта чи надання аргументованих показань у ході допиту експерта під час досудового розслідування та надання пояснень у судовому засіданні [11, с. 10].

Взаємодія між процесуальними суб'єктами за участю судового експерта відбувається під час підготовки до проведення експертизи, набуваючи форми участі спеціаліста у виявленні, закріпленні, фіксації та вилученні речових доказів, у формулюванні питань для вирішення судовою експертизою, в отриманні об'єктів для порівняльного дослідження; в ході проведення судової експертизи – експерт вивчає постанову (ухвалу), запитує у слідчого (іншого замовника експертизи) необхідні об'єкти та матеріали, в разі необхідності бере участь у процесуальних діях, складає висновок експерта, надсилає його особі, у провадженні якої перебуває справа. У разі застосування результатів експертизи в розслідуванні чи судовому розгляді експерт може надавати суду роз'яснення та доповнення щодо виконаної ним експертизи [12].

Доказове значення висновку експерта залежить від логічної форми висновку: висновок про наявність певного факту чи обставини має більшу доказову цінність, аніж висновок про можливість їх існування [13, с.152]. За ст. 94 КПК України, цей показник якості доказу обов'язково пов'язаний із сукупністю доказів, зібраних у справі. Інакше кажучи, значення висновку експерта не можна розглядатися окремо від інших доказів – його визначають лише в контексті конкретного провадження та зібраних у ньому інших фактичних даних. Сукупність наявних доказів може мати значення для

прийняття рішення слідчим (судом) про винуватість особи у вчиненні злочину тільки тоді, коли у своєму завершальному вигляді виключає можливість додаткових версій чи інших тверджень, тобто певний висновок є однозначним і причиново-зумовленим [14, с. 107]. Доказове значення висновку експерта визначають його відносність, допустимість, достовірність [15, с. 129, 131-132]. Таким чином, значущість (сила) доказу – це його доказова цінність, вагомість, переконливість.

Доказове значення висновку експерта – це характеристика, яка відображає його місце в системі інших доказів у справі, а також рівень аргументованості вказаного висновку та його придатності для розуміння слідчим (судом), іншими учасниками кримінального процесу. Відтак слідчий має враховувати доказове значення у оцінці висновку експерта в системі доказів у кримінальному провадженні. Доказова значущість результатів експертизи зумовлена не лише їх місцем у системі інших доказів у справі, але й залежить від змісту висновку експерта, якостей опису в ньому перебігу та результатів досліджень [16, с. 412].

Учені-процесуалісти виокремлюють зовнішні та внутрішні властивості (ознаки) висновку експерта. Процесуальна природа висновку експерта визначена зовнішніми ознаками, їх вважають процесуальною формою висновку експерта. До таких ознак відносять: 1) висновок експерта має бути сформульований із дотриманням процесуального порядку призначення та проведення експертизи; 2) висновок експерта є результатом дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла; 3) висновок експерта формулює експерт, наділений процесуальними правами та обов'язками і який особисто проводив дослідження; 4) висновок експерта є джерелом і засобом доказування, формою вираження вивідного знання; 5) висновок є письмовим документом (формально-процесуальна ознака), в якому експерт як носій вивідного знання виклав результати проведеного дослідження (змістовно-процесуальна ознака).

Внутрішні ознаки висновку експерта відбивають ознаки висновку як результату пізнавальної діяльності експерта, як-от: 1) висновок експерта відображає процес експертного пізнання і містить у собі нове вивідне знання; 2) висновок експерта становить собою вивідне знання, отримане з декількох інформаційних джерел, до яких можна віднести: матеріали кримінального провадження; об'єкти експертного дослідження; знання експерта у певній спеціальній галузі; 3) висновок експерта – це приватний (особистий) доказ, тому висновок експерта визнають об'єктивним за формою та об'єктивно-суб'єктивним за змістом [17, с. 123-124].

Отже, як бачимо, судова експертиза має об'єктивний характер, однак в умовах змагальності кримінального процесу й комунікаційної взаємодії між експертом та іншими процесуальними суб'єктами трансформується в категорію суб'єктивну. Про це свідчать і узагальнені нами матеріали експертної практики науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України (вивчено понад двісті експертних проваджень, виконуваних у Донецькому науково-дослідному інституті судових експертиз та інших судово-експертних установах Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України за період 2011-2013 рр.). На практиці бачимо, що той самий висновок експерта в одному кримінальному провадженні має різну доказову значущість для протилежних сторін цього провадження.

Це пов'язано, щонайперше, з недостатньою аргументованістю висновку експерта, яка, втім є основною його характеристикою [13, с.148]. До того ж, у дослідницькій частині висновку експерт повинен надати аналіз та синтез результатів досліджень, обґрунтування встановлених фактичних даних, представити наукове пояснення властивостей, виявлених дослідженням об'єктів [18]. У тексті свого висновку експерт має сформулювати обґрунтовану оцінку результатів проведених досліджень, а також аргументувати зроблені висновки. Висновок експерта як процесуальний документ відображає підстави для внутрішнього переконання експерта, що сприяє формуванню внутрішнього

переконання сторін кримінального провадження про доказове значення цього джерела доказів. Не менш важливою є теза, що висновки експерта мають бути термінологічно не перенасиченими, зрозумілими не лише спеціалістові, а й будь-якому учаснику судочинства [19, с.161-162]. В іншому разі, для оцінки слідчим доказового значення встановлених експертом фактів та обставин виникне потреба у додатковому допиті експерта чи проведенні інших процесуальних дій [13, с.151].

Ще однією проблемою є недостатня ілюстративність висновку експерта. Ілюстративні матеріали, а також спосіб представлення спеціальної інформації у висновку експерта мають важливе значення, оскільки правоздатний суб'єкт повинен однозначно зрозуміти відповіді експерта на зверненні до нього запитання. В протилежному випадку правоздатна особа може неоднозначно зрозуміти сенс висновків. Тому ілюстрації повинні сприяти перетинанню компетентності правоздатної особи та експерта [20, с. 87].

Комунікативна мета експерта – забезпечити правильне розуміння результатів застосування спеціальних знань [12]. Суб'єктивній частині доказового значення висновку експерта – притаманні помилки й неточності, серед іншого й у частині оформлення результатів судової експертизи. Тож рекомендуємо судовим експертам уважно застосовувати експертні методики, враховуючи аспект адресата, тобто особи, яка сприймає експертний висновок, та більше уваги приділяти оформленню результатів експертизи, щоб максимально виключити суб'єктивну сторону доказового значення висновку експерта.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – 25 трав. – Ст. 1370.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р., № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

3. Кудрявцева А. В. Судебная экспертиза в уголовном процессе России : монография / А. В. Кудрявцева; науч. ред.: Ю. Д. Лившиц – Челябинск : Изд-во Урал. ун-та, 2001. – 411 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль [та ін.; за заг.ред. Тація В. Я., Пшонки В. П., Портнова А. В.]. – Х. : Право, 2012. – Т.1. – 768 с.

5. Белкин А. Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве : монография / А. Р. Белкин. – М. : Норма, 2007. – 528 с.

6. Галкин В. М. Соотношение заключения эксперта с другими средствами доказывания в уголовном процессе / В. М. Галкин. – М. : ВНИИСЭ, 1971. – 48с.

7. Кокорев Л. Д. Уголовный процесс: доказательства и доказывание / Л. Д. Кокорев, Н. П. Кузнецов. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1995. – 272с.

8. Астафьев Ю. В. Уголовно-процессуальная истина: характер и средства достижения / Ю. В. Астафьев // Воронежские криминалистические чтения : сб. науч. тр. / под. ред. О. Я. Баева. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2013. – Вып. 15. – С. 5-18.

9. Васильев Л. П. Нужна ли истина в уголовном процессе, и какова роль суда в ее установлении / Л. П. Васильев // Юрист. – 1998. – № 5. – С. 50-52.

10. Соркин В. С. Особенности процессуального доказывания в уголовном судопроизводстве : монография / В. С. Соркин. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 95 с.

11. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів / О. М. Моїсєєв. – Донецьк : Норд-прес ; ДонНУ ; ДонНДІСЕ МЮ України, 2007. – 188 с.

12. Моїсєєв О. М. Взаємодія експерта з іншими процесуальними суб'єктами / О. М. Моїсєєв // Підприємництво, господарство і право : що міс. наук.-практ. юрид. журн. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. – № 7 (199). – С. 119-122.

13. Орлов Ю. К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве / Ю. К. Орлов. – М. : Ин-т повышения квалификации Росс. федер. центра судеб. экспертизы, 2005. – 264 с.

14. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. пос. / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К. : КНТ ; Видавець Фурса С.Я., 2006. – 272 с.

15. Орлов Ю. К. Формы выводов в заключении эксперта : метод. пос. / Ю. К. Орлов. – М. : ВНИИСЭ, 1981. – 160 с.

16. Панько Н. А. Доказове значення висновку експерта / Н. А. Панько // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 409-414 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09pnazve.pdf>.

17. Барыгина А. А. Особенности оценки отдельных видов доказательств в уголовном судопроизводстве : монография / А. А. Барыгина. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 400 с.

18. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – М. : Норма, 2006. – 480 с.

19. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пос. / М. Г. Щербаковский. – Х. : Эспада, 2005. – 544 с.

20. Нестеров А. В. Основы экспертной деятельности : учеб. пос. / А. В. Нестеров. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2009. – 167 с.

Комісарова Н. О.,

доцент кафедри організації досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного
інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Гергель М. М.,

магістрант Донецького юридичного інституту МВС України

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування доказової бази у кримінальному провадженні виступає важливим напрямком процесуальної діяльності, виразом принципу змагальності сторін, який реалізується шляхом подання до суду доказів та доведення їх переконливості. Однак, не дивлячись на це, ст. 17 КПК України визначає, що усі сумніви щодо доведеності вини особи мають тлумачитися на її користь [1], отже питання належності та допустимості доказів є одним із основних критеріїв визнання отриманих фактичних даних в якості доказів.

Одним із важливих процесуальних джерел доказів виступає висновок експерта (ч. 2 ст. 84 КПК), який відрізняється від усіх інших джерел доказів тим, що укладається внаслідок впливу уповноваженого на те суб'єкта (експерта) на інші джерела доказової інформації з залученням фахових знань, методик та технічних засобів. Однак, слід зауважити, що відношення сторони обвинувачення та сторони захисту до висновку експерта різняться. Так, О. Несінов, діючий адвокат звертає нашу увагу на те, що висновок експерта є лише процесуальним джерелом доказів, який не є обов'язковим для прийняття рішення органом, який здійснює провадження (ч. 10 ст. 101 КПК України), однак чомусь сприймається слідчим та прокурором як непорушна істина, яка є вирішальною для прийняття судового рішення [2].

Таким чином, за своєю суттю висновок експерта є лише джерелом доказів, у той час як доказами за ст. 84 КПК України виступають фактичні дані, які мають міститися у цьому висновку. А отже, за логікою отримані експертом

фактичні дані іще мають пройти критерії допустимості та належності. Відповідно думка О. Несінова є слушною і дає стороні захисту права вимагати перевірки дотримання усіх вимог до процесуального порядку укладання висновку експерта.

Розглянемо такі особливості, які можуть вплинути на результативність висновку експерта як джерело доказів. Так, аналізуючи поняття висновку експерта, яке викладене у ч. 1 ст. 101 КПК України та поняття експерта, закріпленого у ч. 1 ст. 69 КПК України, Д.В. Давидова та О.О. Волобуєва приходять до висновку, що висновок експерта може бути доказом лише у тому разі, якщо його складання здійснюється компетентною особою, тобто такою, що має необхідні для складання висновку знання, освіту, допуск до проведення такого роду досліджень [3, с. 151]. Погоджуючись з позицією науковців, ми також вважаємо, що експерт повинен мати і відповідні навички проведення тих чи інших видів експертиз, оскільки тільки наявність знань не є підтвердженням компетентності, яка, як визначають науковці [4, с. 228-229], поєднує в собі як знання так і уміння та навички.

До типових порушень, які допускаються у ході кримінального провадження і можуть вплинути на належність та допустимість висновку експерта слід віднести:

- нероз'яснення на стадії досудового слідства слідчим або прокурором прав підозрюваному (обвинуваченому) при призначенні експертизи, оскільки остання є слідчою дією, що зокрема, може привести до неможливості застосування відводу експерта;

- ігнорування при проведенні експертизи можливості бути присутнім при ній (як при будь-якій слідчій дії) підозрюваного (обвинуваченого), а також надання йому можливості ставити запитання чи висловлювати зауваження;

- уповноважені особи, які призначають експертизу не перевіряють повноваження та кваліфікацію експерта, який проводить експертизу [2],

покладаючись на те, що у експертних установах працюють фахівці своєї справи.

Слід зауважити, що негативні результати оцінки висновку експерта як джерела доказів, при оцінці судових рішень Верховним судом також мають враховуватися при призначенні та оцінці експертних висновків судами загальної юрисдикції. Зокрема, ми маємо на увазі те, що Великою Палатою Верховного Суду (Постанова від 18 грудня 2019 року № 522/1029/18) звернуто увагу на те, що висновок експерта слід вважати неналежним та недопустимим доказом, якщо у ньому не зазначено, що експерт був обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, який підготовлений для подання до суду. Загальновідомо, що таке положення має бути відображене у змісті висновку експерта відповідно до ч. 2 ст. 102 КПК України, однак чи звертається судом увага на цю особливість не завжди відомо. Науковцями (після проведення анкетування) звертається увага на те, що слідчим та суддею вивчаються підсумки дослідження і тільки в окремих випадках вони звертають увагу на потрібні реквізити і дотримання інших процесуальних вимог [5, с. 56].

Таким чином, при дослідженні висновку експерта в якості процесуального закріплення результатів дослідження, уповноваженими суб'єктами слід дотримуватися вимог чинного законодавства, здійснювати оцінку компетентності експерта, а також звертати увагу на визначену КПК України структуру висновку експерта, адже він виступає процесуальним документом, який має чітко встановлену форму. Всі ці особливості у своїй сукупності і дають можливість оцінювати висновок експерта як джерело доказів, що закріплює належні і допустимі фактичні дані (докази), які мають значення для кримінального провадження.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 04.05.2021).
2. Несінов О. Використання недоліків у висновках експертів на користь сторони захисту. *Адвокат: щомісячний фаховий журнал*. URL: <https://iadvocate.com.ua/vykorystannya-nedolikiv-u-vysnovkah-ekspertiv-na-koryst-storony-zahystu> (дата звернення 03.04.2021).
3. Давидова Д.В., Волобуєва О.О. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів: окремі аспекти теорії та практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 151-154.
4. Бучинська Т.В. Сутність та складові професійної компетентності персоналу в умовах конкуренції. / Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничополіграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2014. Том 15. № 2. С. 228-233.
5. Бідняк Г.С. Висновок експерта як джерело доказів під час розслідування шахрайства. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 55-59.

Коніщук В.В.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Білик В.М.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри поліцейського права

Національної академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Дослідження такого явища, як злочинність серед неповнолітніх, постає одним із пріоритетних напрямів. Неповнолітні стають на шлях вчинення злочинів з чотирьох основних причин: по-перше, їх втягують у злочинну діяльність дорослі особи, які мають кримінальний досвід; по-друге, через заборонену (протиправну) поведінку діти в ігровій чи протестній формі самовиражаються, спотворено реалізують право на самостійність (дорослість); по-третє, вчинення злочинів – це захисна реакція на соціальну безпорадність, відчуття покинутості, невизначеність і страх перед майбутнім; по-четверте, злочинна поведінка виступає засобом адаптації до складних умов життя, боротьби за виживання у будь-який спосіб [1]. Боротьба зі злочинністю неповнолітніх у різних регіонах України повинна відбуватися з урахуванням місцевих особливостей конкретного регіону, бути адекватною основним сферам життєдіяльності неповнолітніх та мати необхідний нормативний, науково-методичний, кадровий і фінансовий потенціал – ці складові є запорукою для ефективного запобігання злочинності. Шляхи забезпечення законослухняного способу життя серед неповнолітніх повинні включати різнопланові заходи із залученням широкого кола суб'єктів запобіжної діяльності, а саме: закладів охорони здоров'я, закладів освіти, органів внутрішніх справ, служб соціального захисту, громадських та релігійних організацій.

Серед профілактичних заходів, які використовуються в різних регіонах України, можна виділити відвідування навчального закладу. Працівники органів внутрішніх справ або представники громадськості вивчають контингент учнів, контактують з вчителями, виступають з лекціями, проводять уроки, індивідуальні бесіди, перевіряють відвідування уроків, спілкуються з батьками. Цей метод має позитивний вплив на негативну поведінку окремих неповнолітніх. Особливу увагу необхідно приділити виданню та безкоштовному розповсюдженню серед учнів шкіл, ліцеїв, інтернатів і професійно-технічних училищ спеціальної літератури, яка пропагує культ здорового способу життя, безпечної поведінки на вулиці, законслухняного способу життя. Також першочергового значення набувають заходи з правового виховання населення, профілактика дитячої бездоглядності та безпритульності. Саме із урахуванням зазначених критеріїв будується система протидії злочинам, вчинених неповнолітніми, в різних регіонах України [2]. В рамках окресленої проблеми необхідно передбачити забезпечення здійснення контролю за дотриманням культурно-розважальними закладами, ігровими залами, комп'ютерними клубами шляхом видання нормативно-правових актів щодо порядку відвідування їх дітьми, заборони продажу біля них алкогольних напоїв і тютюнових виробів, розповсюдження наркотиків, пропаганди проституції, насилля, жорстокості.

Недопущення підлітків до ігор та сайтів, що пропагують культ насильства та жорстокості, сексуальні розваги - ці компоненти мають важливе значення в регіональній системі запобігання злочинності неповнолітніх. Потрібен не контроль і обмеження діяльності клубів і кафе, а розробка та встановлення спеціальних «фільтруючих» програм, які перешкоджали б доступ до сайтів, які містять сцени насилля, еротики, популяризації наркотиків та проституції тощо. Не можна недооцінювати можливості інформаційної профілактики злочинності. Великого значення набуває налагодження співпраці правоохоронних органів з місцевими ЗМІ у питаннях системної організації з висвітлення на телебаченні

питань, пов'язаних зі змінами злочинності в регіоні, роз'яснення діючого законодавства, окреслення наслідків злочинної діяльності, з надання пропозицій з поведінки в разі, якщо людина має потенційну загрозу стати жертвою злочину тощо. Необхідно зазначити, що потрібно приділяти особливу увагу особам, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, привчають до вживання алкоголю, наркотиків, одурманюючих засобів, викривати їх і притягувати до кримінальної відповідальності. Також своєчасно вживати заходів до батьків, які негативно впливають на підлітків (якщо необхідно, аж до позбавлення батьківських справ) [3]. Особливе значення для профілактики та превенції підліткової злочинності мають скоординовані зусилля державних органів влади, органів місцевого самоврядування та представників місцевих громад щодо створення програм зайнятості підлітків. Сюди ж належать усі заходи, які допомагають якось зайняти неповнолітніх громадян у вільний від відвідування школи час, а саме: створення спортивних та оздоровчих центрів, центрів і клубів самодіяльності, підтримка різних молодіжних рухів (зокрема, бойскаутського руху) тощо. При органах внутрішніх справ передбачається також створення «зеленої кімнати» – це сучасна та ефективна форма роботи з дітьми з надання соціально-психологічної та правової допомоги дітям уразливих категорій, дітям, які потерпіли від злочинних посягань або стали свідками злочину [4].

Отже, для того щоб вдосконалити систему попередження злочинності неповнолітніх України слід відпрацювати чітку взаємодію всіх суб'єктів у напрямі профілактики злочинності неповнолітніх – це головна умова ефективності запобігання протиправної поведінки серед неповнолітніх на регіональному рівні. Профілактичні заходи мають здійснюватися суб'єктами запобігання як на рівні видання спеціальних нормативно-правових актів, так і на рівні проведення загально-профілактичної й індивідуальної роботи з підлітками, що потребує відповідного впливу. У цілому діяльність з попередження злочинності неповнолітніх повинна носити системний

характер [5]. Зрештою, створення надійної та ефективної системи запобігання злочинам серед неповнолітніх дасть змогу вирішити багато суспільних проблем і, насамперед, забезпечить зниження злочинності у майбутньому та зміцнення правопорядку в цілому в державі.

Література:

1. Головкін Б.М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. Кримінологія, 2016. 205 с.
2. Бабенко А.М. Географія злочинності неповнолітніх : що очікує Україну через 10 років? Кримінальне право та кримінологія. Кримінально-виконавче право, 2013. 296-297 с.
3. Дідківська Г.В. Криміногенність сім'ї як фактор злочинності неповнолітніх : монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 204 с.
4. Якимова С.В. Попередження злочинності неповнолітніх : проблеми законодавчого врегулювання. Науковий вісник, 2009. 268 с.
5. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні. Право України, 2004. 95-98 с.

Конопацька В. П.,

курсант 3-го курсу навчально - наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Вакулик О.О.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістика та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРИМУСОВОГО ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ

Вивчаючи проблематику примусового відібрання біологічних зразків для експертизи все більше та частіше в діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України виникає питання щодо правильності виконання даного процесуального заходу. Питання полягає у правильності розуміння примусу, оскільки дана процедура чітко не регламентована в національному законодавстві України.

У науковій літературі окремі проблеми процесуального порядку і тактики отримання зразків для порівняльного дослідження при проведенні експертиз розглядали такі науковці, як Ю.П. Аленін, В.Д. Басай, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, Т.В. Варфоломеєва, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, А.В. Іщенко, Н.С. Карпов та інші.

Відповідно до чинного Кримінально процесуального кодексу (далі — КПК України) пряма вказівка на заборону створення небезпеки для життя і здоров'я осіб, чи оточуючих, на приниження їхніх честі і гідності, на не завдання шкоди, закріплена у нормах, якими регламентовано процесуальний порядок проведення слідчого експерименту (ч. 4 ст. 240 КПК України) та освідування особи (ч.4 ст. 241 КПК України). Щодо отримання зразків для експертизи такої заборони не визначено.

Цілком можлива ситуація, коли особа, відносно якої винесено постанову про відібрання біологічних зразків для експертного дослідження, відмовляється такі зразки надати. Процедура примусового отримання таких зразків законом не регламентована.

З огляду на подальшу оцінку судом наданих доказів (зокрема щодо їх належності та допустимості), у тому числі одержаних у результаті проведення експертизи, законодавець визначає у КПК України підстави проведення експертизи (ст. 242), порядок залучення експерта сторонами кримінального провадження (ст. 243, 244) та судом (ст. 332), права, обов'язки та відповідальність експерта (ст. 69, 70), форму та зміст висновку експерта (ст. 101, 102), порядок отримання зразків для експертизи (ст. 245) [1].

До тактичних аспектів примусового відбирання біологічних зразків особи слід віднести безпосередній вплив суб'єкта розслідування на особу, у якій планується відібрати біологічні зразки, або через її захисника, метою якого є схилення особи до добровільного надання необхідних біологічних зразків.

Пропонування особі добровільно пройти освідування законодавець нормативно закріпив у частині третій ст. 241 КПК України, зазначивши, що лише після її відмови освідування проводять примусово. Аналогічний порядок поширюється і на відбирання біологічних зразків особи. Проте формальне виконання суб'єктом розслідування зазначеної норми є недостатнім і пропонується під тактичними прийомами розуміти саме форму здійснення такої пропозиції щодо добровільного надання біологічних зразків.

Пропонуючи особі надати необхідні біологічні зразки добровільно, слідчий має чітко роз'яснити їй або її захиснику, що передбачає механізм примусу та як саме його буде реалізовано у разі відмови особи добровільно надати необхідні зразки. Пропонується навіть деталізувати уявний хід цієї дії, зазначивши, скільки працівників спецпідрозділу залучають до її проведення, які у них повноваження щодо обмеження особи тощо. Така деталізація не повинна мати погрозливий характер. Її метою є виключно інформування особи щодо некомфортності та невідворотності такої дії у випадку її примусового характеру [3].

Підсумовуючи слід зазначити, що проблема полягає у тому, що КПК України містить загальну норму щодо можливості примусового отримання

біологічних зразків за рішенням слідчого судді або суду у разі відмови у добровільному порядку надати біологічні зразки. На сьогоднішній день відсутній нормативно-правовий акт щодо проведення у примусовому порядку відібрання біологічних зразків. Проте наразі відсутня також методика для проведення цієї дії, що не слугує дотриманню гарантованих Конституцією України прав та свобод людини в частині проведення дослідів над людиною, гарантованих прав особистої недоторканості та належного захисту здоров'я.

Необхідно у КПК України закріпити заборону отримувати зразки способами, які завдають особі значні страждання і небезпечні для його життя і здоров'я. Також, необхідно встановити терміни для узгодження прокурором і розгляду суддею подання про необхідність примусового отримання зразків для експертного дослідження. Ми вважаємо, що однієї доби для кожного з них буде достатньо. На нашу думку, в разі відмови свідка від участі в експертному дослідженні питання про його примусове обстеження слід вирішувати в порядку, передбаченому для примусового отримання зразків для експертного дослідження. Що стосується потерпілого, то необхідне закріплення в законі статусу особи, яка потерпіла від кримінального правопорушення, і його права відмовитися від кримінального переслідування винної особи за всіма категоріями справ без пояснення причин такої відмови. З огляду на це, потерпілий не зобов'язаний надати себе для експертного дослідження. В той же час, експертне дослідження потерпілого може бути проведено за клопотанням інших учасників процесу. У такій ситуації, в разі відмови потерпілого від участі в дослідженні, питання про його примусове обстеження необхідно також вирішуватися в порядку, передбаченому для примусового отримання зразків для експертного дослідження.

Література:

1.Примусовий відбір зразків у особи для проведення експертизи. [О.В. Лускатов, В.В. Рогальська, К.М. Пантелєєв, Н.В. Павлова, А.І. Терещенко, В.Д.

Людвік, Г.С. Бідняк]. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 36 с.

2.Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 21 груд. 2016 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 27.04.2021 р.).

3.Антонюк П. Є. Організаційно-тактичні аспекти примусового відібрання біологічних зразків у особи в кримінальному провадженні. Криміналістичний вісник, 2017. Вип. 1 2017 р. с.34-39.

Коптєв О.С.,

курсант навчальної групи КП-037

1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гузь І.В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

РЕГІОНАЛЬНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Важливість і актуальність вивчення злочинності визначається щонайменше двома причинами: по-перше розширенням об'єктно-предметної області досліджень суспільної географії з метою формування загальних закономірностей територіальної організації суспільства; по-друге, практичними запитами з боку суспільства до різних наук, в тому числі і суспільної географії, по вивченню з різних позицій складних асоціальних явищ в цілях боротьби з ними.

Злочинність є суспільно небезпечним діянням, боротьбу з яким ведуть правоохоронні органи. Не дивно, що саме в юриспруденції вперше було звернуто увагу на існування регіональних (територіальних) відмінностей в рівні злочинності, в кількості скоєних злочинів тощо. Термін «географія злочинності» також вперше з'явився в рамках криміналістики.

Географія злочинності - це просторово-часовий розподіл кримінально караних діянь (за рівнем, структурою, динамікою), пов'язаних зі специфікою різних регіонів світу, різних країн або адміністративно-територіальних одиниць однієї країни, з чисельністю, структурою та розселенням населення на досліджуваних територіях, зі своєрідними формами організації життя людей, умовами їх праці, побуту, відпочинку, культурою, національними традиціями і іншими особливостями.

В даний час дослідники використовують різні терміни: «географія злочинності», «територіальні відмінності злочинності», «геокриминологія» і т.п.[1, 116-123 с.] Звісно, що територіальними відмінностями, які детермінують злочинність, можна вважати весь комплекс властивостей (географічних, демографічних, історичних, соціокультурних тощо), що характеризують конкретну територію, на якій скоюються злочини. Тому більш доречно використовувати термін «регіональна злочинність», який в більшій мірі відображає історичні, економічні, соціальні та інші явища, що детермінують злочинність на конкретній території.

Поняття «регіональна злочинність» обумовлює такий підхід до проблеми злочинності, який передбачає криминологічну характеристику регіональних утворень, виявлення дестабілізуючих факторів в них, а також виявлення джерел дезорганізації і соціальної напруги в результаті взаємодії і взаємовпливу всіх компонентів і сфер устрою соціальної системи регіону.

У зв'язку з цим можна виділити завдання, які стоять перед вивченням регіональної злочинності [2, 446 с.].

По-перше, визначення особливостей освіти характерних для конкретного регіону рис злочинності, визначення криминогенних детермінант, наукового, практичного, матеріального потенціалу для протидії цьому явищу на регіональному рівні.

По-друге, здійснення порівняльного кримінологічного аналізу злочинності різних регіонів, що дозволить виявити регіони з різним рівнем криміногенної обстановки.

По-третє, вивчення злочинності на регіональному рівні дозволить отримати диференційовану картину загального стану справ зі злочинністю в країні, визначити її регіональні особистості, що не менш важливо, регіональні тенденції, знання яких необхідно для планування і реалізації заходів, спрямованих на попередження злочинності.

Зверну увагу на статистику злочинності на всій території України та на окремих регіонах країни.

Зростання рівня злочинності було зафіксовано в Україні в 1993-2003 роках. Наприклад, в 1992-му в країні було скоєно 3 тисячі 679 вбивств і замахів, в наступні роки ця цифра зросла до 4,5 тисяч на рік. Відносно спокійними були 2007-2012 роки, тоді кількість вбивств і замахів не перевищувало 2,9 тисяч випадків на рік.

У 2013 році в Україні було зафіксовано 7 тисяч 188 випадків вбивств і нанесення тяжких тілесних ушкоджень (які спричинили за собою смерть), в 2014 році - більше 12 тисяч випадків. Станом на кінець серпня цього року в країні за статтями 115-120 і другій частині 121 статті було зареєструвало 4 тисячі 523 злочини.

За фактами незаконного позбавлення волі або викрадення людини дані є з 2001 року, тоді було 139 таких випадків, в 2009 році їх було 338, в 2014-му - майже 2000, в цьому році - поки тільки 325.

Кількість зґвалтувань і спроб зґвалтування в Україні знизилася. Пік сексуальних злочинів був у 1992-1993 роках, потім їх кількість пішла на спад. Найменше зґвалтувань і спроб зґвалтування було у 2018 році - 203 зареєстрованих злочини.

Кількість грабежів в Україні знизилася, але не набагато. У 1992-1995 роках щорічно було більше 30 тисяч таких злочинів, в 2004-2006 роках - більше 40 тисяч, в минулому році - 11 тисяч 160 грабежів, в цьому - 5 тисяч 408.

У 2005-2006 роках було зареєстровано найбільше випадків розбою в Україні - більше 6 тисяч. У 90-і кількість таких злочинів не перевищувала 5,6 тис на рік. Найменше випадків було в минулому році - 1 тисяча 883.

Випадків бандитизму в Україні завжди фіксували небагато: в 1997 році - 110, в 2012-му - 12, в 2019-м - 155.

Отже, хочеться відмітити, що Запорізька область належить до одного з п'яти найбільш криміногенно небезпечних регіонів України і посідає друге місце за інтенсивністю росту злочинності – 1 836 на 100 тис. населення після столиці України м. Києва, де фіксується 2 415 злочинів на 100 тис. населення. Насиченість регіону злочинністю майже на 40 % перевищує аналогічні середні показники у країні й у три рази є вищою, ніж кримінальна враженість західних регіонів.

Кримінологічні відмінності в злочинності, що склалися в Запорізькій, Дніпропетровській і Харківській областях, дозволяють виділити регіональні типи, що розрізняються в першу чергу геокриміногенним рівнем, структурою та пенітенціарної навантаженням регіонів. За цими критеріями, наприклад, Запорізька область класифікується як регіон з вкрай високою кримінологічною небезпекою зі значним ступенем пенітенціарної завантаженості, з переважанням злочинів корисливої, насильницької спрямованості та наркозлочинності.

Дніпропетровська область характеризується храмом кримінологічної небезпеки зі значним ступенем завантаженості пенітенціарних установ, з переважанням корисливих злочинів, з дуже високим рівнем наркозлочинності.

Особливо характерна для Харківської області висока кримінологічна небезпека з підвищеним ступенем пенітенціарного навантаження, з переважанням злочинів егоїстичної спрямованості, з тимчасовою частиною

насильницького злочину проти життя і здоров'я людини, з помірним насиченням наркозлочинності.

Регіональне вивчення злочинності в більшій мірі сприяє організації її попередження на конкретній території, оскільки здійснюється з урахуванням регіональних особливостей самої злочинності, її детермінант, специфічність проявів. Такі знання допомагають в плануванні та розвитку системи заходів попередження та ефективного реагування підрозділами МВС.

Література:

1. Бабенко А. М. Кримінологічна класифікація регіонів України та її значення для протидії злочинності / А. М. Бабенко // Бюлетень Міністерства юстиції України, 2013. N. 3 (137). С. 116–123.

2. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія / О. М. Литвинов. – Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с.

Копча Н. В.,

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Закарпатського НДЕКЦ МВС України,
аспірант кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ТИПОВА «СЛІДОВА КАРТИНА» СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ

Більшість авторів вважають, що типова слідова картина будь-якого кримінального правопорушення в більшості випадків відіграє ключове значення. Не є виключенням і така категорія, як службові підроблення. Як писали Д. Б. Сергєєва та З. М. Топорецька, типова слідова картина службового підроблення характеризується наявністю певних типових слідів. Оскільки службове підроблення є так званим предметним злочином, основним матеріальним слідом вчинення цього злочину буде підроблений офіційний

документ. Без наявності підробленого документа неможливо встановити факт вчинення службового підроблення. З вказаних документів можливе встановлення низки інших обставин, зокрема: встановлення фактів, викладених у документах, встановлення способу виготовлення документа, встановлення особи, яка виготовила документ; встановлення факту і способу підроблення документа [1, с. 96].

Сліди, які притаманні певному способу підроблення документів, відображалися, у першу чергу, на самому документі у вигляді різноманітних ознак, притаманних певному способу виготовлення матеріалів і реквізитів документу або змінам, що до них вносяться. У цьому і проглядається кореляційний взаємозв'язок способу вчинення із типовою слідовою картиною. Ознаки, що характеризували певний спосіб підроблення документу ж, зазначили респонденти, можна поділити на три групи:

- 1) слідова інформація, яка залишається в результаті виготовлення документа (нанесення зображення на документ) (зазначили 100% опитаних слідчих та 100% опитаних оперативних працівників);
- 2) слідова інформація, яка залишається в результаті підроблення документу або внесення змін до реквізиту документу;
- 3) слідова інформація, яка залишається в результаті внесення завідомо неправдивої інформації до документу (зазначили 100% опитаних слідчих та 100% опитаних оперативних працівників).

Якщо більш детально розібрати такі ознаки, то можемо сказати, що до першої групи необхідно відносити: а) технічний засіб виготовлення самого документу (програмно-керований пристрій для обробки інформації, копіювально-множний апарат, периферійний друкувальний пристрій, та інш.); б) засоби нанесення реквізитів документу (письмове приладдя, друкарська машинка, печатки, штампи та інш.).

До другої групи необхідно відносити ознаки: а) матеріальної (візуальної підробки) – підчистка, дописка, травлення, виправлення, заміна окремих частин

документа і залишенні в результаті таких дій сліди; б) інтелектуальної (змістовної підробки) – недотримання фактичної сторони в документі, що правильний як за формою, так і за виготовленням.

До третьої групи ознак буде свідчити – невідповідність змісту підробленого документу іншим документам у сукупності.

Важливе значення в процесі розслідування службового підроблення мають не лише матеріальні сліди. На сьогоднішній день, носіями слідів виступали і фізичні особи, які були присутні в момент здійснення злочинної діяльності. В криміналістичній літературі таких осіб прийнято називати носіями ідеальних слідів [2, с. 7].

В результаті анкетування було визначено наступні групи носіїв ідеальних слідів: 1) особи, які сприймали факт службового підроблення – очевидці (колеги по роботі, учасники процесу виготовлення документу, тощо) (45%); 2) особи, які не сприймали факту службового підроблення безпосередньо, але сприймали їх результат (секретар, працівник, який присвоював вихідний номер документа, особи, які здійснювали візування, ставили печатки на документі (37%); 3) особи, які стали випадковими носіями інтелектуальних слідів (рідні та знайомі злочинця, яким стало відомо про факт службового підроблення, співробітники установ та організацій яким готувався документ) (18%).

Для прикладу наведемо наступне рішення суду. В травні 2017 року, точну дату в ході досудового розслідування не встановлено, заступник директора департаменту соціального захисту населення облдержадміністрації - начальник управління фінансового забезпечення та виконання соціальних програм Особа №1, діючи на виконання злочинного задуму, маючи корисливу зацікавленість, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, зловживаючи своїм службовим становищем та використовуючи, як керівник структурного підрозділу Дніпропетровської облдержадміністрації, свій вплив на керівників стаціонарних комунальних закладів області, щодо яких він здійснював

кураторство за своїми посадовими обов'язками, надав усну вказівку директору КЗ «П'ятихатський геріатричний пансіонат» Дніпропетровської обласної ради» ОСОБА_2 підготувати листи про необхідність проведення капітального ремонту житлового корпусу без проведення процедури електронних закупівель «ProZorro» із зазначенням конкретної суми на витрати по проведенню капітального ремонту - 1 467 050 грн. (один мільйон чотириста шістьдесят сім тисяч п'ятдесят гривень) та виготовлення проектно-кошторисної документації.

ОСОБА_2, будучи необізнаним про злочинні наміри останнього та членів організованої групи, виконуючи вказівки Особи №1, відносно якої здійснюється судовий розгляд в окремому провадженні, 28 травня 2017 року склав та підписав листа «Про дозвіл на оплату договорів по виготовленню проектно-кошторисної документації та ремонтних робіт з підрядною організацією без проведення допорогової закупівлі в системі електронних закупівель «ProZorro» [3].

Характерна «слідова картина» буде притаманна і при підробці підпису в офіційному документі службовою особою. Зокрема, при змалюванні підпису особи і його подальшого нанесення на документі, утворюються декілька груп штрихів. Серед них будуть: первинні та вторинні. Первинні – це ті, які нанесені при підготовці. Вторинні – це ті, які утворюються в результаті безпосереднього обведення. Водночас, із використанням спеціальних знань, ці сліди можливо відразу виявити в ході огляду документу, як на просвіт, так і за допомогою лупи. Іншим способом підробки підпису є – тиснення. При такому способі, слідова інформація буде прослідковуватися у вигляді безкольорового заглиблення на документі.

Досить часто здійснюється підроблення і відтисків печаток та штампів на офіційних документах. Зокрема, якщо службовою особою використовується саморобне кліше, слідами злочину будуть відсутність чіткої геометричної форми відтиску печатки, нестандартність шрифту, відмінність у ширині штрихів, кутове з'єднання штрихів у знаках, неправильна форма овалів, сліди

надрізів у заокруглених штрихах, різні інтервали між літерами і словами, нерівні лінії рядків, наявність помилок тощо [4, с. 201–202].

При вчиненні підробки офіційного документа за допомогою сканування на паперових копіях документів відображаються такі сліди: низька якість зображення літер, дрібних деталей, візерунків, мікрошрифту; нечіткість та розмитість меж відсканованих зображень; хвилясті боки штрихів; неоднакова ширина штрихів; наявність білих смуг або плям на місцях видалених елементів; велика насиченість та яскравість зображень домальованих штрихів порівняно з основним фоном зображення; наявність проривів, різниця в ширині ліній на ділянках з'єднання; наявність розривів у місцях, де в оригіналі забарвлення було більш блідим або штрихи були тоншими; округлення кутів при перетині знаків; «сміття» на забрудненому фоні; ореоли навколо штрихів; рукописний текст може складатися з дискретних елементів: чітких ліній, без округлостей, які утворюються окремими крапками і штрихами [5, с. 356; 6, с. 111].

Отже, типова «слідова картина» відіграє ключове значення при розслідуванні службового підроблення, адже завдяки їй, використовуючи кореляційні зв'язки, можна встановити спосіб підроблення документи, а в подальшому і особу правопорушника, і притягнути до відповідальності.

Література:

1. Сергєєва Д. Б., Топорецька З. М. Криміналістична характеристика службового підроблення. *Вісник кримінального судочинства*. № 3. 2019. С. 90–99.
2. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Х., 2008. 19 с.

3. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 02 червня 2020 року у справі № 204/636/20, провадження №1-кп/204/447/20. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89586783> (дата звернення: 25.04.2021).

4. Криміналістика / под ред. А. Н. Васильєва. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. 496 с.

5. Салтевский М. В. Электронные документы в информационном обществе: проблемы формирования юридической концепции: науч.-практ. пособ. / Салтевский М. В., Гаенко В. И., Литвинов А. Н. Х. : Эспада, 2006. 96 с.

6. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. М. : ЛексЭст, 2002. 76 с.

Кубарєв І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
Донецький юридичний інститут МВС України

Тараненко С.В.,

ГУНП в Дніпропетровській області

ПРОГАЛИНИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

1. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів є об'єктивно необхідною умовою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства. Цей тезис є загальновизнаним в науковій літературі, багаторазово та переконливо доведений практикою, та, як уявляється, в додатковій аргументації не потребує. Разом з тим, ефективність самої взаємодії залежить від її належної правової регламентації, яка на сьогодні, з моєї точки зору, має певні прогалини

2. В наукових джерелах запропоновані різні визначення взаємодії слідчого та оперативних підрозділів. На мій погляд, під такою взаємодією слід розуміти елемент організації розслідування, що полягає в узгодженому визначенні та здійсненні слідчих (розшукових) дій (в т.ч. негласних), оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального провадження. Така взаємодія здійснюється в певних формах, які прийнято поділяти на процесуальні та організаційні.

3. Однією з процесуальних форм взаємодії є доручення слідчим проведення слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам (ст.40 ч.2 КПК України). У цьому плані новелою КПК України 2012 року стала зміна суб'єктів взаємодії зі слідчим. Як що раніше такими були органи дізнання, то згідно нового кримінального процесуального законодавства ними є лише оперативні підрозділи. Перелік оперативних підрозділів та їх повноваження сформульовані в ст.41 КПК України та Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність». Таким чином, законодавець суттєво звужив коло осіб, яким слідчий має право надавати доручення про проведення слідчих дій, виключивши з них, наприклад, дільничних інспекторів міліції, співробітників ДАІ. Таке обмеження уявляється недостатньо обґрунтованим. Адже зазначені підрозділи, знаходячись на «передньому краї боротьби зі злочинністю», виявляють значну частину кримінальних правопорушень. Логічно було б припустити, що саме вони мають надавати допомогу слідчому в їх розслідуванні. До речі, саме така практика була панівною до прийняття нового КПК України. Крім того, дільничні інспектори міліції, будучи закріпленими за певними територіальними одиницями і володіючи необхідною інформацією про них, в деяких випадках будуть виконувати доручення слідчого більш ефективно, ніж оперативні підрозділи. У цьому плані заслуговує на позитивну оцінку Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні

кримінальних правопорушень, затверджена наказом МВС України № 700 від 14.08.2012 р. (далі Інструкція), згідно п. 4.3. якої до складу слідчо-оперативної групи можуть залучаються дільничні інспектори міліції, на території обслуговування яких учинено кримінальне правопорушення, співробітники інших органів та підрозділів внутрішніх справ. Проте наказ є підзаконним нормативним актом. На мою думку, коло суб'єктів, яким слідчий може доручати проведення слідчих (розшукових дій) має бути розширене на рівні закону.

4. Зі змісту ст.ст.40, 41 КПК України випливає, що слідчий має право доручити оперативним підрозділами проведення тільки слідчих (розшукових) дій, або негласних слідчих (розшукових) дій. Але чому слідчий не може доручити оперативним підрозділам їх безпосередню роботу – оперативно-розшукові заходи. Зокрема, чому, наприклад, не можна доручати опитати мешканців певної території з їх згоди (в практиці та відомчих нормативних документах цей захід отримав назву поквартирного обходу), чи зібрати певну інформацію (наприклад, про особу свідка) засобами оперативно-розшукової діяльності. На цінність такої інформації для висування та конкретизації версій, обрання тактики слідчих (розшукових) дій неодноразово зверталася увага фахівцями. Справедливості ради слід зазначити, що згідно ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на відповідні підрозділи покладено обов'язок виконувати письмові доручення слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів, але відповідне право слідчого залишається законодавчо не закріпленим. Не згадує про право слідчого доручати оперативним підрозділам проведення оперативно-розшукових заходів і Інструкція. Тому, як вбачається, повноваження слідчого у взаємодії з оперативними підрозділами мають бути доповнені, зокрема, за рахунок надання йому права доручати проведення оперативно-розшукових заходів.

5. Однією з форм взаємодії з органами дізнання згідно КПК України 1960 року було їх сприяння слідчому при проведенні ним окремих слідчих дій.

Право слідчого вимагати такого сприяння було прямо передбачено ст.114 того кодексу. Аналіз практики застосування зазначеної форми взаємодії показав її високу ефективність. Зокрема, слідчі нерідко залучали співробітників органів дізнання для проведення оглядів місць події, обшуків, відтворень обстановки та обставин події та інших слідчих дій. При цьому результативність таких дій багато в чому забезпечувалась саме залучення додаткових сил. Нажаль, в новому КПК України ця форма взаємодії слідчого з оперативними підрозділами з незрозумілих причин відображення не знайшла. При цьому аналіз практики застосування нового КПК України показує, що слідчі продовжують залучати співробітників оперативних підрозділів до проведення слідчих (розшукових) дій. Мабуть, як правовою підставою для цього можуть слугувати положення ст. ст. 236 ч.1, 237 ч.3 КПК, які надають слідчому право запросити до участі в обшуку та огляді інших учасників кримінального провадження (дещо конкретніші аналогічні положення містяться в Інструкції). Але запросити для участі та вимагати сприяння – різні речі, а завдання участі в тому ж огляді місця події свідка та оперативного співробітника – аж ніяк не схожі. На мій погляд, аналізована форма взаємодії потребує закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві за аналогією з КПК України 1960 року.

6. Таким чином, діючий Кримінальний процесуальний кодекс України містить прогалини, які знижують ефективність взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, а отже негативно впливають на вирішення завдань кримінального провадження та потребують усунення. Певною мірою зазначені недоліки компенсовані Інструкцією, яка в цілому заслуговує на позитивну оцінку. Але Інструкція є актом підзаконним і може лише конкретизувати закон, а не доповняти його.

Куліш Є. К.,
курсант н.в.201/19- (П) факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Романова О.І.,
к.ю.н., доцент, т.в.о. начальника кафедри організації досудового розслідування
факультету №1 КННІ ДЮІ МВС України підполковник поліції

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВТАНАЗІЇ

Вирішальним питанням на сьогоднішній час в державі є питання життя людини, як вершини будь-яких суспільних пріоритетів. Найважливішим правом людини відповідно до статті 27 Конституції України є право на життя [1].

Ніхто не може позбавити людину життя, яке повинно підтримуватись у всіх випадках до його природного завершення. Проте в деяких країнах світу відбуваються кардинальні зміни, на тлі яких ця теза спростовується. Мова йдеться про евтаназію – практику припинення лікарем життя людини, яка має невиліковне захворювання на задоволення її прохання в безболісній або мінімально болісній формі припинити страждання. Однак у Кримінальному кодексі України немає жодної статті, якою би кваліфікувалось таке діяння, тому проблема евтаназії потребує подальшої кримінально-правової регламентації. У теорії кримінального права визнається, що добровільна згода людини на позбавлення її життя не виключає карності діяння і зазвичай кваліфікується як вбивство.

Щодо евтаназії в нашій країні, зазначимо, що на законодавчому рівні були певні спроби узаконення одного з виду евтаназії, а саме пасивної евтаназії. Так, під час підготовки однієї з перших редакцій Цивільного кодексу України пропонували закріпити пасивну форму евтаназії. Але така пропозиція не була підтримана [2]. У Цивільному кодексі України закріплена заборона задовольняти прохання фізичної особи про припинення її життя (ч. 4 ст. 281) [3]. Таке формулювання свідчить, що Україна залишилася серед країн, які на

законодавчому рівні заборонили будьякі спроби евтаназії. Більш чітко така заборона окреслена в ст. 52 Основах законодавства України про охорону здоров'я, в яких зазначено, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії в будь-якій формі [4].

Однак у чинному Кримінальному кодексі України немає статті, яка б регулювала дії лікаря, який проводить евтаназію [5]. На сьогоднішній день евтаназія прирівнюється до простого умисного вбивства, тобто вбивство за відсутності пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. Норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність за вбивство вчинене з прохання потерпілого (невиліковно хворого) і з мотивів співчуття до нього або задля полегшення його страждань, в Кримінальному кодексі відсутня.

Слід зазначити, що у науковій літературі евтаназію класифікують на різновиди. Розмежуємо її відповідно до таких критеріїв:

- за видами надання послуг: активна, пасивна;
- за способом здійснення: позитивна, негативна;
- за волевиявленням суб'єкта: добровільна, примусова;
- за суб'єктом отримання послуг: щодо повнолітніх, неповнолітніх осіб;
- за видами хвороби: для тяжкохворих, що перебувають у термінальній стадії, психічно хворих осіб.

По перше, виділяють активну евтаназію — навмисне заподіяння смерті («метод наповненого шприца») та пасивну евтаназію — припинення будь яких дій для продовження життя («метод відкладеного шприца»). Різновидом активної евтаназії є інструментна евтаназія, тобто з допомогою спеціальних пристроїв. До прикладу такого різновиду варто згадати діяльність сумнозвісного доктора Джека Кеворкяна зі США, який за допомогою сконструйованої «машини смерті» або «суїцидальної машини» — штатива з трьома крапельницями: в одній сильне снодійне, в іншій — речовина, що блокує дихання, а в третій — препарат, що зупиняє серце, відправив на той світ майже 130 чоловік. В контексті поняття пасивної евтаназії існує поняття

ортотаназії (зупинення будь яких дій підтримки життя хворого, признаного вже невиліковним, але за відсутності страждань пацієнта) та дистаназії (підтримки життя хворого у будь якому випадку).

По друге, виділяють існування добровільної (обумовленого прохання чи згоди хворого) та примусової (при відсутності згоди хворого) евтаназії. Прикладом такої евтаназії може послугувати справа Міхаєли Редер в 1989 році з ФРН, яка була осуджена за вбивство 17 пацієнтів. З її свідчень випливало, що вона зробила смертельні уколи невиліковно хворим, але не за їх прохання, а з почуття милосердя і жалю до них. До примусової евтаназії також буде відноситися вбивство новонароджених на прохання батьків. В рамках добровільної евтаназії слід виділяти самогубство з лікарською допомогою (за такого виду евтаназії лікар готує смертельні ліки, які хворий сам собі вводить).

По третє, розрізняють пряму та непряму евтаназію, які відображають вмотивування професійних рішень лікаря. Пряма евтаназія виникає тоді, коли лікар має намір вкоротити життя пацієнта; непряма евтаназія —тоді, коли смерть хворого пришвидшується, як побічна реакція дій лікаря, спрямованих на досягнення іншої мети. Зазвичай, мова йде про збільшення доз обезболюючих речовин, в результаті чого, життя хворого скорочується.

Проблема евтаназії в Україні потребує чіткої кримінально-правової регламентації. Поки питання лишатиметься латентним і не будуть проведені кримінологічні дослідження щодо поширення цього діяння (пасивної евтаназії або так званої «тіньової евтаназії»), в українському суспільстві триматимуть зловживання, виходячи з економічних міркувань. Особливо це стосується браку коштів на лікування. Результатом має бути вдосконалення кримінального законодавства шляхом введення спеціальної кримінально-правової норми, що буде передбачати кримінальну відповідальність за проведення евтаназії (у тому числі пасивної).

Порушувати питання про легалізацію пасивної, а тим паче активної евтаназії в Україні поки що недоречно, оскільки це призведе до величезної кількості зловживань у суспільстві.

На жаль, сучасне сприйняття українським суспільством медичної сфери обслуговування позбавлено рівня високої довіри. За відсутності коштів і належного діагностування багатьох хвороб можливість застосування евтаназії може викликати значну кількість негативних наслідків. Добровільність ухвалення рішення пацієнтом може бути зумовлена також певними моментами тиску. Хабарі медичному персоналу з боку зацікавлених осіб можуть надати ще більшу змогу шахраям отримувати надприбутки і приватну власність «у спадок», ще більших масштабів може набувати «чорна» торгівля донорськими органами. Усвідомлення можливості таких наслідків призвело до своєчасного відхилення Верховною Радою відповідного проекту закону.

Отже, питання про межі та зміст кримінальноправової охорони права на життя є дискусійним у науці кримінального права.

Актуальність такої дискусії обумовлюється і тим, що Україна прагне інтегрувати європейські стандарти з прав людини та закріпити їх в законодавстві, в т. ч. кримінальному. Показником успішності такого завдання є відповідність національного законодавства Конвенції та практиці ЄСПЛ. Традиційне розуміння початкового моменту права на життя в Україні в основному відповідає європейським стандартам та практиці ЄСПЛ, проте, враховуючи еволюційне тлумачення Конвенції, яке отримує офіційне закріплення в практиці ЄСПЛ, цілком можливим є прийняття цим Судом рішень, які значно змінять законодавство про кримінальну відповідальність України та практику його застосування через інститут обов'язкової імплементації. Це пов'язано з тим, що ЄСПЛ не визначив чітку позицію з цього питання, що залишає значний простір для дискусії серед вчених-криміналістів. Також, відсутність в КК України такого правового явища як евтаназія є вадою законодавства про кримінальну відповідальність. ЄСПЛ не визначив свою чітку

позицію відносно евтаназії, проте більшість розвинутих країн в тій чи іншій мірі закріплюють привілейовану відповідальність за евтаназію. Тому було б доречно виокремити в КК самостійну статтю, в якій встановити відповідальність за привілейований вид умисного вбивства способом евтаназії. Така норма буде відповідати сучасним світовим тенденціям в регулюванні такого правового явища як евтаназія. Орієнтиром для подальшого вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність щодо евтаназії повинні бути відповідні рішення ЄСПЛ, оскільки це питання в національному законодавстві іноземних держав регулюється по-різному.

На мою думку потрібно покращити чинне законодавство, щодо дозволу на евтаназію в Україні. Наприклад, ввести спеціальну кримінально-правову норму, що буде передбачати кримінальну відповідальність за проведення активної та пасивної евтаназії – це буде слугувати як пом'якшуюча обставина під час винесення вироку для обвинуваченого.

Також ми розуміємо, що на сьогоднішній день в Україні не найкращий час для порушення даного питання. Тому що на жаль, сучасне сприйняття українським суспільством медичної сфери позбавлене довіри. Можуть збільшитись хабарі медичним працівникам з боку зацікавлених осіб, задля дозволу евтаназії. Також у великих масштабах збільшиться так звана «чорна» торгівля донорськими органами.

Отже, потрібно також враховувати, що абсолютна недопустимість евтаназії в нашій країні не позбавляє думок, що пов'язані з стражданнями невиліковно хворих людей. Тому дослідження даної теми, є важливою потребою для нашої країни.

Евтаназія повинна мати місце в нашій державі, оскільки, якщо є право на життя, то, відповідно, й є право на смерть, але евтаназія не повинна бути способом маніпуляції і можливості скрити злочини проти життя та здоров'я людини. Не можна допустити, щоб метод благої смерті став знаряддям беззаконня. Евтаназія повинна бути в жорстких рамках закону з детально

розписаними нюансами. Тривалі страждання призводять до думок про полегшення, вони не повинні стати причиною несвідомого рішення. Одне неправильне рішення, може призвести до незворотних наслідків.

Література:

1. Конституція України / Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19. – Ст. 27.

2. Право на евтаназію: за чи проти? / Стефанчук Р. О., Янчук А. О., Стефанчук М. М., Стефанчук М. О., Блажівська Н. Є. // Патологія. – 2018. – № 3 (44), т. 15.

3. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

5. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Куліш Є.К.,

курсантка 2-го курсу 201 н.в.
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Ремінська Є.В.,

курсантка 2-го курсу 201 н.в.
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гранкіна В.І.,

старший викладач кафедри організації досудового розслідування
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

ДОСУДОВА ПРОБАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Служба пробації є важливим елементом будь якої системи кримінальної юстиції та існує в багатьох європейських країнах понад сторіччя, таких як Данія, Велика Британія, Австрія, Нідерланди, Канада, Швеція, зробивши за час свого функціонування вагомий внесок в розвиток сфери кримінального правосуддя та попередження кримінальних правопорушень. Використовуючи доведений досвід суспільної та державної ефективності, система пробації поступово створювалась і в інших країнах – Чехії, Литві, Латвії, Естонії, Молдові, Казахстані, не стала виключенням й Україна.

За визначенням юридичної енциклопедії пробація (лат. probatio – проба, випробування) – це вид покарання у Великій Британії, США, яке полягає у накладенні певних обмежень на здійснення засудженим своїх прав і свобод, встановленні спеціального нагляду за його поведінкою [1, с. 146].

Відповідно до класифікації, запропонованої Д. В. Ягуновим, «пробація» розглядалась як:

- 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками та іншими соціально вразливими групами;
- 2) ієрархічна організаційна структура;

3) орган державної влади (служба);

4) умовне невинесення вироку або умовне звільнення від покарання з випробуванням;

5) специфічний процес виконання альтернативних покарань;

6) стан, у якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець перебуває «на пробації», тобто під пробаційним наглядом;

7) з'єднувальна ланка між кримінальним процесом, виконання покарань і соціальною роботою [2].

Для України пробація – це абсолютно нова система, яка передбачала створення законодавчої бази, національних інструментів, завдяки яким мав здійснюватись ефективний вплив на правопорушника, що перебуває в соціумі, шляхом надання різних видів допомоги. Основною метою є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності [3]. Незважаючи на певну м'якість, маємо зазначити, що пробація не означає можливість правопорушнику уникнути покарання. Це просто більш перспективна і логічна схема виконання цього покарання, поєднана з допомогою, підтримкою, мотивацією до змін без вилучення людини із суспільства. Важливо, що в результаті пробації до суспільства повертається повноцінна людина, яка не порушує законодавство, працює, сплачує податки, створює сім'ю [4].

Фактично впровадження пробаційних механізмів у державі розпочалося з 2015 року з прийняттям Закону України «Про пробацію» (далі – Закон). Відповідно Закону, пробація стала інститутом, який виконує три основні функції: функцію виконання кримінальних покарань (наглядову), пенітенціарну та досудову функцію. В рамках нашого дослідження розглянемо кожен.

Перша функція - це виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства та контроль за поведінкою засуджених під час іспитового строку.

За таких умов засуджений перебуває під наглядом служби пробації, тривалість якого може варіюватися від 1 року до 3 років. Наглядова пробація починає діяти після судового розгляду, з моменту проведення соціально-правового дослідження особистості, прогнозування оцінки ризиків вчинення ним повторного кримінального правопорушення, встановлення стратегії нейтралізації криміногенних факторів. Таке дослідження, на думку співробітників служби пробації, необхідне для вирішення питання про можливість реабілітації конкретної особистості. Отже, *наглядова пробація* - здійснення наглядових та соціально-виховних заходів: надання психологічної, консультативної та інших видів допомоги, сприяння працевлаштуванню, залучення до навчання, участь у виховних заходах та соціально-корисній діяльності, проведення індивідуально-профілактичної роботи відносно особи, до якої застосовується пробація. Друга функція - *пенітенціарна пробація*, являє собою певний вид допомоги особам, які готуються до звільнення з місць позбавлення волі у трудовому та побутовому влаштуванні за обраними місцями проживання, влаштування до закладів охорони здоров'я, максимальне сприяння в адаптації до життя у суспільстві. Третя функція – *досудова пробація*. Відповідно до Закону, досудова пробація – полягає у забезпеченні суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття рішення про міру його відповідальності. Формою реалізації досудової пробації є складання представником органу пробації, який відповідно до своїх функціональних обов'язків уповноважений на її складання, досудової доповіді – письмової інформації для суду, що характеризує обвинуваченого.

Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити:

- соціально-психологічну характеристику обвинуваченого;
- історія правопорушень (попередні судимості, вік першого притягнення до кримінальної відповідальності, повторність, сукупність, рецидив злочинів (за теперішнім обвинуваченням); час який минув з моменту винесення попереднього вироку, яким особу було засуджено, звільнено від

кримінальної відповідальності за nereабілітуючими обставинами; форма вини за обвинуваченням; категорія злочину за обвинуваченням; наявність обставин, які обтяжують покарання;

- особистісні характеристики (контроль над поведінкою та мисленням, психічний стан, зловживання алкоголем, наркотичними засобами, психотропними речовинами, або їх аналогами); соціальне оточення (стосунки у суспільстві); фактори, які підвищують ризик вчинення кримінального правопорушення, виходячи з його криміногенних потреб; наявність у обвинуваченого мотивації до позитивних змін;

- оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (за спеціальною методикою);

- висновок про можливість виправлення без обмеження або позбавлення волі на певний строк [5, с. 46].

Маємо звернути увагу, що досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні, як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину, однак є необхідною умовою для винесення судом виваженого та справедливого рішення.

В наукових колах існують різні думки щодо визначення поняття та сутності цього інституту. Так на думку О. В. Ткачової, при досудовій пробації відбувається збір інформації про правопорушника з метою надання допомоги суду у визначенні найбільш ефективного для даної особи виду покарання (позбавлення волі чи іншого альтернативного покарання) на основі прогнозу подальшої поведінки особи та можливостей її виправлення у в'язниці чи на волі [6, с. 70]. О.І. Богатирьова зазначає, що досудова пробація має, насамперед, стосуватися не збору інформації про обвинуваченого (підсудного), а застосуванні до нього наглядових та соціально-виховних заходів для безпеки суспільства [1, с.23]. На нашу думку, досудова пробація є відправною точкою та першою ланкою у здійсненні майбутньої соціально-виховної роботи з

правопорушником при призначенні альтернативних позбавленню волі покарань.

Отже, досудова пробація досить стрімко зайняла чільне місце в кримінальній юстиції України. За короткий період свого існування на теренах нашої держави змогла довести свою необхідність. Адже застосування досудової пробації, процедури прогнозу оцінки ризиків вчинення кримінального правопорушення, надає обвинуваченому можливість майже власноруч змінити своє становище, окреслюючи шляхи системних перетворень особистості. На нашу думку досудова пробація не міф, а реальність, що надає можливість вчасно виправитися, змінивши делінквентну поведінку на правослухняну!

Література:

1. Богатирьова О. І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні: монографія. Київ : Дакор, 2013. 368 с.

2. Ягунов Д.В. Європейські правила пробації: переклад, тлумачення та допоміжні матеріали URL: http://www.yagunov.in.ua/?page_id=833 (дата звернення: 05.05.2021).

3. Про пробацію: Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення : 12.09.2020).

4. Роль і переваги пробації URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=122 (дата звернення: 05.05.2021).

5. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації: Навчальний посібник для персоналу органу пробації. авт. кол.; за ред. Джеймса Седхема, Майкла Октігана. К., 2017. 242 с.

6. Ткачова О. В. Інститут пробації в Україні: історичний досвід і сучасний стан. Серія: Юрид. Науки, 2016. № 4. Т. 2. С. 68-71.

Легенький В.В.,

викладач кафедри правового забезпечення службово-бойової діяльності
Київського факультету Національної академії Національної гвардії України

ЗЛОЧИНИ З МОТИВІВ НЕТЕРПИМОСТІ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ

Одним із видів злочинів, що мають тенденцію до зростання у світі та в Україні, зокрема, є злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Стаття 161 КК України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» визначає такий вид злочинів як «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [1]. Згідно зі ч. 4 ст. 67 КК України, вчинення злочину на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності визнається обтяжуючою обставиною, а у ст. ст. 115, 121, 122, 126, 127, 129 КК України формулювання «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» закріплюється як кваліфікуюча ознака.

Отже, основною об'єднуючою ознакою злочинів з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є упереджене або реальне почуття ненависті, неприязні, нетерпимості до «іншого», представника «не своєї» групи. Жертвою такого виду злочинів, як правило, стають представники вразливих категорій, тобто тих, що їх зловмисники пов'язують із групами, проти яких мають упередження. Найчастішими формами проявів зазначеного виду злочинів, зокрема, в Україні, є вбивство, фізичне насилля, завдання

каліцтва, погрози, домагання, заклики до насилля, вандалізм, завдання шкоди майну. Як кримінологічне явище, злочини з мотивів нетерпимості характеризуються такими ознаками, як латентність, мімікрія, ескалація, розвиток по спіралі.

У міжнародно-правових документах для позначення дій, змістом яких є злочинне діяння з мотивів расової, національної, релігійної чи статевої приналежності, використовується термін «злочини на ґрунті ненависті» («*hate crime*»). Такі злочини визнаються одним із найбільш небезпечних порушень прав людини, тому система міжнародно-правових угод зобов'язує уряди держав ефективно їм протидіяти.

Основу міжнародно-правової протидії злочинам на ґрунті ненависті складають, передовсім, стандарти ООН у сфері прав людини, які зобов'язують держави гарантувати рівні права і рівний захист законом та не допускати дискримінації. Зокрема, у Загальній декларації прав людини проголошено, що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища [2]. У ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, окрім закріплення та тлумачення принципу недискримінації (рівність перед законом, рівний захист законом, захист від дискримінації), закріплено вимогу до урядів держав, які його підписали, «розслідувати випадки насильства над людьми без дискримінації» та «забезпечити ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні» [3]. Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. конкретизує зобов'язання держав «розслідувати випадки насильства расистського характеру та запровадити законодавство, яке забороняє акти насильства та підбурювання до насильства на ґрунті расизму» [4]. На регіональному рівні стандарти протидії компетентними органами держав злочинам на ґрунті ненависті формувалися такими інституціями, як

ОБСЄ, ЄС, РЄ. Так, відповідно до рішення Ради міністрів ОБСЄ від 02 грудня 2003 р. № 4/03, держави-учасниці мають заохочувати толерантність та боротися із дискримінацією, проявами агресивного націоналізму, расизму, шовінізму, ксенофобії, антисемітизму та екстремізму [5]. У рішенні Ради міністрів ОБСЄ № 13/06 від 05 грудня 2006 р. вказано на необхідність виділення державами належних ресурсів для попередження подібних інцидентів, зокрема, для збирання та зберігання достовірних даних і статистичних відомостей про подібні злочини [6]. Рішення Ради міністрів ОБСЄ № 9/09 від 01-02 грудня 2009 р. містить вимогу до урядів держав, зокрема, України, щодо:

а) збору, зберігання та публікації достовірних статистичних даних про злочини на ґрунті нетерпимості;

б) ухвалення у разі необхідності конкретного та цілеспрямованого законодавства про протидію злочинам на ґрунті нетерпимості, що передбачає ефективне і пропорційне тяжкості таких злочинів покарання;

в) ужиття належних заходів для стимулювання жертв злочинів на ґрунті нетерпимості до повідомлення про такі злочини;

г) впровадження та вдосконалення заходів із професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, прокуратури та судів, які займаються питаннями злочинів на ґрунті нетерпимості;

ґ) невідкладного розслідування злочинів на ґрунті нетерпимості та забезпечення, аби мотиви, якими керувалися злочинці, отримували належну оцінку і засудження з боку органів влади та політичного керівництва, тощо [7].

У цілому, національне законодавство у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті формується у руслі зазначених та низки інших міжнародних угод універсального та регіонального характеру, на виконання яких Україна здійснила та продовжує здійснювати комплекс заходів законодавчого, організаційного та практичного характеру.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.20012 р. № 2341-III. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.04. 2021).
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією ООН 217 (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.04.2021).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний документ ООН від 16.12.1966 р. № 995_043. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 20.04.2021).
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 21 грудня 1965 року. Договори ООН, т. 660, стор. 195. URL: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3940.html>. (дата звернення: 20.04.2021).
5. Рішення Ради міністрів ОБСЄ № 4/03 (Маастрихт, 02 грудня 2003 року). URL: <http://yandex.ua/search/?from=chromesearch & clid =2242631&text>. (дата звернення: 20.04.2021).
6. Рішення Ради міністрів ОБСЄ № 13/06 (Брюссель, 05 грудня 2006 року). URL: <http://www.osce.org/mc/23114>. (дата звернення: 20.04.2021).
7. Рішення Ради міністрів ОБСЄ № 9/09 (Афіни, 1-2 грудня 2009 року). URL: <http://www.osce.org/cio/40695>. (дата звернення: 20.04.2021).

Лоскутов Т. О.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри організації досудового розслідування факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України

Єпринцев П. С.,

кандидат юридичних наук, доцент, проректор-директор Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України

Шапарь А. О.,

кандидат юридичних наук, т.в.о. заступника директора з освітньої та науково-дослідної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України

**ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕГЛАСНИХ ЗАСОБІВ
ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОБСТАВИНИ ВЧИНЕНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

1. Правове регулювання негласних засобів одержання інформації про вчинене кримінальне правопорушення здійснюється у законах та підзаконних нормативно-правових актах, що мають кримінальну процесуальну та оперативно-розшукову природу.

2. Унормування у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) негласних (слідчих) розшукових дій є кроком до процесуалізації негласних засобів здійснення оперативно-розшукової діяльності. З листопада 2012 року «таємні» дії включені до кримінальної процесуальної форми як негласні слідчі (розшукові) дії. Нормативні положення КПК України у главі 21 встановлюють систему негласних слідчих (розшукових) дій, що охоплює дії, котрі пов'язані з втручанням у приватне спілкування та інші різновиди негласних слідчих (розшукових) дій.

Правова регламентація у КПК України негласних (слідчих) розшукових дій здійснена достатньо детально. У результаті ознайомлення із змістом

приписів глави 21 легко може сформуватися уява про те, які «таємні» дії уповноважені проводити органи досудового розслідування у зв'язку з встановленням обставин вчиненого кримінального правопорушення та доведенням винуватості конкретної особи. У цьому контексті показовими є розкриття змісту наступних визначень: «аудіо-, відеоконтроль особи» (ст. 260), «зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж» (ч. 1 ст. 263), «установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» (ч. 1 ст. 268) тощо.

3. Негласні засоби отримання інформації у вигляді негласних слідчих (розшукових) дій регулюються також на підзаконному рівні, а саме в загальнодоступній Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі – Інструкція). В змісті п. 1.11. останньої визначаються негласні слідчі (розшукові) дії, які здійснюються винятково під час розслідування злочину, який є тяжким чи особливо тяжким, та негласні слідчі (розшукові) дії, які реалізуються у кримінальному провадженні незалежно від тяжкості розслідуваних злочинів.

В цілому правове регулювання негласних слідчих (розшукових) дій в Інструкції є більш детальним та таким, що доповнює процесуальні приписи КПК України. Наприклад, можна навести форми проведення контролю за вчиненням злочину (контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину), котрі у ч. 1 ст. 271 КПК України лише перераховуються, а в положеннях п. 1.12. Інструкції досить конкретно визначаються.

Такий детальний зміст Інструкції ще більше сприяє усвідомленню сутності негласних слідчих (розшукових) дій, котрі можуть проводитися щодо певної особи у межах кримінального провадження. Відкритий доступ до змісту Інструкції обумовлює стан потенційного інформування підозрюваних (фактично підозрюваних) осіб про реалізацію можливих негласних засобів

отримання фактичних даних про обставини вчиненого кримінального правопорушення.

4. Унормування негласних засобів у вигляді оперативно-розшукових заходів здійснюється і приписами чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». У змісті останнього регламентуються оперативно-розшукові заходи, котрі є аналогічними негласним слідчим (розшуковим) діям, що передбачені КПК України та Інструкцією. До того ж у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» неодноразово відмічається, що оперативно-розшукові заходи мають здійснюватися відповідно до приписів КПК України.

Такий спосіб правової регламентації оперативно-розшукових заходів підтверджує прямий зв'язок між Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України щодо регулювання негласних засобів одержання інформації про вчинене кримінальне правопорушення. Причому виходячи з логіки викладу правових норм вбачається, що положення КПК України доповнюють приписи вказаного Закону, а не навпаки. Таким чином, особа, яка викривається у вчиненні кримінального правопорушення може спрогнозувати те, які негласні засоби уповноважені застосовувати співробітники оперативних підрозділів.

5. Відкритість та доступність правового регулювання негласних засобів отримання інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення може не сприяти ефективності кримінальному переслідуванню особи, яка скоїла кримінальне правопорушення. Оскільки підозрювана (фактично підозрювана) особа, дізнавшись про сутність та різновиди негласних засобів може створювати перешкоди оперативно-розшуковій та кримінальній процесуальній діяльності правоохоронних органів, а відтак – протидіяти розкриттю та розслідуванню кримінального правопорушення.

Разом з тим, недоступність або невизначеність правової регламентації негласних засобів отримання інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення суперечить принципу правової визначеності, що є складовою загальної засади верховенства права. Неможливість особи ознайомитися з правовими нормами, що врегульовують негласні засоби одержання інформації унеможливорює формування у неї уяви та здійснення прогнозу щодо потенційного проведення «таємних» дій з метою доведення обставин скоєного кримінального правопорушення. У такому випадку особа не може передбачити те, які негласні засоби можуть реалізовуватися щодо неї та очікувати на законність та правомірність їх застосування.

6. Непередбачуваність правових норм щодо регулювання негласних засобів отримання інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення може обумовлювати ризик свавілля з боку правоохоронних органів, незаконне та неправомірне обмеження прав, свобод і законних інтересів людини під час оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності.

7. Правова регламентація негласних засобів отримання інформації про вчинене кримінальне правопорушення має здійснюватися таким чином, щоб не допустити надлишкове інформування про сутність та особливості застосування оперативно-розшукових заходів та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, та врахувати вимогу правової визначеності нормативно-правових актів, які регулюють такі негласні засоби.

Лучко О.А.,
викладач циклу загально-правових дисциплін
Державна установа «Криворізька академія патрульної поліції»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Якість та ефективність проведення слідчих (розшукових) дій впливає на результат кримінального досудового провадження, і огляд не є виключенням. Незважаючи на те, що у теорії криміналістики існує чимало наукових досліджень щодо тактики проведення огляду з метою підвищення його якості та ефективності, у теорії кримінального процесу такі наукові дослідження відсутні.

Етимологічно, слово «ефективність» походить від латинського «Effectus», що означає «результат, наслідок яких-небудь причин, заходів, дій» [1, с. 214].

Термін «ефективність» використовується у різних сферах людського життя, зокрема в економіці, в державному управлінні, юридичній діяльності, і загальне його поняття може бути використане для визначення ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні.

У попередніх наших дослідженнях нами було виокремлено такі критерії ефективності огляду у кримінальному досудовому провадженні: досягнення мети; законність; максимально короткий час реалізації; правомірність.

На жаль, на сьогоднішній день неможливо знайти статистичні дані для з'ясування кількості проведених неефективних оглядів у кримінальному досудовому провадженні. Ряд науковців, зокрема В.Я. Радецька, Є.О. Гусаченко, одним із показником ефективності слідчої дії виділяють використання його результатів в обвинувальних актах [2, с. 242]. З даного приводу зазначимо, що дійсно, про ефективність огляду може свідчити використання його результатів у обвинувальному акті чи обвинувальному вирокі суду, якщо на їх основі ґрунтується обвинувачення. Разом з тим, не можна зводити ефективність слідчої (розшукової) дії, у тому числі огляду до

використання їх виключно у обвинувальних актах. Результати огляду можуть бути використані також для встановлення відсутності події кримінального правопорушення, для встановлення невинуватості особи, у тому числі у виправдувальних вироках. І у таких випадках огляд, який проведений у точній відповідності до закону має бути визнаний ефективним.

Наступною хибною на нашу думку є ототожнення ефективності огляду з кількістю вилучених під час його проведення речей. Слід наголосити, що виявлена під час огляду інформація (сліди, речі, документи тощо) повинна мати цінність для подальшого розслідування, тобто бути доказом або для встановлення, або для спростування певного факту. Тому у даному випадку не кількість, а якість такої інформації матиме визначальне значення.

Ефективним оглядом може бути і такий, під час якого буде виявлено відсутність певних слідів (так звані «негативні обставини»). Встановлення відсутності будь-яких слідів злочинного посягання під час огляду речі, предмету, транспортного засобу або ж на тілі особи буде ефективним для спростування причетності особи, коли є сумніви щодо винності особи у вчиненні кримінального правопорушення. Якщо при огляді тіла особи буде встановлено відсутність певних тілесних ушкоджень чи особливих прикмет, на які вказує потерпіла під час згвалтування; при огляді транспортного засобу буде встановлено відсутність певних пошкоджень, характерних для дорожньо-транспортної пригоди певного виду, – все це не означає, що огляд проведено неефективно. Навпаки, ефективність у даному випадку буде виявлятися у тому, що зафіксовано факт відсутності слідів кримінального правопорушення. І в такому разі огляд буде ефективним, так як це доведе невинуватість особи, що є одним із завдань кримінального судочинства.

Про те, що значення при огляді місця події є як наявність, так і відсутність слідів наголошують і Л.І. Аркуша, Н.В. Чіпко, І.В. Загородній [3, с. 332]. Прихильником такої позиції є О.М. Іванов, який зазначає, що виявляти,

досліджувати і фіксувати необхідно не лише сліди злочину, а й сліди, які вказують на відсутність злочинної події [4, с. 133].

На підтвердження вказаної тези наведемо позицію А.Г. Гульянц, який здійснивав наукову розвідку щодо основних напрямків підвищення ефективності огляду місця події. У своєму дисертаційному дослідженні науковець наголошує, що не можна вважати показником ефективності огляду місця події використання його результатів в обвинувальних актах чи вироках, адже вказаний критерій не виправдано звужує погляд на проблему. При такому підході не враховується вплив якості огляду місця події на хід і результати розслідування нерозкритих злочинів [5, с. 63].

З урахуванням змісту завдань кримінального судочинства можна зробити висновок, що огляд, в результаті якого не були виявлені явні сліди злочину, а навпаки, зафіксовано їх відсутність, підтверджує непричетність особи, та є ефективним.

Окреслені вище проблеми лише частково розкривають поняття ефективності огляду під час кримінального досудового провадження і потребують подальших наукових досліджень.

Література:

1. Словник іншомовних слів: близько 10000 слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута; ред. Є.І. Мазніченко. Київ : Наукова думка, 2000. 662 с.
2. Радецька В.Я., Гусаченко Є.О. Критерії використання спеціальних знань при проведенні слідчого експерименту. *Криміналістика и судебная экспертиза*. Вып. 60. С. 242-255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2015_60_29.
3. Аркуша Л.І., Чіпко Н.В., Загородній І.В. Особливості огляду місця події при розслідуванні шахрайства у сфері обігу автотранспорту з урахуванням сучасних умов. *Правове життя сучасної України* : матеріали міжнар. наук.-

практ. конф. (м. Одеса, 15 травня 2020 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 3. С. 331-335.

4. Иванов А.Н. Проблемы совершенствования понятийного аппарата следственного осмотра. *Известия Саратовского университета. Серия История. Право. Международные отношения.* 2005. Т. 5. Вып. 1/2. С. 133-140.

5. Гульянц А.Г. Основные направления повышения эффективности осмотра места происшествия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2005. 210 с.

Микитчик А.В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, все більшої актуальності набуває питання науково-обґрунтованого підходу щодо управління тими соціальними процесами які є залежними від правоохоронних органів. Удосконалення організації роботи стає необхідною умовою підвищення результативності їх діяльності щодо запобігання злочинності. Інтереси ефективного функціонування системи правоохоронних органів обумовлюють необхідність формування самостійної її цільової спрямованості теорії організації управління в сфері правоохоронної діяльності, органічною частиною якої стає теорія наукової організації управління в сфері суспільних відносин, що складаються при реалізації правоохоронними органами основних функцій щодо боротьби зі злочинністю.

Управлінська діяльність щодо запобігання регіональній злочинності, на нашу думку, складається з наступних елементів: визначення цілей управління, прогнозування рівня злочинності; аналізу інформації про стан злочинності; планування заходів, що забезпечують досягнення визначених цілей; обліку

реалізованих управлінських рішень; коригування завдань при зміні умов; вивчення та запровадження позитивного міжнародного досвіду.

Першочергового значення набуває підвищення науково-теоретичного рівня планування заходів запобігання злочинності, котре в більшій мірі залежить від всебічного кримінологічного аналізу і прогнозування. Питання щодо співвідношення кримінологічного аналізу, прогнозування та планування в системі наукової організації управління в правоохоронних органах має не тільки наукове, а й практичне значення, так як від цього багато в чому залежить їх подальша більш поглиблена наукова розробка і найбільш ефективно використання науково-методичних рекомендацій в практичній діяльності[1,с.213].

Як аналіз, так і кримінологічне прогнозування не існує самі по собі, а взаємодіють один з одним, підвищують науковий рівень планування. За допомогою аналізу досліджуються в повному обсязі стан злочинності в регіоні (області, районі, місті) і результати боротьби з нею. На підставі цього плануються заходи щодо запобігання злочинності як в даний час (поточне планування), так і в майбутньому (перспективне планування), де кримінологічне прогнозування є необхідним. Кримінологічний прогноз як би наближає ці розраховані на перспективу плановані заходи до реальної обстановки, яка складеться тільки через кілька років. Він дає можливість заздалегідь передбачати заходи щодо нейтралізації негативного розвитку такого явища, як злочинність, від успішної боротьби з якою багато в чому залежить ефективність роботи правоохоронної системи щодо зміцнення правопорядку в Україні загалом.

Аналіз, прогнозування та планування - це самостійні, хоча і взаємопов'язані, елементи організації роботи правоохоронних органів, кожен з яких відіграє важливу роль у запобіганні злочинності в конкретному регіоні.

Кримінологічне прогнозування не тільки дає інформацію про майбутній стан злочинності в регіоні, а й забезпечує практичних працівників

правоохоронних органів інформацією про вибір найбільш дієвих форм і методів боротьби з нею. Це допомагає правоохоронним органам визначити профілактичні заходи, які в переважній більшості реалізуються в перспективних планах. Кримінологічне прогнозування повинно спиратися не тільки на закономірності, притаманні злочинності або окремими її видам, а й враховувати соціальні процеси в житті суспільства, що природно підвищує обґрунтованість і точність кримінологічного прогнозу і сприяє розробці більш ефективних і дієвих профілактичних заходів.[2, с.252]

Кримінологічний прогноз, на відміну від плану профілактичних заходів, не передбачає безпосереднього впливу на злочинність в конкретному регіоні. Основне його завдання - сприяти підвищенню науково-теоретичного рівня і, отже, ефективності планування і застосування інших управлінських рішень. Наукове прогнозування виступає не тільки елементом планування запобігання злочинності в регіоні, а й процесу вироблення будь-якого оптимального управлінського впливу на злочинність. Приймаючи те чи інше управлінське рішення, необхідно передбачити, які наслідки спричинить його реалізація, в якому напрямку буде розвиватися система, як на це рішення відреагує об'єкт управління або середовище його функціонування.

Крім прогностичної інформації для складання плану профілактичних заходів використовується багато інших відомостей. При цьому слід відзначити, що необхідність в прогнозі виникає не тільки при складанні планів, але і при контролі за їх виконанням і уточненням. якщо прогнозування суспільних процесів і соціальних проблем, однією з яких є регіональна злочинність, носить приблизний рекомендований характер, то планування профілактичних заходів відрізняється чіткою конкретизацією. Плани визначають терміни виконання заходів, звіт про виконану роботу, джерела фінансування виконавців та інше, в той час як прогноз може лише намітити декілька варіантів розвитку майбутнього стану злочинності та її складових елементів в регіоні.

Прогнозування злочинності в регіоні - це наукове визначення тенденцій і закономірностей її розвитку. Прогнози повинні виконувати свою основну функцію - сприяти підвищенню наукової обґрунтованості планів щодо запобігання регіональної злочинності. Таким чином, аналіз і прогноз відіграють ключову роль у підвищенні наукової обґрунтованості планованих заходів щодо запобігання регіональній злочинності.

На нашу думку, в організації запобігання злочинності в конкретних регіонах України слід виходити з принципового положення про те, що злочинність не знищується, а контролюється і стримується правоохоронними органами. Тому сам процес запобігання злочинності в регіоні слід розуміти як утримання, локалізацію її на певному рівні. Не варто забувати і про двоякий характер самої злочинності. З одного боку, це породження соціальної сфери, а з іншого - результат впливу на неї державних і в першу чергу правоохоронних органів, від ефективної організації роботи яких залежить в значній мірі стан злочинності в кожному окремому регіоні України. Однак, доцільно зазначити, що регіональна злочинність похідна від стану і рівня злочинності в масштабі країни. Тому зміни показників регіональної злочинності пов'язані зі змінами показників загальнодержавної злочинності.

Отже, необхідно наголосити, що запобігання злочинності - це вплив не на саму злочинність, а на її причини та умови, які мають реальний вплив на злочинність і взаємопов'язані з усіма соціальними процесами і явищами, які її породжують. Запобігання злочинності в регіоні - це комплексна система, що включає в себе об'єкт запобігання, його основні рівні і форми, заходи профілактичного впливу, суб'єктів, які реалізують дану роботу. Будь-яка діяльність, в тому числі профілактична, буде більш продуктивнішою, чим більш ретельно при її проведенні будуть прораховані всі можливі зміни і чим точніше в зв'язку з цим будуть заплановані і здійснені заходи, які реалізують основний зміст і спрямованість цієї діяльності.

Стає очевидним, що сама по собі правоохоронна діяльність без керуючого впливу на неї не може мати видимої перспективи на покращення

криміногенної обстановки і не здатна радикально впливати на кількісні зміни злочинності. Підвищення ефективності профілактичної діяльності багато в чому залежить від правильної організації роботи правоохоронних органів, координації міжвідомчої взаємодії, забезпечення їх участі в проведенні комплексних профілактичних заходів. На кінцевий результат суттєвий вплив мають питання підвищення професійного рівня практичних працівників, вдосконалення індивідуальної профілактичної роботи з особами, які перебувають на оперативно-профілактичних обліках, зміцнення взаємодії з державними органами, перш за все з органами освіти, соціального захисту населення, зайнятості, службах захисту неповнолітніх та інших.

Сукупність організаційно-управлінських заходів щодо запобігання регіональній злочинності передбачає: активізацію діяльності правоохоронних органів, активне залучення в процес запобігання всіх державних органів і громадських організацій; розробка заходів, що забезпечують взаємодію між підрозділами не тільки поліції, а й іншими державними органами і громадськими організаціями; визначення на території регіонів основних напрямків запобіжної діяльності з урахуванням глибокого аналізу причин вчинення кримінальних правопорушень, умов, що їм сприяють; підвищення професійного рівня співробітників, які приймають безпосередню участь у запобіганні та протидії регіональній злочинності.

Література:

1.Кримінологія: підручник [Текст] /О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг.ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф.О.М. Джужі.- Київ: ФОП Масляков, 2020.- 612с.

2.Правова статистика: Підручник/Джужа О.М., Василевич В.В. та інш.; За загальною редакцією професора О.М.Джужі. (друге видання) – К.:Атіка, 2014. – 448 с.

Надьон О.В.,

к.ю.н., доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності
Національного університету цивільного захисту України

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Від моменту набуття Україною статусу незалежної демократичної держави до сьогодні країна пережила велику кількість як позитивних, так і негативних змін. Перелік змін доречний у кожній сфері суспільного, політичного, економічного, культурного життя. Проте те, що цікавить зараз громадян, які турбуються про безпечність свого життя важливо оцінити перетворення у рівні злочинності суспільства.

Якщо дивитися на Україну загалом, то дані статистики загальної криміногенної ситуації будуть спільними для кожного регіону країни. Проте, чим детальніше буде аналіз даних, тим більш ефективно можна з ними працювати. Тому, пропоную огляд плеяди внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних, політичних, економічних факторів, які тим чи іншим способом впливають на рівень злочинності регіону.

На жаль, більшість факторів та показників не є контрольованими для правоохоронних органів. Вони працюють лише з результатами роботи цих чинників. Серед них: рівень соціальної напруги у суспільстві, який підвищився через бойові дії на Сході країни, пандемію коронавірусної інфекції, напруженні зовнішні відносини країни, випередженням темпів технічного прогресу над культурним та моральним розвитком суспільства тощо.

Очевидно те, що рівень злочинності негативно впливає на розвиток кожного окремого регіону та країни в цілому. Так, пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV-2, стала тим фактором, який змусив весь світ переосмислити своє буття, переглянути не лише свої прогнози розвитку, свою короткострокову економічну та соціальну політику, але і усвідомити, що розпочинається новий

трансформаційний етап, на якому необхідно змінити підходи до формування пріоритетів на довгостроковий період. Уроки, винесені людством з цієї пандемії, можуть змінити не лише моделі управління у майбутньому, але і соціальну поведінку людства взагалі [1].

Обмежувальні заходи під час пандемії коронавірусу призвели до зростання кількості злочинів проти дітей, скоєних на сексуальному підґрунті, про що йдеться у повідомленні Генерального секретаря Інтерполу Юргена Штока, а також злочинів пов'язаних з кібератаками.

Для того, щоб зрозуміти настрої суспільства та соціальний стан потрібно дивитися на показники злочинності. Цей індикатор є найбільш вагомий, Це вагомий, яскраво виражений індикатор серед інших соціальних індикаторів негативного стану суспільства у будь-яких його проекціях, в тому числі і на регіональному рівні. Таким чином, певний стан злочинності в регіонах виступає барометром рівня благополуччя тієї або іншої територіально-просторової системи [2].

У кримінологічній літературі під «регіоном» часто розуміють певну частину території країни з однорідними соціально-економічними, соціально-психологічними й демографічними ознаками, що обумовлюють особливості злочинності в конкретному територіально-просторовому формуванні [3].

Наукове та професійне правниче суспільство вже давно прийшло до думки щодо необхідності створення соціально-правового механізму протидії злочинності. Проте при напрацюванні законодавчої бази потрібно враховувати певні фактори та показники, які змінюються від регіону до регіону. Потрібно враховувати регіональні особливості економічних, соціальних і культурних процесів. Необхідно критично перейняти позитивний досвід минулих років та відкидати ті механізми, які виявилися неефективними. Важливу роль в суспільстві відіграють нові соціально-економічні реалії та демократичні цінності. Форми та методи механізмів повинні включати в себе: історичні,

національні, економічні, культурологічні, релігійні та інші особливості регіонів, міст та районів.

На мою думку, найважливіший акцент при виборі методів запобігання регіональній злочинності потрібно ставити на профілактичну діяльність на всіх рівнях. Така діяльність найбільш соціально важлива, адже вона спрямовує свою дію на виявлення факторів, що провокують злочинність, усувають її причини всіма доступними методами.

Система засобів із запобігання злочинності є ефективним та гуманним механізмом, що не тягне застосування кримінально-правових репресій. У кримінологічній літературі, залежно від того, на які криміногенні явища і процеси спрямовані профілактичні заходи, вони поділяються за принципом професіоналізації і спеціалізації на такі види:

- а) профілактику випередження;
- б) обмеження;
- в) усунення;
- г) захисту [4].

До системи заходів, які я вважаю актуальними в сучасних умовах самоізоляції та пандемії потрібно віднести:

- проведення інформаційної та виховної роботи;
- проведення наукової роботи та публічні обговорення теми злочинності;
- індивідуальна та загально - соціальна профілактична робота;
- профілактика рецидивів злочинів;
- психологічно-кримінологічний моніторинг;
- соціальна реклама та інформаційна робота з населенням;
- інформування населення стосовно інформаційного шахрайства.

У висновках вважаю за потрібне зазначити про те, що лише систематична робота з профілактики має бути в регіонах. Саме вона має свою особливу мету, рівні, об'єкти, суб'єкти, засоби впливу та повинна реалізовуватися державними

та громадськими організаціями та установами. Лише завдяки комплексному підходу до профілактики регіональної злочинності матиме результат.

Література:

1. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. Консенсус-прогноз. URL : <file:///D:/Concensus%20Forecast%2051%20April%202020%20ukr.pdf>.

2. Бабенко А.М. Регіональна система запобігання злочинності: структурно-функціональний зміст. Юридичний електронний науковий журнал. Випуск №5. 2014 р. URL : <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/593/1/Бабенко%20А.М..pdf>.

3. Беляев Н.А. Вопросы методологии регионального подхода к исследованию преступности. Вестник Ленинградского ун-та. 1986. Вып. 3. С.58–64.

4. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика). Навч. посіб. Харків, Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

Ободець Є.А.,

курсант 1-го курсу 104 н.в.

Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Цуркаленко Ю. В.,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Злочинність - це найбільш великий прояв соціального характеру негативного стану. Слід відразу підкреслити, що її можна розглядати з різних боків. Починаючи з наукового та закінчуючи практичним. Це дає змогу

детально дослідити цей негативний прояв, та своєчасно удосконалювати методи його протидії.

За справедливими висновками О.Г. Фролової, поняття злочинність» охоплює не лише суму якихось одиничних понять, але й само по собі є якісно новим утворенням, а саме: являє собою систему, що відрізняється цілісністю своєї структури, певним взаємозв'язком або взаємообумовленістю своїх структурних елементів, новими властивостями та якостями порівняно з окремими злочинами, що характеризують злочинність [1; с. 11].

У цьому контексті заслуговує на увагу місце регіональної злочинності в загальній системі злочинності. В узагальненому вигляді маємо таку побудову: вищий рівень посідає система загальної злочинності, яка складається з усіх злочинів та видів злочинності, що вчиняються в межах всієї держави; на середньому рівні знаходиться її структурний елемент система регіональної злочинності, тобто сукупність злочинів та їх видів в областях, містах, районах; в якості базової одиниці, або складових елементів нами розглядаються окремі злочини.

У запропонованій схемі містяться основні елементи цілісності злочинності як системи виявляються діалектичні закономірності і відносини цілого і його частини, загального і окремого, закономірного і виняткового. Регіональна система злочинності у запропонованій нами схемі виступає складною, узагальнюючою системою для злочинності і окремих її видів у районах, містах, селищах, та базовою підсистемою для загальнодержавної системи злочинності [2; с. 30].

З вищезазначеного можна сказати, що проблеми регіональної злочинності є актуальною й наразі. І саме глибинне її дослідження та вивчення, пошук інструментів подолання це перший доцільний крок, який безперечно не подолає цю проблему повністю, однак покращить її стан.

На нашу думку, щоб протидія злочинності була ефективною, вона повинна мати склад системи. Регіональна система запобігання має специфічну

мету, завдання, масштаби, об'єкти, суб'єкти, засоби впливу. Кожен з цих компонентів сам по собі діяти не буде.

Метою регіональної системи запобігання злочинності є вплив на фактори, що обумовлюють злочинність в регіонах. Результатом цього повинно стати істотне зниження кількісних і позитивні зміни якісних показників злочинності у регіоні. Кожен із видів протидії злочинності характеризується наявністю відносно автономного, але однотипного механізму її здійснення, структура якого на всіх рівнях становить зміст протидії злочинності загалом [3; с. 97-100].

Зазначимо, що протидія злочинності на усіх її рівнях здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками, кожен із яких відображає відповідну складову змісту самої злочинності.

Нагадаю, що явище «злочинність» має дві відносно автономні складові:

- перша – це схильність людей та їх спільнот до цього терміну. Відповідно, перший напрям протидії злочинності безпосередньо спрямовується на подолання схильності. Можна ще назвати його запобіганням потенційним кримінальним правопорушенням (запобігання злочинності);

- друга складова злочинності – це реалізація зазначеної схильності, що проявляється у виді вчинення кримінальних правопорушень. Тому другий напрям протидії злочинності – це не що інше, як правове реагування на вже вчинені кримінальні правопорушення [4; с. 153].

Першим механізмом протидії злочинності є профілактика кримінальних правопорушень. Вона полягає в нейтралізації криміногенних передумов можливого правопорушення, або діяльності з усунення та нейтралізації причин його можливого вчинення, а також умов, що сприяють цьому.

Коли профілактика виявляється недостатньо ефективною, виникає потреба в застосуванні другого засобу протидії – попередження кримінального правопорушення. Попередження – це сукупність заходів, безпосередньо спрямованих на свідомість конкретних осіб або окремих їхніх груп, які мають злочинні наміри, замислюють вчинення злочину. Головною ознакою цієї форми

запобігання є наявність зусиль, що застосовуються до конкретних осіб, які вже мають намір вчинити злочин.

Якщо й попередження не зупиняє потенційного правопорушника і він розпочинає підготовку до вчинення кримінального правопорушення, застосовується третій, останній засіб протидії злочинності – припинення фактично розпочатого створення умов для вчинення кримінального правопорушення, тобто припинення готування до його вчинення (ст. 15 КК України). Припинення залишається у сфері запобіжної діяльності за умови, що вчинене в процесі готування діяння не є кримінально покараним. Якщо за готування до злочину передбачено кримінальну відповідальність, припинення такого готування слід розцінювати вже не як механізм протидії, а як правове реагування на його вчинення. Правовим реагуванням, а не запобіганням слід вважати припинення злочину і на стадії замаху на його вчинення, адже замах визнається кримінально покараним діянням [5; с. 103-112].

Отже, з вищезазначеного ми можемо зробити висновок. Запобігання злочинності, обов'язково повинен нести структурний характер. Регіональна система, дозволяє більш обширно поринути у термін злочин, і дослідити його з різних сторін. Що надає змогу ефективніше розвивати протидію злочинності.

Література:

1. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) : навчальний посібник / О. Г. Фролова. Київ : АртЕк, 1997. 208 с.

2. А.М. Бабенко. Регіональна система злочинності: її місце у загальній системі злочинності та деякі закономірності функціонування/ Форум права. 2014. №2

3. Бабенко А. Регіональна система запобігання злочинності: структурно-функціональний зміст. Юридичний науковий електронний журнал / 2014, №5, С. 97-100.

4. Куц В. Зміст та рівні протидії злочинності. Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 11–12 грудня 2015 р.). – Херсон: Гельветика, 2015 С. 152–156.

5. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст, Національна академія прокуратури України, 2013 с. 103–112

Орлик О.В.,

судовий експерт з контролю якості та метрологічного забезпечення
Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Мистецтвознавча експертиза відносно новий, але при цьому надзвичайно актуальний напрямок експертних досліджень, тому чимало теоретичних питань, що стосуються даного напрямку, є недостатньо дослідженими. Існує великий плюралізм думок щодо визначення різних аспектів мистецтвознавчих досліджень, звичайно в більшості випадків в головному ці думки є тотожними, але все ж таки відмінності досить суттєві.

Одним з питань мистецтвознавчої експертизи, що потребує більш глибокого вивчення, є встановлення визначення, що є об'єктом мистецтвознавчої експертизи та класифікація цих об'єктів. Підхід різних авторів до цього питання в цілому збігається. Так, у одному із своїх досліджень Т. Москвіна до об'єктів мистецтвознавчої експертизи відносять предмети, вироби і тексти, що мають історичну, культурну або художню цінність:

предмети живопису (картини, малюнки, ікони), скульптура, твори декоративно-прикладного мистецтва (кераміка, майоліка, фарфор, фаянс, теракота), старовинна зброя, старі меблі, одяг, монети, поштові марки, листівки, фотографії, старовинні книги, рукописи, музичні твори і т ін. [1, с.46].

Також, досить ясне визначення об'єктів даної експертизи дає Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Так, в пункті 7.1 цієї Інструкції зазначено, що до об'єктів мистецтвознавчої експертизи належать «предмети антикваріату та твори мистецтва, а саме: монументального та станкового живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, пам'ятки архітектури, скульптури, дрібної пластики, музичні інструменти, нотна література; друкована продукція, аудіо- та відеозаписи, фотографія» [2].

Розглядаючи дані визначення, ми бачимо, що під об'єктом мистецтвознавчої експертизи, частіше за все, розуміють твори мистецтва, що мають художню і культурну цінність. Але при цьому потрібно відзначити, що власне одним з завдань мистецтвознавчої експертизи і є встановлення чи має наданий на експертизу об'єкт художню чи історико-культурну цінність. Таким чином, більш точним було б визначення, що до об'єктів мистецтвознавчої експертизи належать предмети матеріального світу, що вірогідно мають художню, історичну, або культурну цінність.

Можна виділити деякі специфічні характеристики цих предметів:

По-перше, об'єкт мистецтвознавчої експертизи – це завжди продукт людської діяльності, що створений з певним задумом (це може бути як бажання створити витвір мистецтва, так і задум створити підробку).

По-друге, об'єкт мистецтвознавчої експертизи – це предмет, створений з метою впливу на людину через її сприйняття, частіше за все, за допомогою слуху або зору, і впливати таким чином на свідоме і підсвідоме людини.

По-третє, припускається що об'єкт експертизи має якусь художню, культурну, або історичну цінність. Це припущення робиться на основі

твердження автора даного предмета, експерта на аукціоні, продавця, або покупця цієї речі, іншої зацікавленої особи. Все залежить від конкретної кримінальної або цивільної справи. При цьому, ця інформація може мати якісь письмові докази, а може базуватись виключно на усній заяві. Якщо ж жодна з зацікавлених сторін не вважає, що даний предмет має художню, культурну, або історичну цінність, то мистецтвознавча експертиза просто не буде призначена.

Різноманітність об'єктів мистецтвознавчої експертизи, значно ускладнює питання їх класифікації. І для його вирішення найбільш доцільним є звернутися до досвіду мистецтвознавства. В залежності від способу матеріального втілення змісту, об'єкти мистецтвознавчої експертизи можна поділити на образотворчі, музичні і літературні твори. Окремо виділяють об'єкти, зміст яких визначається комбінацією способів: пісні, де поєднуються музика і слова, та кіно, де комбінуються всі три способи.

Подальша класифікація об'єктів мистецтвознавчої експертизи можлива на основі матеріалів, що використані для їх виготовлення. Таким чином, образотворчі твори можна поділити на площинні зображення, скульптуру, архітектуру та декоративно-прикладне мистецтво. Музичні твори класифікують залежно від засобів фіксації музики, у нотному записі, або на різних аудіо носіях (платівки, аудіо плівки, лазерні диски та ін.). Літературні твори за тим же принципом діляться на воскові або глиняні таблички, свитки, пергаменти, зшиті книги, електронні тексти та ін.

Мистецтвознавство пропонує й інші види класифікацій творів мистецтва, наприклад, за жанрами, стилями або часом і місцем створення. Але оскільки ці класифікації в самому мистецтвознавстві є дискусійним питанням, то застосовувати їх при проведенні мистецтвознавчих експертиз потрібно з великою обережністю, тому що дуже часто, наприклад, приналежність об'єкту до того чи іншого жанру або епохи є спірним.

Закінчуючи розгляд специфічних особливостей об'єктів мистецтвознавчої експертизи, хотілось би зазначити, що дане питання, не зважаючи на зростаючу

значимість, лишається малодослідженим, і потребує спільної роботи, як фахівців юристів, так і мистецтвознавців. Що дозволить спростити роботу експертів та підвищить її ефективність.

Література:

1. Москвина Т.П. Смирнов А.А., Хазиев Ш.Н. Судебная историко-искусствоведческая экспертиза. *Бюллетень Министерства юстиции Российской Федерации*. 2004. №9. С. 46.

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page6> (дата звернення: 15.04.2021).

Пекарський С.П.,

кандидат юридичних наук
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З НОРМАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ

Оперативно-розшукова діяльність (далі - ОРД) як система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1] має відповідну правову регламентацію. Так Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ визначено вичерпний перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, зазначені підстави для здійснення ОРД, обов'язки та права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність тощо.

З прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України було посилено гарантії охорони прав і свобод людини, розширено можливості підозрюваного (обвинуваченого) захищатися від кримінального переслідування, збільшено обсяг прав потерпілого, удосконалено систему запобіжних заходів та засобів доказування, серед яких чільне місце посідають слідчі (розшукові) дії, зокрема негласні. У правовій площині з'явився інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) [2]. Раніше така діяльність реалізовувалася у межах проведення оперативно-розшукових заходів (далі - ОРЗ), які чітко регламентувалися відповідним законом. На нашу думку на тепер інститут НС(Р)Д перебрав на себе певні риси й завдання ОРЗ. З введенням інституту НС(Р)Д, на перший погляд, можна думати, що роль оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження значно звузилась чи зникає. Замість ОРЗ здійснюються НС(Р)Д, які тепер мають процесуальну природу. Але ж, такі НС(Р)Д здійснюються, за дорученням слідчого, співробітниками оперативних підрозділів (той самий суб'єкт, який здійснював раніше однойменні ОРЗ). Не менш важливо зазначити і те, що такі НС(Р)Д здійснюються у тактичні способи притаманні ОРЗ.

В той же час оперативні підрозділи діють в межах визначених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», інших законодавчих актів, які регламентують окремі напрями протидії кримінальним правопорушенням і направляють свої зусилля на пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держав [1, ст. 1]. Аналіз діяльності оперативних підрозділів щодо пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України виходить за межі КПК України.

Прикладом є виявлення і розкриття латентних кримінальних правопорушень і саме здобуті оперативними підрозділами фактичні дані дають підстави внести інформацію в ЄРДР і почати досудове розслідування. Так відповідно до пункту 2 статті 214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [2, ст. 214]. У невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду). Питання підстав та порядку проведення ОРЗ, які проводяться з метою отримання фактичних даних про кримінально-карне діяння потребує врегулювання з нормами КПК України, оскільки стаття 214 КПК України визначає повноваження лише слідчого, дізнавача, прокурора невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування. Самостійні повноваження оперативних підрозділів щодо збирання матеріалів про вчинене кримінальне правопорушення нормами КПК України чітко не визначені.

Також слід зазначити, що у кожному випадку наявності підстав для проведення ОРД заводиться оперативно-розшукова справа. На особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, переховується від органів досудового розслідування, суду або ухиляється від відбування кримінального покарання, безвісти зникла, ведеться тільки одна оперативно-розшукова справа. Без заведення оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів, крім випадку, передбаченого частиною четвертою статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», забороняється [1, ст. 9]. Однак оперативно-розшукове законодавство не регламентує особливостей здійснення ОРЗ з метою накопичення та перевірки відповідних фактичних даних, які містять ознаки кримінально-карного діяння. Практика

діяльності оперативних підрозділів свідчить про ініціативну пошукову діяльність суб'єктів ОРД, що не відповідає повноваженням оперативних підрозділів, визначених КПК України. Відповідно до положень статті 41 КПК України оперативні підрозділи органів здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом [2, ст. 41]. Тобто норми КПК України регламентують діяльність оперативних підрозділів лише в межах доручення слідчого, дізнавача, прокурора.

Практика протидії кримінальним правопорушенням оперативних підрозділами свідчить про необхідність врегулювання права ініціативної діяльності оперативних підрозділів, що знайшло відповідне закріплення у нормативно-правових актах. Зокрема оперативні підрозділи зобов'язані повідомляти слідчого, прокурора про виявлення обставин, які мають значення для кримінального провадження або вимагають нових процесуальних рішень слідчого, прокурора, або матеріали оперативно-розшукової діяльності були використані як приводи та підстави для початку досудового розслідування [3].

Окремої уваги потребує аналіз конфіденційного співробітництва. Зокрема, слідчий наділений правом використання конфіденційного співробітництва [2, ст. 275], хоча не є суб'єктом, який уповноважений здійснювати оперативно-розшукову діяльність [1, ст. 5]. В Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена спільним наказом ГПУ, МВС України, СБ України, АДПС України, Мін. фінансів України та Мін. юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 зазначено, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, прокурора, має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених ст. 275 КПК України [3], хоча інститут негласного співробітництва унормований оперативно-розшуковим законодавством.

Також слід зазначити, що уповноважений оперативний підрозділ для виконання доручення слідчого, прокурора з урахуванням необхідності забезпечення умов для проведення негласних слідчих (розшукових) дій залучає на підставі свого завдання відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи. Тобто є передоручення виконання доручення слідчого, прокурора. Механізм залучення додаткових відповідних оперативних та оперативно-технічних підрозділів регламентується нормативно-правовим забезпеченням проведення ОРЗ, а не нормами КПК.

Дискусійними є питання регламентації нормами Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і нормами КПК України розшуку безвісно зниклих громадян. Потребує деталізації правова регламентація напрямів оперативно-розшукової профілактики тощо.

Отже, нами визначені недоліки щодо законодавчого регламентування оперативно-розшукової діяльності та його відповідності нормам КПК України.

З метою вирішення даного питання назріла необхідність розробки нового Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та внесення змін в діючі норми КПК України. Сподіваємось під час наукового дискурсу будуть визначені механізми удосконалення оперативно-розшукового законодавства.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII із наступними змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 10.05.2021).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI із наступними змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.05.2021).

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ ГПУ, МВС України, СБ України, АДПС України, Мін. фінансів України та Мін. юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

Пилипів Р. М.,
доцент кафедри «Право» Івано-Франківської філії
Університету «Україна», кандидат юридичних наук

Мазничка Р. В.,
студент 4-го курсу Івано-Франківської філії
Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ У ПРОФІЛАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Забезпечення безпеки дорожнього руху (далі – БДР) має бути процесом постійним та доволі динамічним. У цьому контексті ми не можемо обмежуватися принципом, умовно кажучи, «дрібних перебіжок». Моніторинг та корегування законодавства, удосконалення правозастосовної практики уповноважених суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері є тією обов'язковою умовою, яка дозволяє впливати на рівень дорожньо-транспортного травматизму (далі – ДТТ). У підсумку, основною метою діяльності, яка спрямована на забезпечення БДР є запобігання вчиненню конкретних потенційно можливих дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) та тяжкості їх наслідків, які у сукупності й обумовлюють стан аварійності. А відтак, відвернути автопригоду означає звести до мінімуму усі шкідливі суб'єктивні та об'єктивні фактори, які детермінують ДТП. При цьому, об'єктивні чинники ДТТ (дорожні умови, технічні параметри та стан автопарку, система екстреної поставарійної допомоги) багато у чому залежать від соціально-економічного розвитку країни та є більш складними для корегування.

Суб'єктивні чинники – це певна поведінка учасників дорожнього руху, посадових осіб та суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з питаннями організації та забезпечення БДР, експлуатації транспортних засобів (далі – ТЗ) тощо. Цей фактор видається більш придатним для оперативного корегування, крім того, є більш економічними. Саме тому, напевно, політики та

посадовці, намагаючись створити у населення нашої країни уявлення про їх корисну діяльність у сфері БДР, у першу чергу кидаються змінювати правовий механізм впливу на учасників дорожнього руху. Проте, іноді такі заходи на практиці видаються не завжди виправданими та послідовними через те, що їх ініціювання продиктоване більш політичними мотивами, аніж потребами реальності.

Наприклад, 22.11.2018 р. Верховна Рада України ухвалила Закон № 2617-VII, серед положень якого з 01.01.2020 р. законодавець визнав за доцільне криміналізувати керування ТЗ в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Утім, 17.06.2020 р. парламентарі ухвалили інший закон, який з набранням чинності (03.07.2020 р.) пунктом 117 мав скасувати зазначені зміни, нібито повернувши цей вид правопорушення до розряду адміністративних проступків. Водночас, на офіційному вебпорталі парламенту України «Законодавство України» останні зміни Закону України від 17.06.2020 р. № 720-IX не було враховано (оскільки вони не встигли набути чинності до 01.07.2020 р.) [1, с. 79]. Утворився такий собі правовий колапс, який остаточно було розв'язано лише з прийняттям Закону України від 16.02.2021 р. № 1231-IX.

Зміни до законодавства щодо додаткових обов'язків учасників дорожнього руху, посилення відповідальності за правопорушення у сфері БДР, розширення повноважень суб'єктів адміністрування у цій сфері управління є необхідною умовою удосконалення стану транспортної дисципліни, але не мають бути єдиним напрямом в цій діяльності. Адміністративно-примусова, адміністративно-деліктна, дозвільна діяльність у цих правовідносинах є лише одним із засобів досягнення мети – переконати учасників дорожнього руху виконувати чи дотримуватись правових приписів у цій сфері.

Переконавання як засіб впливу на свідомість та поведінку людини має поширене застосування в різних сферах життя та розвитку суспільства, включаючи політику, релігію, освіту, інші галузі соціальних та економічних

відносин. І хоча для ефективності впливу на різні соціальні аудиторії та в неоднакових ситуаціях переконання може мати різноманітні прояви (включаючи дизайн, технології, моделі соціальної взаємодії) спільним є те, що переконання, як правило, є навмисною прихованою спробою змінити поведінку людей (окремої особи чи певної соціальної групи) або примусити їх діяти певним чином [2, с. 2]. У сфері забезпечення БДР переконання покладено в основу профілактики.

Про важливість профілактичної складової у питаннях забезпечення БДР може наглядно свідчити, той факт, що вже на початку інтенсивної автомобілізації у колишньому Радянському Союзі (30-ті роки минулого сторіччя) партійне керівництво та тогочасний уряд країни підіймає питання про поточні проблеми щодо профілактики та БДР: «Значні цифри людських жертв і втрачених матеріальних цінностей повинні спонукати нас по-більшовицькому розгорнути боротьбу з цим суспільним злом, широко застосовуючи заходи профілактики, які забезпечили б безпеку руху ТЗ і пішоходів» [3, с. 35]. Одним із заходів посилення уваги до безпеки руху у 30-х роках стала поява Інструкції про агітаційно-масову роботу з безпеки, затвердженої у 1939 році наказом НКВС СРСР № 400. До речі, це був один з перших відомчих нормативних актів, який регламентував певний напрямок діяльності щодо забезпечення БДР. Він був виданий навіть раніше ніж уніфіковані Типові ПДР СРСР.

За часів ДАІ у межах профілактичної роботи проводилася низка заходів організувалося видання плакатів, інших засобів наочної агітації, тематичної і спеціальної літератури, виробництво тематичних теле-, відеофільмів; організувалися та проводилися лекції з пропаганди БДР, роз'яснення законодавства і рішень уряду з питань забезпечення БДР, ПДР та інших нормативних актів, а також законодавства про відповідальність за їх порушення; проводився щоденний збір, підготовка тематичних матеріалів та подання їх для висвітлення до центральних та регіональних ЗМІ; організувалося проведення систематичних оглядів, конкурсів, фестивалів,

виставок та інших масових заходів з тематикою БДР. При реалізації функцій профілактики Державтоінспекція використовувала всі наявні ЗМІ, засоби наочної агітації, за допомогою яких намагалася впливати на учасників дорожнього руху, з метою підготовки їх до безпечної участі в процесі дорожнього руху, застосовуючи при цьому різноманітні форми і методи [4, с. 70-71].

Ефективна переконлива система повинна переносити потенційного користувача у свою сферу через такі етапи переконання: 1) стадія привернення уваги; 2) стадія підтримання інтересу; 3) стадія дії (коли користувач дотримує цільових настанов). Перелічені вище етапи (стадії), тим не менше, залежать від ефективного охоплення системи [2, с. 3]. Необхідно проводити постійний моніторинг того, як той чи інший профілактичний контент та форма його доведення здатні зробити свій внесок у процес формування знань дітей, про взаємодію «суб'єкт-об'єкт». Це надасть можливість розробити систему використання цього потенціалу і краще адаптувати його до потреб БДР та профілактичних завдань поліції в цій сфері в умовах сьогодення.

На сьогодні Інтернет через комп'ютери, мобільні пристрої, різноманітні програмні забезпечення все активніше проникає у суспільні відносини та особисте життя людей, створюючи нову форму віртуального спілкування. Можна казати про те, що таке спілкування веде до формування специфічної медіакультури серед людей.

Використання комп'ютерів, смартфонів та інших електронних пристроїв у спробах змінити поведінку людини на сьогодні вже не є чимось незвичним. Переконання через Інтернет може мати ефект в різних аспектах життя людини, включаючи і сферу забезпечення БДР. Використовуючи технологічні, дизайнерські та психологічні прийоми впливу на свідомість та підсвідомість користувачів Інтернету, переконання завжди має на меті змінити уявлення, ставлення, поведінку учасників дорожнього руху, примусити їх до корисних дій, наприклад, пристебнутися паском безпеки, чи утриматися від небезпечних

чи шкідливих дій, наприклад, керування ТЗ у стані сп'яніння, перевищення швидкості руху ТЗ, пошкодження дорожнього обладнання тощо (курсивом виділено авторські зміни та доповнення. – Приміт. авт.). Такі наміри можуть бути суспільно корисними, нейтральними чи навпаки шкідливими [5, с. 154].

Тож Інтернет у системі забезпечення БДР, беззаперечно має активно використовуватися як форма профілактичної діяльності. Специфічність цієї форми полягає у тому, що Інтернет одночасно стає для поліції і об'єктом уваги як можливий детермінант маргіналізації суспільства, і засобом справляння профілактичного впливу на свідомість та поведінку учасників дорожнього руху.

Література:

1. Веселов М. Ю., Шелудяков Р. С. Якою бути юридичній відповідальності за керування транспортними засобами в стані сп'яніння? Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 3 (91). С. 78–88. DOI: 10.33766/2524-0323.91.78-88.
2. Ebenezer, O. (2020). Influencing Children: Limitations of the Computer-Human-Interactive Persuasive Systems in Developing Societies. *I.J. Modern Education and Computer Science*, Vol. 5: 1–15. DOI: 10.5815/ijmecs.2020.05.01.
3. История Госавтоинспекции Донбасса (1936-2002) : моногр. / С. Макштарев, А. Шевченко, Ю. Красноносков, В. Мамин. – Донецк : Юрпресс, 2002. 256 с.
4. Адміністративно-правове регулювання діяльності патрульної поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні : моногр. / Х. П. Ярмакі, Р. М. Пилипів, М. Ю. Веселов. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2019. – 240 с.
5. Veselov, M., Vitvitsky, S. (2021). Internet and Juvenile Prevention: A New Format of Prophylactic Activities with Children. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*, Vol. 170: 152–157. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.027>.

Печко В.В.,
аспірант ДЮІ МВС України

Науковий керівник: Пилипенко Д.О.,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №2 навчально-наукового інституту ДЮІ МВС України

ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Володіння знаннями про особливості прояву основних психічних відхилень особи, яка вчинила протиправну дію має на меті своєчасне призначення судово - психіатричної експертизи, якою встановлюються підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру і як наслідок зміни порядку досудового розслідування [1, ст.503].

Тобто, аналіз юридичний фактів та виникаючих у зв'язку із ними правових відносин має поєднуватись із дослідженням поведінки особи до вчинення протиправної дії, під час та після її вчинення з метою виявлення порушень психічного здоров'я особи.

Як зазначає В.М. Тертишник, необґрунтоване призначення судово-психіатричної експертизи спричиняє необґрунтовані витрати і тяганину, а нерідко і порушує права людини. Водночас, не можна визнати обґрунтованими і відмови від призначення судово-психіатричної експертизи, якщо у справі є дані про обставини, що можуть вказувати на психічні розлади особи [2, с. 999].

Наприклад, іноді підозрювану особу направляють на судово-психіатричну експертизу тільки тому, що вона раніше вже піддавалась психіатричному обстеженню або експертизі по іншій справі. Проте важливим є не факт проведення експертизи, а його результат. Якщо у підекспертного в результаті було виявлено психічний розлад, то призначення експертизи обґрунтовано. Якщо ж висновок експертизи полягав у тому, що особа психічно

здорова, то і підстав сумніватися в його психічній повноцінності на цій підставі немає.

Наявність у особи психічного розладу в минулому є підставою припустити, що на момент вчинення суспільно небезпечного діяння особа перебувала у такому стані коли не усвідомлювала свої дії та не могла ними керувати. Тому для встановлення цієї обставини слід звернутись із відповідним запитом до психоневрологічного диспансеру за місцем проживання особи та до лікувального закладу, якщо особа раніше проходила лікування у зв'язку із розладом психічної діяльності чи психічною хворобою.

Психіатрична експертиза застосовується не лише для встановлення дієздатності особи, але і у випадках, коли необхідно встановити чи здатна особа брати участь у слідчих діях, судовому розгляді, розуміти та захищати свої права та інтереси. Так, В науковій літературі виділяють характерні ознаки, які прямо чи опосередковано вказують на можливий стан неосудності або обмеженої осудності особи і які, відповідно, входять до предмета доказування у справах душевнохворих осіб: 1) перебування особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, на обліку у лікаря-психіатра; 2) перенесені особою травми голови (у тому числі під час пологів); 3) неадекватна, тобто така, що відхиляється від нормальної, поведінка особи вдома, на роботі, під час провадження у справі тощо; 4) невмотивовані чи неконтрольовані дії особи в момент вчинення суспільно небезпечного діяння або під час провадження у справі; 5) наявність в особи психічних розладів у минулому; 6) наявність психічного захворювання у близьких родичів такої особи. [3, с.78].

До обставин, що ставлять під сумнів психічну повноцінність учасника процесу, відносять данні про особливості їх поведінки.

Почнемо з критеріїв **освіченості та культурного рівня особи**, оскільки окремі психічні вади перешкоджають досягненню високого рівня освіти та оволодінню культурними цінностями. Нерідко у таких осіб спостерігається невідповідність фактичної освіти документальним відомостям про її отримання.

Крім того, більшість осіб мають проблеми із засвоєнням навчального матеріалу, починаючи з початкових класів присутня значна претензійність в трудовій діяльності, мають місце конфлікти в колективі, ігнорування виховних заходів, байдужість до процесу та результатів навчання та праці.

Наступні критерії знайшли своє відображення в працях Д.Р. Лунца , Г.В. Морозова , Радаєва В.В., Л.М. Сухаревського, С. Л. Юсевича і стосуються **зовнішнього вигляду**. Так, зовнішньосоматичні ознаки, можуть виражатися у диспропорціях будови тіла, асиметрії скелета, обличчя, аномалії будови черепа тощо [4, с. 167, 279;]; Функціональні ознаки в осіб, що мають психічні розлади, виражаються у поганій координації рухів, наявності порушення рівноваги, судомності (тремор) рухів. [5, с. 61]. До таких ознак також відносять розлади міміки, що полягають у в'ялості, блідності, невиразності міміки, нічим не вмотивований сміх, а також різкі переходи від сміху до сліз та навпаки [6, с. 7]; Крім того, слід звертати увагу на стан одягу, зокрема, на неохайність, неестетичність, різку невідповідність одягу віку, статі, сезону, контрастність елементів одягу.

Наступні особливості стосуються **характеру особи**, яка вчинила злочин, серед них: нестриманість, агресивність, надмірна сором'язливість або ранимість, гіпертрофоване або ж навпаки атрофоване відчуття справедливості, спокійна поведінка під час викриття особи у брехні.

Не можна не виокремити особливості, що виражаються в **усному мовленні особи та під час письма**. Дослідження, проведені О.Е. Фрейєровим дозволяють визначити такі ознаки наявності психічного захворювання в осіб, що вчинили суспільно небезпечне діяння: безупинне мовлення, порушення її смислового змісту, дефектність вимови у вигляді заїкання, шепелявості, картавості, різке прискорення або сповільнення темпу мовлення [7, с. 40;]. Крім того, на письмі в осіб, які мають психічні розлади, можливі зміни, що виявляються у повній або частковій втраті здатності писати (аграфія), наявності умовних позначень та малюнків, у які особа вкладає певний зміст (символізація), зловживання

розділовими знаками (знаки запитання та знаки оклику), порушення просторової орієнтації написаного [8, с. 59];

Не можна уникати і такого розповсюдженого соціально-психологічного феномену як **ігроманія**, оскільки у багатьох гравців переважає ірраціональне міфологічне мислення та проблемна поведінка. Можна припустити, що особа патологічного гравця через наявний психічний розлад не спроможна у повному обсязі усвідомлювати характер власної поведінки та керувати нею. [10, с. 204, 207]. Ми погоджуємося із позицією І.Б. Медицького про доцільність проведення судово-психіатричної експертизи особи патологічного гравця для вирішення питання про стан обмеженої осудності.

Серед науковців ширяться погляди про необхідність встановлення під час досудового розслідування у особи контузій та серйозних травм у минулому (не лише у період, що передував вчиненню суспільно небезпечного діяння, а й у дитячому та юнацькому віці). Тобто, слідчий повинен витребувати такі документи, як: виписки з історії хвороби, довідки військових лікувальних установ про поранення та контузії [9, с. 633-634]. На нашу думку, слід звертати увагу і на наявність у особи, яка вчинила злочин таких **психотравмуючих ситуацій**, як участь у бойових діях або службу у Збройних силах.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13. 04.2012 № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.04.21)
2. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник / В. М. Тертишник. [4-те вид., доп. і переробл]. К.: Видавництво А. С. К., 2003. 1120 с.
3. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій. Навч. посібник / Л.М. Лобойко. К.: Істина, 2005. 456 с.

4. Юсевич С. Л. Особенности судебной психиатрической экспертизы несовершеннолетних // Проблемы судебной психиатрии. М., 1946. Вып. 2.
5. Радаев В.В. Особенности методики расследования преступлений, совершенных лицами, страдающими психическими не достатками: дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. “уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза” / В.В. Радаев. – Саратов, 1980. 197 с.
6. Сухаревский Л.М. Клиника мимических расстройств. Избранные картины в клинике психических заболеваний / Л.М. Сухаревский. М.: Медицина, 1966. 356 с.
7. Фрейеров О.Е. Легкие степени олигофрении (дебильность). Клиника и экспертиза / О.Е. Фрейеров. М.: Медицина, 1964. 224 с.
8. Радаев В.В. Особенности методики расследования преступлений, совершенных лицами, страдающими психическими не достатками: дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. “уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза” / В.В. Радаев. Саратов, 1980. 197 с.
9. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Підручник / Є.Г. Коваленко, В.Т. Малярєнко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
10. Медицький І.Б. Особистість патологічного гравця: соціокримінологічний аналіз / І.Б. Медицький // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. 2008. Випуск XX. С. 204-207.

Рєпін Д. А.,
студент IV курсу

Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

Рєзнік О. М.,
д.ю.н., доцент, заслужений юрист України, доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового
інституту права Сумського державного університету

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Поява криптовалюти в 2009 р відкрила широкі можливості для розвитку нових приватних способів здійснення розрахунків, а також передачі і зберігання інформації, поширення і використання яких знаходиться поза контролем монетарної влади. При цьому специфічні властивості криптовалюти, зокрема виняткова складність верифікації контрагентів, що беруть участь в угодах з криптовалютами, дає можливість економічним агентам уникати сплати податків і виводити діяльність компаній в тіньовий сектор. У зв'язку з вищевикладеним постає питання про необхідність вивчення криптовалюти і їх наслідків для визначення ризиків і загроз, які вони створюють в світовому економічному просторі.

Легалізація злочинних доходів поступово стає все більш популярною сферою де застосовується і використовується криптовалюти. При цьому варто зауважити, що форми та способи легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, за допомогою криптовалюти, є різноманітними. Більше того, в умовах постійної діджетелізації суспільства та підвищення інформаційної суспільної свідомості форми та способи постійно удосконалюються.

З юридичної точки зору, згідно з законодавством України криптовалюту не можна віднести до легальних валют, офіційною грошовою одиницею в Україні є гривня, а випуска обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [1]. У 2014 році НБУ Листом №29-208/72889 (Лист НБУ) визначив, що «Bitcoin як

один з видів криптовалюти є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості»[2].

Таким чином, НБУ відніс криптовалюту в цілому до грошових сурогатів, і саме на цю позицію посилалася судова практика. Крім того було визначено, що: банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу криптовалюти за кордоном. 22 березня 2018 року НБУ видав Лист № 40-0006/16290, яким відніс Лист НБУ про визнання Bitcoin грошовим сурогатом до таких, що втратили актуальність. Відтак, можна сподіватися, що відповідний Лист НБУ та Роз'яснення НБУ перестануть застосовуватися, і у власників криптовалют відпадуть ризики визнання криптовалют грошовими сурогатами [2].

На нашу думку, під криптовалютою варто розуміти цифрову валюту (віртуальну, без фізичної форми), створення і контроль за якою базується на криптографічних методах, якої встановлена повна децентралізація, що гарантує коректність операцій в системі в тому числі відсутності можливості впливати на транзакції учасників криптосистеми.

Перекази грошових коштів з низькою вартістю за транзакцію і відсутність можливості їх скасування, заплутані блоки даних операцій і відсутність правового регулювання сприяють тому, що щорічно зростає кількість злочинів у сфері відмивання доходів і фінансування тероризму за допомогою криптовалюти.

Широке застосування віртуальної валюти як інструменту здійснення кримінальних правопорушень в сфері відмивання майна, одержаного злочинним шляхом, характеризується цілою низкою її технологічних особливостей. Першою з них є анонімність віртуальної валюти. Застосування методів криптографії та децентралізованих реєстрів дуже сильно ускладнює розпізнавання користувача. Затребуваність криптовалюти в кримінальному співтоваристві створює необхідність підвищення рівня її анонімності. Створено криптовалюти, які використовують різні способи замітання слідів

кріптовалютних трансакцій. До таких кріптовалют Європарламент відносить Monero, DASH і Zcash [3].

По-друге, конфіденційність операцій з віртуальною валютою можна охарактеризувати як безконтрольні трансакції віртуальних валют між різними віртуальними рахунками. З огляду на те, що будь-яка операція доступна кожному і можливо її простежити в ланцюжку блоків, немає посилання на конкретного користувача, будь він фізичною особою або організацією, яка здійснила цю операцію.

По-третє, транснаціональність віртуальної валюти. Дана особливість полягає у відсутності можливості встановити кордони при здійсненні операцій.

По-четверте, децентралізованість кріптовалют, що дає можливість користувачам обмінюватися фінансовими цінностями безпосередньо, без посередників. Головною стратегією виступає контроль за третьою стороною, яка знаходиться між учасниками угоди, з метою обмеження можливостей кримінальних суб'єктів передавати фінансові цінності безконтрольно.

Підсумовуючи викладене, хотіли б наголосити, що незважаючи на те, що застосування віртуальної валюти в легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, стає все більш поширеним, воно становить поки несуттєву частку кримінального бізнесу. У міру збільшення обсягу їх ринку ризику даної сфери будуть набувати все більшого значення для світової економіки. Надзвичайно важливо забезпечити нормативно-правове регулювання віртуальних валют в інтересах розвитку як світової економіки, так і національної фінансової системи і підвищення ефективності механізму протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Література:

1. Про Національний банк України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 19.10.2020).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL:

<https://bank.gov.ua/> (дата звернення 26.04.2021).

3. Virtual currencies and terrorist financing: assessing the risks and evaluating responses. May, 2018. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU\(2018\)604_970_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU(2018)604_970_EN.pdf) (дата звернення 26.04.2021).

Романенко Є.,
курсант н.в.201/19- (П) факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Романова О.І.,
к.ю.н., доцент, т.в.о. начальника кафедри організації досудового розслідування
факультету №1 КННІ ДЮОІ МВС України підполковник поліції

ОКРЕМІ РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА

Останнім часом «шахрайство» в Україні набуло більш значного поширення і стає тогочасною проблемою суспільства. Воно характеризується певною уніфікацією ознак, які може визначити законодавець або як засвідчує практика, що полягає у відпрацюванні теоритичного змісту даного питання. Також потрібно зауважити, що воно характеризується певним предметом, метою та зміною форм, видів і способів. Предметом шахрайства може бути не тільки майно, а й право на таке майно (наприклад, заволодіння шляхом шахрайства такими документами, що надають право вступити у спадщину, отримати майно за заповітом, вимагати виконання майнових зобов'язань та ін.). А метою цієї діяльності є саме заволодіння або набуття права на будь-яке майно. З урахуванням сучасних форм і проявів цих злочинів визначено їхню сутність, а також специфіку предмета посягання, способи вчинення, типові сліди, характеристику особи шахраїв та їхніх жертв. Зазначено, що схеми обману здебільшого спрямовані на заволодіння грошовим еквівалентом у

готівковій та безготівковій формах. В окремих випадках шахраї шляхом обману вилучають у потерпілих майно (зокрема: автомобілі, сільськогосподарську техніку, устаткування, товари виробництва, паливно-мастильні матеріали, сировину та інше).

Шахрайство є одним з видів злочинів проти власності, які можуть виникати у зв'язку з господарсько-правовими відносинами. Воно відоме людству з прадавніх часів і фактично існує на Землі стільки ж, скільки і людина. У вітчизняному праві поняття обману починає з'являтися в середині XVI століття. На той час не було чіткого визначення даного поняття, однак наукова думка того часу розуміла його як будь-які обманні дії, спрямовані на заволодіння чужим майном. Вперше, найбільш близьке до сучасного, розуміння шахрайства дається в Кримінальному Кодексі 1922 року. Статті 187 та 188 визначали даний вид злочинів проти власності, як отримання з корисливою метою майна або права на майно, шляхом зловживання довірою або обманом. Кодекс 2001 року, прийнятий в незалежній демократичній Україні, остаточно припинив диференціацію ступеню тяжкості шахрайства, залежно від форми власності майна, замінивши даний критерій на розмір шкоди та спосіб вчинення злочину.

На сьогоднішній день, поняття «шахрайства» закріплюється в статті 190 КК України, частина перша якої визначає його як заволодіння чужим майном або придбання права на майно, шляхом обману чи зловживання довірою. Також законодавець визначає певну специфіку шахрайства і характеризує її, як склад злочину передбаченого частинами 2, 3 та 4 статті 190, які передбачають кваліфіковані ознаки шахрайства: а) вчинене повторно, вчинене за попередньою змовою групою осіб; б) таке, що завдало значної шкоди потерпілому; в) вчинене у великих розмірах; г) вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки; д) вчинене в особливо великих розмірах; е) вчинене організованою групою. Характеристику особи потрібно складати з урахуванням їх поділу на такі категорії: а) фізичні

особи – підприємці, споживачі продукції та послуг; б) юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність; в) державні та комунальні підприємства; д) органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Як вже раніше було зазначено, що заволодіння чужим майном або придбанням права на це майно – це є метою «шахрайства», але з огляду кримінального права це є об'єктивною стороною. А суб'єктивною стороною шахрайства є прямиий умисл, а також корислива мета.

Заволодіння чужим майном або придбання права на майно, для того, щоб кваліфікуватися як шахрайство, має бути здійснене особливим способом: обманом або зловживанням довірою.

1. Обман може вчинятися у будь-якій формі – усно, письмово, виражатися певними, в тому числі і конклюдентними діями, навіть гіпнозом, введенням в транс. Вичерпного переліку способів, форм та видів обману дати неможливо.

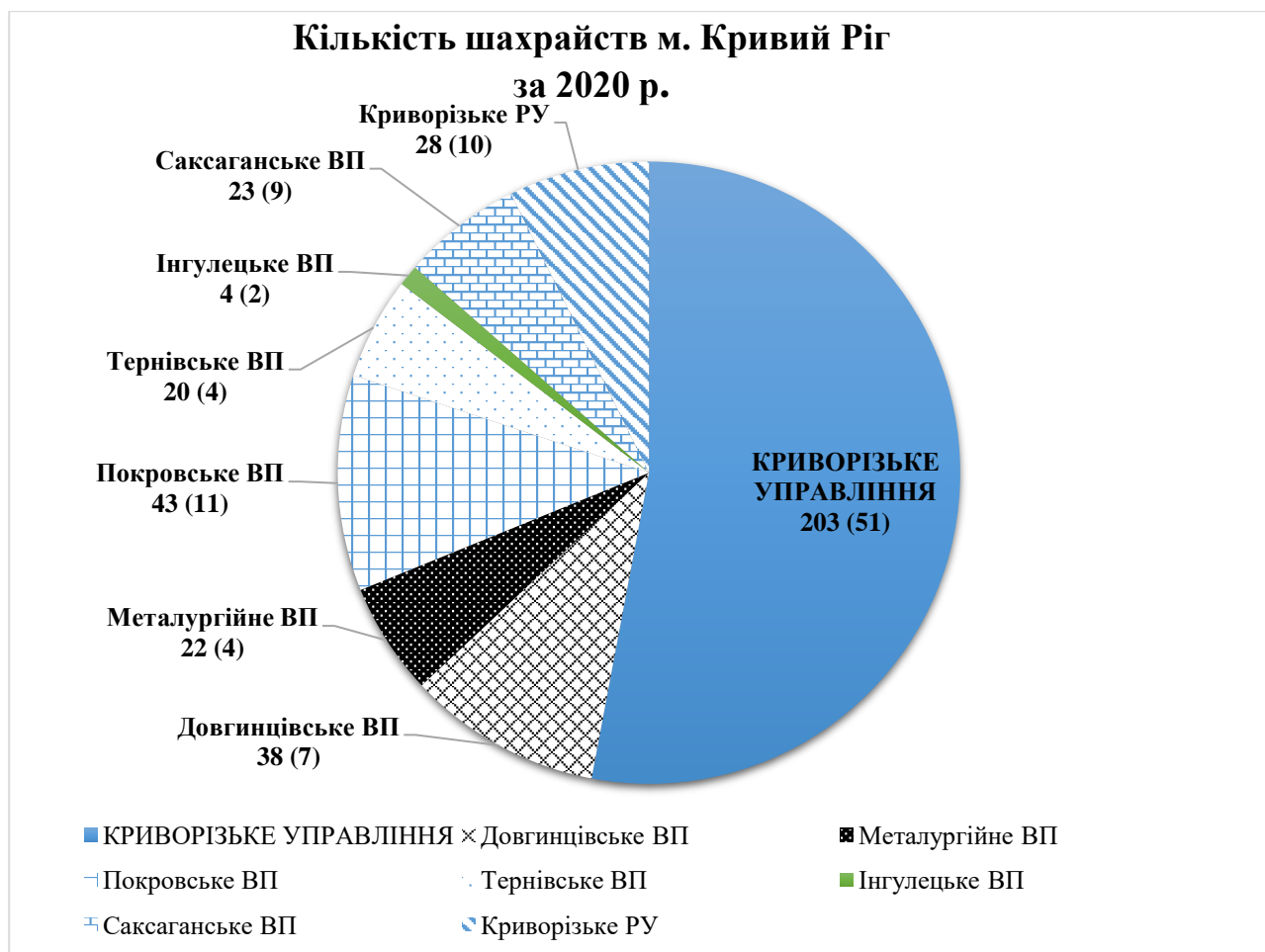
2. Зловживання довірою полягає у недобросовісному використанні довіри з боку потерпілого: для заволодіння чужим майном чи правом на нього винний використовує особливі довірчі стосунки, які склалися між ним та власником чи володільцем майна. Особливістю шахрайства є те, що злочинець викликає бажання у потерпілого добровільно передати йому майно або право власності на майно. Добровільність передачі предмету шахрайства є його обов'язковою ознакою.

За ознакою безпосередньої участі потерпілого у процесі незаконного вилучення майна шахрайство схоже з вимаганням, яке також передбачає передачу майна чи права на нього винній особі самим потерпілим. Однак, якщо при вимаганні потерпілий робить це вимушено, то при шахрайстві потерпілий переконаний у тому, що він розпоряджається майном за власною волею, у своїх інтересах або принаймні не на шкоду цим інтересам. Така переконаність є діяльністю впливу на нього шахрая, а саме, введенням потерпілого в оману щодо передачі ним винному майна чи надання йому права на майно. Якщо

особа скориставшись чужою помилкою, виникненню якої вона не сприяла, вчинене не може визнаватися шахрайством.

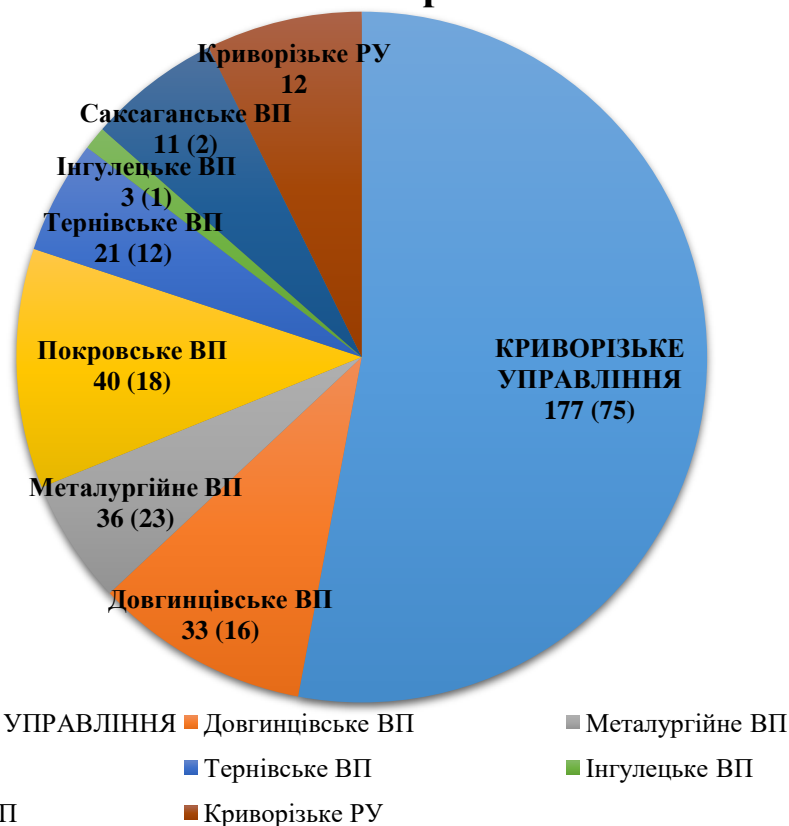
Місце вчинення злочину обирається з урахуванням можливості реалізації обраного способу злочину, предмета посягання, особи потерпілого. Деякі спроби шахрайства можуть реалізуватися у кількох місцях, не пов'язаних між собою. Мова може йти й про територіальне поширення будь-якого виду шахрайства. Шахраї можуть створювати "спеціальні фірми", за допомогою яких здійснюється збирання грошей від громадян (оформлення віз чи паспортів для виїзду за кордон, різні туристичні афери, довічне страхування, підтримка клубів, побудова класичних фінансових пірамід, благодійні заходи та ін.). Обстановка вчинення шахрайства тісно пов'язана зі способом злочину. При вчиненні шахрайства може мати місце створення злочинцем обстановки, що сприяє досягненню мети заволідіння цінностями шляхом обману чи зловживання довір'ям. Шахрай може демонструвати своє удаване знайомство з впливовими людьми (пред'являти візитні картки, фотографії, автографи), виявляти поінформованість з певних питань, пропонувати дружбу, запрошувати до ресторану, розповідати про себе. Шахрайський обман може виявлятися в конклюдентних діях, які вводять потерпілого в оману щодо необхідності передачі майна. Тому саме на ці речі потрібно звертати увагу під час спілкування з незнайомими людьми при виникненні, як цивільно-правових так і господарсько-правових відносин.

Більшість шахраїв мають сильний дар уяви, здатність впливу і вміння переконувати. До особистих якостей шахрая належать його хитрість, брехливість, вміння прихилити до себе оточуючих, знання способів підроблення документів. За своїм зовнішнім виглядом - це зазвичай поважні люди, які уміють себе "подати", можуть бути обізнані в галузі психології. Вони спостережливі і мають швидку реакцію на обстановку, що змінюється. Шахраї використовують можливості перевтілення, встановлюють контакт з людьми різних типів, обирають відповідну манеру поведінки.

Данні потерпілого мають важливе значення в механізмі шахрайства. Існує певний взаємозв'язок між особливостями потерпілого і злочинця, коли останній обирає свою жертву відзначаючи у ній певні риси. Можна сказати, що саме окремі риси особи підвищують для неї ймовірність потрапити в кримінальну ситуацію і стати жертвою цього злочину. Якщо брати до уваги загальний масив шахрайств то їх жертвами чоловіки та жінки стають однаково часто. Люди, які потрапляють у кримінальну ситуацію шахрайства проявляють, як правило, легковажність, довірливість до малознайомих або зовсім незнайомих осіб, що явно не співвідноситься ні з віком, ні з освітою.

Кількість шахрайств м. Кривий Ріг за 2021 р.

Спостерігаючи за цими двома діаграмами, ми можемо зробити певний аналіз та виокремити певні фактичні дані, що за 2020 р. у нашому місті було зареєстровано 203 кримінальних провадження відповідно до ст. 190 Кримінального кодексу України «Шахрайство», з них – 51 було розкрито відповідно до всіх районних одиниць нашого міста. А за 2021 р. було зареєстровано 177 кримінальних проваджень і 75 було розкрито. Саме за 2 місяці було розкрито більш як третину кримінальних проваджень і це є значним результатом рівня довіри населення до поліції. Тому вбачаючи ці показники та співвідношуючи їх з 2020 роком. Ми можемо впевнено сказати, що за увесь час розпочатий з 01.01.2021 по 31.03.2021 діяльність органів Національної поліції значно покращилась, присутня ефективність методів кримінального переслідування та наявність навиків у працівників поліції щодо відпрацювання зі злочинцями цього виду кримінального правопорушення.

Тому підсумовуючи як **висновок** можна сказати, що шахрайство, як вид злочину проти власності в умовах економічної та політичної нестабільності в Україні він саме детермінується певними криміногенними факторами: економічними, соціальними, суспільно-психологічними, правовими та іншими. З кримінально-правової точки зору шахрайство – це злочин, який в своїй рішучій більшості вчиняється повторно та перетворюється в конкретну злочинну діяльність. Більшість шахраїв не вдаються до повторних дій після того, коли їхню схему обману буде розкрито та усунено для повторного використання. З усуненням кожного нового методу шахраїв зменшується і загальна кількість вчинюваних правопорушень передбачених ст. 190 ККУ.

Романова О.І.,

к.ю.н., доцент, т.в.о. начальника кафедри організації досудового розслідування факультету №1 КННІ ДЮІ МВС України підполковник поліції

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНИ

Відсутність єдиного погляду співвідношення на науковому, практичному та нормативно-правовому рівнях таких явищ як організована злочинність та корупція ,безумовно, не сприяє правильному розумінню правової сутності цих явищ, виробленню адекватних заходів протидії їм, в тому числі і адекватному розробленню Концепції Державної політики України щодо запобігання та протидії злочинності.

Встановлення корупції, як елемента організованої злочинності, ненадання їй чіткого правового місця в системі правових явищ, якому притаманні специфічні ознаки, закономірності розвитку, кримінологічні та кримінально-правові характеристики тощо, навіть з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» говорить про роль корупції у функціонуванні організованої злочинності, лише як одного з засобів, які використовуються організованою злочинністю.

Такий законодавчий підхід зрозумілий, бо відповідно до «Керівних принципів попередження організованої злочинності і боротьби з нею» прийнятих восьмим Конгресом ООН прямо зазначено, що «необхідною умовою розробки програм по попередженню злочинності є дослідження проблем корупції, її причин, характеру, наслідків, взаємозв'язку з організованою злочинністю і заходів по боротьбі з нею».

Організовану злочинність та корупцію слід розглядати, безумовно, як органічно взаємопов'язані, але все ж самостійні соціальні і правові явища, яким притаманні специфічні ознаки, закономірності розвитку, кримінологічні та кримінально-правові характеристики тощо. Саме тому Концепція Державної політики України, щодо запобігання та протидії злочинності повинна полягати в розробці концептуально-теоретичних кримінологічних та кримінально-правових засад протидії злочинності (всіх її проявів, в тому числі корупційних окремо), яка повинна включати цілісну систему профілактичних засобів соціально-кримінологічного та кримінально-правового характеру, а також концептуальні положення попередження, профілактики та запобігання вчиненню конкретних злочинів та формулювання на цій основі кримінального законодавства спрямованого на забезпечення підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ.

Основні завдання Державної політики щодо запобігання та протидії злочинності:

1) створення належного антикорупційного законодавства та забезпечення його повного і ефективного застосування;

2) розкриття соціальної сутності, правової природи, причинну та іншу детермінуючу обумовленість негативних наслідків злочинності та проявів корупції;

3) визначення сутності, основних напрямів та засобів злочинної діяльності;

4) визначення основних заходів щодо підвищення ефективності протидії злочинності, передусім запобігання їй;

5) зменшення обсягів та небезпечності прояві злочинності та корупції;

6) обмеження (локалізація) сфери обумовлення та поширення, взаємовпливу злочинності та економічних, політичних, правових та інших соціальних явищ і процесів;

7) збільшення ризику настання негативних наслідків у вигляді настання кримінальної відповідальності для осіб, що є учасниками злочинних угруповань;

8) формулювання політичної волі керівництва держави - реальному і системному запобіганні чинникам злочинності;

9) зазначенні змісту політичної волі та її ролі у боротьбі зі злочинністю;

10) передбачення антикорупційної функції, як однієї з основних та постійних функцій правової демократичної держави.

Враховуючи вище викладене можливо зробити деякі важливі в теоретичному і практичному пояснення.

Організовану злочинність та корупцію необхідно розглядати як органічно пов'язані, але водночас самостійні соціальні і правові явища, які здійснюють вплив на розвиток один одного, що повинно зазначатись і в Концепції.

Корупція якісно змінює організовану злочинність, дозволяє їй не тільки існувати, а й укріплювати свої позиції в суспільстві і державі, політизує її. Під політизацією організованої злочинності розуміється усвідомлення представниками організованих злочинних угруповань власних політичних інтересів, відмінних від інтересів інших соціальних прошарків, постановку політично значущих задач. Сучасна організована злочинність переслідує не лише економічну (одержання надприбутків, контроль за певними галузями економіки, регіонами, окремими підприємствами тощо), а й політичну мету - отримання владних можливостей для лобювання своїх інтересів, політичного забезпечення злочинної діяльності. Лобювання є одним з показників

політизації організованої злочинності - воно може здійснюватися як за допомогою її представників, які спеціально проникли до влади, так і шляхом підкупу інших службовців. У свою чергу, організована злочинність істотно впливає на розвиток корупційних процесів, економічно, фінансово та іншим чином стимулює появі нових більш небезпечних проявів корупції [1,с.55].

Заходи протидії організованій злочинності і корупції можуть певною мірою поєднуватися, застосовуватися в комплексі, але розроблятися і реалізовуватися вони повинні з урахуванням особливостей кожного з цих явищ.

Організована злочинність, як суспільно небезпечне явище, яке охоплює всю сукупність злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями (організованими злочинними групами та злочинними організаціями), є частиною загальної злочинності (її особливим видом), яка поєднує в собі найбільш небезпечні прояви багатьох інших видів умисної злочинності, у тому числі корупційної.

Політична ситуація, яка складається в останні десятиліття в Україні, характеризується, зокрема, небувалим поширенням корупційних проявів. Цей факт визнаний не лише фахівцями в галузі юриспруденції, а й на найвищому політичному рівні нашої країни, відображений у законодавчих актах.

За оцінками окремих зарубіжних експертів, Україна, у світовому рейтингу корумпованих країн, увійшла у п'ятірку лідерів, випередивши Італію.

Вона відмічена «криміналізацією» і «тінізацією» буквально всіх сфер, спостерігається стійка тенденція поширення корупції практично у всіх структурних підрозділах органів влади та на всіх рівнях управління, де чиновницьке всевладдя та свавілля є найбільшою перешкодою для суспільного прогресу, що тягне за собою відповідні соціальні, політичні та економічні наслідки та потребує свого емпіричного підтвердження [2,с.172-173].

Декриміналізація цих сфер можлива шляхом:

- глибокого кримінологічного та соціологічного аналізу ситуації у «криміналізованих» та «тінізованих» сферах;

- з'ясування стану та тенденцій розвитку того чи іншого виду злочинів чи інших правопорушень на підставі офіційних даних про вчинені правопорушення, осіб, які їх вчинили;

- виявлення правоохоронними органами організованих злочинних формувань, які мають високоорганізований і глибоко законспірований характер, ефективну систему забезпечення своєї діяльності, включаючи захист від соціального контролю за допомогою корумпованих посадових осіб владних структур;

- здійснення документування елементів системи організованих злочинних формувань, забезпечення, у тому числі їх корупційних зв'язків, у випадках виявлення організованих злочинних груп та злочинних організацій правоохоронними органами;

- збільшення ризику для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення та злочини;

- виявлення, припинення та розслідування злочинів та проявів корупції;

- притягнення винних осіб у вчиненні злочинів та корупційних правопорушень до юридичної (кримінальної) відповідальності.

Для цього необхідно створити таку Державну політику, за якою правомірне поведінка службовців публічної сфери, усіх громадян стала соціально престижною і вигідною, можливості для зловживання владою або службовим становищем звести до мінімуму, створенням такого законодавства, за яким вчинення злочинів неминуче тягло б кримінальну відповідальність винних не лише в вигляді покарання чи стягнення, а й настанні інших негативних наслідків матеріального, політичного, соціального характеру .

Злочинність – це мінливе, історично-перехідне, соціально-правове, масове явище, яке включає до себе сукупність всіх злочинів, скоєних на певній території за відповідний період часу, і яке характеризується кількісними і якісними показниками [3,с.115].

Злочинність має певні загальні ознаки:

1. Злочинність є найбільш небезпечним видом соціального відхилення. Це її основна ознака.

Об'єктивно необхідною основою існування суспільства є стандартизація людської поведінки, встановлення соціальних норм, що обмежують її різноманітність шляхом визначення видів поведінки, які є корисними для суспільства, схвалюються більшістю його членів і підтримуються ними, а також тих, які пов'язані із заподіянням шкоди членам суспільства, засуджуються ним і тягнуть застосування покарання щодо осіб, які їх вчинили. Але в жодному суспільстві, як свідчить історія, ніколи не вдавалося досягти повної стандартизації людських вчинків і виключити скоєння антисуспільних діянь.

Перше місце за питомою вагою в структурі злочинності посідають насильницькі злочини. За останні 10 років коефіцієнт вбивств і замахів на вбивство в цілому збільшився у 2,5 рази.

Широкого поширення набула економічна злочинність, а саме: злочини в сфері кредитно-грошових відносин (кредитно-банківські зловживання і фальшивомонетництво); у сфері зовнішньоекономічної діяльності; у сфері банківського зловживання, які вчинюються шляхом хабарництва, підробок, шахрайства, розкрадань, фальсифікації грошей і інших цінних паперів.

Зовнішньоекономічні злочини – розкрадання, контрабанда, хабарництво, корисливі зловживання владою.

Злочини в сфері приватизації державного та комунального майна – це розкрадання, хабарництво, корисливі зловживання владою, підробки і шахрайства, за допомогою яких відбувається протиправна трансформація державного майна в приватну власність.

Риса сучасної злочинності - різке зростання організованої злочинності, кримінальний вид (спільнота) в межах негативних соціальних явищ, для якого характерно зміцнення кримінальної середовища в рамках регіону, держави, з розподілом на ієрархічні рівні з визначенням явних лідерів, що здійснюють

організаторські та управлінські функції; корумпованість, залучання до злочинної діяльності службових та посадових осіб державних та правоохоронних органів, в тому ж числі вищих ешелонів влади, з метою забезпечення безпеки та гарантій учасникам злочинного об'єднання; монополізованість та розширення сфер протиправної діяльності з метою отримання максимальних матеріальних прибутків при максимальній захищеності її вищих ешелонів від кримінальної відповідальності [5,с.59].

Тобто, головний структурний елемент організованої злочинності - це нелегальна економічна діяльність (тіньова економіка).

Масштабний розвиток організованої злочинності та всіх її проявів потребує розробки принципово нових стратегічних та тактичних напрямів боротьби з нею:

по - перше, необхідно суттєве вдосконалення існуючого законодавства, можливості якого в цьому напрямку обмежені;

по - друге, з організованою злочинністю необхідно боротись організовано, тому для вирішення цієї проблеми необхідно підходити комплексно, з урахуванням кримінально-правових, кримінологічних, економічних, соціологічних, психологічних досліджень, бо саме, існуючі на теперішній час, соціально-економічні недоліки та труднощі в житті нашого суспільства та держави в цілому, і є тим «живленням» з допомогою якого зростає злочинність та корупція;

по-третє, суттєву увагу приділити питанням планування, підготовки формування єдиної системи профілактичних, законодавчих, організаційних заходів;

по-четверте, розробити науково-обумовлене прогнозування стану тіньових економічних відносин та організованої економічної злочинності;

по-п'яте, виробити механізм реального контролю над доходами всіх прошарок населення (особливо найвищих), а тим паче виявити їх походження;

по-шосте, розробити досконалу, законодавчо, стратегію боротьби з

корумпованістю правоохоронних органів, як верхівки так і на місцях;

по-сьоме, приділити особливу увагу контролю дотримання законності в діяльності всіх галузей управлінського апарату;

по-восьме, важливе місце в боротьбі із злочинністю надати засобам масової інформації та тим, де об'єктом впливу є молодіж, виключаючи будь-яку можливість романтизувати злочинні організації, образ злочинного життя в очах підлітків;

по-дев'яте, вдосконалити кримінально-процесуального законодавства, шляхом спрощенням процесуального доказування складних форм злочинної діяльності.

Література:

1. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Правові та організаційні заходи протидії корупції: зарубіжний досвід // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2000. №2 С.55.
2. Омельченко С. Етапи розвитку корупції як негативного суспільного явища // Предпринимательство, хозяйство и право. 2000. № 7.
3. Долговой А.І. Організована злочинність. М. Юрид.літер.,1999.
4. Коробейніков Б.В. Питання боротьби зі злочинністю. М. рид.літер.,1990. С. 64.
5. Шаргородський М .Д. Злочинність та її попередження. Л. 1996.

Строганова Е.О.,

здобувачка вищої освіти 2 курсу факультету №2, Право, КННІ
Донецький Юридичний Інститут МВС України

Науковий керівник: Краснощок А.В.,

к.п.н., доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки
криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту
МВС України

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Інститут кримінальних проступків почав діяти в Україні з 1 липня 2020 року. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України досудове розслідування кримінальних проступків проводиться у формі дізнання. На сьогоднішній день кримінальні проступки є наймасовішою складовою кримінальної юстиції. Основною метою їх впровадження було вдосконалення та пришвидшення розслідування нетяжких кримінальних правопорушень, гуманізація кримінальної відповідальності та зменшення навантаження на слідчих, які розслідують тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Мета статті – проаналізувати вплив впровадження такої форми розслідування кримінальних проступків як дізнання на ефективність досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Згідно з п. 4 ч.1 ст. 3 КПК України дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків [1]. В період з 01.07.2020 до 31.10.2020 року у формі дізнання розслідувалось 50,4% від усіх облікованих кримінальних правопорушень (130, 7 тис. кримінальних проступків з 259,3 тис. кримінальних правопорушень загалом). Це такі поширені проступки як крадіжки без кваліфікуючих ознак (37%), спричинення легких тілесних ушкоджень (20%), шахрайства (16%), незаконне поводження з наркотичними засобами без мети збуту (9%) тощо [3, с.27].

Особливістю проведення дізнання є те, що строк досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків (дізнання) є скороченим, у порівнянні зі строками досудового слідства. Таким чином, досудове розслідування кримінальних проступків після повідомлення особі про підозру пришвидшилось, оскільки дізнавач має 72 години (якщо особа визнає вину і немає потреби в проведенні додаткових слідчих дій) або 20 днів (якщо особа неповнолітня) чи 30 днів (якщо особа не визнає вину і необхідно провести дізнання) для закінчення дізнання. Раніше до аналогічних кримінальних проступкам злочинів невеликої та середньої тяжкості застосовувався загальний строк розслідування у два місяці. Недоліком таких стислих строків може бути брак часу дізнавачу для розслідування, а це може призводити до порушення права на захист, зокрема шляхом відтягування повідомлення про підозру і здійснення такого повідомлення одразу перед скеруванням обвинувального акту до суду, що надає мало часу особі для підготовки до захисту [3, с.29].

Іншою особливістю дізнання є те, що на відміну розслідування злочинів у формі слідства, відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України деякі дії може бути проведено до внесення відомостей до ЄРДР, а саме: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [1]. Така необхідність може бути зумовлена тим, що час, місце, обставини вчинення, виявлення кримінального проступку не дають змоги дізнавачу одразу внести відомості до ЄРДР з технічних причин або через відсутність фізичної можливості. Зволікання може призвести до втрати доказів у кримінальному провадженні [2, с.27].

Під час досудового розслідування кримінальних проступків дозволено виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України.

Що ж стосується негласних слідчих (розшукових) дій, то відповідно до ст. 300 КПК України під час дізнання можуть проводитися лише два види негласних слідчих (розшукових) дій, а саме:

- зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) [1].

Відповідно до ст. 299 КПК України під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи на підставах та в порядку, визначених цим Кодексом, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука [1].

Затримання особи – це тимчасовий, короткочасний запобіжний захід, що застосовується з метою забезпечення дієвості кримінального провадження, припинення кримінального протиправного діяння, попередження уникнення особою слідства або суду, запобігання фальсифікації особою доказів та з метою запобігання іншими способами завадити здійснення кримінального провадження.

Особисте зобов'язання – це запобіжний захід, суть якого полягає в обмеженні права підозрюваного, обвинуваченого на свободу пересування, вільний вибір місця проживання чи перебування шляхом покладення на нього зобов'язання виконувати визначені слідчим суддею, судом обов'язки з числа тих, що зазначені в ч. 5 ст. 194 КПК України.

Особиста порука – це запобіжний захід, суть якого полягає в наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, відповідно до ст. 194 КПК України, і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу [4, с.187].

Інститут кримінальних проступків зменшив практику затримань за вчинення нетяжких кримінальних правопорушень, а також застосування запобіжних заходів, серед яких застосовуються найбільш м'які. Відповідно до статистичних даних Національна поліція протягом липня-першої половини листопада 2020 року здійснила затримання 612 осіб в порядку ст. 298² КПК України. Водночас середня кількість затримань в порядку ст. 208 КПК України для аналогічних кримінальним проступкам злочинів до 01.07.2020 року складала близько 9-10 тисяч щорічно. Хоча статистичні дані і не дають змогу виокремити затримання саме по нетяжким злочинам, зважаючи на те, що кримінальні проступки складають половину від усіх кримінальних правопорушень, то відчувається суттєва різниця [3, с.28].

Більшість кримінальних проваджень, у яких розслідуються кримінальні проступки у формі дізнання, завершуються зверненням до суду з обвинувальним актом.

Висновки. Досудове розслідування кримінальних проступків відбувається у формі дізнання. Інститут кримінальних проступків сприяв гуманізації кримінальної відповідальності, оскільки вони становлять приблизно 50% серед усіх кримінальних правопорушень в Україні.

Процесуальний порядок дізнання має ряд особливостей у порівнянні із розслідуванням злочинів у формі слідства. Впровадження дізнання зменшило практику затримань, а також зменшило застосування запобіжних заходів, серед яких може застосовуватися лише один з найбільш м'яких - особисте зобов'язання або особиста порука. Спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання повинен сприяти значному зменшенню навантаження на органи досудового слідства. Водночас значне скорочення строків дізнання може мати і свої негативні наслідки, наприклад, зниження якості його проведення внаслідок браку часу, що може призводити до порушення права на захист, зокрема шляхом відтягування повідомлення про підозру.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від від 13.04.2012 № 4651-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413> (дата звернення: 08.04.2021).
2. Досудове розслідування кримінальних проступків: метод. рек. С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – 160 с.
3. Крапивін Є. Оцінка впровадження кримінальних проступків в Україні: в рамках проекту Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України» Київ, 2021. 59 с.
4. Орлова Т. А, Волобуєв А. Ф. Кримінальні проступки: забезпечення якісного розслідування. *Правовий часопис Донбасу*. Маріуполь, №3 (72). 2020. С. 183-187.
5. Сачко О. В. Верховенство права під час застосування інституту дізнання щодо кримінальних проступків. *Приватне та публічне право*. 2018. № 4. С. 67-70.

Суботіна А. А.

Донецький державний університет внутрішніх справ України
курсантка 2-го курсу, 204/19 навчального взводу
Спеціальності «Правоохоронна діяльність»

Науковий керівник: Бабенко О. Г.,

викладач кафедри організації досудового розслідування КННІ ДЮОІ МВС
України, майор поліції

АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ПРОТИДІЇ

Організована злочинність та корупція є одними з основних чинників, що реально загрожують національній безпеці та конституційному ладу України. Вони здійснюють суттєвий негативний вплив на різні сторони суспільного

життя: соціальну і правову сфери, економіку, політику, міжнародні відносини.[1]

Вирішення практичних проблем боротьби з організованою злочинністю неможливе без глибокого пізнання теорії цього питання. Це передбачає як вивчення зарубіжних теоретичних досліджень і практичного досвіду в цій галузі, так і серйозний аналіз вітчизняного теоретичного та практичного багажу. Різні вчені як основні виділили найрізноманітніші ознаки феномену організованої злочинності. Їх спробував узагальнити і синтезувати німецький кримінолог Г. Шнайдер. До таких ознак він зарахував те, що:

- організована злочинність задовольняє потреби населення у нелегальних товарах і послугах;

- її діяльність раціональна і планомірна, у злочинних діях керуються міркуваннями низького ризику і великої виручки;

- мафіозна група ґрунтується на суворому розподілі ролей;

- всі представники організованої злочинності – професіонали. Вони розвивають у своєму колі кримінальну систему цінностей;

- будь-який злочинний синдикат підпорядкований невеликій групі людей, яка веде пошук можливостей для кримінальних дій, зважає ризику, вартість і вигідність злочинних проєктів, контролює їх виконання. Маючи в своєму розпорядженні величезні фінансові можливості, злочинна конфедерація може не поспішати у виборі цілей і проведенні операцій; [2]

- злочинна організація має свої керівні принципи (безумовна лояльність всіх членів, заборона на будь-які злочинні дії без наказу керівництва);

- організована злочинність ґрунтується на нейтралізації державного кримінального переслідування. Це досягається ізольованістю керівної групи від виконавців, а також за рахунок систематичного підкупу представників влади.

Необхідність розроблення стратегії і тактики боротьби з організованою злочинністю та корупцією обумовлена такими обставинами:

- політичне, соціальне, економічне оновлення суспільства в процесі розбудови демократичної правової держави на основі ліберально-ринкових відносин зумовлює потребу приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування суб'єктів боротьби з організованою злочинністю та корупцією у відповідність до нових умов їх діяльності. Суб'єкти боротьби з організованою злочинністю та корупцією як складова частина органів держави повинні забезпечити реалізацію наданих їм повноважень, виходячи з пріоритетності захисту прав і свобод людини;
- зростання організованої злочинності та корупції до рівня реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу України висуває перед суб'єктами цієї боротьби нові завдання, зумовлює необхідність визначення стратегічних напрямків їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з організованою злочинністю та корупцією, які б відповідали сучасній обстановці та враховували тенденції їх розвитку.[3]

Визначена в Конституції України схема вертикалі виконавчої влади – Президент України – Кабінет Міністрів України – центральні органи виконавчої влади – місцеві державні адміністрації – стає основою нового державного механізму управління разом з органами місцевого самоврядування. Отже, у зв'язку з цим необхідно законодавчо чітко розподілити повноваження та відповідальність цих структур, створити ефективний механізм формування фінансово-економічної бази всіх рівнів управління. Потребують реформ центральні органи державної влади, система територіального управління, вирішення проблеми розвитку і вдосконалення державної служби та надання державних послуг.

Практика державного управління у сфері боротьби з організованою злочинністю дозволяє визначити механізм протидії організованої злочинності, який має включати:

- 1) якісну нормативно-правову базу у сфері боротьби з організованою злочинністю;

2) створення концепції стратегії і тактики боротьби з організованою злочинністю;

3) мету, задачі, методи і засоби, методика, інструментарій здійснення протидії;

4) визначення державних органів, функціями яких є: по-перше, боротьба; по-друге, координація у сфері боротьби з організованою злочинністю.[4]

Література:

1. Криштанович М.Ф. Державне управління діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з організованою злочинністю як важлива умова забезпечення національної безпеки України / М.Ф. Криштанович // Теорія та практика державного управління. – Вип.3(42).-2013.-С.1-7.

2. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року №1000/2011.
URL: www.president.gov.ua .

3. Шостко О.Ю. Організована злочинність у системі координат зарубіжного досвіду / О.Ю. Шостко // Вісник Асоціації кримінального права України. -2014.-№1-С.242-254.

4. Кримінологія: навч. посіб. / [О. Джужа, В. Василевич, Ю. Іванов та ін.]; за заг. ред. О. Джужі. Київ: Прецедент, 2006. 208 с

Табацький Р.,
курсант н.в. 301/1- (П) факультету №1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Романова О.І.,
к.ю.н., доцент, т.в.о. начальника кафедри організації досудового розслідування
факультету №1 КННІ ДЮІ МВС України підполковник поліції

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Актуальним питанням на сьогодні є питання пов'язані з корупційними кримінальними правопорушеннями. Разом із тим досить важливим моментом є визначення та вирішення кримінально-правової характеристики таких злочинних діянь. Варто зазначити також, що актуальність даній тематиці надає те, що явище «корупція» набуло системного характеру та разом із цим напряду пов'язане із поширенням свого впливу на всі сфери суспільного життя, що в свою чергу може загрожувати національній безпеці України, її економіки, розвитку в цілому тощо.

Враховуючи те, що одним із головних завдань нашої держави є забезпечення дотримання законності, утвердження таких принципів як верховенство права та рівності всіх осіб перед законом, а також й забезпечення таким та іншим чином безпеки та правопорядку громадян, що, в першу чергу, покладено на підрозділи Національної поліції України.

Відповідно до статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно додержуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Разом із тим, незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. Крім того, відповідно до статті 67 Конституції України, кожен зобов'язаний сплачувати податки та збори в порядку і розмірах встановлених законом, крім того, усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. [1]

До того ж, кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією щільно пов'язана з іншими формами злочинності, зокрема, організованою та економічною злочинністю. Загалом корупція також охоплює колосальні обсяги активів, які зазвичай становлять значну частку суспільних ресурсів і які ставлять під загрозу політичну стабільність, сталий розвиток держави та як зазначалось раніше – її національну безпеку.

Для розвитку даної тематики далі необхідно надати визначення поняттям «корупція». Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.[2]

Основними факторами, які пояснюють великі масштаби поширення корупції в Україні, є не тільки відсутність у населення сформованого негативного ставлення до корупції, вкрай низькі, неадекватні та економічно необґрунтовані заробітні плати державних службовців і прирівняних до них осіб, а й зволікання із реальним покаранням суб'єктів таких правопорушень, збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу і влади, неефективність діяльності органів, що виявляють, запобігають і ведуть боротьбу із корупцією. [3]

Повертаючись до тематики, якщо говорити про кримінально-правову характеристику корупційних злочинів слід врахувати й правову класифікацію таких діянь. Особливістю корупційних кримінальних правопорушень є те, що вони можуть бути складовими інших злочинних посягань, наприклад злочинів проти життя чи здоров'я особи – ненадання допомоги хворому медичним

працівником, з метою отримання таким працівником неправомірної вигоди тощо. Таке твердження має своє місце, адже дані діяння дійсно можуть бути переплетені із різними складами кримінальних правопорушень, що в «об'єктивному тлумаченні» може бути непомітним. На нашу думку класифікувати корупційні правопорушення необхідно, насамперед, за родовим об'єктом посягання – будь-то корупційний злочин проти власності чи у сфері господарської діяльності, чи громадської безпеки. Крім того, зробивши аналіз деяких норм Кримінального Кодексу України, серед яких фігурували склади кримінальних правопорушень, що передбачені статтями 191 та 364 цього Кодексу, можна дійти висновку, що такі діяння пов'язані із зловживанням владою чи службовим становищем, а також із можливостями, які випливають із такого становища тощо, а також й те, що в деяких статтях передбачається альтернативні варіанти скоєння злочину – викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння тощо. Це в свою чергу пояснюється тим, що законодавець зазначає, що не будь-яка форма об'єктивної сторони посягання може говорити нам про те, що цей злочин є корупційний, а лише такі дії, які пов'язані з використанням службового становища чи зловживання владою суб'єктом кримінального правопорушення, пов'язаного із корупцією.

З метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження, серед яких слід виділити захист суспільства від кримінально каранних діянь, в тому числі пов'язаних з корупцією, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не було піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [4], необхідно проаналізувати та надати кримінально-правову характеристику деяким складам злочинів, пов'язаних із корупцією.

Аналізуючи статистичні дані по Дніпропетровській області та державі загалом, можна прийти до висновку, що одне із найбільш розповсюджених корупційне кримінальне правопорушення є прийняття пропозиції, одержання неправомірної вигоди або обіцянки службовою особою, що передбачено ст.368 КК України. Перш ніж перейти, до аналізу відкритих даних, варто зазначити загальну характеристику кримінального діяння. Законодавець акцентує увагу на тому, що вище зазначене кримінальне правопорушення може із об'єктивної сторони характеризуватися такими діями:

1. прийняття пропозиції або обіцянки службовою особою;
2. одержання неправомірної вигоди службовою особою;
3. прохання надати вигоду для себе або іншої особи за вчинення службовою особою в інтересах тієї людини, що пропонує, дії із використанням наданої виконавцю влади або службового становища. Варто зазначити, що не лише вчинення дій є незаконним в даному випадку, а й не вчинення дій, також є корупційним кримінальним правопорушенням.

На нашу думку, варто звернути увагу, на тому, що особа повинна вчинити дії або не вчинити задля когось та при цьому використовує власне службове становище або отриману владу, саме це є характерною рисою для зазначеного корупційного правопорушення. Для аналізу цього кримінального діяння, важливу роль також грає його виконавець, адже законодавець акцентує увагу в ч. 2 ст. 368 КК України, на службових особах, що займають відповідальне становище, до них відносять прокурорів, слідчих, дізнавачів та інших, а в ч.3 ст.368 КК України, на службових особах, що займають особливе відповідальне становище, а саме Президент України, члени Кабінету міністрів України тощо [5,с.988].

Враховуючи ці моменти, можна зрозуміти те, що вчинення особою такого діяння має досить великий вплив на авторитет влади. Тому для більш повної характеристики цього питання, варто звернути увагу на статистичні дані Генеральної прокуратури України, так за 2017-2020 роки, кримінальних

правопорушень за ст. 368 КК України було обліковано загалом 7626, кількість обвинувальних актів — 1567, більшість таких правопорушень закриваються і не надходять до суду для призначення особі покарання.

Відповідно до даних отриманих від Прокуратури Дніпропетровської області, можна побачити досить цікаву тенденцію за останні півроку, так в жовтні 2020 року виявлено — 67 правопорушень, направлених із обвинувальним актом лише 11, за листопад виявлено — 75, направлено до суду — 12, за грудень 2020 року виявлених — 69, а направлених лише 13.

Статистичні дані за початок 2021 року взагалі сумні, так за січень та лютий було виявлено 38 кримінальних правопорушень, однак жодного обвинувального акта не було направлено до суду, за березень виявлено — 40, та із них лише 2 обвинувальних акта. Таким чином, можна зрозуміти, що більшість осіб залишаються непокараними, так на прикладі даних Генеральної прокуратури України, осіб, що раніше вчиняли кримінальні правопорушення за 2017-2020 року було лише 32, тобто значна кількість обвинувачених вчиняють зазначене корупційне правопорушення вперше, на нашу думку, вони передбачають, що в більшості випадків за вчинене діяння не понесуть відповідне покарання. Тому можна зробити висновок, що дії з боку держави є неефективними важелями протидії вчинення корупції. Так на прикладі зарубіжних країн, можна зазначити, що акцент варто робити не лише на закріпленні відповідальності в правових актах держави, а й на проведенні відповідних дій, таких як соціальний контроль з боку громадянського суспільства, в даному випадку маються на увазі незалежні засоби масової інформації, справжня незалежність судової влади, жорстка підзвітність тих осіб, які наділені повноваженнями, однак не враховуючи їхнього ієрархічного положення в органах влади.

Виходячи з вищезазначеного, наукове дослідження тематики корупційних правопорушень та їх кримінальної правової характеристики є досить актуальним. Водночас, зважаючи на те, що законодавець надає офіційні

тлумачення норм Кримінального кодексу України, а також на те, що кримінальне право пов'язане із іншими юридичними науками та для простішого, правильного розуміння норм кримінального законодавства, його вдосконалення, а також забезпечення виконання завдань, що постають перед державою та кримінальним судочинством наукове дослідження корупційних кримінальних правопорушень, їх правової кваліфікації є досить важливим для його розвитку.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Відомості Верховної ради України. 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата посилання: 15.04.2021)

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. (дата посилання: 21.04.2021)

3. Савченко А.В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) [текст] навч. посіб. / А.В. Савченко – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 168 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text> (дата посилання 19.04.2021 року)

5. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. К., 1387 с.

Ткаченко Д.,
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кисельов А.,
Доцент кафедри оперативно – розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
к.ю.н, доцент, майор поліції

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Особливо важливе місце в кримінальному процесі під час здійснення його стадій відіграє саме джерело інформації, від якого залежить надійність, правдивість та її достовірність. Кримінальний аналіз характеризується як специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією, яка стосується кримінального правопорушення, і будь-якими іншими даними, що були отримані з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки [1, с. 82].

Джерела інформації – це встановлені законом бази та банки даних із широким типом представництва, які використовуються у практиці, діяльності державних організацій, при здійсненні ними своєї діяльності, при передачі особистої інформації. Такі джерела можуть поділятися на відкриті та закриті. Джерелами інформації щодо проведення кримінального аналізу можуть виступати інформація, яка отримана в процесі оперативно-службової діяльності поліції, засобів масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, з інших джерел, а також результати стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

Згідно із положеннями статті 25 Закону України «Про Національну поліцію» поліція має право здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність в

рамках якої також здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно - аналітичну роботу [2]. Під час здійснення кримінального аналізу відбувається забезпечення цілеспрямованого пошуку, виявлення, фіксація, вилучення, упорядкування, аналізу та оцінки кримінальної інформації, її представлення, передача та реалізація.

Звертаючись до досліджень Зайця О.М., простежується розкриття стратегічного та оперативного кримінального аналізу, де джерелом інформації можуть бути бази даних, матеріали досудових розслідувань, у тому числі протоколи допитів свідків і підозрюваних, матеріали оперативно-розшукових справ, звіти інших органів, повідомлення ЗМІ тощо.

Автор також наголошує на тому, що мета збирання та аналізу інформації характеризується створенням та перевіркою гіпотез та висновків щодо минулих, теперішніх й майбутніх протиправних дій, включаючи опис структури та сфери діяльності кримінально - протиправних груп та передачу керівному складові чіткої інформації, яка безпосередньо належать до оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій [3].

Отже, до джерел інформації під час кримінального аналізу можна віднести будь-які матеріали, які були отримані в результаті проведення оперативно-службової діяльності поліції, а також знаходяться у відкритому вигляді в засобах масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, в інших джерелах, а також результати стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

Література:

1. Власюк О.В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України. *Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару*. Х.: Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. Вип. 3. Ч. 1. С. 82–85.

2. Закон України «Про Національну поліцію» 02.07.2015 № 580-VIII, дата редакції від 17.03.2021, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 22.03.2021)

3. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 17-25. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_4_4. (дата звернення 22.03.2021)

Товкач К.А.,

здобувачка вищої освіти 4 курсу факультету №2, Право, КННІ
Донецький Юридичний Інститут МВС України

Науковий керівник: Краснощок А.В.,

к.п.н., доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки
криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інститут
МВС України

ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЩО ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

Особа, що вчинила злочин, зазвичай намагається уникнути кримінальної відповідальності, переховується, втікає від органів слідства та суду, а коли її намагаються затримати, часто вчиняє опір. У зв'язку із цим важливе значення має створення всіх необхідних умов для реалізації громадянами права на затримання злочинців.

Відповідно до розділу VIII Загальної частини Кримінального кодексу України затримання особи, що вчинила злочин є обставиною, що виключає суспільну небезпечність і протиправність діяння.

Частина 1 статті 38 Кримінального кодексу України встановлює: «Не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і

доставлення її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи» [4].

У законі фактично названі два види дій, що називаються затриманням. Це затримання як дія, що проводиться для запобігання злочину та закріплення його слідів, і затримання як засіб процесуального примусу – запобіжний захід з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Відповідно до ст. 38 КК України кримінально-правове затримання передбачає фактичне затримання особи, що вчинила злочин, співробітниками органів внутрішніх справ, інших органів, уповноважених здійснювати це затримання, а також громадянами з імовірністю можливого заподіяння шкоди особі, що вчинила злочин. В даному випадку при затриманні виділяють наступні етапи: піймання, захоплення і доставки затриманого в правоохоронні органи. [2, с.15-16]. Цей вид затримання здійснюється до відкриття кримінального провадження і внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Його підставами можуть бути лише ті, які вимагають негайних дій щодо припинення злочинної діяльності та затримання підозрюваного, коли для документального оформлення немає часу [6, с.398-399].

Дії, спрямовані на затримання злочинця, є суспільно-корисними, оскільки запобігають вчиненню нових злочинів і разом з тим забезпечують здійснення правосуддя. Такі дії є правом громадян і обов'язком службових осіб, правоохоронних органів.

Юридична практика свідчить, що серед громадян, які не є службовими особами і працівниками правоохоронних органів, затримання осіб, що вчинили злочин, найчастіше відбувається під час вчинення таємного або відкритого викрадення майна і здійснюється переважно потерпілими, свідками або охоронцями підприємств.

Так, наприклад, рішенням Конотопського міськрайонного суду Сумської області по справі №577/2417/19 (провадження №1-кп/577/356/19) було встановлено, що протиправні дії особи, яка намагалася вчинити злочин, направлені на заволодіння металевою рельсою, були викриті та припинені працівником державного підприємства «Авіакон» [8].

Рішення Макарівського районного суду Київської області по справі №370/1312/15-к встановлено, що двоє осіб здійснювали крадіжку віконних решіток будинку культури. Почувши сторонні звуки з будинку культури вийшли працівники, які побачивши протиправні дії обвинувачених та почали кричати на них. Обвинувачені втекли геть, але згодом були затримані працівниками сільської ради [9].

В усіх вище перелічених випадках суди кваліфікують дії осіб, котрі вчиняли злочин, як замах на таємне викрадення чужого майна (крадіжка) за ст. 15, ст. 185 Кримінального кодексу України.

Затримання особи, яка вчинила злочин, означає позбавлення її можливості вільного пересування та вчинення певних дій, насамперед спрямованих на зникнення з місця вчинення злочину. Не зважаючи на короткочасний характер застосування, затримання – один з найбільш жорстких видів примусу. Даний захід створює необхідні умови для з'ясування причетності особи до вчинення злочину. Своєчасно застосоване затримання перешкоджає продовженню злочинної діяльності, не дозволяє підозрюваному ухилитися від досудового розслідування, сприяє встановленню істини у справі. Тому не випадково цей захід досить часто застосовується в практичній діяльності правоохоронних органів [5, с.67].

На думку, С. Г. Блинської, правомірним затримання буде, якщо насильницькі дії, спрямовані на обмеження волі злочинця для доставляння його до відповідних органів влади, були вимушено викликані необхідністю затримання та відповідали небезпечності вчиненого посягання й обставинам затримання злочинця. Право на затримання злочинця має кожний громадянин,

незалежно від того, чи є у нього можливість звернутись за допомогою до представників влади [5, с. 22].

Відповідно до ст. 38 дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення злочину, спрямовані на затримання особи, яка його вчинила, і доставлення її відповідним органам влади, не є злочином, якщо вони були необхідні для затримання і відповідали небезпечності посягання та обставинці затримання злочинця. Ч. 1 ст. 38 охоплюються також ситуації, коли затриманій особі під час затримання заподіяно певну шкоду [1, с.681].

Аналіз ст. 38 КК України свідчить про те, що заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин, при затриманні буде правомірним, тобто таким, що виключає кримінальну відповідальність, лише при дотриманні певних умов.

Такі умови впливають зі ст. 38 КК, вони апробовані практикою та сформульовані у теоретичних працях:

1) особа, яка затримується, вчинила злочин. Точніше було б вести мову про затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Треба констатувати наявність принаймні однієї з підстав:

- коли особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
- коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на певну особу, стверджуючи, що саме вона вчинила злочин;
- коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі виявлено явні сліди злочину.

Вид злочину, у зв'язку з яким затримується особа, загалом не має кримінально-правового значення.

Отже, відповідно до кримінального законодавства затримання особи, що вчинила злочин – це дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення злочину, спрямовані на затримання особи, яка його вчинила, і доставлення її відповідним органам влади. Затримання особи, що вчинила злочин є обставиною, що виключає злочинність діяння. Характер заходів по

затриманню злочинця повинен відповідати обставині його затримання. Затримання є правомірним якщо шкода, заподіяна особі, яка вчинила злочин, є необхідною для її затримання і відповідає небезпечності посягання, а також застосування насильства до особи, яка вчинила злочин, є вимушеним. Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, має наслідком юридичну відповідальність.

Література:

1. Азаров Д. С., Савченко А. В., Чернея В. В. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 5 берез. 2018 р. / за заг. ред. О. М. Джужі. Нац. акад. внутр. справ. - 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1101 с.
2. Блинська С.Г. Кримінально-правова природа затримання особи, що вчинила злочин, як обставини, що виключає злочинність діяння : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний університет внутрішніх справ України. Київ, 2006. 235 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів / Г. В. Андрусів та ін.; за ред. П. С. Матишевського. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 506 с.
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.03.2020).
5. Назаров В.В. Проблемні питання застосування затримання у кримінальному провадженні. *Науковий вісник інституту міжнародних відносин нау. серія: економіка, право, політологія, туризм*. Київ, 2010. №2 С. 67-70.
6. Приймаченко В. Ф. Кримінальна відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. №2. С. 243-253.

7. Рішення Гощанського районного суду Рівненської області від 15.09.2015 р. по справі № 1703/1885/2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. – URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50304692> (дата звернення: 15.04.2021).

8. Рішення Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 08.08.2019 р. по справі №577/2417/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. – URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50304692> (дата звернення: 15.04.2021).

10. Рішення Макарівського районного суду Київської області від 14.09.2015 р. по справі №370/1312/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. – URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50304692> (дата звернення: 15.04.2021).

Шевченко М.С.

курсант I курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник: Гузь І.В.

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

**СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ
ДЕТЕРМІНАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ**

До провідних соціально-психологічних або культурологічних регіональних факторів злочинності в кримінології в різній сукупності найчастіше зараховують такі: пропагування негативних стереотипів поведінки в засобах масової інформації [1, с. 68]; прищеплювання психології всездозволеності, сексуальної розпусти; нав'язування споживацького культу ставлення до життя [2, с. 229-232]; пропаганда насильства, жорстокості; панування кризогенного світогляду протиприродності в людській свідомості [3, с. 11]; підміна цінностей [4, с. 81] і т.д

Не заперечуючи впливу вказаних факторів на злочинність, зокрема й у регіонах, можна зазначити, що на регіональному рівні вони найчастіше є похідними від інших, більш глибоких проблем організаційно-правового та інформаційного характеру. Так, внаслідок руйнації державного утворення у сфері ідеології як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, простежується зниження рівню соціального контролю з боку влади і соціальних інститутів за поведінкою громадян. Держава і суспільство самотійно позбулися від визначення й відстоювання головних моральних цінностей. На сьогодні в Україні відсутня чітко визначена національна ідея, зруйновано систему національного і патріотичного виховання молоді. У свідомості великої частини населення в регіонах простежується змінення переваги цінностей. У більшості громадян країни перше місце посідає особиста вигода, а суспільні інтереси стали незначними. Люди прагнуть до збагачення будь-якими засобами, тоді як освіта, наука і культура втрачає цінність. Змінилися стереотипи мислення, погляди, спосіб життя, ставлення до праці.

Останніми роками кримінологи небезпідставно відмічають величезний вплив на суспільне життя засобів масової інформації (ЗМІ). В Україні діяльність ЗМІ регулюється законами «Про друковані засоби масової інформації в Україні», «Про інформацію», «Про рекламу», «Про телебачення та радіомовлення» та низкою інших. ЗМІ є потужним засобом масового зв'язку. Вони функціонують не лише на загальнодержавному, а й на місцевому рівні. Крім преси, радіо і телеканалів державного значення в нашій країні практично в усіх регіонах функціонують місцеві – регіональні ЗМІ.

Інтенсивність дії криміногенних факторів значною мірою підсилюється емоційним і психологічним станом людини, залежним від рівня її матеріальної забезпеченості, який знаходиться в тісному зв'язку з рівнем правосвідомості. На цьому фоні на злочинність у регіонах впливають також негативні процеси у формуванні економіко-правової свідомості громадян, різні недоліки господарсько-організаційної діяльності держави: зупинка підприємств;

зростання безробіття; невивплата заробітної плати; бюрократизм органів влади; порушення прав людини у сфері економічної діяльності; соціальна незахищеність; низький рівень оплати праці тощо [5, с. 202]. Такі соціально економічні фактори, як майнове розшарування, збільшення бідних верств населення, зростання безробіття на тлі збільшення рівня корупції і економічних злочинів, здійснюють свій внесок у суспільну психологію, розглядаються як один із криміногенних елементів, які змінюють правову свідомість населення, особливо молоді.

Проведений регіональний аналіз впливу мережі Інтернет на криміногенну ситуацію в регіонах країни виявив цікаві дані. Так, за даними компанії BIGMIR-Internet, найвищого поширення користувачів у мережі Інтернет набули в східних областях України. Географія Інтернет користувачів у нашій країні має такий вигляд: м. Київ – 55 %, області: Донецька – 6,98 %; Харківська – 6,16 %; Одеська – 5,00 %; Дніпропетровська – 4,32 %; АР Крим – 2,55 %; Луганська – 2,14 %; Запорізька – 1,30 %. Для порівняння, західні області України характеризуються низьким розповсюдженням Інтернету й такими показниками щодо його користувачів: Закарпатська – 0,65 %; Тернопільська – 0,57 %; Вінницька – 0,61 %; Чернівецька – 0,31 %; Івано-Франківська – 0,15 % і т.д. [6, с. 3-4].

Отже, географія майже повністю співпадає з географією поширеності злочинності серед регіонів України. Причому не лише Інтернет-злочинністю, а й загальною та окремими видами злочинності [7, с. 112-117]. Більше того, пояснення значного рівня прихованої злочинності пояснюється й тим, що велика частина злочинності виявилася більш мобільною ніж правоохоронна система і підлаштувалася під сучасні технічні можливості та перейшла у віртуальний простір, який на сьогоднішньому етапі розвитку країни є менш контрольованим.

Література:

- 1.Кримінологія : підручник для студентів вищих навч. закладів / [О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик та ін.]; за заг.ред. О. М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 – х кн / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
4. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навчальний посібник / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 264 с.
- 5.Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України:теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... докт.юрид.наук : 12.00.08 / О. Г. Кальман. – Х., 2004. – 431 с.
- 6.Глобальная статистика украинского интернета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://i.bigmir.net/index/UAnet_global_report_032010.pdf. – Назва з екрану.
- 7.Бабенко А. М. Кіберзлочинність як чинник негативного впливу на криміногенну ситуацію у регіонах/ А. М. Бабенко // Безпека інформації. – 2013. – Том 19 (2). – С.112–117.

Шенгур Т. П.,

головний судовий експерт відділу судової експертизи Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України м. Нікополь, Україна

АВТОМАТИЧНІ ДАКТИЛОСКОПІЧНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Дактилоскопична ідентифікація була і залишається найбільш доступним та зручним інструментом для встановлення особи в криміналістиці. Обумовлено це рядом факторів, таких як: незмінність, індивідуальність, відновлюваність шкіряного покриву рук людини та ін., а також відносною дешевизною та зручністю застосування на відміну від, наприклад, ДНК-профілю [4].

Автоматичні дактилоскопичні ідентифікаційні системи (АДІС) за останні десятиліття не лише полегшили роботу органів поліції при пошуку слідів, а перенесли її на абсолютно новий рівень. До автоматизації процесу дактилоскопична ідентифікація велася в «ручному» режимі. Завдяки сортуванню дактилокарт в паперовому масиві згідно дактилоскопичних формул, із задачею по встановленню особи людини чи невідомого трупа за наявністю якісних відбитків усіх десяти пальців рук та їх правильній послідовності, картотечна реєстрація справлялася легко. Але ідентифікація поодиноких слідів пальців рук або ділянок долонь без додаткових даних про особу злочинця була практично неможлива, тому робота проводилась тільки з певним колом підозрюваних. Особливо ускладнювалася ситуація з малоінформативними слідами, без даних про тип папілярного узору. АДІС, в свою чергу, видає доволі точний результат пошуку навіть при наявності лише 8-10 ознак малої ідентифікаційної вагомості, відсутністю інформації про тип папілярного узору і розташування його інтегральних характеристик. Це дає можливість зрозуміти, як зросла результативність роботи правоохоронних органів після переходу на автоматичну систему пошуку [3][4].

Згідно наказу МВС України № 785 від 11.09.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України» дактилоскопічний облік призначений для:

- розшуку людей, які зникли безвісти;
- встановлення за невпізнаними трупами особи людини;
- підтвердження особи людини, яка раніше була піддана дактилоскопіюванню;
- встановлення осіб, які залишили сліди рук на місці події;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів рук при вчиненні різних злочинів [1].

Попри всі переваги, система дактилоскопічної ідентифікації в Україні має ряд суттєвих недоліків, обумовлених, головним чином, якістю наданих матеріалів - дактилокарт та вилучених слідів. Ключову роль при цьому відіграє людський фактор, а саме необізнаність працівників правоохоронних органів у питаннях, що пов'язані з тонкощами роботи АДІС (слабкою інформаційною взаємодією органів Національної поліції з територіальними підрозділами Експертної служби МВС та неналежний рівень досвіду осіб що проводять дактилоскопіювання або працюють на місці злочину. Ці фактори призводять до зниження ефективності обробки ідентифікаційної інформації, бази працюють із значним навантаженням не використовуючи весь свій потенціал.

Наразі, дактилокарти що надходять до підрозділів експертної служби містять недоліки, які мають бути майже виключенням за наявності елементарного досвіду та відповідальному ставленні до процесу дактилоскопіювання. Основні чинники, що впливають на якість дактилоскопічних карт полягають у порушенні техніки та технології дактилоскопіювання:

- вологі або забруднені руки (спотворюють розташування ідентифікаційних ознак та лишають плями);

- динаміка в результаті зсуву руки або неповна прокатка відбитків (унеможлиблює зчитування інформації або робить її неповною);
- завелика або недостатня кількість фарби (відбитки бліді або у вигляді суцільних плям);
- нанесення відбитків та відтисків на типографський текст та графі бланку дактилокарти (у даному випадку система кодує як ознаки всі елементи бланку, що накладаються на відбитки);
- часткова прокатка долонь за межами бланку (неповна інформація о відтисках);
- порушення послідовності відбитків у неповній дактилокарті з відсутністю контрольних відтисків пальців рук, що унеможлиблює перевірку правильності їх розташування (може призвести до неточності обчислення і зробити ДК непридатною для порівняння з іншою ДК цієї особи при встановленні особи, встановленні трупу та ін.).

Натомість підвищення якості сторони зразків для порівняння шкірного папілярного візерунка людини збільшить об'єктивність, оперативність і результативність дактилоскопічного дослідження, а також забезпечить точність автоматичного кодування і розпізнавання зображень в АДІС і, як наслідок, підвищення її найважливіших пошукових характеристик: надійності, вибіркової і швидкодії [2, с.40].

Також недоліком в організації роботи дактилоскопічної ідентифікації є періодична відсутність на дослідженні при проведенні експертизи дактилокарт потерпілих осіб та осіб, які мали доступ до оглянутих приміщень (члени сім'ї, колеги та ін.). Також вкрай незадовільною є якість посмертних дактилокарт трупів: брудні, нечіткі, неповні та змазані відбитки, відсутність контрольних відтисків та відтисків долонь, а також недопрокатка зон руки, які явно відображені у вилучених слідах. Ситуація по посмертним дактилокартам трупів ускладнюється тим, що зазвичай на момент оцінки якості наданих порівняльних матеріалів проходить певний час за який проводиться

захоронення, у зв'язку з чим неможливо провести повторне дактилоскопіювання трупу. Перелічені недоліки призводять до перевантаження бази слідами, що не мають відношення до особи злочинця. Тому контроль зі сторони слідчих органів за повнотою та об'єктивністю наданих на дактилоскопічні дослідження матеріалів має бути посиленим.

Ще одним негативним моментом є скорочення кількості кущових та місцевих підрозділів з АДІС. Це стосується, більшою мірою, вилучених з оглядів місць події слідів з малою ідентифікаційною значущістю, а також дактилокарт з низькою якістю пошуку. Якщо узяти за основу те, що переважна більшість злочинів здійснюються місцевими жителями або жителями довколишніх районів, то стає очевидним, що при ідентифікації слідів у рамках однієї оперативної зони вірогідність потрапляння дактилокарти злочинця у список кандидатів була значно більшою, ніж при формуванні списку на обласному рівні. Під час ідентифікації в АДІС за критерієм слід-ДК з неякісними слідами або дактилокартами, на місцевому рівні ваговий коефіцієнт вірогідності збігу може бути нижчий 400, а особа що ідентифікується - мати 30 або нижче місце в списку кандидатів. На місцевому рівні ця інформація обробляється, і при достатньому досвіді експерта збіг буде встановлений. Якщо перевірка проводиться відразу на обласному рівні, то обсяг оброблюваної інформації збільшується в декілька разів. Це призводить до того, що ідентифікуємий кандидат може фізично не потрапити в список.

Відкритим лишається питання про необхідність масового дактилоскопіювання, що безперечно призвело б до позитивної динаміки ідентифікації слідів осіб, що не мають відношення до злочину, встановлення осіб злочинців та невстановлених трупів (коли проводити дослідження ДНК є недоцільним), а також вирішення низки питань безпекового характеру. Звичайно, це потребує врегулювання ряду законодавчих моментів. Як варіант, найбільш дієвим способом реалізації цього процесу було б дактилоскопіювання при отриманні або заміні паспорта громадянина України, і цей процес має бути

налагоджений у відповідних службах, так як органами ОВС, відповідно до наказу МВС України N 785 від 11.09.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України» працівники Національної поліції відповідно до чинного законодавства проводять дактилоскопіювання осіб, які:

- затримані за підозрою у вчиненні злочину;
- взяті під варту;
- звинувачуються у вчиненні злочину;
- піддані адміністративному арешту [1].

Впровадження масового дактилоскопіювання потребує значних матеріальних ресурсів для організації цього процесу. Насамперед, повстає питання про підвищення потужностей можливостей використовуваної техніки або взагалі її наявність, об'єднання реєстрів, що містять дактилоскопічну інформацію з інших органів, пошук фахівців що зможуть обслуговувати даний вид програмних забезпечень або взагалі провести їх розробку. Але, якщо Україна позиціонує себе як самодостатня держава, що тримає курс на розвинені країни з міцною економікою - цей процес має бути неминучим, бо світова практика давно впроваджує масове дактилоскопіювання та інші види біометричної ідентифікації (особливо важливим і точним з яких є ДНК), що значно підвищує рівень їх безпеки в питаннях попередження та розкриття низки злочинів.

Література:

1. Наказ МВС України № 785 від 11.09.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України».

2. Балко В. І. Классификация качества отпечатков ладони руки / В. І. Балко. // *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2014. №6. С. 38–40.

3. Руководство по дактилоскопической регистрации .Москва, 1982. 90 с.

4. Автоматизация дактилоскопических учётов [Електронний ресурс].
2021. Режим доступу до ресурсу:
https://ru.wikipedia.org/Автоматизация_дактилоскопических_учётов (дата
звернення: 21.04.2021).

Юрченко А. М.,

к.ю.н., доцент кафедри оперативного-розшукової діяльності факультету
підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової
міліції Університету ДФС України

ЩОДО ПОНЯТТЯ ЛАТЕНТНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день за статистикою МВС України з 2015 по 2020 рр. спостерігається загострення криміногенної ситуації в країні. Тільки з 2015 по 2020 рр. відбулося зростання злочинності більш ніж на чверть. Протягом 2010–2020 рр. злочинність у регіонах характеризувалася стійкими закономірностями та відмінностями у кількісних та якісних показниках.

Проблема погляду на регіональну злочинність, як на самостійну систему, визначення її місця у загальній системі злочинності, окреслення закономірностей притаманних функціонуванню цієї системи не набула свого розв'язання.

Регіональна злочинність – це соціально зумовлене, історичне-мінливе негативне, самодетермінуюче, порівняно масове та кримінологічне явище, що проявляє себе в системі кримінально-караних діянь на певній території за певний період часу, а також осіб, які їх вчинили.

Регіональні особливості злочинності – це визначальні кількісно-якісні параметри злочинності, що відображають специфіку кримінологічної обстановки територій регіонального значення, області чи групи областей, країни або декількох країн, які зумовлені існуванням та дією як загальних, так і

особливих місцевих факторів (географічних, історичних, соціально-економічних, культурних, організаційних тощо), які необхідно враховувати під час розробки та реалізації стратегії із запобігання злочинності [1, с. 276–277]. У свою чергу, регіоном (лат. regio, regionis – країна, область, район) визнається частина території однієї або декількох областей чи сусідніх країн з більш-менш однорідними географічними, природними, економічними, соціально-політичними та культурними умовами [1, с. 276–277].

Латентна регіональна злочинність - це сукупність передбачених кримінальним законом діянь, які з різних причин не були взяті до уваги органами Національної поліції, прокуратурою, службою безпеки та судом у конкретному регіоні.

На сьогоднішній день, суспільна небезпека латентної регіональної злочинності полягає в тому, що:

- питання боротьби з латентною регіональною злочинністю не беруться до уваги і не плануються, а тому не можуть бути ефективними;
- вона зменшує ступінь достовірності прогнозів регіональної злочинності, утруднює визначення напрямків боротьби з нею;
- якщо при розкритих злочинах спричинення матеріальних збитків частково відновлюється, то в разі прихованих - вони не тільки не відновлюються, але немає навіть процесуальних шляхів для цього;
- почуття безкарності заохочує осіб, які скоїли тяжкі злочини, продовжувати свою злочинну діяльність, тобто сприяє зростанню регіональної злочинності, зокрема, рецидивної;
- латентна регіональна злочинність, оскільки вона все ж помічається— довколишніми, руйнує їхні моральні та правозаборонні бар'єри;
- під її впливом деякі члени суспільства стають на злочинний шлях;
- складає хибне враження про фактичні обсяги регіональної злочинності, її рівень, структуру, динаміку, про величину й характер шкоди, завданої злочинністю.

У юридичній літературі та багато науковців-юристів розрізняють латентність трьох видів:

1. Природна регіональна латентність — це сукупність тих випадків, коли факт злочину був, але він не став відомим правоохоронним органам. Наприклад, неповідомлення потерпілих про вчинене кримінальне правопорушення.

2. Штучна регіональна латентність - факт злочину відомий, але з різних причин правоохоронні органи не ставлять його на облік, щоби створити враження успішності боротьби зі злочинністю.

3. Погранична регіональна латентність - факт злочину стався, але потерпілий не усвідомлює цього (Наприклад: пожежі, кишенькові крадіжки).

На сьогоднішній день існують об'єктивні та суб'єктивні фактори, що зумовлюють існування латентної регіональної злочинності:

- до об'єктивних належать: середовище й обставини, в яких здійснюються злочини. Приміром, специфічні недоліки у звітності та контролі, що перешкоджають розкриттю злочинів, здійснених посадовими особами; відсутність письмових і речових доказів; віддаленість від населених пунктів або людних місць при вбивствах, зґвалтуваннях, розбоях та ін.

- до суб'єктивних належать: небезпечність особи, що скоїла злочин; бажання приховати свою злочинну діяльність; небажання потерпілого повідомляти про злочин; недоліки в роботі правоохоронних органів тощо.

Отже, латентну регіональну злочинність необхідно виявляти, щоби: по-перше, володіти інформацією про реальний стан злочинності на території обслуговування; по-друге, визначати справжню структуру регіональної злочинності; по-третє, мати чітке уявлення про тенденції в динаміці регіональної злочинності та визначати розмір збитків, заподіяних державі та громадянам.

Література:

Кримінологія: підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.

Юрченко Р.А.,

старший інспектор з психологічного забезпечення відділення кадрового
забезпечення полку патрульної поліції в місті Кривий Ріг
управління патрульної поліції в Дніпропетровській області Департаменту
патрульної поліції, лейтенант поліції

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ НАСИЛЬНИЦЬКИЙ СТАТЕВИЙ ЗЛОЧИН

Захист громадян, їхніх прав і свобод від злочинних посягань є одним із пріоритетних завдань держави. Для виконання цього завдання держава застосовує цілий комплекс заходів, у тому числі встановлюючи кримінальну відповідальність за насильницькі статеві злочини, до яких належать склади злочинів, передбачених у ст. ст. 152, 153, 154 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Кожного року в Україні в середньому реєструється близько 500 кримінальних правопорушень, передбачених у ст.ст. 152, 153, 154 КК України. Проте для таких кримінальних правопорушень характерна висока латентність, адже досить часто жертви насильницьких статевих злочинів не звертаються до правоохоронних органів. Це дає змогу констатувати, що кількість облікованих кримінальних правопорушень не відображає реальної картини їх розповсюдженості. Чимало потерпілих від кримінальних правопорушень цієї категорії прагне уникати як розголосу того, що вони стали жертвами сексуальної агресії, так і додаткових переживань, дискомфорту, неминучих при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень у справах про насильницькі статеві злочини.

Проблемам профілактики статевих злочинів загалом і віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів зокрема присвятили роботи такі вчені, як Ю. Александров, Б. Бліндер, А. Дьяченко, Г. Єлемисов, А. Жижиленко, А. Ігнатов, О. Кальман, С. Косенко, П.І. Люблінський, П. Осипов, С. Познишев, Я. Яковлев та інші. Проте зміна соціально-економічних умов життя й розвиток кримінального законодавства зумовлюють необхідність

веде до росту рецидиву, а навпаки, робить його значно нижчим, ніж серед осіб, що відбували тюремне ув'язнення [1, с. 849]

Загалом в історії розвитку покарання у виді громадських робіт можна виділити наступні періоди:

- 1) зародження (VI–XIX ст.);
- 2) розвиток (XIX – початок XX ст.);
- 3) становлення як самостійного виду покарання (перші роки після жовтня 1917 р. – 1960 рр.);
- 4) відсутність покарання у вигляді громадських робіт у національному законодавстві (1960–2001 рр.);
- 5) відновлення та розвиток інституту громадських робіт як виду кримінального покарання у новому Кримінальному кодексі України (2001 р. – до сьогодні); [2, с. 58].

Отже можемо прийти до висновку, що для нашої правозастосовчої практики цей вид покарання є досить новим.

Громадські роботи є основним видом покарання, що встановлюється за рішенням суду на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин на день. Крім того може бути призначене у випадках:

- заміни штрафу у разі неможливості його сплати в порядку ч. 4 ст. 53 КК України;

- заміни покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі більш м'яким покаранням жінці, яка стала вагітною або народила дитину під час відбування покарання, до досягнення дитиною трирічного віку або в разі смерті дитини в порядку ч. 4 ст. 83 КК України.

- заміни на більш м'яке покарання на підставі закону про амністію чи акту про помилування (ст. 85 КК України)

Зміст громадських робіт, як виду кримінального покарання, передбачає наявність певних обмежень у сфері дозвілля, відпочинку особи, оскільки відбування цього покарання здійснюється у процесі трудової діяльності на користь суспільства. За дефініціями кримінального кодексу України громадські

проведення комплексного дослідження проблем віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів.

У кримінології не існує єдиної точки зору стосовно зарахування деяких складів злочину до насильницьких або до ненасильницьких злочинів. Разом із тим проведене нами дослідження наявних підходів до тлумачення поняття «насильство» дає змогу зробити висновок, що під насильницькими статевими злочинами варто розуміти злочини, які посягають на статеву свободу і статеву недоторканність, завдаючи фізичного та/або психічного насильства потерпілому (потерпілим), і тягнуть за собою настання тяжких наслідків для життя, здоров'я, честі й гідності особи, а також нормальному фізичному, психічному та соціальному розвитку особистості.

Ураховуючи те що до насильницьких статевих злочинів ми зараховуємо такі склади кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» Особливої частини КК України, як зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153) та примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), а найбільш небезпечним і розповсюдженим є зґвалтування, зупинимося на окремих аспектах кримінологічної характеристики саме цього злочину. Це пов'язано з тим, що, з одного сторони, рівень зґвалтувань порівняно з 90-ми роками дещо знизився, а з іншого – питома вага в структурі кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи становить від 40 до 45%.

Так, якщо в 1993 році було зареєстровано 2078 випадків зґвалтувань, у 1997 р. – 1510 випадків, у 1998 р. – 1334, в 1999 році – 1288, у 2000 році – 11512, то у 2013–2020 роках їх зафіксовано в середньому в 6 разів менше. Зокрема, у 2013 році зареєстровано 508 злочинів, у 2014 році – 421, у 2015 році – 305, у 2016 році – 349, у 2017 році – 259, у 2018 році – 203, у 2019 році – 355, а за 11 місяців 2020 р. – 3773. [2, с. 53].

Найбільш повну кримінологічну характеристику особистості злочинця, який вчинив насильницькі статеві злочини, дає О. Синєокий. У своєму дослідженні вчений обґрунтовуючи свою точку зору проведеного аналізу

матеріалів кримінальних справ аргументує, що вікова різниця осіб, які вчинили зґвалтування «один на один», де потерпілими були неповнолітні особи жіночої статі у віці від 11 до 16 років, становить 6,3 років на користь злочинця; зґвалтування неповнолітньої групою осіб - 2,1 року на користь середнього віку злочинців цієї групи; зґвалтування групою осіб повнолітньої жінки у віці від 18 до 30 років - 3 роки (середній вік потерпілої старше, ніж гвалтівників групи і причому лише на 0,8 роки молодший старшого з них, і на 9 років старше наймолодшого); зґвалтування «один на один» повнолітньою жінкою певного вікового діапазону - злочинець старше жертва на 4,5 року; зґвалтування дорослої жінки у віці від 35 до 45 років: «один на один» - середній вік злочинця молодше жертви на 3 роки, а групою осіб - молодше, але віковий діапазон вже суттєвий і становить 11 років (різниця між старим і наймолодшим в злочинах цього підвиду складає 17,7 років); геронтологіческие зґвалтування літніх жінок від 50 років і старше вчинені однією особою із середнім віковою різницею всього 7,1 років, а групою осіб цей показник є найвищим серед всіх вищеназваних і становить 28 років. У випадках, коли старі жінки піддаються групового зґвалтування, особами у віці від 19 до 24,5 років, а якщо «один на один», то - в середньому від 40,5 до 44,2 років. Найменший рівень освіти виявлено в осіб, які вчинили «звичайні» зґвалтування: неповну середню освіту - 19%, середня - 51%, середня спеціальна - 29%, незакінчену вищу - 9%, вищу - 2%. Друге місце - у осіб, які вчинили сексуальні вбивства: неповну середню освіту - 11%, середня - 33%, середня спеціальна - 41%, незакінчену вищу - 6,5%, вищу - 8,5%. Особи, які вчинили нетипові насильницькі сексуальні злочини: неповну середню освіту - 21%, середня - 19%, середня спеціальна - 14%, незакінчену вищу - 12%, вище - 34%. Термін знайомства злочинця і потерпілого - для сексуальних вбивств: більше тижня - 1 (2,5%); від доби до години - 4 (10%); до однієї години - 19 (47,5%); не були знайомі до нападу - 16 (40%); для зґвалтувань: більше тижня - 5 (4,17%); від доби до години - 32 (26,67%); до однієї години - 58 (48,3%); не були знайомі до нападу - 25 (20,8%); для насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: більше тижня - 3 (8,57%); від доби до години - 1 (2,86%); до однієї години - 14

(40%); не були знайомі до нападу - 17 (48,57%). Також відзначено збільшення кількості сексуальних злочинів по відношенню до жінок, які проживають в сільській місцевості, у віці від 30 до 45 років і старше [2, с. 11].

Разом з тим, за 10 років в Польщі в справах про зґвалтування було засуджено 34 жінки, які або підбурювали чоловіків до скоєння цього злочину, або допомагали в його скоєнні. За аналогічний період у справах про розпусних діях було засуджено 20 жінок, проте не зазначено жодного випадку участі жінки в скоєнні сексуального вбивства [3, с. 85].

Аналіз статистичної інформації Офісу Генеральної Прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за 10 місяців 2020 року дозволяє зробити наступні висновки: загальна кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення - 2581, серед яких лише 14 здійснили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості. Що ж стосується соціального статусу особистості, яка вчинила насильницькі статеві злочини (ст. 152, 153 КК України), то серед них 10 мають середню освіту, 2 - середню спеціальну (професійне), 2 - вища. Слід зазначити, що серед підозрюваних у скоєнні зґвалтувань 117 осіб працювали, 12 - безробітні, в той час як при сексуальному насильстві працюючих - 20, безробітних - 2. Також 63 особи, які вчинили насильницькі статеві злочини, були в стані алкогольного сп'яніння, 59 - раніше здійснювали кримінальні правопорушення.

Виходячи з окремих аспектів кримінологічної характеристики особи злочинця, який учинив насильницькі статеві злочини, можемо зазначити що, в межах судового процесу необхідно визначити роль жертви делікту (потерпілого) з метою більш точної кваліфікації злочинної дії та, відповідно, покарання винного. Саме в такому ракурсі названа проблема розглядається представниками кримінального та кримінально-процесуального права, а також криміналістами, представниками судової медицини, правової статистики й багатьох інших дисциплін, не виходячи при цьому за межі «окремого випадку» [2, с.239].

Ми погоджуємося з тим, що жертва (потерпілий) у багатьох випадках є одним із елементів передзлочинної ситуації. Поряд з іншими елементами такої

ситуації він у процесі взаємодії з майбутнім злочинцем може сприяти виникненню в останнього мотиву вчинення злочину, об'єктом якого буде саме потерпілий, а також прийняттю про це рішення і його реалізації [4, с. 141]. Ці обставини мають вагомe значення для організації запобігання злочину через застережний вплив потерпілого [2, с. 313].

Тому й особа, і поведінка потерпілого від злочину мають не тільки кримінологічне значення, а й кримінально-правове, адже враховуються при вирішенні питань кваліфікації злочинів і призначення покарання. Найкращим напрямом реформування системи кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи загалом і насильницьких статевих злочинів зокрема була б відсутність будь-якого вдосконалення чинного законодавства.

Література:

1. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2020 рр.). URL:http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 24.01.2021).
2. Синєокий О.В. Мотивація девіантних форм поведінки особи, що призводить до сексуальних злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2006. 20 с.
3. Ривман Д.В. Кримінальная виктимология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 304 с.
4. Ларченко М.О. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки. Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». 2010. № 4. С. 106–110.

Якобчук Я.А.,

курсантка 2-го курсу 201 н.в.
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Гайдар І.С.,

курсантка 2-го курсу 201 н.в.
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Наковий керівник: Гранкіна В.І.,

старший викладач кафедри організації досудового розслідування
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЧИ АВАТАВІЗМ НАШОГО ЧАСУ?

Серед кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, громадські роботи займають чільне місце за кількістю осіб, яким вони призначаються. Даний вид покарання, торкаючись долі не однієї тисячі осіб, володіє каральними властивостями, та чи має він виправний характер? Чи призводить його застосування до зниження рівня повторюваності злочинної поведінки та певного соціального ефекту? Саме значна кількість питань, щодо доцільності застосування громадських робіт потребує дослідження в напрямі ефективності та результативності виховного впливу даного виду покарання на засуджених.

Вперше громадські роботи, як санкція, альтернативна тюремному ув'язненню, була введена в Англії і Уельсі. Поступово це покарання разом з іншими нев'язничими санкціями отримало широке застосування й в інших країнах. Сьогодні громадські роботи активно використовуються у Великобританії, Данії, Швеції, Голландії, Франції. Практика застосування громадських робіт у зарубіжних країнах свідчить про високе профілактичне значення міри покарання, їхньої високої ефективності. Підтвердженням цього слугують дані щодо рецидиву серед осіб, яким призначалися громадські роботи. Дане покарання, незважаючи на удавану на перший погляд м'якість, не

роботи полягають у виконанні засудженими у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [3, с. 31]. Такими роботами можуть бути: благоустрій та озеленення населених пунктів; підсобні роботи на будівництві та ремонті об'єктів соціальної сфери (дитячих дошкільних закладів, лікувальних закладів, будинків для осіб похилого віку), вантажно-розвантажувальні, сільськогосподарські роботи, тощо..

Завдання даного покарання ми вбачаємо у симбіозі профілактики злочинної поведінки та соціалізації правопорушника, шляхом застосування виконання суспільно корисної діяльності. Сутністю ж покарання є покладення на засудженого трудового обов'язку, від якого він не має права ухилятися, а його визначальна особливість - безкоштовність праці. Нажаль громадські роботи не можуть бути прямим джерелом поповнення бюджету і використовуватись, як реституція потерпілому від злочину. В той же час слід вказати на наявність певного економічного ефекту від застосування даного альтернативного покарання для держави. Як зазначила О. В. Ткачова започаткований в Україні процес поширення практики застосування громадських робіт сприяє скороченню кількості тюремного населення і тим самим спрямовується на розбудову кримінально-виконавчої системи України на засадах, що відповідають міжнародним стандартам поводження із засудженими, серед яких найважливішими є принципи поважання прав і свобод людини та громадянина, а також гуманізму [4, с. 4]. Окрім того застосування альтернативного покарання у виді громадських робіт, на нашу думку, є ефективним засобом протидії злочинності, оскільки спрямовані на формування в засудженого поваги до суспільних інтересів та що по-перше, здійснює морально-виховний вплив на правопорушника через залучення його до суспільно-корисної праці, по-друге забезпечується візуальне сприйняття суспільством попередження негативних наслідків протиправної поведінки. В цьому контексті ми погоджуємось із досить влучним твердженням П. М.

Посмакова що, пропускаючи через виправні колонії значну частину населення країни, ми якісно погіршуємо стан свого суспільства [5, с. 40].

Підводячи підсумок, можна відповісти на запитання поставлені на початку нашого дослідження та з впевненістю стверджувати, що ефективність даного виду покарання є цілком очевидною, оскільки застосування громадських робіт, як альтернативного виду покарання:

- зменшує число засуджених в місцях позбавлення волі, сприяючи запобіганню збільшення чисельності «тюремного населення»;
- особа приносить своєю працею користь суспільству, а держава в свою чергу майже не витрачає коштів на відповідне покарання;
- є більш прийнятним для суспільства, оскільки значною мірою позбавлений тих негативних наслідків для особи і суспільства в цілому, які властиві позбавленню волі;
- особа залучається до праці, отримує нові навички, спілкується з правослухняним населенням, що не може позитивно не впливати на її виправлення та соціалізацію.

Література:

1. Березовська Н.Л. Застосування громадських робіт до неповнолітніх. *Актуальні проблеми держави і права*, 2004. Вип.22. С. 847-851
2. Шкарупа К.В. Громадські роботи як вид адміністративного стягнення: проблеми становлення та перспективи розвитку. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. Чернігів, 2018. № 1(3). С. 44-53
3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. К.: Паливода А.В., 2021. 292 с.
4. Ткачова О.В. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт : монографія. Харків : Право, 2010. 192 с.
5. Посмаков П.М. Применение в Казахстане наказаний, альтернативных лишению свободы. *Информационный бюлетень*, 2001. № 3. С. 33–40

ЧАСТИНА II.

Багаденко І.П.,

начальник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України

Оцел В.В.,

науковий співробітник 3-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА»
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

Починаючи з 2018 р. регіональна злочинність в Україні розширилися за рахунок криміналізації ряду правопорушень, у тому числі в сфері сімейних відносин. Мова йде про домашнє насильство, що є однією із серйозніших проблем дискримінації між чоловіками та жінками. Зазначимо, що насильство в сім'ї – явище не нове, увага до нього прикута в нашій країні з 2001 р. з прийняттям Закону «Про попередження насильства в сім'ї» (втратив чинність 7 січня 2018 р. у зв'язку з прийняттям нового Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Проте в цілому протягом всього часу даний вид насильства кваліфікувався переважно як адміністративне правопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а кримінальна відповідальність наступала тільки за умови наявності в діях особи-кривдника ознак злочину та кваліфікувалася за іншими відповідними статтями Кримінального кодексу України. Криміналізація даного негативного явища відбулася з дати набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», відповідно до якого до Кримінального кодексу України було додано нову статтю 126-1 «Домашнє насильство» (з 11 січня 2019 р.).

За останні півтора роки домашнє насильство значно поширилося регіонами України, посприяла цьому пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, якою охоплено весь світ. Режимим вимушеного карантину та самоізоляції, що запроваджуються в країні другий рік поспіль в рамках боротьби з цією хворобою, обумовили соціально-економічну та психологічну кризи в сім'ях. За даними громадської організації «Ла Страда», від початку карантину в Україні (навесні 2020 р.) кількість звернень про факти вчинення домашнього насильства зростає щонайменше в половину. За перший місяць надійшло 2051 звернення, а за два з половиною – 6023 [1]. Підтверджується тенденція зростання й відповідними статданими Національної поліції України: кількість заяв та повідомлень про вчинені протиправні діяння, пов'язані з домашнім насильством по всій країні, за інформацією «Звіту про результати роботи органів Національної поліції України із запобігання та протидії домашньому насильству (форма № 1-ДН)» протягом трьох років зростає: якщо в 2018 р. їх було зареєстровано 115473, то в 2019 р. – 141814, а в 2020 р. – 208784 (+47,2% до попереднього року) [2].

Домашнє насильство та інші протиправні дії, пов'язані з ним, переважно направлено проти жінок, спостерігається й незначний відсоток жертв чоловічої статі. А результати різних досліджень свідчать, що десь від одного до трьох мільйонів дітей в Україні є жертвами або свідками домашнього насильства. Так, наприклад, проведений нами аналіз судових рішень (всього було розглянуто 1187 вироків, винесених судами України першої інстанції за ст. 126-1 КК України за період березень 2019 – грудень 2020 рр.), показує, що 21 неповнолітня/малолітня особа (як хлопчики, так і дівчатка) стали жертвами насильства в сім'ї. У регіональному розрізі найбільше число кримінальних проваджень за домашнім насильством спостерігалось в 2019 р. у Львівській (33), Житомирській (30) і Херсонській (21) областях, в 2020 р. – у Донецькій (без урахування тимчасово окупованих територій) (87), так само Львівській (83) і Житомирській (71) областях. Серед них у 105 справах міститься

інформація про наявність в осіб-кривдників неповнолітніх/малолітніх дітей, а це не виключає того факту, що вони можуть бути і свідками, і жертвами домашнього насильства, не маючи по ходу розгляду кримінальної справи офіційного статусу «потерпілої особи».

При цьому, слід враховувати непоодинокі випадки здійснення погроз кривдником в адресу потерпілих та свідків домашнього насильства з метою замовчування інформації як стосовно самого факту насильства, так і його окремих обставин перед працівниками поліції (наприклад, стосовно форм прояву та кількості жертв домашнього насильства, його тривалості, систематичності тощо).

Тому, вкрай важливо під час досудового розслідування провести допит жертв і свідків цього кримінального правопорушення таким чином, щоб була змога аргументовано довести вину кривдника. Адже, допит є процесуальним джерелом доказів у справі.

Відповідно до положень чинного КПК України, передбачається можливість проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого під час досудового розслідування у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) (п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК України). При цьому, допускаються зміни зовнішності і голосу, за яких неможливо було б упізнати особу, яку допитують (ч. 10 цієї статті). Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис (ч. 5 ст. 224 КПК України). Водночас, прямо не передбачається можливості використання зафіксованих технічними засобами результатів проведеного допиту на стадії досудового розслідування у подальших судових розглядах без повторного допиту. Це є суттєвим недоліком, оскільки діти, які є жертвами або свідками домашнього насильства, через погрози кривдника часто змінюють свої попередні свідчення або фрагменти свідчень (або взагалі відмовляються від наданих свідчень) на користь кривдника.

З урахуванням міжнародних стандартів стосовно питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей – жертв та свідків злочинів, що знайшли своє відображення серед положень Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р., а також серед пунктів Плану заходів з реалізації цієї стратегії, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 1335-р, одним із пріоритетних завдань є забезпечення єдиного підходу до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням спеціальної методики «Зелена кімната». Зазначена методика являє собою сукупність організаційних, психологічних, технічних та інших способів і прийомів, спрямованих на забезпечення дотримання прав дітей у кримінальному процесі, зменшення повторної травматизації дітей у процесі допиту, а також надання відповідної кваліфікаційної допомоги дітям, які стали жертвами або свідками злочинів. При цьому, однією із найважливіших складових методики є використання під час допиту спеціального приміщення, дружнього до дітей. Специфічність такого приміщення полягає у наявності двох суміжних кімнат – терапевтичного залу (де з дитиною безпосередньо працює психолог, який розуміється у вікових особливостях дитини) та робочого, так званого технічного (приміщення для інших учасників процесу допиту (працівників поліції та за необхідністю фахівців з медичної або педагогічної сфер)), між якими встановлено скло позавізуального спостереження (так зване венеціанське дзеркало) та вмонтована відеоапаратура. Завдяки цьому участь інших фахівців у процесі допиту дитини не впливає на загальну атмосферу інтимності в терапевтичному залі, і дитина готова розкуто та без упереджень поділитися із психологом усіма подробицями події, учасником якої вона була.

На жаль, чинний КПК України не передбачає можливостей уникнення подальших повторних допитів дитини серед особливостей допиту малолітньої або неповнолітньої особи під час досудового розслідування (ст. 226).

Водночас, слід зазначити, що в регіонах України вже з'явилась певна кількість приміщень, спеціально обладнаних для проведення допитів дітей – жертв та свідків злочинів (усього 34 кімнати, дружніх до дітей), а з урахуванням перспектив розвитку ювенальної юстиції в Україні, кількість таких приміщень повинна зростати.

Відповідно до статистичної звітності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, в окремих регіонах України не обладнано жодної такої кімнати. Саме до таких регіонів потрапили Львівщина та Житомирщина, які лідирують у рейтингу з найбільшою кількістю кримінальних проваджень за домашнім насильством.

Таким чином, є очевидним потреба у подальшому удосконаленні чинного законодавства, зокрема, у напрямку впровадження спеціальної методики «Зелена кімната».

Література:

1. Він, вона і карантин. Як вимушена ізоляція вплинула на домашнє насильство в Україні. URL: <https://suspilne.media/37222-vin-vona-i-karantin-aktivusena-izolacia-vplinula-na-domasne-nasilstvo-v-ukraini/>. (02.06.2020).

2. Річні звіти Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/>.

Байдюк І.І.,

аспірант кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Юридична відповідальність за порушення норм чинного законодавства є обов'язковим елементом належного адміністративно-правового забезпечення правовідносин у будь-якій сфері. На сьогодні у науковій доктрині відсутнє єдине розуміння поняття «юридична відповідальність». В юридичній енциклопедії під ним пропонується розуміти вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає в застосуванні до правопорушників передбачених законом санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою [1, с. 437].

Правові акти взаємодії у сфері охорони державного кордону різні за характером, прийняті у різний час, стосуються різних аспектів взаємодії, але не передбачають настання відповідальності за невиконання спільних наказів, з вимог представників Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби) у сфері охорони державного кордону, з координації взаємодії, іншими учасниками спільної діяльності. Водночас незважаючи на важливість встановлення відповідальності для суб'єктів взаємодії, дослідження щодо відповідальності в разі порушення правових норм як основи забезпечення взаємодії у сфері охорони державного кордону не проводилося [2, с. 173–115].

Варто зазначити, що доцільність законодавчої регламентації юридичної відповідальності за невиконання спільних наказів, законних вимог представників Держприкордонслужби у сфері охорони державного кордону, з координації взаємодії, іншими учасниками спільної діяльності, обумовлено ст. 3 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», яка закріплює принцип взаємодії з органами державної влади, ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка передбачає обов'язок оперативно-

розшукових підрозділів взаємодіяти між собою, правоохоронними органами. Тобто законодавець покладає на оперативно-розшукові підрозділи обов'язок, але не закріплює відповідальності за його невиконання. На вказане питання неодноразово звертали увагу науковці. О. М. Резнік вказує на відсутність реальної юридичної відповідальності за нездійснення правоохоронними органами, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України заходів під час взаємодії між ними та координаційних заходів [3, с. 37]. В. Зьолка зазначає, що за результатами опитування посадових осіб Держприкордонслужби 41% респондентів як недолік її взаємодії з іншими органами – «недосконалість інституту юридичної відповідальності за невиконання спільних рішень» [4].

На сьогодні питання відповідальності у відносинах взаємодії між правоохоронними структурами врегульовані по-різному. У 2017 році було затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, за якою виконання доручення слідчого оперативним підрозділом обов'язкове, а у разі неналежного виконання передбачено повернення матеріалів керівнику територіального органу, підрозділу поліції для усунення недоліків виконання та вжиття до винних осіб заходів дисциплінарного впливу [5]. Отже, належна взаємодія органів досудового розслідування з органами і підрозділами поліції в запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальним правопорушенням забезпечено настання дисциплінарної відповідальності для особи, яка неналежно виконала/не виконала доручення слідчого. Але це можливо лише за наявності таких умов: оформлення та направлення письмового доручення; закріплення законом обов'язкового характеру доручення слідчого; визначення керівником оперативного підрозділу особи відповідальної за його виконання; можливості застосування дисциплінарних стягнень за неналежне виконання чи невиконання доручень слідчого за законом; узгодження Дисциплінарного статуту відповідного органу та вказаних норм закону.

Закон України «Про державний кордон» закріплює обов'язковість розпоряджень Адміністрації Держприкордонслужби з питань додержання режимів на державному кордоні для державних органів. Але структура органів Держприкордонслужби включає не лише Адміністрацію, акти якої обов'язкові для державних органів, але і його територіальні органи до складу яких входять органи охорони державного кордону, про обов'язковість актів яких мови не йде. Хоча на місцевому рівні вони взаємодіють з військовими частинами Національної гвардії України, територіальними органами Національної поліції України і цей перелік невичерпний та свідчить про необхідність створення умов для її здійснення. На сьогодні єдиним актом, що регламентує відносини між сторонами на цьому рівні є план взаємодії, який підписує начальник регіонального управління і затверджує Голова Держприкордонслужби. Текстова частина плану взаємодії змістовна, але відсутній пункт щодо відповідальності сторін за його невиконання.

Зважаючи на те, що взаємодія між Держприкордонслужбою та іншими правоохоронними органами здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях, притягнення до юридичної відповідальності за неналежне виконання/невиконання заходів за планом взаємодії буде відмінною. Так, якщо ми звернемо увагу на місцевий рівень взаємодії, то Положенням про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України передбачено, що орган охорони державного кордону виконуючи покладені на нього завдання, взаємодіє із військовими частинами Збройних Сил України, Національної гвардії України, підрозділами правоохоронних органів, іншими суб'єктами, тобто взаємодія невід'ємна складова належного виконання ним своїх завдань, а його начальник відповідає за взаємодію органу в межах наданої компетенції. Звісно ж ситуація, коли начальник сам буде нести відповідальність за діяння його співробітників недоцільна, тому з метою належного виконання заходів передбачених таким планом взаємодії, доцільно надати йому право визначати своїм наказом співробітників, які забезпечуватимуть реалізацію

відповідних заходів. Водночас перелік відповідальних співробітників має бути як зі сторони органу охорони державного кордону так і відповідного підрозділу правоохоронного органу з яким він взаємодіє. Це дозволить узгоджувати між сторонами не лише перелік спільних заходів, а й осіб відповідальних за їх реалізацію. Відповідно у разі невиконання чи неналежного виконання таким співробітником покладених завдань для нього може наставати дисциплінарна відповідальність.

Говорячи про таку категорію як «наказ», варто відзначити, що начальник органу охорони державного кордону уповноважений видавати накази організаційно-розпорядчого характеру та розпорядження, що свідчить про узгодженість сформульованої пропозиції з чинним законодавством. Крім того начальник органу охорони державного кордону користується дисциплінарною владою командира полку, що є додатковим аргументом на користь внесення змін до законодавства. Така позиція узгоджується і з тим, що незважаючи на повноваження Адміністрації та інших органів Держприкордонслужби у їх структурі не має підрозділів відповідальних за взаємодію з іншими суб'єктами.

Беручи до уваги викладене, варто погодитись з І. П. Кушнір, що з метою вдосконалення взаємодії у сфері охорони державного кордону ст. 27-1 Закону України «Про державний кордон України» необхідно доповнити ч. 3: «невиконання законних вимог представників Державної прикордонної служби України, щодо взаємодії посадовими особами взаємодіючих органів публічної адміністрації – тягне настання дисциплінарної відповідальності» [6, с. 15]. Але науковець залишає осторонь правоохоронні органи. Тому якщо говорити про юридичну відповідальність за невиконання вимог представників Держприкордонслужби варто охопити перелік всіх взаємодіючих суб'єктів.

Таким чином, необхідно підкреслити, що органи охорони державного кордону здійснюють важливі завдання на місцях, але закон не надає їх наказам обов'язковості. Якщо брати до уваги ієрархію органів Держприкордонслужби, то накази начальника органу охорони державного кордону необов'язкові для

виконання державними органами, але доцільно зробити їх обов'язковими для суб'єктів з якими перший взаємодіє на місцевому рівні. У разі надання цим актам обов'язковості доцільно закріпити юридичну відповідальність за їх невиконання співробітниками взаємодіючих суб'єктів, що дозволить вивести взаємодію Держприкордонслужби з правоохоронними органами на якісно новий рівень. Оскільки положення щодо обов'язковості актів представників органів прикордонної служби та можливість настання реальної юридичної відповідальності за їх невиконання для співробітників є однією з гарантій уникнення такої взаємодії лише формально. Відповідно взаємодія між Держприкордонслужбою з іншими правоохоронними органами стане одним із пріоритетних завдань для них і підвищить ефективність їх діяльності.

Література:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998. Т. 1. 672 с.
2. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері: монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 224 с.
3. Рєзнік О. М. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник МГУ. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 34. С. 34–38.
4. Зьолка В. Проблеми правого забезпечення ефективної взаємодії Держприкордонслужби України із правоохоронними органами та військовими формування у прикордонній сфері. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnad_pcurm_2016_1_8.
5. Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ

Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. № 575. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

б. Кушнір І. П. Нормативно-правове забезпечення взаємодії у сфері охорони державного кордону: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.07. Київ, 2014. 21 с.

Білик В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ПІД ЧАС ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ НА МІСЬКОМУ ТА МІЖМІСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ

Автомобільний транспорт у всі часи цілком закономірно вважали джерелом підвищеної небезпеки. Особливої небезпеки такий транспорт набуває під час перевезення значної кількості пасажирів. Науковці цілком слушно зауважують, що людина, яка скористалася послугами транспортного засобу, перебуває в зоні підвищеної небезпеки. З огляду на те, що відносна кількість загиблих від дорожньо-транспортних пригод в Україні є в сім-десять разів більшою, ніж у розвинених країнах [1], питання пов'язані із забезпеченням безпеки на автомобільному транспорті під час перевезення пасажирів на міському й міжміському транспорті набувають особливої актуальності. Встановлення особливостей забезпечення безпеки в цій сфері суспільних відносин сприятиме підвищенню ефективності діяльності компетентних суб'єктів, а також дають змогу сформулювати пропозиції щодо покращення нормативно-правового регулювання вказаних правовідносин.

Правовідносини у сфері перевезення пасажирів на міському й міжміському транспорті є більш багатоаспектними та складними за своєю суттю, ніж ті, що виникають під час звичайних автомобільних перевезень. Це

пов'язано з кількістю джерел їх нормативної регламентації, збільшеним суб'єктним складом, у тому числі кількості осіб, які в них задіяні, а також кількістю видів таких перевезень. Крім того, окреслені правовідносини будуть зазнавати більшого регулятивного впливу з боку уповноважених державою органів і посадових осіб. Усі ці обставини тісно пов'язані з питаннями забезпечення безпеки вказаної сфери суспільних відносин.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає правові засади організації та діяльності автомобільного транспорту, зокрема здійснення перевезень пасажирів за допомогою нього, є Закон України «Про автомобільний транспорт» від 5 квітня 2001 року. Згідно зі ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта, пасажирські перевезення – це перевезення пасажирів легковими автомобілями або автобусами. Причому розділ II зазначеного акта законодавства присвячено правовій регламентації внутрішніх перевезень пасажирів. Зокрема, у ст. 35 вказано, що послуги пасажирського автомобільного транспорту поділяють на послуги з перевезення пасажирів автобусами, на таксі та легковими автомобілями на замовлення [2]**Ошибка! Источник ссылки не найден..** Тобто законодавець виділяє три види автомобільного транспорту, за допомогою якого може бути здійснено перевезення пасажирів.

Законодавчі положення засвідчують наявність значної кількості видів автомобільних перевезень, що здійснюються за допомогою міського й міжміського транспорту. Від цього залежать особливості забезпечення безпеки на автомобільному транспорті в окресленій сфері суспільних відносин як загалом, так і відносно окремо взятого різновиду. Так, особливістю всіх досліджуваних видів пасажирських перевезень є доволі розгалужена система нормативно-правового регулювання вказаних суспільних відносин, що складається з численної кількості законодавчих актів. Окрім вказаного вище Закону, окреслена сфера суспільних відносин урегульована законами України «Про дорожній рух» [3], «Про транспорт» [4], «Про автомобільні

дороги» [5] **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, «Про ліцензування видів господарської діяльності» [6].

Окреслену сферу суспільних відносин також регламентує значна кількість підзаконних нормативно-правових актів, чільне місце серед яких посідають акти Кабінету Міністрів України: Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 р. № 176 [7]; Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306 [8]; Порядок здійснення державного контролю на автомобільному транспорті, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2006 р. № 1567 [9]; постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання реформування системи державного технічного огляду колісних транспортних засобів» від 09.08.2007 р. № 1036 [10]; Порядок проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 р. № 1081 [11]; Єдині вимоги до конструкції та технічного стану колісних транспортних засобів, що експлуатуються, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.2010 р. № 1166 [12]; Порядок надання пільг водіям з інвалідністю, водіям, які перевозять осіб з інвалідністю, у тому числі транспортними засобами, що належать громадським організаціям осіб з інвалідністю, підприємствам, установам, організаціям, які провадять діяльність у сфері соціального захисту населення, на безоплатне паркування і зберігання транспортних засобів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 585 [13]; Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 р. № 1001 [14] тощо.

Крім того, вказану сферу суспільних відносин врегульовано значною кількістю актів центральних органів виконавчої влади, серед яких акти Міністерства інфраструктури України, наприклад, Порядок формування, затвердження та ведення реєстру міжнародних, міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування, затверджений наказом Мінінфраструктури від 20.05.2013 р. № 305 [15]; Порядок організації перевезень пасажирів та багажу автомобільним транспортом, затверджений наказом Мінінфраструктури від 15.07.2013 р. № 480 [16]; Порядок підвищення кваліфікації керівників і спеціалістів, діяльність яких пов'язана з наданням послуг автомобільного транспорту, затверджений наказом Мінінфраструктури від 26.07.2013 р. № 551 [17]; Правила надання послуг з технічного обслуговування і ремонту колісних транспортних засобів, затверджені наказом Мінінфраструктури від 28.11.2014 р. № 615 [18]; Порядок технічного розслідування дорожньо-транспортних пригод, катастроф, аварій на автомобільному та міському електричному (трамвай, тролейбус) транспорті, затверджений наказом Мінінфраструктури від 23.06.2015 р. № 231 [19]; Порядок ведення обліку та здійснення аналізу причин катастроф, аварій, дорожньо-транспортних пригод та пожеж на автомобільному та міському електричному транспорті (трамвай, тролейбус), затверджений наказом Мінінфраструктури від 20.04.2017 р. № 151 [20], та багато інших.

Аналіз наведеного матеріалу засвідчує, що сферу суспільних відносин із забезпечення безпеки на автомобільному транспорті під час перевезень пасажирів на міському та міжміському транспорті врегульовано значною кількістю нормативно-правових актів. Причому більшість з них є актами підзаконного характеру, тобто такими, які видані державними органами в межах їх компетенції відповідно до закону або на його основі та на його виконання. Такі акти видають задля конкретизації й трактування положень законодавства. Вони мають необхідну юридичну силу, яка, однак, не така

загальна, як у законах. У сукупності такі акти утворюють підзаконний рівень нормативно-правового регулювання окремо взятої сфери суспільних відносин.

Належне нормативно-правове регулювання відносин із забезпечення безпеки на автомобільному транспорті під час перевезення пасажирів на міському й міжміському транспорті безпосередньо впливає на ефективність діяльності уповноважених суб'єктів, визначаючи стан такої безпеки. Тому законодавцю необхідно зосередити увагу на цій сфері суспільних відносин, зокрема на сфері функціонування транспорту в Україні, щодо забезпечення безпеки пасажирів під час їх перевезення на міському та міжміському транспорті, а саме необхідності систематизації законодавства шляхом його кодифікації.

Література:

1. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 380 с.
2. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001. № 2344-III. Офіційний вісник України від 11.05.2001. № 17. С. 50. Ст. 719. Код акту 18586/2001.
3. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993. № 3353-XII. Голос України від 16.07.1993.
4. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994. № 232/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 20.12.1994. № 51. Ст. 446.
5. Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005. № 2862-IV. Голос України від 07.10.2005. № 189.
6. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015. № 222-VIII. Голос України від 28.03.2015. № 56.
7. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту : постанова Кабінету Міністрів України від

18.02.1997. № 176. Офіційний вісник України від 1997. № 8. Т. 2. С. 142. Код акта 227/1997.

8. Про Правила дорожнього руху: постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001. № 1306. Офіційний вісник України від 26.10.2001. № 41. С. 35. Ст. 1852. Код акту 20133/2001.

9. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю на автомобільному транспорті: постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2006. № 1567. Урядовий кур'єр від 15.11.2006. № 215.

10. Про деякі питання реформування системи державного технічного огляду колісних транспортних засобів: постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2007. № 1036. Офіційний вісник України від 23.08.2007. № 60. С. 48. Ст. 2388. Код акта 40708/2007.

11. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування: постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2008. № 1081. Урядовий кур'єр від 20.12.2008. № 240.

12. Про єдині вимоги до конструкції та технічного стану колісних транспортних засобів, що експлуатуються: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2010. № 1166. Офіційний вісник України від 30.12.2010. № 98. С. 46. Ст. 3483. Код акта 54078/2010.

13. Про затвердження Порядку надання пільг водіям з інвалідністю, водіям, які перевозять осіб з інвалідністю, у тому числі транспортними засобами, що належать громадським організаціям осіб з інвалідністю, підприємствам, установам, організаціям, які провадять діяльність у сфері соціального захисту населення, на безоплатне паркування і зберігання транспортних засобів: постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 585. Урядовий кур'єр від 09.06.2011. № 104.

14. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних

відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом: постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015. № 1001. Урядовий кур'єр від 09.12.2015. № 230.

15. Про затвердження Порядку формування, затвердження та ведення реєстру міжнародних, міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування: наказ Мінінфраструктури від 20.05.2013. № 305. Офіційний вісник України від 02.08.2013. № 56. С. 56. Ст. 2022. Код акта 67980/2013.

16. Про затвердження Порядку організації перевезень пасажирів та багажу автомобільним транспортом: наказ Мінінфраструктури від 15.07.2013. № 480. Офіційний вісник України від 23.08.2013. № 62. С. 142. Ст. 2233. Код акта 68256/2013.

17. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації керівників і спеціалістів, діяльність яких пов'язана з наданням послуг автомобільного транспорту: наказ Мінінфраструктури від 26.07.2013. № 551. Офіційний вісник України від 27.09.2013. № 72. С. 227. Ст. 2652. Код акта 68769/2013.

18. Про затвердження Правил надання послуг з технічного обслуговування і ремонту колісних транспортних засобів: наказ Мінінфраструктури від 28.11.2014. № 615. Офіційний вісник України від 13.01.2015. № 2. С. 31. Ст. 33. Код акта 75296/2014.

19. Про затвердження Порядку технічного розслідування дорожньо-транспортних пригод, катастроф, аварій на автомобільному та міському електричному (трамвай, тролейбус) транспорті: наказ Мінінфраструктури від 23.06.2015. № 231. Офіційний вісник України від 31.07.2015. № 58. С. 275. Ст. 1917. Код акта 77815/2015.

20. Про затвердження Порядку ведення обліку та здійснення аналізу причин катастроф, аварій, дорожньо-транспортних пригод та пожеж на автомобільному та міському електричному транспорті (трамвай, тролейбус):

наказ Мінінфраструктури від 20.04.2017. № 151. Офіційний вісник України від 09.06.2017. № 45. С. 160. Ст. 1412. Код акта 86128/2017.

Бондар А.В.,

студентка 1-го курсу навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Білик В. М.,

доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Провадження у справах про адміністративні правопорушення було, є і буде найбільш популярним видом правовідносин у публічно-правовій сфері оскільки в них ефективно реалізується захист інтересів держави та суспільства, що відповідно кореспондується з обов'язком особи нести відповідальність за вчинене адміністративне правопорушення. Найчастіше даний вид провадження супроводжується певними допоміжними заходами, серед яких примусові безумовно у центрі уваги науковців, правоохоронців і громади. Традиційними методами забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вважаються передбачена група заходів у главі 20 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1]. Забезпеченість дотримання прав правопорушника та ефективність превентивного впливу на нього під час провадження у справах про адміністративні правопорушення цілком залежить від якості нормативної регламентації різноманітних засобів його забезпечення і позитивно впливає на правопорядок у державі в цілому. Важливу орієнтовну роль у створенні оптимального законодавчого механізму забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення має зарубіжний досвід регламентації схожих за змістом правовідносин між державними органами та особою

правопорушником, у зв'язку з чим актуальним є визначення основних пріоритетів його запозичення в Україні.

До норм вітчизняного законодавства, які регламентують заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, та передбачені в КУпАП відносять наступні: 1) доставляння правопорушника (ст. 259 КУпАП); 2) адміністративне затримання (статті 260-263 КУпАП); 3) особистий огляд і огляд речей (ст. 264 КУпАП); 4) вилучення речей і документів (ст. 265 КУпАП, ст. 377 МК України); 5) відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан сп'яніння (ст. 266 КУпАП); 6) привід (ч. 2 ст. 268 КУпАП).

Крім цього, перелік заходів, які за змістом вважаються заходами забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Наприклад, ними є витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил (ст. 376 МК України); проведення митних обстежень (ст. 378 МК України); пред'явлення товарів, транспортних засобів, документів для впізнання (ст. 379 МК України) [2].

Слід відзначити, що в іноземних державах обсяг і назва заходів забезпечення адміністративного провадження суттєво різняться за змістом з національними. В Австрії, наприклад, органи публічної адміністрації можуть видати припис про виклик, в результаті неявки за який до особи застосовується примусовий захід забезпечення – на кшталт українського приводу. У процедурі в незалежних адміністративних сенатах допускається викликати також осіб, які мають місцезнаходження (місце проживання) за межами сфери діяльності незалежного адміністративного сенату. У виклику може зазначатися також предмет офіційної дії, те, ким має виступати викликаний (учасником, свідком тощо) і які допоміжні й доказові засоби він має принести. Причому, проти виклику або приведення не допускається жодне оскарження [3, с. 181, 238-240]. В Естонії за нез'явлення за викликом не тягне юридичної відповідальності, а

адміністративний орган розглядає справу без особи або залишає заяву без розгляду та припиняє адміністративне провадження [3, с. 58, 189].

У науці адміністративне затримання особи вважають заходом припинювального характеру, який здійснюється за допомогою примусового обмеження свободи пересування та припинення протиправних дій, а також для забезпечення подальших процедур по притягненню особи до адміністративної відповідальності, встановлення особи правопорушника та застосування інших заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Насамперед, це пов'язано з тим, що цей захід зачіпає одне з основоположних немайнових прав і свобод людини на свободу пересування. Так, Конституційний Суд України у рішенні від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 визнав, що адміністративне затримання спричиняє короткострокове позбавлення людини свободи, що гарантується ст. 29 Конституцією України, яке має забезпечуватись у країні згідно зі ст. 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4]. Тож цікавим і важливим є зарубіжний досвід з цих питань, який може показати напрям для вдосконалення вітчизняної регламентації питань у цій сфері.

В Україні в результаті реформи функціонує єдиний незалежний орган – це поліцейська комісія відповідно до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію», яка покликана забезпечувати прозорий добір (конкурс) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції [5]. Водночас, функція контролю на відповідність законодавству поліцейського затримання покладена на державний орган – прокуратуру. Слід відзначити, що відповідно до п.7 ч. 1 та ч. 2 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція має право наповнювати та підтримувати в актуальному стані бази даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх

справ України, стосовно осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень шляхом забезпечення збирання та накопичення мультимедійної інформації (фото, відео -, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК) під час адміністративного затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративного арешту, домашнього арешту). Водночас, якщо закордоном механізм дактилоскопії при адміністративному затриманні відмінно працює, то в українських реаліях його запроваджено тільки нормативно і наразі його використовують в кримінальнопроцесуальних процедурах (за підозрою чи звинуваченням у вчиненні злочину, трупів, біженців і нелегальних мігрантів, осіб, які взяті під варту або відбувають покарання за вчинення злочину).

В адміністративній практиці зарубіжних країн процедура затримання є найбільш розвинутою практично, у той час, як у національному законодавстві навпаки, а серед науковців-теоретиків, як відомо, й досі навіть не вироблено єдиного погляду на оптимальне нормативно-правове регулювання з цього питання. Необхідне поступово впроваджувати обґрунтований, на цей час і технологічно розвинутий, сучасний позитивний досвід правового режиму затримання, що існує країнах зарубіжжя. Не викликає сумніву в тому, що ці заходи потребують пошуку нових оптимальних форм їх застосування, насамперед, інформатизації, умовно кажучи – їх власного забезпечення, що дозволить знизити рівень формалізації процесу провадження у справах про адміністративні правопорушення. Впровадження сучасних інформаційних технологій у зазначену діяльність повинно супроводжуватись створенням такого предметного інформаційного середовища, яке забезпечить уповноважену на те особу необхідними даними, які дозволять мінімізувати затрати часу на технічну роботу та сприятиме оперативності прийняття об'єктивного рішення. Насамперед, доцільно запровадити єдину для всіх органів, уповноважених застосовувати заходи забезпечення провадження,

стандартну процедуру відео реєстрації та документування, що має особливе значення в умовах інформаційного реформування правоохоронних органів та підрозділів в Україні. Доцільно у цьому напрямку надалі розвивати інститут накопичення біометричної бази даних для ідентифікації особи: її дактилоскопіювання та отримання фотозображень під час затримання, а також видачу громадянам безкоштовних біометричних паспортів, які дозволять поповнити дактилоскопічну базу даних. Питання фінансування запропонованих на кшталт іноземним нововведень щодо заходів забезпечення провадження у справах про правопорушення будуть значно гальмувати процес їх удосконалення в умовах нестабільної економічної адміністративні ситуації в Україні, проведення АТО на її східних територіях. Однак, владі потрібно розташувати пріоритети, в якій правопорядок і безпека у державі допоможе сформувати в ній реальну демократію, побудувати справжнє соціально спрямоване та захищене суспільство, підвищити рівень його довіри до держави.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.
2. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Автор-упорядник В. П. Тимощук . К. : Факт, 2003. URL: <https://www.twirpx.com/file/311030/>
3. Галабурда Н.А. Діяльність міліції щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Галабурда Надія Анатоліївна. Дніпропетровськ, 2011. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
4. Рішення Конституційного Суду України (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011. Офіційний вісник України. 2011. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710> (дата звернення 08.05.2021)

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Голос України від 06.08.2015. № 141-142.

Веселов М. Ю.,

професор кафедри державно-правових дисциплін
факультету № 2 КННІ ДЮОІ МВС України,
доктор юридичних наук, доцент

Бичін С.О.,

начальник Маріупольського районного управління ГУНП в Донецькій області,
к.ю.н., полковник поліції

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

У березні 2021 року набули чинності чергові зміни до українського законодавства щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху (далі – БДР) – Закон України від 16.02.2021 р. № 1231-IX [1]. Що нового та цікавого ми вкотре отримали на сьогодні від вітчизняного законодавця? Проведемо стислий аналіз змісту правових новел.

По-перше, зазначений Закон вніс зміни до таких законодавчих актів України: Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінального кодексу України (далі – КК України), Закону України «Про дорожній рух», нарешті, Закону України «Про Національну поліцію».

По-друге, Закон вносить зміни, які посилюють окремі аспекти як адміністративної, так і кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері БДР.

По-третє, зміни стосуються норм матеріального права (встановлюють склади адміністративних та кримінальних правопорушень, окремі аспекти накладення та виконання стягнень чи можливості звільнення від відповідальності, обов'язки учасників дорожнього руху та повноваження поліцейських), а також процесуального (стосуються порядку застосування

деяких заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення).

Отже, законодавець нарешті дав ладу регулюванню правових підстав для притягнення до юридичної відповідальності за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Наявність цієї проблеми досліджувалась мною в інших публікаціях [2]. Цілком доречним є повернення таких діянь до переліку адміністративних правопорушень – ч.ч. 1–4 ст. 130 КУпАП, з посиленням санкцій за їх скоєння, а також доповнення КК України новою статтею, яка посилює кримінальну відповідальність за порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння, якщо це спричинило завдання середньої тяжкості, тяжких тілесних ушкоджень чи смерть потерпілого – ч.ч. 1–4 ст. 286-1 КК України (спеціальний склад кримінального правопорушення). До того ж, тепер правопорушника не може бути звільнено від адміністративної відповідальності за вказані вище та деякі інші правопорушення у сфері БДР у зв'язку з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу чи за малозначністю вчиненого адміністративного правопорушення (ст.ст. 21 та 22 КУпАП), – а такі абсурдні випадки мали місце в судовій практиці. Необхідним нововведенням стало суттєве збільшення допустимих строків накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушень, передбачених ст. 130 КУПАП – протягом одного року з дня його вчинення. Адже раніше поширеною практикою було штучна тяганина в суді розгляду справи і, як наслідок – закриття таких проваджень через закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, раніше передбачених ст. 38 цього Кодексу (до трьох місяців). До речі, чинне кримінальне законодавство зараз також виключає можливість так званої гуманізації кримінальної відповідальності за порушення правил БДР або експлуатації транспорту

особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, – це стосується виключення можливості звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, а також умов умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у випадках передбачених ст.ст. 45–48, 74, 75, 81 та 82 КК України. Безумовно, що такі зміни до законодавства спрямовані на підвищення ефективності принципу невідворотності фактичної юридичної відповідальності особи винуватої у скоєнні цих небезпечних правопорушень [3].

Норми Закону України від 16.02.2021 р. № 1231-ІХ систематизують адміністративну відповідальність за керування транспортним засобом особою, яка не має відповідних документів на право керування таким транспортним засобом або не пред'явила їх для перевірки, або стосовно якої встановлено тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами. Чинна редакція ст. 126 КУпАП послідовно розподіляє по окремим частинам з першої по п'яту можливі склади даних правопорушень та санкції по ним, враховуючи такі обставини як, наприклад, тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами, шкідливість, цих діянь і ступень систематичності їх скоєння. На перший погляд здається, що зазначені правопорушення не мають безпосереднього впливу на стан БДР, але вони опосередковано підвищують рівень кваліфікації та дисциплінованості водіїв. До того ж, норми цієї статті є засобом дієвості адміністративного стягнення та інших правових заходів, пов'язаних з позбавленням чи обмеженням осіб права керування транспортними засобами.

Окрему увагу хочу зосередити на нових зобов'язаннях водія та пасажира, закріплених у ч. 2 ст. 16 та ч. 1 ст. 18 Закону України «Про дорожній рух». У випадку подання сигналу про зупинку водій зобов'язаний: тримати руки в полі зору поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього

руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України і не виходити з транспортного засобу без дозволу; на вимогу поліцейського, а водії військових транспортних засобів – поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України пред'явити ... пред'явити електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса (на паперовому чи електронному носії або відображення інформації про його наявність в електронному свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу), інші документи, що визначені законодавством. При цьому абзац перший ч. 1 ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію», викладений в новій редакції надає право поліцейському вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах... . У свою чергу, пасажир під час зупинки транспортного засобу на вимогу поліцейського зобов'язаний знаходитися на своєму місці до відповідного розпорядження або вимоги поліцейського, а на вимогу поліцейського вийти з транспортного засобу.

Отже, увагу було акцентовано лише на деяких змінах до законодавства. Водночас, які вади залишилися чи виникли у законодавстві у зв'язку з прийняттям Закон України від 16.02.2021 р. № 1231-IX?

1. Так і залишається невизначеним питання відповідальності за порушення учасниками дорожнього руху Правил дорожнього руху, що спричинило потерпілому легкі тілесні ушкодження. Необхідно доповнити ст. 124 КУпАП другою частиною з відповідною диспозицією та посиленою санкцією.

2. Відповідно до ст. 222 КУпАП за адміністративні правопорушення, передбачені ч.ч. 1, 2, 4 ст. 126 КУпАП рішення у справі уповноважені приймати

поліцейські, за ч. 3 та 5 – суд. Але відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП поліцейські наділяються правом складати протоколи про адміністративні правопорушення лише за ч. 3 ст. 126 цього Кодексу. Про існування частини п'ятої зазначеної статті законодавець напевно забув, через що поліцейські позбавлені можливості складати адміністративні матеріали за цією нормою.

3. Відповідно до Закону України «Про дорожній рух» у випадку подання поліцією сигналу про зупинку водій відтепер повинен зупинитися, тримати руки в полі зору поліцейського і не виходити з транспортного засобу без дозволу поліцейського – дуже корисний обов'язок водія задля безпеки поліцейського. Але при цьому до Закону України «Про Національну поліцію» не внесено кореспондуючого повноваження поліцейського вимагати від водія та/чи пасажир(ів) залишатися у транспортному засобу після зупинки (це відноситься до пасажирів) чи вийти з нього. До того ж, якщо стосовно пасажирів Закон встановлює обов'язок «на вимогу поліцейського» залишатися в транспортному засобі чи вийти з нього, а від так, злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків дає підстави для притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності за ст. 185 КУпАП, то для водіїв ця вимога передбачена законом. Відповідно ігнорування цієї законної вимоги і залишення транспортного засобу без дозволу поліцейського не може утворювати об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП. Будь-яких інших заходів реагування на порушення згаданого обов'язку з боку водія законодавець також не передбачив.

Таким чином, внесення змін до законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері БДР та урегулювання деяких інших, пов'язаних з цим питань безумовно були конче потрібні. Але на жаль, не всі нововведення мають завершений вигляд у механізмі реалізації тих правовідносин на урегулювання яких вони спрямовані. Тож, окреслені у цьому дослідженні проблеми залишають місце для подальших

наукових розвідок та напрацювання пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху: Закон України від 16.02.2021 № 1231-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#Text> (дата звернення: 03.04.2021).

2. Веселов М. Ю., Шелудяков Р. С. Якою бути юридичній відповідальності за керування транспортними засобами в стані сп'яніння? *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3 (91). С. 78–88. DOI: 10.33766/2524-0323.91.78-88.

3. Гаврилюк М. Ю., Веселов М. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння. *Транспортна безпека: правові та організаційні аспекти*: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Кривий Ріг, 12 лист. 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 79–82.

Зімін М.В.,

суддя Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області, аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ МВС України

Науковий керівник: Золотухіна Л.О. ,

професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доцент, доктор юридичних наук

КРИМІНАЛЬНИЙ АСПЕКТ: УШКОДЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ПРИ НЕФОРМАЛЬНОМУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Ситуація щодо високого рівня виробничого травматизму та професійних захворювань часто є наслідком різноманітних порушень вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці [1. с. 133]

В.О. Таран аналізуючи причини порушень вимог законодавства про охорону праці вказує на перевагу причин організаційного характеру, до яких належить неефективність або відсутність виробничого контролю за дотриманням вимог та правил, порушення технологічної дисципліни праці, неправильна організація виконання робіт. [2. с. 34]

Переведений вченим аналіз надає можливість нам зробити висновок про те, що питома вага порушень вимог законодавства з охорони праці допускається саме роботодавцем, на якого за законодавством покладено обов'язок зі створення належних, безпечних і здорових умов праці.

Верховний суд України у преамбулі постанови пленуму «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 року за № 7 підкреслив, що пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці є одним із основних принципів державної політики в галузі охорони праці. [3]

Законодавцем у статті 271 КК України передбачено кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці службовою особою підприємства, установи, організації або громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. [4]

Деякі випадки травмування працівників на виробництві залишаються невиявленими, оскільки в Україні біля 5,0 млн осіб зайнято у неформальному секторі економіки, а роботодавці іноді приховують факти виробничих травм. Особливо це стосується ситуацій, пов'язаних з використанням роботодавцями такого виду неофіційного працевлаштування як повністю не задекларована праця. Тобто, це зайнятість працівників на підприємствах без укладання трудового договору, метою чого є уникнення сплати до бюджету пов'язаних з

трудовою діяльністю належних платежів з суми заробітної плати працівників.
[5. с. 9-10]

Про кричущі ситуацію травматизму в Україні також зазначають дослідники з Фонду імені Фрідріха Еберта. Цим дослідженням встановлено, що велетенське поширення неофіційного працевлаштування та невідповідність міжнародним стандартам і стандартам ЄС призвели до великої кількості нещасних випадків, пов'язаних з роботою, передусім у гірничій справі та на будівництві. Протягом 2018 року в країні сталися понад 4000 нещасних випадків на роботі, з яких 409 мали фатальні наслідки, зазначають дослідники. За цим показником в Україні куди гірша ситуація, ніж у Грузії та Молдові, де в середньому було 5,7 смертей внаслідок нещасних випадків на роботі на 100 тисяч працівників, а в Україні - 10,2. Для порівняння, у ЄС цей показник становив 1,7 смертей на 100 тисяч працівників. У Фонду імені Фрідріха Еберта додають, що цифри, наведені щодо України, не включають «численні нещасні випадки» за умов неформального працевлаштування. У 2018 році 21,6 відсотка працівників у країні працювали неофіційно. [6]

Слід погодитись з авторами монографічного дослідження, що характерною ознакою трудових відносин пострадянських країн є їх суттєва деформалізація, або зростання неформального сектора зайнятості. Неформальний сектор економіки виконує функції амортизатора безробіття, оскільки саме в період економічного спаду абсорбує певну частину вивільнених працівників з формального сектора. [7. с. 10-11]

Однією з причин зростання частки нелегально працюючих є внутрішня міграція працездатних громадян. У пошуках роботи та заробітку люди мігрують до великих міст, погоджуючись на будь-які умови та оплату праці. [5. с. 6]

Використання ж незадекларованої праці дозволяє особам, які її використовують уникати кримінальної відповідальності за статтею 271 КК України, адже суб'єктом злочину, передбаченого цією статтею, є службова

особа підприємства, установи, організації, яка на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності.

У ситуації, яка склалась на сьогодні в Україні слід визнати необхідність вдосконалення чинного законодавства в частині покладення кримінальної відповідальності на порушення норм з охорони праці на роботодавців, які використовують неформальне працевлаштування. За таких обставин доречно наділити повноваженнями інспекторів праці, чийми посадовими обов'язками передбачено здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, скеровувати слідчому акт інспекційного відвідування і в разі виявлення порушень вимог законодавства про працю - припис щодо їх усунення та попередження про відповідальність за порушення законодавства про працю, для долучення до матеріалів досудового розслідування в разі виявлення факту ушкодження здоров'я особи з неформальним працевлаштуванням. В разі не оскарження роботодавцем вказаного акту і припису, їх слід вважати належними доказами на підтвердження факту саме трудових відносин роботодавця з особою, яка зазнала ушкодження її здоров'я, а відтак це дасть змогу здійснювати належну кваліфікацію дій за ст. 271 КК України.

Література:

1. Сапішук М. Актуальні проблеми порушення вимог законодавства про охорону праці. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та національної безпеки держави*. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової Інтернет конференції молодих вчених. 23 жовтня 2020 р. Тернопіль, с. 133-135.
2. Таран О. В. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : метод. рек. Київ, 2015. 78 с.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : Постанова пленуму Верховного суду

України від 12 черв. 2009 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (дата звернення 02.05.2021).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1864> (дата звернення 02.05.2021).

5. Дунас С.В., Дєньгін А.П., Єсипенко А.С., Таїрова Т.М. Стан охорони праці в тіньовому секторі ринку праці України. *Проблеми охорони праці в Україні*. 2013. Вип. 25. с. 3-13.

6. Через жахливі умови праці в Україні щороку гинуть сотні людей – дослідження. *Deutsche Welle* : веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/через-жахливі-умови-праці-в-україні-щороку-гинуть-сотні-людей-дослідження/a-51233089> (дата звернення 02.05.2021).

7. Петрова І.Л., Близнюк В.В. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : колективна монографія. ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 356 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf> (дата звернення 02.05.2021).

Котельницька В.Л.,

аспірантка кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет

Науковий керівник: Колеснікова М.В.,

доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки Сумського державного університету, кандидат юридичних
наук, доцент

**ДІЯЛЬНІСТЬ СУДІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СУДОВОЇ
РЕФОРМИ ЯК ОБ'ЄКТ ОЦІНЮВАННЯ**

Конституція України закріпила, що державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову владу, що відображає

функціональну визначеність державних органів, передбачає розмежування їх повноважень, взаємодію, систему стримувань і противаг, які мають на меті забезпечення співробітництва як єдиної державної влади [1, с. 55].

На сьогодні судову владу трактують в по-різному. Представником широкого підходу до визначення поняття «судова влада» є Булкат М. С., яка під нею пропонує розуміти відносно самостійну, легітимну, універсальну, легальну складову державної влади, що має імперативні характеристики та контрольні повноваження щодо інших складових державної влади, і забезпечує регулювання визначеного кола суспільних відносин на основі сформованих доктринальних положень про правову державу та трискладову теорію державної влади у відповідних формах та конкретно встановленими методами, що ґрунтуються на змісті ознак її єдності та особливості правовідносин [2, с. 181]. Підхід Булкат М. С. дозволяє одночасно виокремити ознаки судової влади, що свідчать про її специфіку у порівнянні із законодавчою чи виконавчою гілками влади. І. Є. Туркіна підкреслює, що більшість сучасних дослідників визначають судову владу як сукупність судів, які здійснюють правосуддя та наділені призначеними лише йому повноваженнями впливати на поведінку людей і соціальні процеси [3, с. 32].

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в Україні функціонує триланкова система судоустрою, яка охоплює місцеві, апеляційні суди, Верховний суд України [4]. Внаслідок переходу до триланкової системи судоустрою було ліквідовано вищі спеціалізовані суди і створено новий Верховний Суд України, який є судом касаційної інстанції, а в певних випадках, судом першої чи апеляційної інстанції. Такі зміни мають позитивно позначитися на функціонуванні судової системи держави та забезпечити єдність судової практики, однакове застосування законодавства, виключити можливість впливу на нього, що забезпечить формування якісної судової практики та унеможливить застосування судами нижчих інстанцій однієї і норми права по-різному. Також необхідно зазначити про створення в

складі Верховного Суду Великої Палати, яка повинна сприяти уніфікації судової практики, і при ній створена спеціальна науково-консультативна рада, яка може давати наукові висновки щодо застосування норм права [5, с. 659]. Зміни торкнулися й судів першої інстанції – замість районних, міжрайонних, міських судів створюються місцеві окружні суди, юрисдикція яких об'єднує декілька районів з центральним судом.

Перехід до триланкової системи судострою спрямований на підвищення ефективності правосуддя та оптимізацію повноважень судів різних юрисдикцій про що йде мова в Стратегії реформування судострою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки затвердженій Указом Президента України від 20.05.2015 р. Передумовою його прийняття стали суспільні настрої та стан функціонування судової системи держави. Рівень суспільної довіри до судової гілки влади в Україні в 2014 році за результатами опитування населення був критичним: про недовіру українським судам вказали 81% опитаних, а 46 % вважали за необхідне провести судову реформу. Іншими причинами реформи стала необхідність усунення недоліків функціонування судової системи, визначенні і забезпеченні статусу суддів, їх дисциплінарної відповідальності, системі оцінювання професійного рівня суддів, критеріїв відбору кандидатів на посаду суддів, призначенні та звільненні суддів [6, с. 69].

Відповідно метою Стратегії реформування судострою та судочинства і суміжних правових інститутів була сформульована як визначення пріоритетів реформування системи судострою, судочинства, суміжних правових інститутів для практичної реалізації принципу верховенства права та забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейським цінностям та стандартам захисту прав людини [7]. Загалом в межах реформи судової влади підвищено професійні вимоги до суддів, запроваджено антикорупційні запобіжники, передбачено запровадження оцінювання суддів, натомість як зазначає Р. Куйбіда, саме через кваліфікаційне оцінювання всіх

суддів, багато з них звільнилися з посади, не очікуючи такого оцінювання, що призвело до того, що у більшості судів не вистачає кадрів, зокрема лише третя частина судів у 2017 році була укомплектована судьями менш як наполовину, а деякі взагалі залишилися без повноважних суддів [8, с. 13].

Водночас не всі науковці підтримують новостворену триланкову систему судоустрою та відмічають, що на базі господарських судів необхідно було утворити цивільні суди тим самим забравши в місцевих загальних судів цивільні справи, що дозволило б виокремити цивільну, адміністративну та кримінальну юрисдикції. При цьому кожна ланка мала б відповідати певній інстанції, що має місце в кримінальній та цивільній юрисдикції, та відсутнє для адміністративної юрисдикції. Крім того ліквідація вищих спеціалізованих судів, створення окремих палат у Верховному суді України призвела до того, що він здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а в окремих випадках є судом першої або апеляційної інстанції. Тобто фактично Верховний суд України універсальний судовий орган, а згідно зі ст. 45 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Велика палата Верховного суду України може розглянути апеляційну скаргу на рішення у справі вирішеній Верховним судом України як судом першої інстанції [9]. Це зводить нанівець сутність апеляційного оскарження рішення чи ухвали суду у справі, не забезпечує здійснення незалежного та неупередженого правосуддя.

Ситуація з рівнем довіри громадян до судової влади не змінилася і після вже реалізованих у 2019 році заходів в межах реформи судоустрою, що підтверджується соціологічним дослідженням Центру Разумкова, за яким 40,8% респондентів не довіряють судовій владі, а 36,9% скоріше не довіряють [10].

Виходячи з вищевикладеного очевидно, що на сьогодні суди змушені функціонувати в досить неоднозначних умовах, оскільки з одного боку заходи передбачені судовою реформою втілені в життя, а з іншого існує низка недоліків такого реформування, що ставить на порядок денний чимало питань перед судьями, науковцями, громадськістю. Зокрема, на думку Р. А. Крусян на

сьогодні має бути удосконалено реформування системи судоустрою, через запровадження: моніторингу правового забезпечення реформаційних процесів; моніторингу організаційних заходів щодо структуризації системи судоустрою та суміжних інститутів; моніторингу кадрового оновлення суддівського корпусу; моніторингу суспільної довіри до судів [11].

Тим не менше суди продовжують здійснювати покладені на них функції, серед яких правосуддя. С. Г. Штогун наголошує, що ототожнення поняття «правосуддя» та «судова влада» теоретична помилка, тому що правосуддя це одна із функцій судової влади, яку здійснюють суди [12]. Суди здійснюють й інші функції крім правосуддя, тому в науковій доктрині їх прийнято поділяти на основні: правосуддя, судовий контроль, конституційний контроль та допоміжні: виховна функція, попередження правопорушень, узагальнення судової практики, аналіз судової статистики [13, с. 70–76].

Таким чином, можна зробити висновок, що робота суду спрямована на реалізацію декількох функцій, але пріоритетною все-таки є відправлення правосуддя в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Зважаючи на це вважаємо, що об'єктом оцінювання роботи судів є стан відправлення правосуддя судами відповідно до Закону України «Про судоустрій та статусу суддів» та інших актів законодавства. При цьому об'єкт оцінювання роботи судів в Україні вужчий за оцінювання судової влади держави.

Література:

1. Конституція України у судових рішеннях; М. П. Орзіх, А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. Київ: Юрінком Інтер, 2011. С. 55.
2. Булкат М. С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт: дис. ... д-ра юрид. наук; 12.00.01. Київ, 2019. 444 с.
3. Туркіна І. Є. Сутність судової влади як особливої сфери державної діяльності. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 2 (6). С 31–34.

4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Чепурненко Я. О., Чепурненко С. О. Зміни до Конституції України в частині правосуддя як можливість перезапуску судової влади. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 659–661.
6. Кулик С. В. Конституційна реформа в сфері правосуддя: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2016. № 37, т. 1. С. 68–71.
7. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
8. Загальні питання судової реформи в Україні – 2017. Київ, 2018. URL: <http://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Sudova-reforma-1-etap.pdf>.
9. Штогун С. У чому криються ключові помилки авторів судової реформи та які це може мати наслідки для країни. *Закон і Бізнес*. 2016. URL: https://zib.com.ua/ua/125509-u_chomu_kriyutsya_klyuchovi_pomilki_avtoriv_sudovoi_reformi_.html.
10. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>.
11. Крусян Р. А. Реформування системи судоустрою України : досвід, сучасність, тенденції : дис. ... канд.. юрид. наук. Одеса, 2018. 232 с.
12. Штогун С. Г. Судова реформа чи косметичний ремонт системи судової влади? *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2016. № 2 (14). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16sshssv.pdf>.
13. Скрипнюк В. Функції правосуддя в структурі державної влади в Україні. *Юридична Україна*. 2005. № 2 (26). С. 70–76.

Майорова І.О.,
курсант 2 курсу 203 навчального взводу
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Цуркаленко Ю.В.,
к.ю.н, викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
КННІ ДЮІ МВС України

ЩОДО ВАЖЛИВОСТІ ІСНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Організація реформування законодавства, що регулює правоохоронну діяльність, статус правоохоронних органів охоплює складні та стабільні, еволюційні процеси, які супроводжуються визначенням шляхів і напрямків вдосконалення нормативно-правового регулювання. В останні роки прослідковується тенденція розширення та поглиблення міжнародного співробітництва в правоохоронній сфері, у першу чергу в боротьбі зі злочинністю [6, с.1].

Аналізуючи сучасну юридичну практику, можливо стверджувати, що наразі склалися сприятливі умови для створення повноцінної теорії юридичної і правоохоронної діяльності [3, с.15]. Але можемо сказати, що на сьогоднішній день розширення потребує система адміністративного права за рахунок включення правового регулювання кадрового забезпечення правоохоронної системи до її складу.

На нашу думку, сьогодні важливими є такі інструменти діяльності правоохоронної системи, як її координація та взаємодія. Так, на думку А. Г. Гладишева та В. Н. Іванова, координація – це узгодження дій різних органів управління та інших працівників, співставлення цілей і завдань різних рівнів, ресурсів, форм і методів діяльності, спільне пристосування для досягнення основних цілей [5, с.150]. В свою ж чергу, Ф. Енгельс визначає взаємодію, як

кінцеву причину всього існуючого, за якого немає інших більш фундаментальних визначальних властивостей [1,с.65].

Отже, на нашу думку призначення координації – це привносити злагодженість у функціонування системи через узгодження та впорядкування дій її елементів. Неможливо погодитися з точкою зору про те, що координація являє собою свідому діяльність, спрямовану на поєднання, синхронізацію розрізнених зусиль таким чином, щоб вони перебували у гармонії при досягненні організацією своїх намірів.

У суспільно-політичній діяльності координація є погодження планів і роботи різних ланок державного апарату, закладів, організацій, що ставлять метою найбільш ефективне вирішення стикових завдань. За будь-якого державного та суспільного устрою, будь-якої організації управління державним або громадським життям суспільства необхідним елементом забезпечення життєдіяльності цього суспільства була і залишається взаємоузгоджена діяльність [7,с.1].

Незалежно від того як її розуміти – як функцію, форму, принцип управління правоохоронною діяльністю або що, є необхідним елементом забезпечення належної якості та ефективності останньої. За допомогою неї правоохоронна діяльність стає більш продуктивною і набуває більшої впливовості на суспільні відносини, підвищує правосвідомість як кадрів правоохоронних органів, так і кожного члена суспільства [4, с.129].

Правовою основою здійснення координаційної діяльності та можливості розширення сфер такої діяльності є Кримінальний кодекс України, Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», Наказ «Про затвердження Положення «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією» тощо.

Шляхом вдосконалення взаємодії та координації правоохоронних органів є створення системи взаємного управління, для чого необхідно забезпечити

взаємодію як на зовнішніх, так і на внутрішніх рівнях, чітко розмежовувати повноваження керівників та персоналу правоохоронних органів. [2,с.1]

На нашу думку формами вдосконалення взаємодії та координації правоохоронних органів можуть бути:

1. Проведення координаційних нарад керівниками правоохоронних органів;
2. Спільні виїзди для вивчення та поширення позитивного досвіду;
3. Проведення спільних семінарів, конференцій;
4. Обмін інформацією з питань боротьби зі злочинністю;
5. Проведення цільових заходів для виявлення та припинення злочинів та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню;
6. Взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підвищення кваліфікації працівників;
7. Надання взаємної допомоги у забезпеченні власної безпеки у процесі боротьби зі злочинністю;
8. Випуск спільних інформаційних видань;
9. Розробка та затвердження узгоджених планів координаційної діяльності;
10. Спільне проведення перевірок додержання законодавства з різних питань;
11. Спільна розробка пропозицій для їх включення в регіональні програми боротьби зі злочинністю.

Тобто, на даному етапі необхідним є змістовно-функціональне розширення взаємодії і координації між правоохоронними органами. Така діяльність передбачає самостійні форми координації правоохоронної діяльності.

Література:

1. Сучасна філософія: Словник і хрестоматія: Фенікс, 1996.- с. 17.

2. Словник синонімів та антонімів.- Харків: Основа, 2012.-160с.- (Бібліотечка школяра. Українознавство).
3. Порівняльно-правове дослідження [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1740/dysertaciyanazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukbilasai.pdf>.
4. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/user/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Nashp_2013_10_22%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Nashp_2013_10_22%20(1).pdf).
5. Основи сучасного соціального управління: теорія і методологія: Навчальний посібник / За ред. В.Н. Іванова. - М .: ВАТ "НВО" Економіка ", 2000. - 271с.
6. Науковий вісник Публічного та приватного права № 6 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/user/Documents/iNOYkICp7db7k_UHPGQYy4VERIYEVE1K.pdf.
7. Науковий вісник публічного та приватного права [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/4/23.pdf>.

Меренко О. Ю.,

начальник сектору превенції

Криворізького відділу поліції № 6 Криворізького районного управління поліції
ГУНП в Дніпропетровській області, капітан поліції

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Дільничний офіцер поліції – посадова особа, яка представляє Національну поліцію на визначеній території (поліцейській дільниці). Діяльність дільничних спрямована на забезпечення публічного порядку, протидію злочинності, правопорушень взагалі, та формування правосвідомості

громадян шляхом постійної взаємодії з громадськістю та місцевими органами. До основних напрямів діяльності дільничних офіцерів поліції варто віднести:

- 1) здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;
- 2) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення;
- 3) ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;
- 4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
- 5) у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;
- 6) доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;
- 7) ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали від торгівлі людьми;
- 8) ужиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству і його припинення;
- 9) здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів,

вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система;

10) взаємодія відповідно до законодавства у межах контрольованих прикордонних районів з дільничними інспекторами прикордонної служби щодо проведення превентивних заходів з протидії нелегальній міграції та іншій протиправній діяльності на державному кордоні, отримання інформації про шляхи проникнення та накопичення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих поблизу державного кордону, які здійснюють незаконні операції з переміщення товарів;

11) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснення приводу у виконавчому провадженні;

12) участь у межах повноважень, передбачених законом, у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

13) здійснення контролю за дотриманням ПДР його учасниками та правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

14) провадження профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

15) прийняття в громадян необхідних документів, про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та

вибухових матеріалів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року № 622, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 07 жовтня 1998 року за № 637/3077 (із змінами), для одержання в органах поліції дозволів на придбання, зберігання та носіння зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них або перереєстрації (продовження терміну дії таких дозволів);

16) здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

Цей перелік не є вичерпним, ми можемо говорити, що ДОП при виконанні своїх службових обов'язків, виконує великий обсяг роботи, тому що, специфіка роботи дільничного офіцера поліції, який обслуговує певну територіальність, насамперед визначається віддаленістю адміністративної дільниці від територіального органу поліції, необхідністю виконання ним у тісній взаємодії з виконавчими органами міських, районних, сільських, селищних рад і громадськими організаціями функцій інших служб органів поліції.

Також на адміністративній дільниці важливу роль відіграє стан оперативної обстановки та контингент осіб, які проживають, наприклад: велика кількість осіб звільнених з місць позбавлення волі, колишніх військових і т.ін.,

Під час своєї діяльності також провідну роль відіграє взаємодія із населенням та взаємодіє з головами, міських, районних, сільських (селищних) рад, активом громадськості, керівниками сільськогосподарських підприємств, навчальних та культурних закладів з питань забезпечення правопорядку, для подальшої спільної профілактичної роботи.

З цією метою налагоджує взаємодію з органами соціального забезпечення, опікунськими радами, органів місцевого самоврядування,

благодійними організаціями, разом із громадськими помічниками, членами громадських формувань з охорони громадського порядку систематично проводить відпрацювання території адміністративної ділянки з метою виявлення місць незаконного посіву снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, які містять наркотичні речовини, а також виявлення фактів виготовлення або зберігання без мети збуту самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, апаратів для їх вироблення.

Велика увага приділяється категорії осіб, які перебувають на профілактичному обліку, це особи:

– звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку;

– засудженими за вчинення злочинів, виконання вироку, щодо яких не пов'язано із позбавленням волі;

– особами, які вчинили домашнє насильство всіх форм.

Дільничний офіцер поліції вносить начальникові відділу поліції пропозиції про встановлення адміністративного нагляду за раніше судимими, здійснює контроль за додержанням такими особами правил відповідно до закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та встановлених судом обмежень. Уживає заходів щодо притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності осіб, які порушують встановлені правила адміністративного нагляду.

Також, ми повинні пам'ятати, про особистий прийом громадян, який проводиться в спеціально відведений час кожного тижня, розгляд матеріалів, заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Одним із найголовнішим пріоритетом в діяльності ДОП є адміністративно-штрафна практика, яка включає в себе велику кількість різних адміністративних проваджень згідно чинного законодавства України.

Підводячи висновки можемо говорити, що особливість діяльності дільничного офіцера поліції, полягає в постійній взаємодії з населенням, громадськими формуваннями, головами міських, селищних, районних, сільських рад, представниками підприємств, установ та організацій, з патрульними нарядами поліції, а також із іншими структурними підрозділами Національної поліції України, з метою забезпечення охорони правопорядку, профілактики правопорушень на території адміністративної дільниці, виявлення причин та умов, що призводять до вчинення протиправних діянь.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. (дата звернення 11.05.2021 р.)
2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>. (дата звернення 11.05.2021 р.)
3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 11.05.2021 р.)

Михайлов Р.І.,

к.ю.н., доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
факультету № 1 КННІ ДЮІ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Дослідження кодексів Азербайджанської республіки, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки про адміністративну відповідальність свідчать, що загалом у них збережено нормативну модель ще радянського періоду, проте впроваджено й певні новели. До позитивних

кодексу Киргизької республіки належать деякі види адміністративних стягнень. Так, у ст. 34 передбачено адміністративне стягнення у вигляді перевірки знань правил дорожнього руху. Водіїв транспортних засобів, які вчинили проступки, передбачені цим Кодексом, через неналежне знання правил дорожнього руху, одночасно із накладенням адміністративного стягнення можуть направити на повторне складання іспитів [1, с.31].

Зауважимо, що в Додатку 1 прийнятою Радою Європи Європейської конвенції «Про заходи покарання за дорожньо-транспортні злочинні діяння» (ЕТ5 № 52, 30.11.1964 р.), яка набула чинності 18 липня 1972 р. [2], міститься перелік дорожньо-транспортних порушень, до яких належать порушення правил безпеки руху дорожнього транспорту, що мають статус як адміністративного правопорушення так і злочинного діяння. Конвенція передбачає сім таких груп порушень дорожнього руху.

Необхідно зазначити, що за всі види порушень, що містяться в Додатку 1, передбачена відповідальність у Кодексі України про адміністративні правопорушення ті у Кримінальному Кодексі України. Але треба звернути увагу, що за більшість зазначених порушень в Україні, як і в інших державах, передбачається адміністративна відповідальність.

Реформування адміністративної відповідальності в країнах Балтії здійснюється іншим шляхом. Зокрема в Естонії система заходів адміністративної відповідальності юридично перероблена і переведена в систему так званих пенітенціарних покарань, до яких, крім традиційно адміністративних, увійшли й заходи кримінально-правового характеру. В Литві та Латвії продовжує існувати законодавство про адміністративні проступки, прийняте ще за часі Радянського Союзу.

Майже 20 років тому, для забезпечення безпеки дорожнього руху в Австрії, Бельгії, Великобританії, Угорщині, Данії, Іспанії, Італії, Норвегії, Польщі, Румунії, Франції, Чехії посилена відповідальність за порушення

Правил дорожнього руху, що протягом останніх років відбувається у вітчизняному законодавстві.

В Італії адміністративну відповідальність встановлює Закон «Про зміни карної системи» від 24 листопада 19081 р. № 689, аналіз якого дає можливість дійти висновку, що видом проступку є порушення Єдиних правил дорожнього руху від 1959 р. Основним видом адміністративних санкцій за зазначені проступки є грошова адміністративна санкція [4, с.53-56].

За порушення Правил дорожнього руху в Норвегії передбачена низка різних санкцій. Більшість із них застосовується у вигляді штрафу, і дані про особу, яка хоча б раз мала подібне покарання, заносяться до офіційного реєстру покараних осіб, а інші заходи можуть бути застосовані без внесення таких даних до реєстру. Як частину покарання за проступки застосовують комбінацію з різних санкцій, наприклад, комбінація – штраф і тюремне ув'язнення. Вилучення посвідчення водія застосовують як додатковий захід покарання в поєднанні зі штрафом і тюремним ув'язненням.

У Швейцарії Правила дорожнього руху майже подібні до тих, що діють в Україні, а система контролю за дорожнім рухом є набагато прогресивнішою. Розміри штрафів у Швейцарії дуже великі, оскільки фінансовий важіль впливу на порушників визнано найбільш дієвим.

Розгляд адміністративно-деліктного законодавства Швеції визначає, що штрафні і позбавлення права керування водіям-туристам загрожують рідко, принаймні, під час першої подорожі. Однак наступного разу порушникові можуть заборонити в'їзд до Європи терміном до п'яти років. Це залежить від ступеня тяжкості попереднього порушення, наявності постраждалих, явки до суду та поведінки у суді.

В Іспанії не має кодифікованого нормативно-правового акта з переліком адміністративних порушень, але існують окремі галузеві закони, в яких містяться відповідні склади. Так, у сфері забезпечення дорожнього руху діє Закон «Про дорожній рух та безпеку на дорогах» від 1089 р. Суб'єктами

адміністративних порушень закон визначає фізичних і юридичних осіб (останні згідно з рішенням Конституційного Суду № 76/90 від 1990 р.). До осіб, які вчинили проступки в сфері безпеки дорожнього руху, застосовують такі санкції: штраф та позбавлення права керування транспортним засобом до трьох місяців [4, с. 62].

В Європі, на відміну від України, не існує необґрунтованих обмежень швидкості й поліцейських «засідок». Дорожній знак – це турбота про життя водіїв та пасажирів, адже в окремих місцях нехтування швидкістю може призвести до аварії [5, с. 65].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на ситуацію, яка склалася в Японії, стосовно безпеки дорожнього руху. Японські фахівці у сфері забезпечення дорожнього руху найбільш ефективними і надійними вважають стратегічні заходи запобігання ДТП, тобто заходи, які не пов'язані з прямим впливом на людину, а впливають на поведінку людей опосередковано. Так у Японії для вирішення проблем з безпекою дорожнього руху пішли шляхом збільшення кількості світлофорів, пішохідних переходів, багаторівневих дорожніх розв'язок. Як результат – за десять років кількість ДТП зменшилась на 50 % при швидких темпах автомобілізації країни.

Вчинення незначних порушень Правил дорожнього руху в багатьох країнах тягне за собою попередження, причому у письмовій формі, про що порушникові видається офіційний документ. Встановлено, що засобом впливу на порушників у більшості країн є накладання грошового штрафу. Штраф застосовують практично за всі види порушень правил дорожнього руху у двох варіантах: як єдину можливу санкцію, так і одночасно з позбавленням права на керування транспортним засобом на певний термін. У деяких державах за найбільш небезпечні порушення Правил дорожнього руху передбачено тюремне ув'язнення.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що вивчення світового досвіду сприятиме успішному здійсненню кодифікації українського адміністративно-

деліктного законодавства, прийняттю досконалого кодифікованого адміністративно-деліктного акта в галузі забезпечення дорожнього руху, який би узгоджувався з положеннями вітчизняного та міжнародного законодавства, сприяв ефективності його застосування, захисту прав, свобод та інтересів особи, зміцненню законності та правопорядку в Україні.

Література:

1. Доненко В.В. Адміністративна-відповідальність за порушення правил дорожнього руху: досвід реформування в країнах СНД/ В.В.Доненко, О.Г. Реуцков // Бюлетень. – 2007. - № 170 – С. 28-32.

2. European Convention on the Punishment of Road Traffic Offences. ETS № 052. (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/en/Treaties/Word/052.doc>.

3. Кравченко Є.С. Особливості національної їзди / Є.С. Кравченко // Вісник Державтоінспекції МВС Укораїни. – 2002.- № 7 (8)/ - С. 34-37.

4. Адміністративно-деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О.А. Банчук. – Київ : Книга доля бізнесу, 2007. – 912 с.

5. Гаркуша А.В. адміністративно-примусова діяльність підрозділів ДАІ: дис. ...канд. Юрид. Наук за спец. 12.00.07 / А.В. Гаркуша. – Ірпінь, 2004. – 207с.

Мусаєва С.С.,

начальник сектору адміністративної практики Одеського районного управління
поліції № 1 ГУНП в Одеській області,
ад'юнкт заочної форми навчання Одеського державного університету
внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності на території країни є однією з найбільш актуальних проблем, що має вирішуватись органами поліції. Особливої уваги зазначені питання набувають з урахуванням демографічних, культурних, економічних, адміністративно-територіальних особливостей того чи іншого регіону.

Ефективність реалізації правоохоронними органами заходів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності на території оперативних обслуговувань обумовлена системністю їх проведення на основі детального аналізу криміногенної ситуації та застосування комплексних підходів вирішення проблемних питань шляхом планування дієвих превентивних, оперативних, слідчих та примусових заходів [1].

Разом з цим, стан публічної безпеки і порядку на вулицях та інших громадських місцях, його погіршення – збільшення кількості вуличних злочинів та правопорушень, або покращення – прямо-пропорційно залежний від роботи всіх без винятку структурних і територіальних підрозділів Головних управлінь Національної поліції України.

Вказана ситуація пов'язана із тим, що переважну кількість вуличних злочинів становлять майнові – пограбування, крадіжки, шахрайства, незаконні заволодіння транспортними засобами, розбійні напади тощо. Найбільш суспільно-небезпечними злочинами даної категорії є пограбування та розбійні напади, оскільки незаконні дії злочинця вчиняються відкрито із застосуванням насильства відносно до жертви. Вказані злочини досить часто мають ознаки

системності та вчиняються одними і тими ж особами по декілька разів, а також групами осіб [2].

Дана категорія злочинів вчиняється найчастіше не спонтанно, а заздалегідь продуманим планом чи схемою, ретельно підібраним місцем скоєння (в неосвітленому, безлюдному місці, де відсутні камери відеоспостереження та перехожі громадяни) та знаряддями злочину (непримітний одяг, наявність предметів для знешкодження жертви, відмикання автотранспорту тощо). Крім цього, досить часто злочинцями, які вчиняють майнові злочини в громадських місцях, являються безробітні, наркозалежні та особи, які ведуть аморальний спосіб життя, котрі шукають «легких» способів заробітку за рахунок інших громадян.

Найчастіше в публічних місцях злочинці заволодівають золотими виробами (ланцюжки, кулони, хрестики, браслети, сережки), мобільними телефонами, сумками, гаманцями та іншим майном, яке можна без особливих зусиль здати до ломбардів, або інших місць скуповування майна [3]. Тому, забезпечити безпеку громадян на вулицях та інших громадських місцях лише за рахунок збільшення щільності нарядів правоохоронців (Батальйони підрозділів особливого призначення, Управління патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України, територіальних органів поліції Національної гвардії України, громадських формувань) неможливо, оскільки цьому повинен передувати значний обсяг як профілактичної роботи, так і проведення оперативних та слідчих заходів по встановленню організованих злочинних груп, документування їх протиправної діяльності, відпрацювання та закриття місць скупки краденого майна, автотранспорту, виявлення наркопритонів та інших місць антигромадського елемента.

Крім цього, значну роль по забезпеченню безпеки громадян на вулицях та інших громадських місцях відіграють органи державної влади та місцевого самоврядування, оскільки завдяки вжитим ними заходами проводиться відповідна профілактична робота з населенням, оперативне інформування

правоохоронних органів, фінансування регіональних та місцевих програм, створюються громадські формування по забезпеченню громадської безпеки, встановлюються комплекси відеоспостереження в найбільш «проблемних» місцях, здійснюється освітленість вулиць та багато іншого [175].

З метою виконання визначених ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII правоохоронних завдань, щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання правопорушенням та протидії злочинності, Головними управліннями Національної поліції України, а саме підпорядкованими підрозділами превентивної діяльності вживаються ряд організаційних та практичних заходів [4].

Для належного забезпечення публічної безпеки і порядку на території України, попередження та розкриття кримінальних правопорушень, оздоровлення криміногенної обстановки, виявлення осіб, які знаходяться у розшуку, незаконно зберігають і перевозять наркотичні речовини та прекурсори, вогнепальну зброю, вибухівку, боєприпаси, забезпечення проведення превентивних та оперативних заходів, забезпечено позмінне та цілодобове несення служби працівниками структурних і територіальних підрозділів.

Крім цього, для розкриття кримінальних правопорушень «по гарячим слідам» налагоджено чітку взаємодію з Управлінням патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України, Управлінням поліції охорони Департаменту поліції охорони Національної поліції України, військовими частинами 3012 і 3058 Південного територіального управління Національної гвардії України, які несуть службу по забезпеченню громадського порядку та безпеки, а також іншими правоохоронними органами.

Всього до забезпечення публічної безпеки і порядку, наприклад, на території м. Одеси та Одеської області в середньому щоденно заступає понад 1300 правоохоронців, у складі біля 400 нарядів (270 автомобільних, 130 піших, 3 стаціонарних пости та 127 постів охорони), у том числі: поліцейські

територіальних відділів і відділень поліції (без врахування ГРПП) – 190 працівників (30 автопатрулів, 30 піших нарядів); групи реагування патрульної поліції – 200 працівників (95-100 автопатрулів); поліцейські батальйону поліції особливого призначення ГУНП в Одеській області – 45 працівників (4 автопатруля, 2 групи захоплення, 8 піших нарядів); поліцейські батальйону патрульної служби поліції особливого призначення «Шторм» ГУНП в Одеській області – 10 працівників (4 піших нарядів); поліцейські управління «КОРД» ГУНП в Одеській області – 13 працівників (група швидкого реагування); поліцейські Управління патрульної поліції в Одеській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України – 260 працівників (81 автопатрулів, 10 піших нарядів, 3 стаціонарні пости); поліцейські Управління поліції охорони в Одеській області Департаменту поліції охорони Національної поліції України – 358 працівників (43 автопатруля, 127 постів охорони); в/ч 3012 та 3058 Національної гвардії України – 250 військовослужбовців (8 автопатруля, 75 піших нарядів).

Крім цього, до забезпечення публічної безпеки і порядку на території обслуговування Головного управління Національної поліції України в Одеській області щоденно залучаються близько 490 представників громадських формувань (в тому числі недержавних охоронних структур) у складі 35 автопатрулів та 135 піших нарядів.

Начальниками територіальних відділів та відділень поліції, командирами стройових підрозділів, командування ВЧ 3012 Південного територіального управління Національної гвардії України, керівництвом Управління патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України та Управлінням поліції охорони Департаменту поліції охорони Національної поліції України подаються пропозиції щодо активізації роботи в зазначеному напрямку правоохоронної діяльності, забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, парках, скверах, на стадіонах, вокзалах тощо, внесення коригування маршрутів патрулювання та забезпечення щоденного перекриття і

виставлення в місцях, найбільш уражених в криміногенному відношенні, особливо пограбуваннями, додаткових піших та автопатрулів, коригування режиму їх роботи, створення пересувних поліцейських груп для боротьби з вуличними злочинами.

На підставі цього, керівництвом територіальних відділів та відділень поліції, командирами стройових підрозділів забезпечується щоденне перекриття та виставлення на квадратах патрулювання поліцейських груп швидкого реагування для боротьби з пограбуваннями та іншими вуличними кримінальними правопорушеннями, із розрахунку не менше однієї групи на кожну ділянку. Особливу увагу нарядів зосереджено на відпрацюванні вулиць та проспектів, найбільш уражених в криміногенному середовищі.

Таким чином, враховуючи специфіку географічного місцезнаходження, оперативної обстановки того чи іншого регіону країни, організацію роботи структурних та територіальних підрозділів правоохоронних органів, потрібно враховувати зазначені вище аспекти під час планування несення служби нарядами поліції та інших правоохоронних органів для організації належного забезпечення публічної безпеки і порядку.

Література:

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності превентивних підрозділів поліції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/law/00761400_0.html
2. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm
3. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України : проект стратегії 2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1221365>
4. Адміністративна відповідальність // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Скляр Ю.І.,

аспірант кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет

Науковий керівник: Резнік О.М.,

доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки Сумського державного університету, доктор юридичних
наук, доцент

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ ТОВАРІВ КОМЕРЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Питання захисту інтересів держави у митній сфері завжди було одним із пріоритетних завдань митних органів. Вказане питання істотно актуалізувалось в умовах інтеграції України до Європейського Союзу та відповідно спрощення процедур митного контролю під час переміщення товарів через митний кордон держави. Не зважаючи на спрощення митних процедур держава вживає заходів з протидії, боротьби із контрабандою товарів комерційного призначення. Однак за рахунок норм і заходів щодо протидії та боротьби з цим явищем контрабанда постійно видозмінювалась, що дозволило їй досягнути високого ступеня організованості та широких міжрегіональних і міжнародних злочинних зв'язків.

Загалом такий вид порушення митних правил як контрабанда товарів комерційного призначення відомий з початку розвитку державності на території України. Зокрема, збірка законів Київської Русі «Руська правда» вже містила санкції за контрабанду. Так, за перевезення або спробу перевезення товару злочинним шляхом було передбачено санкцію у вигляді штрафу в розмірі подвійної ставки мита [1, с. 3]. У судебнику князя Володимира спроба таємного провезення товару без сплати мита каралася конфіскацією товару та побиттям перевізника батою [2, с. 29].

Кримінальна відповідальність за вчинення контрабанди була передбачена нормами Литовського статуту 1588 р., яким встановлювалась заборона щодо

вивозу з Речі Посполитої зброї, заліза, рушниці, коси, ножів, стріл та інших предметів воєнного призначення, а порушник підлягав смертній карі, товари і вся його власність конфіскувались до скарбниці князя [3, с. 108].

Втім активну боротьбу з контрабандою держава починає приблизно з середини XVII ст. Особливість якої полягала в тому, що норми, які регламентували відповідальність за контрабанду, перебували одночасно у митних і кримінальних законодавчих актах. В Соборному Уложенні 1649 року – кодексі феодального права, виділялася спеціальна глава (IX) «Про мита, про перевезення та про мости», у ст. ст. 1, 4, 5 та 7 якої безпосередньо йшла мова про контрабандне перевезення товарів [4, с. 311]. Але до початку розвитку товарно-грошових відносин змістовне поняття контрабанди як правопорушення не було. Лише у XVII ст. – на початку XVIII ст. держава почала визначати контрабанду як будь-яке порушення встановлених законом та іншими нормативно-правовими актами правил перевезення товарів і цінностей через кордон, які приховувалися від контролю з боку митниці [5, с. 52].

Так, у Митному статуті 1892 року ввезення та вивезення заборонених товарів каралось конфіскацією товару і стягненням штрафу у подвійному розмірі від вартості контрабанди (ст. 1522 §1, ст. 1524 § 1). Особливістю вказаного статуту було прийняття заходів щодо виявлення та покарання не перевізника, а власника контрабандного товару. Для перевізника, якщо той вказував на власника забороненого товару, штраф обмежувався 30–60 рублями. Крім того передбачалося покарання для осіб, що переховували контрабандний товар у вигляді штрафу у подвійному розмірі від вартості товару (ст. 1546), а за повторний злочин передбачалось виселення злочинця у внутрішні губернії на 5 років і накладення штрафу у подвійному розмірі [6, с. 15].

Визначення, дане в Митному статуті 1904 року, розширило поняття контрабанди. Відповідно до його положень контрабандними вважались товари, що провозились або проносились незаконними шляхами і способами не тільки з-за кордону, а й за кордон. При цьому об'єктом контрабанди визнавалися не

будь-які товари, а тільки митні та заборонені [1, с. 133]. На відміну від Митного статуту 1892 року ним до порушника застосовувалось суворіше покарання за контрабанду – ув'язнення на каторзі терміном від 4 до 6 років [6, с. 15].

Поняття контрабанди зустрічається також в Положенні про контрабанду 1906 року, Митному Уставі зразка 1910 року царської Росії, але лише після Жовтневої Революції і встановлення Радянської влади розпочався новий етап протидії та боротьби контрабандою.

Вперше про контрабанду як злочин в актах радянського періоду було вказано в Декреті СНК РРФСР від 29.12.1917 р. «Про дозволи на ввезення та вивезення товарів», відповідно до якого контрабандою визнавалося ввезення до країни та вивезення з її території товарів без відповідного дозволу і переслідувалося за законами республіки. Відповідно ввезені на радянську територію без дозволу товари вважались контрабандними і конфісковувались митними установами [7, с. 207].

Кримінальний кодекс РСФРР 1922 р. визначав відповідальність за просту та кваліфіковану контрабанду. Важливе значення для кваліфікації контрабанди як злочину мав КК УСРР 1927 р., де контрабанда визначалась як переміщення через державний кордон цінностей, майна, предметів повз митні установи або через митниці, але з приховуванням їх від митного контролю, встановлювалась більш чітка регламентація між простою (адміністративна відповідальність) і кваліфікованою контрабандою (кримінальна відповідальність). У разі простої контрабанди накладався штраф, при повторному скоєнні передбачалося вислання в адміністративному порядку за межі 5-кілометрової прикордонної зони [8]. За Строженко С. незважаючи на розмежування відповідальності за контрабанду, склад порушення залишався одним і тим же, крім того покарання у виді вислання в адміністративному порядку не заміняло штраф і конфіскацію, а накладалось разом із ними [9, с. 4004].

У 60-ті роки розвиток зовнішньоторговельних відносин в СРСР, тенденція до пом'якшення «холодної війни» обумовили лібералізацію та

деталізацію митного законодавства, яка знайшла відображення у нових Кримінальному кодексі УРСР в 1960 року та Митному кодексі СРСР 1964 року. Митним кодексом СРСР 1964 року було розмежовано відповідальність за контрабанду не лише за кваліфікуючими ознаками, а й за об'єктами посягання за: незаконне переміщення через державний кордон СРСР вантажів; продаж без дозволу товарів, цінностей та інших предметів, ввезених із-за кордону без права збуту; зберігання іноземних вантажів у кількості, що перевищує звичайну для власного споживання норму; незаконне вивезення, ввезення, пересилання і переказ за кордон та з-за кордону валюти або валютних цінностей; вчинення підготовчих дій до порушень, перерахованих у цій статті (ст. 100) [9, с. 4004].

Формулювання норми, яка передбачала відповідальність за контрабанду неодноразово змінювалось, але не було докорінної зміни суті самої норми. Так, у диспозиції ст. 201 КК України 2001 року та ст. 70 КК УРСР 1960 року, коло предметів контрабанди довгий час було однаковим. Водночас згодом у процесі внесення змін до законодавства України було виокремлено два види відповідальності за контрабанду – адміністративну та кримінальну. Так, згідно зі ст. 458 Митного кодексу України за протиправні, винні діяння, що посягають на встановлений законом порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх для проведення митного контролю та митного оформлення настає адміністративна відповідальність [10]. Тоді як кримінальна відповідальність за ст. 201 КК України настає якщо предметом контрабанди є культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя, боєприпаси, частини вогнепальної нарізної зброї, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [11]. Але на сьогодні актуальним є питання щодо криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення.

Таким чином, появу контрабанди пов'язують зі стрімким розвитком торгівельних відносин, тому перші правові акти, що діяли на території України, передбачали санкції за скоєння цього діяння. З часом зміст контрабанди та види

юридичної відповідальності за неї суттєво змінилися зважаючи на розвиток суспільних відносин. Особливі зміни відбулися впродовж правління радянської влади на території України, зокрема, виокремлення адміністративної та кримінальної відповідальності за контрабанду, яке мало місце на той час, знайшло своє відображення також у законодавстві вже незалежної України.

Література:

1. Кисловский Ю.Г. Контрабанда. История и современность. Москва, 1996. 430 с.
2. Яромій І.В. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил в Україні: дисс. ... канд. юрид. наук; 12.00.07. Дніпро, 2018. 182 с.
3. Саско О. Генеза кримінальної відповідальності за контрабанду. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1 (3). С. 107–112.
4. Максимов В. Правове регулювання протидії контрабанді: історія питання. *Науковий Вісник ЛДУВС*. 2009. № 4. С. 308–319.
5. Бойко В.М., Багрій-Шахматов Л.В., Попов Г.В. Історія митної справи в Україні. Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2002. 52 с.
6. Морозов О.В. Історія боротьби з контрабандою в українських губерніях (остання чверть XVIII – початок XX ст.). *Грані. Історія*. 2011. № 3 (77). С. 12–16.
7. Омельчук О.М. Історичні аспекти боротьби з контрабандою в Україні. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 3-4. С. 207–215.
8. Гнітько С. Боротьба з контрабандою в Україні у 20-ті роки. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hnitko_Svitlana/Borotba_z_kontrabandoiu_v_Ukraini_u_20-ti_roky.pdf.

9. Storozhenko S. Legal Regulation of Liability for the Illegal Movement of Goods through the Customs Border since the USSR time. *Path of Science*. 2018. Vol. 4, No. 9. P. 4001–4008.

10. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Соболева В. С.,

курсантка 103 навчального взводу
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Цуркаленко Ю.В.,

викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
КННІ ДЮІ МВС України, к.ю.н, капітан поліції

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКУ

Незважаючи на те, що з 1996 року Україна визначена у Конституції, як демократична, соціальна та правова держава, котра закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, проблема гендерної рівності почала обговорюватися та вирішуватися у ній зовсім недавно [4, с. 141].

Наукова критика не могла обійти мовчанням той факт, що гендерну рівність тривалий час не вважали складовою реформи сектору безпеки, саме тому вона не була інтегрована на стратегічному рівні. Координуючись гендерними стереотипами, сектор безпеки не вважав жіноцтво важливою рушійною силою, навіть не зважаючи на те, що воно завжди було активною

частиною суспільства. Сьогодні жінки виявляють свою активність у тих сферах, де їхня підтримка є найбільш запитаною та актуальною.

При цьому в даний час більшість вчених підкреслюють, що розвиток гендерної політики в секторі безпеки сприятиме не тільки уникненню зайвої закритості, а й позитивно позначиться на загальному рівні обороноздатності країни. Дійсно, якщо жінки виявляють бажання служити в секторі безпеки, для них не має створюватись жодних перешкод, а навпаки надаватись більше можливостей.

Роль жінок у миротворчих процесах постійно починає поглиблюватися, а це веде до того, вони мають долучатися до них без зайвих перепон та забобонів. У зв'язку з вищевикладеним виникає питання: “якщо професійна кваліфікація жінок дає їм можливість обіймати керівні посади в структурах сектору безпеки та оборони, чому вони не мають права випробувати власні сили?”

Як показали наші спостереження, існує чимало перепон, з якими доводиться стикатися жінці в процесі впровадження гендерної політики в діяльність органів системи МВС як складової сектору безпеки. Пропонуємо обговорити деякі з них:

1. Гендерні стереотипи та дискримінація.
2. Відсутність достатньої кількості спеціалістів з питань гендерної рівності в секторі безпеки, що негативно впливає на динаміку виконання завдань, визначених перед відомством.
3. Потреба в постійному вдосконаленні законодавчої бази відповідно до сучасного розвитку гендерної політики на міжнародній арені.
4. Недостатній та низький розвиток гендерних процедур набору та утримання персоналу, який призводить до того, що жінки просто не мають незначної підтримки в розвитку їхньої спроможності й лідерства.
5. Відсутність інтегрованого уніфікованого підходу щодо системної та належної підготовки тренінгів із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, сексуальним домаганням, протидії

дискримінації за ознакою статі тощо.б. Відсутність умов для поєднання персоналом своєї роботи з сімейними та професійними обов'язками.

З огляду на вищезазначене, на нашу думку велику актуальність набуває наступне питання: чому впровадження гендерної рівності є важливою складовою сектору безпеки? Відповідаючи на нього слід сказати про те, що для ефективної реалізації функцій правоохоронних органів важливо не тільки визнавати, але й реагувати на різні потреби жінок та дівчат, чоловіків та хлопців, як представників населення, з яким доводиться працювати. Звідси ясно, що професія працівника або працівниці правоохоронних органів була рівно доступною як для жінок, так і чоловіків із забезпеченням рівного ставлення до жінок і чоловіків як фахівців. В секторі безпеки кількість працюючих чоловіків та жінок повинна бути однаковою, адже це викликатиме почуття довіри і бажання співпраці у населення [1, с. 14-15].

Нещодавно для виконання та впровадження Національних планів та Державної програми, Міністерством внутрішніх справ було проведено масштабну інформаційно-аналітичну та просвітницьку кампанію в середині правоохоронної структури, прийнято низку відомчих наказів, а саме: розроблено національний план №1325 «Жінки, мир, безпека», розбудовано інституційний механізм, створено мережі гендерних радників в апараті МВС та ЦОВВ, організовано навчальний процес, тренінги та заняття з гендерної обізнаності працівників та впроваджено гендерний аспект у закладах вищої освіти системи МВС [5, с. 25].

Слід відразу підкреслити і те, що наша держава взяла на себе зобов'язання щодо виконання ключових міжнародних зобов'язань із забезпечення гендерної рівності. Україна прийняла Цілі Сталого Розвитку (ЦСР), приєдналася до Пекінської Декларації та Платформи Дій (ПДПД) на 4-й Світовій Конференції Жінок (1995) та ратифікувала ключові договори з прав людини, включно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо

жінок (1980), та її Факультативний Протокол. Уряд затвердив національний план дій із виконання Конвенції [6, с. 46].

У 2014 році була підписана Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, що зобов'язує до гарантування рівних можливостей для жінок та чоловіків у сферах працевлаштування, освіти, навчання, економіки, у суспільстві та прийнятті рішень. На наш погляд, очевидно, що навіть такої кількості прийнятих актів, угод, законів не вистачить для повного подолання гендерної нерівності та дискримінації [2, с. 285]

В той же час хочеться вказати, що Україна не повинна зупинятися на досягнутому, навпаки, залучитися підтримкою міжнародної спільноти, та переймати досвід у країн з розвинутою гендерною політикою. Наприклад, у Ісландії та Норвегії. Адже, спираючись на дослідження більшості науковців, країни Північної Європи посідають лідерські позиції в рейтингу подолання гендерного розриву і за останні роки вкорінилися на перших місцях світових рейтингів. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, майже три з чотирьох жінок працездатного віку в країнах Північної Європи задіяні на ринку праці на оплачуваних посадах, а держави послідовно підтримують політику гендерної рівності на робочому місці, вдома та в суспільстві.

Так, наприклад, Ісландія вже десятиліття зберігає позиції світового лідера, як країна з найвищим рівнем гендерної рівності. Ця держава має культуру розширення політичних прав та можливостей, а також може похвалитися багатьма сильними жінками, що є рольовими моделями. Розширення прав і можливостей жінок присутнє в усіх аспектах життя ісландського суспільства, це стало можливим завдяки сильному політичному рухові фемінізму у 1970-х роках.

Прогресивна політика в сфері догляду за дитиною означає, що жінки в Ісландії не змушені робити вибір між роботою та вихованням дітей. Політика розвитку сфери догляду за дітьми та надання тривалих відпусток по догляду за

дітьми – і жінки, і чоловіки отримують 90 днів відпустки – допомагають матерям полегшити догляд за дітьми. Щодо подолання гендерного розриву в оплаті праці, Ісландія посідає перше місце за рівнем «оплати за однакову роботу».

Як було відмічено раніше, Норвегія закрила загальний гендерний розрив на понад 83% і продовжує демонструвати стійкий прогрес у цьому питанні. Високий відсоток жінок активно задіяні на ринку праці завдяки політиці підтримки батьківства та виділенню значних коштів на розвиток сфери догляду за дітьми.

Починаючи з 2013 року, мами й тата зобов'язані брати хоча б 14-тижневу відпустку після народження дитини. Норвегія може похвалитися майже однаковим рівнем зайнятості жінок та чоловіків, причому багато жінок обіймають керівні посади. Гендерні квоти забезпечили 40-відсоткову присутність жінок у парламенті та в радах директорів у бізнесі – жінки займають посади прем'єр-міністра Норвегії, міністра фінансів та міністра закордонних справ, до того ж жінки становлять 41% серед топ-менеджерів [3].

Викладені міркування дозволяють зробити висновок, що подолання гендерної нерівності в Україні цілком можливе. Варто лише викоринити гендерні бар'єри та направити нашу державу у новий курс рівності та справедливості.

Література:

1. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС та інших центральних органах виконавчої влади: навч. посіб./ за ред. Н. Камінської. Київ, 2020.

2. Забезпечення гендерної рівності: проблеми теорії та практики : навч. посіб. / за ред. Н. Камінської. Київ, 2018.

3. Чотири країни Північної Європи, які знають секрет гендерної рівності
URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/chotiri-krayini-pivn> .

4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> .

5. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2016 р. № 113-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80/page>.

6. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text .

Суботіна А. А.,

курсантка 2-го курсу, 204/19 навчального взводу
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Цуркаленко Ю.В.,

викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
КННІ ДЮІ України, к.ю.н., капітан поліції

ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Інститут публічно-правової відповідальності держави перед громадянами є відносно новим. Більшість держав до кінця ХІХ – початку ХХ ст. визнавали відповідальність держави лише у відносинах, де вона виступала як суб'єкт приватного права і, відповідно, несла відповідальність лише за своїми зобов'язаннями. Принцип відповідальності в публічно-правових відносинах почав поступово знаходити своє закріплення з кінця ХІХ ст. спочатку як виняток, а в подальшому набув загальнопоширеного значення, ставши невід'ємною складовою устрою демократичних країн. Сьогодні держава, здійснюючи публічні функції (нормотворчість, управління, правосуддя тощо), в особі органів публічного адміністрування, є відповідальною за свою діяльність.

Правову основу такого різновиду соціальної відповідальності держави закладає ст. 3 Основного Закону: «Держава відповідає перед людиною за свою

діяльність» та ст. 56: «Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень» [1]. Відповідні норми є об'єктивним продовженням взятих нашою країною зобов'язань за міжнародними договорами та задекларовані в ст. 1 Конституції, де Україна визначена як правова демократична держава. Свою деталізацію вищезазначені конституційні приписи отримали в статтях 1173–1177 Цивільного кодексу України, в законах України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», «Про місцеве самоврядування в Україні» та в деяких інших нормативно-правових актах.[2] Загальною підставою виникнення відповідальності держави або органу місцевого самоврядування є наявність шкоди, завданої відповідним органом публічного адміністрування чи службовою особою такого органу. При чому така відповідальність виникає не в результаті реалізації власне адміністративної діяльності органом публічного адміністрування як правомірного процесу реалізації владних повноважень, а в результаті вчинення протиправних (умисних або в разі помилки) діянь службовими особами таких органів, що тільки опосередковано нагадують реалізацію легітимної адміністративної діяльності. Проте це правило не є абсолютним. Ряд європейських країн запровадили у своє законодавство положення «Рекомендації № R(84)15 Комітету міністрів державам-членам стосовно публічно-правової відповідальності за спричинену шкоду», відповідно до яких: «...держава повинна: забезпечити гарантії відшкодування шкоди у випадках недотримання органом влади норм та стандартів діяльності, а також, коли особа зазнала шкоди внаслідок акта, який відповідає загальним інтересам; не обмежувати права на судове оскарження вимогою попереднього оскарження в

адміністративному порядку дій службовця; сприяти тому, щоб адміністративна процедура примирення не перешкождала доступу до судового розгляду» [3].

Отже, відшкодування шкоди можливо і в разі «законного» заходу (діяльності) адміністративних органів, тоді застосовується спеціальний режим відшкодування шкоди, визначений національним законодавством держави (в Україні такого різновиду відшкодування шкоди, завданої органами публічного адміністрування, немає). Процедура притягнення до відповідальності органів публічного адміністрування має подвійну форму і може виражатися в активних та пасивних діях потерпілого. Перша форма, активна, передбачає безпосереднє звернення потерпілого за захистом своїх прав у передбачений законом спосіб. Згідно з другою формою, пасивною, орган публічного адміністрування, посадова або службова особа притягуються до відповідальності за ініціативою уповноваженого органу, без ініціативи з боку постраждалої особи, наприклад, під час здійснення перевірок з боку контролюючих органів. Застосування таких процедур у діяльності контролюючих та інспекційних органів виступає своєрідною гарантією того, що держава виконує всі покладені на неї обов'язки. Відповідно до чинного законодавства України відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами можливе лише на підставі судового рішення. Законодавством не передбачено механізмів відшкодування шкоди з використанням адміністративного порядку. Світова практика йде іншим шляхом, широко використовуючи позасудовий порядок звернення. У ряді країн досудове врегулювання спору навіть є обов'язковим. Наприклад, в США у 1990 р. було прийнято Закон «Про врегулювання адміністративних спорів», який встановлює процедурні правила застосування альтернативних способів вирішення конфліктів: переговори, медіація, арбітраж тощо. Відповідно до цього Закону кожен орган виконавчої влади повинен прийняти нормативний акт, який врегулює процедурні правила застосування альтернативних способів вирішення спорів [4, с. 44–45].

Відсутність в Україні адміністративного порядку відшкодування шкоди, завданої публічною адміністрацією, породжує значну кількість проблем на практиці. [5] Так, відомі випадки, коли орган, що завдав шкоду, визнає вину і готовий відшкодувати її потерпілій особи, але відсутність законодавчо закріпленого механізму позасудового врегулювання спору фактично зводить нанівець усі намагання суб'єктів правовідносин врегулювати спір. Таким чином, ми маємо ситуацію, коли суд повинен розглядати «безспірні» справи. Отже, адміністративний порядок відшкодування шкоди, завданої органами публічного адміністрування, має ряд переваг, порівняно із судовим, – дозволяє зекономити час, ресурси суду, встановлює спрощену процедуру вирішення спору, більш зрозумілу і сприятливу для потерпілого, має безкоштовний характер тощо. Можна вважати, що запровадження адміністративного порядку відшкодування шкоди, завданої органами публічного адміністрування, слід закріпити й на законодавчому рівні. Він може стати достатньо дієвим механізмом реалізації прав громадян. [6]

Література:

1. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96- ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV(із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Рекомендації № R(84)15 Комітету міністрів державам-членам стосовно публічно-правової відповідальності за спричинену шкоду // Council of Europe. URL: <https://wcd.coe.int/> (дата звернення 02.06.2017).

3. Рекомендації № R(84)15 Комітету міністрів державам-членам стосовно публічно-правової відповідальності за спричинену шкоду // Council of Europe. URL: <https://wcd.coe.int/> (дата звернення 02.06.2017).

4. Демкова М. С., Коба С. С., Лавриненко І. О., Український Д. Я. Відшкодування в позасудовому порядку шкоди, завданої державою або органами влади. Київ: Конус-Ю, 2007. 260 с. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi7rNH-2rXwAhVu>.

5. Первомайський О.О. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади або органом місцевого самоврядування, на підставі положень ст. 1173 ЦК України // Приватне право і підприємництво. 2015. Вип. 14. С. 81-85. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi134Sc27XwAhVSkMMKHYLLADgQFjAAegQIBBA>.

6. Хоменко М. М. Еволюція цивільно-правового регулювання відносин з відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами / М.М. Хоменко // Часопис Київського університету права. 2011. № 4. С. 242-248. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj76bzF27XwAhXCFXcKHT2CCwAQFjAAegQIBBA>.

Удалова Н. М.,

викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики старший лейтенант поліції факультету №1 КННІ ДонДУВС

ФОРМИ ТА МЕТОДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ

В історії існування цивілізованого суспільства поняття «безпека» і «порядок» розглядалися як одна з найважливіших цінностей і мета діяльності людей, соціальних груп і держав. У зв'язку з цим питання забезпечення безпеки і порядку цікавили кожен частину соціальної частини суспільства - від окремої людини до широкого кола людей.

Згідно із загальноприйнятим розумінням, громадський порядок - це вся система суспільних відносин, що реалізується шляхом дотримання соціальних норм: норм права, моралі, звичаїв, традицій, обрядів і правил діяльності громадських організацій.

Що стосується загальної теорії адміністративного права, то тут громадський порядок розглядається як соціальна категорія, що включає в себе систему ідеологічних суспільних відносин, обумовлених економічним аспектом і характеризуються відповідністю поведінки всіх учасників суспільних норм в активному стані.

Що стосується офіційного закріплення поняття «громадський порядок», треба визнати, що його тлумачення в чинному законодавстві на сьогоднішній день відсутнє. Згадка про нього міститься тільки в Законі України «Про Національну поліцію» п. 1 ч. 1 ст. 2, відповідно до якого вважається одним з основних завдань поліції та реалізується в частині надання поліцейських послуг в галузі забезпечення громадської безпеки та порядку [1].

Громадський порядок забезпечується за рахунок відкритої і прозорої діяльності правоохоронних органів, а сам міністр внутрішніх справ, реалізуючи свої повноваження виступає в якості лідера у формуванні державної політики в області громадської безпеки в Україні.

Характеризуючи систему питань адміністративно-правового забезпечення громадського порядку, слід перш за все відзначити, що сьогодні в теорії адміністративного права немає загальноприйнятого підходу до класифікації питань забезпечення громадського порядку. Проаналізувавши найбільш поширені підходи, ми дійшли висновку, що класифікацію доцільно розглядати у розрізі поділу на дві під категорії: загальні і приватні, в залежності від характеру юрисдикції [2].

На сьогоднішній день основним суб'єктом забезпечення охорони громадського порядку є Національна поліція України. До компетенції даного органу відноситься реалізація державної політики в галузі захисту прав і свобод

громадян, інтересів суспільства і держави від неправомірного втручання, а також організація та координація діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю та захисту населення.

Діяльність поліції в області охорони громадського порядку ґрунтується на наступних принципах: верховенства права, законності; дотримання прав і свобод людини; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з суспільством на засадах партнерства та безперервності [3, с.86].

Основними формами та методами, за допомогою яких Національна поліція забезпечує громадську безпеку і порядок, є:

1) Правові форми: нормотворча і правозастосовча діяльність (регулювання, правозастосування);

2) неправові форми (організаційні) - контроль, наради, обговорення, консультації і т. д.;

3) організаційно-правові (при цьому мають ознаки як правових, так і неправових форм).

4) примусові форми – поліцейські та примусові заходи (перевірка документів, опитування, зупинка транспортного засобу, фізичний вплив, застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї).

5) превентивні форми – переконання, превенція та запобігання.

У висновках слід зазначити, що в Україні форми забезпечення громадської безпеки та порядку з боку Національної поліції в даний час знаходяться в стадії розробки і вдосконалення. Тому важливим є використання здобутого практичного досвіду у сфері охорони безпеки та правопорядку, задля вдосконалення та вдалого реформування даного інституту.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. (дата звернення 30.03.2021 р.)

2. Батраченко О.В. Поняття та ознаки публічного порядку як об'єкта адміністративно-правової охорони / О.В. Батраченко URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.29-2/part_3/20.pdf. (дата звернення 30.03.2021 р.)

3. Подоляка А. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. С. 85-89

Фаїзов А. В.,

канд. екон. наук, доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань, Національна академія внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЧИННИКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Системні трансформації в правовому механізмі функціонування публічних закупівель, що відбулися після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, сформували якісно нові підходи до організації та проведення торгів. Новели законодавства забезпечили не тільки вільний доступ всім суб'єктам господарювання до процедур закупівель, а й умови для функціонування прозорого та конкурентного тендерного ринку, запровадили міжнародні стандарти закупівельної діяльності, цифронізацію процесів. Попри інноваційні зміни, публічні закупівлі за численними дослідженнями й досі відносять до сфер з високим рівнем корупційних ризиків[1,2,3].

Різним аспектам публічних закупівель в своїх працях приділяли увагу такі вітчизняні науковці та практики, як: І.Бенько, І.Влялько, Я.Горбатюк, В.Горин, Л.Катроша, І.Круп'як, А.Калініна, Д.Лазарева, О.Лаврова, Д.Мартинівич, В.Малолітнева, О.Мельников, В.Морозов, В.Новаковець, О.Овсянюк-Бердадіна, А.Олефір, М.Остап'юк, Я.Петруненко, Ю.Пивовар, В.Прядко, С.Сисюк, В.Смиричинський, Н.Ткаченко, Н.Тополенко, О.Юдіцький та ін. Проте, незважаючи на наявність багатьох публікацій, подальшого дослідження потребують проблеми пов'язані з корупційними ризиками у сфері публічних закупівель та їх основними причинами.

Реформовані процедури закупівель переважно здійснюються в електронній формі через систему «Prozorro», яка покликана протидіяти корупційним схемам та визнана однією з кращих практик у світових рейтингах прозорості торгів[4]. Однак, недобросовісні замовники і учасники адаптуються до новацій, вишукують лазівки в законодавстві та нові способи корупційних зловживань.

На основі оцінки організації та аналізу етапів проведення публічних закупівель, можна виокремити вразливі до корупційних проявів елементи процедур торгів, а саме: визначення потреби, планування закупівель та розрахунок очікуваної вартості; розробка тендерної документації та визначення кваліфікаційних критеріїв; застосування неконкурентних процедур; укладення прямих договорів; розгляд тендерних пропозицій; укладення договорів для протидії пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19).

Одним із основних чинників, що визначає наявність корупційних ризиків у процедурах закупівель є недоброчесна поведінка посадових осіб, яка спотворює принципи прозорого проведення торгів, мінімізує позитивну дію конкурентного механізму і призводить до фінансових, кількісних та якісних втрат замовника. Недоброчесність обумовлює існування будь-якого іншого корупційного ризику та є головною серед причин, що створює умови для поширення корупційних практик.

Посилює негативну корупційну дію недоброчесності – опціональність дій посадової особи, тобто можливість вибору у чиновника кількох варіантів юридично допустимих рішень щодо закупівель. Особливо така опціональність може мати негативний корупційний зміст на стадіях планування та підготовки проведення тендерів, адже замовник самостійно визначає потребу в товарах і послугах, встановлює очікувану вартість предмету закупівлі, формує його технічні та якісні характеристики, визначає вимоги до учасників торгів і умови співпраці. Саме на підготовчій стадії торгів реалізуються корупційні схеми, пов'язані з вмотивованим лобіюванням активізації закупівель у відповідній сфері

господарської діяльності, маніпуляціями обсягами потреб та необхідними фінансовими ресурсами, домовленостями з постачальниками, дискримінаціями.

Не менш важливим чинником, що визначає існування корупційної складової є відсутність у замовника комплексних підходів до розподілу функцій між підрозділами для ефективного планування, організації та здійснення публічних закупівель, запобігання корупційним діям, а також їх виявлення. Натомість поширеною практикою є несистемність аналізу та моніторингу закупівель, слабкість управління ризиками, відсутність аудиту виконання договорів, низький рівень компетентності відповідальних осіб замовника.

Враховуючи викладене, в умовах неефективного впливу на недоброчесність та застосування опціонально-вмотивованих підходів до прийняття рішень, корупційна складова у закупівлях потребує комплексної протидії та застосування комбінації низки психологічних, технічних, репресивних і регламентних інструментів як з боку безпосередніх замовників, так і контролюючих та правоохоронних органів як інституцій, які покликані мінімізувати ризики недоброчесних домовленостей у тендерній сфері.

Література:

1.Калініна А. Корупція та державні закупівлі: міжнародні правові інструменти // Радник у сфері публічних закупівель. 2015. 20 лис. URL: <https://radnuk.com.ua/zhurnaly/koruptsiia-ta-derzhavni-zakupivli-mizhnarodni-pravovi-instrumenty/>.

2.Чи довіряє бізнес державним тендерам? URL: <https://e-tender.ua/news/chi-doviryaye-biznes-derzhavnim-tenderam-387>.

3.Давиденко А., Кац А. По той бік «Prozorro»: чи довіряє український бізнес публічним закупівлям? Трансперенсі Інтернешнл Україна. 2019. URL:<https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2019/10/Po-toj-bik-prozorro.-CHy-doviryaye-ukrayinskyj-biznes-publichnyj-zakupivlyam.pdf>.

4. Міжнародний рейтинг прозорості публічних закупівель: Україна на першому місці. (13.08.2020) URL: <https://ti-ukraine.org/news/gruzynskyj-rejtyng-prozorosti-publichnyh-zakupivel-ukrayina-napershomumistsi/#:~:text=%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%b0%20%d1%86%d1%8c%d0%be%d0%b3%d0%be%d1%80%d1%96%d1%87%20%d0%bd%d0%b0%d0%b1%d1%80%d0%b0%d0%bb%d0%b0%2097%2c05,%d0%b2%d1%96%d0%bd%20%d0%be%d1%82%d1%80%d0%b8%d0%bc%d0%b0%d0%b2%2037%2c88%20%d0%b1%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b2>.

ЧАСТИНА ІІІ.

Васьків О. Т.,

курсант 1 курсу Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Павлиш Т.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ

Сьогодні в нашій державі відбувається швидкий процес інформатизації суспільства, що робить інформацію, інформаційні, комп'ютерні, мультимедійні технології ключовим об'єктом у житті людини. Спостереження за розвитком комп'ютерних технологій та створеного за їх допомогою специфічного середовища – кіберпростору дає підстави говорити про розвиток нового соціального простору, який все частіше стає об'єктом юридичної науки [1, с. 39].

Водночас переваги сучасного цифрового світу та розвиток інформаційних технологій обумовили виникнення нових загроз національній та особистій безпеці.

Поширюються випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Кіберзлочинність стає транснаціональною та здатна завдати значної шкоди інтересам особи, суспільства і держави [2].

Відповідно до Концепції інформаційної безпеки України, «інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг

інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій» [3].

Види інформаційної безпеки: *інформаційна безпека держави* – характеризується мірою захищеності держави (суспільства) та стійкості основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи тощо) відносно небезпечних (дестабілізуючих) інформаційних впливів, причому як з упровадження, так і добування інформації; *інформаційна безпека особистості* – це захищеність психіки й свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання свідомістю, дезінформування, спонукання до образ, самогубства тощо [4].

Загрози інформаційній безпеці – сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави в інформаційній сфері. Основні загрози інформаційній безпеці поділяють на три групи: загрози впливу неякісної інформації (недостовірної, фальшивої, дезінформації) на особистість, суспільство, державу; загрози несанкціонованого й неправомірного впливу сторонніх осіб на інформацію і інформаційні ресурси (їх виробництво, системи формування й використання); загрози інформаційним правам і свободам особистості (праву на виробництво інформації, її поширення, пошук, одержання, передавання та використання; праву на інтелектуальну власність на інформацію, в тому числі й речову) [5].

Держави – члени Ради Європи та ін. підписали Конвенцію про кіберзлочинність, згідно якої визначається ефективна боротьба з кіберзлочинністю, що є необхідною для зупинення дій, спрямованих проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання такими системами, мережами і даними, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за таку поведінку, як це описано у Конвенції, надання повноважень, достатніх для ефективної боротьби з такими кримінальними правопорушеннями шляхом сприяння

їхньому виявленню, розслідуванню та переслідуванню, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях, і укладення домовленостей щодо швидкого і надійного міжнародного співробітництва. Конвенцією визначені злочини, пов'язані з використанням комп'ютерів, а саме: підробка з використанням комп'ютерів; шахрайство з використанням комп'ютерів; правопорушення, пов'язані зі змістом даних; правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією; правопорушення, пов'язані з порушенням авторського права та суміжних прав [6].

Інформаційна безпека особистості забезпечується Законом України «Про захист персональних даних». Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

Кіберзлочинність – незаконні дії, які здійснюються людьми, що використовують інформаційні технології для злочинних цілей. Серед основних видів кіберзлочинності виділяють поширення шкідливих програм, злом паролів, крадіжку номерів кредитних карт і інших банківських реквізитів, а також поширення протиправної інформації через Інтернет. Кіберзлочинністю прийнято вважати кримінально карані дії, що передбачають несанкціоноване проникнення в роботу комп'ютерних мереж, комп'ютерних систем та програм, з метою видозміни комп'ютерних даних [7].

У Кримінальному кодексі України міститься цілий Розділ XVI, присвячений злочинам у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, який включає ст. 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1.

Для позначення різних категорій комп'ютерних злочинців використовуються різноманітні терміни: «хакери», «кракери», «пірати», «шкідники».

Виявлення правопорушника (легального користувача, що виконує несанкціоновані операції) є складним завданням, оскільки в даному випадку нелегітимна поведінка може майже не відрізнятися від легітимної. Поведінку правопорушника можна виявити, якщо правильно визначити клас умов, за яких відбувається несанкціоноване використання ресурсів [1, с. 57-58].

За останні п'ять років в Україні кількість інформаційних злочинів зростає щонайменше у 2,5 рази.

Про це повідомляє платформа відкритих даних Опендатабот. Як повідомляється, стрибок кількості всіх кіберзлочинів відбувся у 2017 році. Після цього кількість злочинів має тенденцію зростати. Так в 2017 було зафіксовано 1795 справ, в 2018 – 1023, за півроку 2019 – 1005.

Кіберзлочинці полюють на персональні дані, банківські рахунки, паролі та іншу інформацію, яка існує в електронному вигляді [8].

Потерпілими можуть стати як фізичні особи, так і бізнес та державний сектор. За даними платформи, найпопулярніша стаття кіберзлочинів - шахрайство, на другому та третьому місцях незаконне втручання в роботу комп'ютерів та розповсюдження порнографії.

Повідомлення про шахрайські дії в Інтернеті становлять 80 % від усіх звернень громадян. Найбільш розповсюдженими видами шахрайства у віртуальному просторі є продаж неіснуючих товарів, а також фішингові онлайн-магазини.

Загалом із початку цього року кіберполіція зареєструвала понад 32 тисячі звернень громадян.

Найчастіше злодії ошукують громадян, продаючи неіснуючі товари на майданчиках оголошень або у соцмережах. Як правило, у таких випадках головною умовою купівлі – повна переплата за товар.

Ще одна поширена схема шахраїв – створення фішингових ресурсів, які ззовні схожі на популярні Інтернет-магазини. Сплачуючи на таких сайтах,

покупець не лише залишається без бажаного товару, а й «передає» дані банківської картки аферисту [9].

Серед особливостей методики розкриття і розслідування комп'ютерних злочинів науковці вказують такі: ряд традиційних елементів окремих криміналістичних методик виявляються неінформативними чи малоінформативними стосовно категорії комп'ютерних злочинів і структури окремих її елементів; до їхнього числа можна віднести особливості використання допомоги громадськості у розкритті злочинів, особливості особистості потерпілого; особливу роль відіграє інформація про особливості використання спеціальних знань при розкритті і розслідуванні злочинів, що розглядаються, про особливості безпосереднього предмета злочинного посягання і можливостях захисту закритих інформаційних ресурсів криміналістичними методами, прийомами і засобами [10, с. 315].

*Статистика кіберзлочинності на Дніпропетровщині
2017-2021 рр.*

2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
42	43	47	41

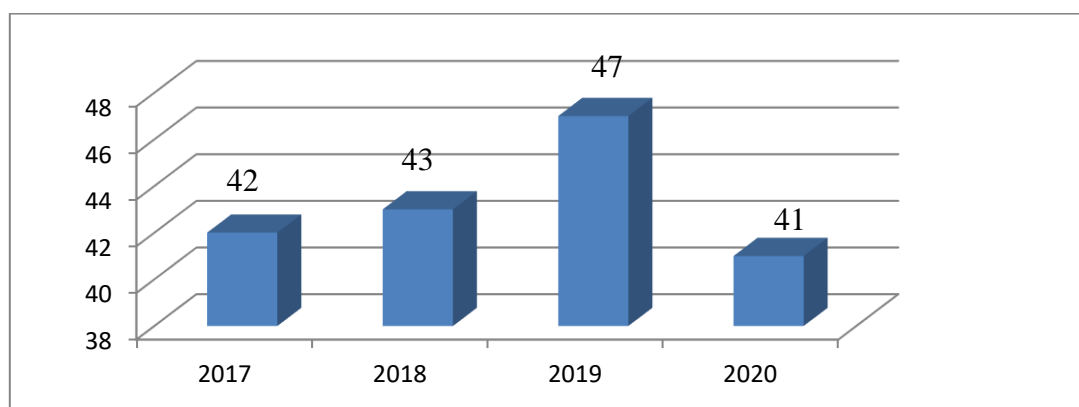

Рис 1. Кількість зареєстрованих злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

При розслідуванні кіберзлочинів дослідження комп'ютерної техніки, на думку науковців, доцільно проводити в умовах криміналістичної лабораторії, де цю роботу виконують фахівці з необхідною професійною підготовкою. Адже докази, пов'язані з комп'ютерними злочинами, які були вилучені з місця події, можуть бути легко змінені як у результаті помилок при їхньому вилученні, так і у процесі самого дослідження [10, с. 81–85].

Що ж стосується проведення окремих слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування, то тут також існує певна специфіка. Оскільки зазначені дії пов'язані із використанням певних технічних засобів, то слідчі та оперативні працівники повинні володіти як навичками роботи з комп'ютерною технікою, так і знати та розуміти механізм вчинення кіберзлочину, а це означає необхідність здійснення комплексної підготовки фахівців відповідного рівня.

Література:

1. Давидюк В.М. Інтернет, як соціальне середовище роботи з конфідентами. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (23 листоп. 2018 р., м. Харків). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Харків: ХНУВС, 2018. – 436 с.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України". URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#n11>
3. Концепція інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.osce.org/uk/fom/175056?download=true>
4. Захист інформації в комп'ютерних системах та мережах : навч. посіб./ С.Г.Семенов, А.О.Подорожняк, О.І.Баленко, С.Ю.Гавриленко – Х.: НТУ «ХП», 2014.– 251 с.

5. Інформаційна безпека особистості.

URL. <https://sites.google.com/site/infobezpekaosobu/informacijna-bezpeka>

6. Конвенція про кіберзлочинність.

URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

7. Поняття та зміст кіберзлочинності. URL. <https://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-kiberzlochinnosti/>

8. За п'ять років кіберзлочинність в Україні виросла вдвічі.

URL. <https://www.epravda.com.ua/news/2019/10/21/652782>

9. Безпечний онлайн шопінг – поради кіберполіції. URL.

<https://cyberpolice.gov.ua/article/bezpechnyj-onlajn-shopping---porady-kiberpolicziyi-5967/>

10. Інформаційна безпека. URL. <http://pmf.uad.lviv.ua/storage/uploads>

Вербицький О. Д.,

начальник відділу поштової безпеки Одеської дирекції АТ «Укрпошта»,
аспірант аспірантури Одеського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ

На сьогодні захист поліцейських є однією з важливих умов ефективної діяльності Національної поліції. Власна безпека поліцейського – це стан захищеності життя, здоров'я, майна безпосередньо поліцейських та їх близьких родичів і членів сім'ї від загроз фізичного, психологічного та майнового характеру, що існують в реальному часі чи можуть виникнути у майбутньому у зв'язку з виконанням такими поліцейськими службових обов'язків, а також від протиправного перешкоджання або втручання у їх службову діяльність з боку керівного складу поліції, МВС України, прокуратури, окремих представників органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських, політичних та релігійних об'єднань, або необґрунтованої дискредитації. У свою

чергу «власну безпеку в органах поліції» ми пропонуємо розглядати як комплексний режим захищеності органу (чи органів) поліції, а також кожного окремого поліцейського (їх близьких родичів і членів сім'ї, майна) від загроз деструктивного і дезорганізуючого впливу, що можуть зашкодити їх ефективному функціонуванню в звичайних та нестандартних (надзвичайних) ситуаціях.

Забезпечення власної безпеки в органах поліції є діяльністю комплексною, участь в якій беруть низка державних інституцій. Але безумовно, що у системі таких суб'єктів чільне місце посідають структурні підрозділи саме Національної поліції України (далі – НПУ). Такі органи спеціальної (функціональної) компетенції умовно можна поділити на основні (підрозділи внутрішньої безпеки та підрозділи поліції особливого призначення) та допоміжні (підрозділи карного розшуку, кіберполіції, дізнання та досудового розслідування, патрульної поліції, поліції охорони, поліції превентивної діяльності, кадрового забезпечення, режиму та технічного захисту інформації, організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування тощо).

Слід зазначити, що забезпечення власної безпеки в органах поліції не є питанням лише суто національного масштабу. Так саме як і для України ця проблема є актуальною й для інших держав, де її намагаються вирішувати чи мінімізувати певними соціальними, правовими та організаційними заходами. Проте, єдиного доктринального підходу до функціонування системи спеціальних організаційно-правових заходів захисту поліцейських не існує.

Наприклад, в країнах Південно-Східної Азії як такого інституту державного захисту немає. У Китаї (КНР), у зв'язку з тим, що проблема забезпечення безпеки співробітників поліції та їх близьких при виконанні ними своїх службових обов'язків гостро не стоїть, інститут державного захисту цих осіб в нашому розумінні не надто розвинений. Спеціалізована нормативна правова база, окреме фінансування спеціальних заходів захисту відсутні. Застосування заходів захисту носить переважно ситуативний характер [1, с. 77].

У Великій Британії захист державних осіб та посадовців покладається на Службу захисту осіб Об'єднаного Королівства (UK Protected Persons Units (UKPPS) – *англ.*) – це національна служба з регіональною присутністю, підрозділи якої обслуговують Національне агентство з питань злочинності (NSA), Національну поліцію та інші державні органи. У своїй діяльності UKPPS щільно взаємодіє з партнерами зі столичної поліцейської служби, поліції Шотландії та поліцейської служби Північної Ірландії. Крім поліцейських та інших посадовців до числа «підзахисних» можуть входити свідки та інші особи, які сприяють у розслідуванні тяжких злочинів. Незважаючи на те, що UKPPS є частиною правоохоронних органів Великої Британії, вони діють незалежно від поліцейських сил, забезпечуючи механізми захисту, і концентруючись виключно на забезпеченні безпеки людей та, сприянні у притягненні правопорушників до відповідальності. Керування, надання стратегічної та практичної допомоги, а також координація спільних дій регіональних підрозділів UKPPS й інших правоохоронних структур здійснюється Центральним бюро UKPPS Національної штаб-квартири NSA [2]. У США, як свідчать статистичні дані, проблема власної безпеки поліцейських та інших правоохоронців є вкрай нагальною. Серед іншого, це завдання різноманітними організаційно-правовими заходами вирішується підрозділами Федерального бюро розслідувань (ФБР) – (*англ.* Federal Bureau of Investigation, FBI). У складі Відділу персоналу (кадрових ресурсів) функціонує Відділення (дивізіон) безпеки, у складі Відділу кримінальних розслідувань, реагування і кібернетики – Група реагування на критичні інциденти. Крім того, Інформаційна Служба Кримінального Судочинства (*англ.* CJIS) ФБР забезпечує низку найсучасніших інструментів та послуг для правоохоронних органів США, зокрема в частині накопичення даних та реалізації Програми про загиблих та підданих нападу правоохоронців (*англ.* Law Enforcement Officers Killed and Assaulted (LEOKA)) [3].

В одній зі своїх публікацій О. С. Носков неодноразово наголошує на тому, що у низці держав Західної Європи, зокрема у Франції, Іспанії, країнах Скандинавії проблеми захисту поліцейських у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків не існує. Тому в правоохоронних органах цих країн такий напрям діяльності та система спеціалізованих підрозділів відсутні [4, с. 78]. Але з цим не можна повністю погодитися. Рівень та характер загроз для власної безпеки органів поліції та поліцейських у цих країнах дійсно набагато нижчий порівняно з США, державами Східної Європи, Південної Америки. Втім увага гарантування власної безпеки в поліції так чи інакше приділяється і в цих країнах.

У Норвегії не траплялося фізичних нападів на урядовців, які б спричинили серйозні поранення. Натомість, в інших європейських країнах такі випадки іноді мають місце з боку різних груп чи окремих осіб, що спричиняє набагато серйозніші наслідки. В умовах демократії на роботу окремого державного службовця не повинен впливати навіть особистий страх стати жертвою насильницьких дій. Тому в цій скандинавській країні є спеціальні закони та різні заходи для захисту посадових осіб від нападів та погроз. Будь-які протиправні дії спрямовані на норвезьку владу, включаючи поліцейських розглядаються як посягання на демократію. Забезпеченням безпеки співробітників поліції у Норвегії займається Служба безпеки поліції (Politiets sikkerhetstjeneste (PST) – норв.), яка безпосередньо підпорядковується Міністерству юстиції. Основна сфера відповідальності PST – це запобігання та розслідування злочинів, які можуть загрожувати безпеці країни. Основними завданнями служби є виявлення шпигунства, запобігання тероризму, запобігання розповсюдженню зброї масового знищення, а також запобігання загрозам державним посадовцям, зокрема поліцейським [5].

Ознайомившись із структурою та завданнями органів Національної поліції Франції, нам дійсно не вдалось віднайти якогось одного спеціалізованого підрозділу, який би відповідав чи організовував діяльність

щодо забезпечення власної безпеки в органах поліції. Водночас окремі прояви цього напрямку діяльності присутні серед завдань деяких структурних підрозділів системи поліції та жандармерії Франції, як-то: Бригади з розслідування та оперативного реагування Національної поліції (Brigades de Recherche et d'Intervention (BRI) – *фр.*); RAID («Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion» – *фр.*); Генеральна інспекція Національної поліції (Inspection générale de la Police nationale (IGPN) – *фр.*). Крім наведених спеціалізованих підрозділів безпосереднє реагування на ситуації загроз власній безпеці поліцейських у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків (так званий функціональний захист) покладається на їх безпосереднє керівництво (адміністрацію) поліції.

Таким чином, дослідивши міжнародний досвід забезпечення власної безпеки в органах поліції та, порівнюючи його з організаційно-правовими засадами здійснення цієї діяльності в Україні, можна зробити наступні узагальнення. Єдиного доктринального підходу до функціонування системи спеціальних організаційно-правових заходів захисту поліцейських у світі не існує. Проблема захисту поліцейських від загроз та неправомірних посягань у зв'язку з виконанням ними функціональних обов'язків в різних державах також сприймається неоднаково. Перш за все, це обумовлюється рівнем відповідних проявів в цих країнах чи відношенням влади та суспільства до подібних випадків. Є країни, які визнають актуальність цієї проблеми і вживають певних організаційно-правових заходів щодо забезпечення власної безпеки в органах поліції (Україна, Франція, Німеччина, Велика Британія та багато інших держав). В деяких країнах світу посягання на життя та здоров'я поліцейського прирівнюється до правопорушення, скоєного на ґрунті ненависті (є федеральним злочином) (наприклад, США); вважаються терористичними по характеру (наприклад, Південна Корея); розглядаються як посягання на демократію (наприклад, Норвегія). Втім є держави, які вважають, що ця проблема для них не є актуальною (наприклад, Канада, Китай). Інститут

державного захисту поліцейських в нашому розумінні в цих країнах не надто розвинений, а застосування заходів захисту носить переважно ситуативний характер.

Література:

1. Носков О. С. Государственная защита сотрудников полиции и их близких. Криминалистика, судебно-экспертная и оперативно-розыскная деятельность. 2018. № 2. С. 76–82.

2. Protected persons. (n. d.). *National Crime Agency*. URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/how-we-work/providing-specialist-capabilities-for-law-enforcement/protected-persons>

3. Leadership & Structure. (n. d.). *FBI Services*. URL: <https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure>.

4. Носков О. С. Государственная защита сотрудников полиции и их близких. Криминалистика, судебно-экспертная и оперативно-розыскная деятельность. 2018. № 2. С. 76–82.

5. Trusler. (Okt. 2017). PST. URL: <https://pst.no/temasider/trusler/>.

Гардер Ю. В.,

факультет підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного Університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Діщенко Д. В.,

кафедра спеціальної фізичної підготовки Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ

ВИДИ ОПОРУ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Практика трактує, що законні вимоги і дії працівника поліції в ряді випадків викликають *опір* – протидію з боку правопорушника. Опір – це вербальні або фізичні дії особи, спрямовані на те, щоб уникнути або завадити законним вимогам, діям поліцейського. Відтак, поліцейським надано право

застосовувати силу для зупинки опору або забезпечення особистої безпеки чи безпеки інших осіб. [1]

Взагалі існує як мінімум десять різних типів визнаного опору. Наприклад, якщо повернутись спиною доо поліцейського та ігнорувати його, це вважатиметься пасивним опіром. Фізичний напад на поліцейського - активний опір, і він підлягає покаранню.

Основні види опору:

- *Мовний опір* – невиконання, заперечення, ігнорування вербальних вимог, команд поліцейського (рівень використання поліцейським сили, який не включає фізичного контакту з особою та полягає у висловлені поліцейським законних вимог, повноважних рекомендацій, використовуючи лише силу та енергію свого голосу). Це лише вербальне сперечання або мовчазне ігнорування законних вимог поліцейського, що виключає фізичний контакт особи з поліцейським.

- *Пасивний опір* – найнижчий та фактично перший фізичний опір поліцейському. Пасивний опір найчастіше виражається у відсутності рухів, тобто особа вдає з себе «пасивну вагу», при цьому особа не має наміру та не намагається атакувати, ударити або травмувати поліцейського (наприклад, мирний сидячий страйк).

- *Захисний опір* – цей рівень опору здебільшого трапляється при спробі провести прийом затримання або при застосуванні інших прийомів, які контролюють рухи, та складається з фізичних дій особи, що заважають поліцейському встановити контроль (забирання рук, відштовхування), але при цьому особа не має наміру та не намагається атакувати, ударити або травмувати поліцейського.

- *Активний опір* – це спроба особи вдарити, травмувати або чинити інші перешкоди законним діям поліцейського щодо припинення протиправних дій, затримання або контролю за рухами та поведінкою особи. Ми всі багато разів його бачили по телебаченню, в новинах, навіть у кінофільмах, напевно, не

знаючи, що він має законну назву: активний опір. Термін означає ситуації, в яких фізична особа чинить опір чи перешкоджає діям правоохоронця та вступає у фізичний контакт з ним у процесі.

- *Активна агресія* – складається з будь-яких дій особи, що своєю небезпечністю потребують та виправдовують застосування поліцейським вогнепальної зброї. Це може бути опір законному арешту або безпосередній груповий озброєний напад на поліцейського або громадян.

Застосування сили – це будь-які дії поліцейського, які включають фізичний контакт з особою в певній ситуації, дії, які здійснено поліцейським, щоб домогтися виконання своїх законних вимог, для припинення та контролю за небезпечною, агресивною поведінкою особи, яка своїми діями може зашкодити здоров'ю та загрожує життю поліцейського або громадян; захисту державної та іншої власності; припинення втечі підозрюваних; відновлення порядку в місцях позбавлення волі та інших випадках, установлених законом (Закон України «Про Національну поліцію»).

Враховуючи те, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку в її структурі діє Департамент патрульної поліції, який організовує діяльність підрозділів патрульної поліції, здійснює контроль за їх діяльністю, надає їм організаційно-методичну і практичну допомогу та здійснює їх інформаційно-аналітичне, матеріальне-технічне та фінансове забезпечення.[2] Відповідно, Департамент патрульної поліції є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції, який створюється, ліквідується та реорганізовується Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України в установленому законом порядку.[3]

Отже, можна зробити висновок, що, очевидно, необхідна підготовка поліції до практичної техніки та деескалація заряджених ситуацій за допомогою вербальних та невербальних комунікацій, навчання та досвід призведе до

збільшення ймовірності відповідного професійного реагування на ту чи іншу ситуацію.

Література:

1. Положення про Департамент патрульної поліції, затверджено Наказом Національної поліції №73 від 06.11.2015, п. 1// URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII, ст.43, 44/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. . Положення про Департамент патрульної поліції, затверджено Наказом Національної поліції №73 від 06.11.2015, п. 3// URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

Голубєва А .Д.,

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник Гузь І.В.,

викладач кафедри тактико – спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стійкий та динамічний розвиток національної економіки, її ефективність та конкурентоспроможність на внутрішньому та світовому ринках тісно пов'язані з економічною безпекою країни.

Концепція "економічної безпеки країни" відображає здатність відповідних політичних, правових та економічних інститутів держави захищати інтереси її ключових суб'єктів у рамках національних економічних традицій та цінностей.

Проблеми забезпечення економічної безпеки держави як необхідної умови її відновлення привертають дедалі більше уваги політиків, науковців та

найширших верств населення. Ця увага аж ніяк не випадкова. Ступінь загрози та навіть реальна шкода економічній безпеці країни впливають на розвиток суспільного життя.

У світовій практиці не існує загальновизнаного тлумачення природи економічної злочинності. У юридичній літературі, а також в офіційних документах для визначення напряму боротьби з економічною злочинністю часто використовується кілька термінів.

У даний час склалася така ситуація, коли поняття “економічна злочинність”, “злочини у сфері економіки”, “злочини у сфері господарської діяльності” та інші досить часто використовуються як тотожні. Однак, вважаємо, що ці поняття не є тотожними. Поняття “злочинність у сфері економіки” ширше, ніж “економічна злочинність” та “злочини у сфері господарської діяльності”, тому що містить усі злочини в економіці, в тому числі традиційні майнові розкрадання (крадіжки, грабежі, розбої тощо), які не відносяться до економічних. Тому ці терміни не слід плутати, оскільки така плутанина негативно впливає на правоохоронну практику при розробці настанов та заходів щодо боротьби з економічною злочинністю, що ускладнює статистичний облік. [3 с. 126]

Економічна злочинність - складне поняття, це сукупність корисливих втручань в економічні відносини, що охороняються законом, незалежно від форм власності та видів діяльності його суб'єктів. Економічні злочини повинні вивчатись та досліджуватись різними галузями юридичної науки: кримінальним правом, кримінологією та криміналістикою. Саме таке всебічне їх вивчення дозволить у майбутньому побудувати обґрунтовану систему (класифікацію) цих злочинів, глибоко вивчити їх причини, продемонструвати шкоду суспільству, розробити та вдосконалити методи їх розслідування та попередження [1, стор. 292].

Характерною особливістю економічних злочинів є те, що вони відбуваються спеціальним суб'єктом, який не є зовнішнім для об'єкта

управління людьми, залученими в систему економічних відносин, в яку вони втручаються.

Стимулом до незаконної діяльності в економічній сфері є вигоди, прагнення до стійкого матеріального добробуту, володіння престижними, дорогими речами, неповага до інтересів інших людей через особисті амбіції, бажання наблизитися до західних стандартів споживання, зайняти високий рівень положення в суспільстві. Держава відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки, використовуючи інструменти, розроблені в теорії та практиці управління економікою та правозастосування на макро- та мікрорівнях.

Розробка соціально-економічної політики, як і політики у сфері забезпечення економічної безпеки через правоохоронні органи та інші державні структури, відбувається на макрорівні. І в цьому відношенні регулятивний вплив держави на соціально-економічну сферу, тобто сферу діяльності правоохоронних органів у боротьбі з економічною злочинністю, повинен базуватися на принципах економічної єдності, соціальних цілях та правоохоронних органів. З іншого боку, мають застосовуватися інформаційно-аналітичні та оперативно-службові заходи, заходи щодо подолання злочинів економічного характеру, що враховують конкретну кримінальну ситуацію, соціально-економічну ситуацію регіону чи району. Забезпечення економічної безпеки силами та ресурсами правоохоронних органів передбачає, таким чином, створення нової парадигми їх діяльності, взаємодію у здійсненні заходів щодо запобігання, виявлення та придушення економічних злочинів. [2 с.18]

Література:

1. Клименко Н. І. Проблеми посилення боротьби з економічною злочинністю в Україні : матеріали наук. — [Державно-правова реформа в Україні] Н. І. Клименко. Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. С. 291—296

2. Башмашнікова І.О. Роль правоохоронних органів в забезпеченні економічної безпеки. С .18

3. Кузьмін С. А. До питання про наукове визначення організованої групи, як структурної складової організованої злочинності / С. А. Кузьмін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2009. - Вип. 20. - С. 215-221. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2009_20_25

Голубош В.В.,

генерал поліції третього рангу, начальник ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кіцелюк В.М.,

заступник начальника ГУНП в Івано-Франківській області, державний службовець 3 рангу, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

Бондюк А.Ф.,

майор поліції, начальник управління кадрового забезпечення ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

Кріцак І.В.,

підполковник поліції, помічник начальника ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

Голубош Г. В.,

студентка 3-го курсу, Рівненського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і природокористування України (юридичне відділення, спеціальність «Право», група 31-Ю)

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ
СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ
ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТИРІВ ТА ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ**

Майбутнє України немислиме без знання її минулого, бо, як писав французький письменник Жак пеше, все нове – це добре забуте старе. Людині, яка прожила довге і насичене життя, збагачена життєвим досвідом, властиво не лише озиратися в минуле, а й передбачати майбутнє. Іншою стороною медалі є правильно складений план. Недарма говорять, що найбільші перемоги спочатку здобувають на папері, а згодом – у бою. Тому стратегія і тактика повинні вироблятися, опираючись на життєвий досвід. Лише на практиці відбувається реальне загартування працівника, тож поєднання теорії та практики є запорукою успіху.

Кожен із нас, так чи інакше, прагне заглянути у майбутнє, враховуючи досвід минулого, і це властиво не тільки людям освіченим, але й усім, хто прагне розвиватись. Рівень мислення людини залежить від багатьох факторів, передусім природних здібностей, загальної обізнаності, працьовитості тощо. У кожного свої таланти, місія, яку виконує у житті. Ремісники займаються своєю справою, науковці – своєю, а керувати державою є прерогативою інтелектуальної еліти. Вченість – це солодкий плід гіркого кореня, тобто займатися наукою під силу не всім. Для якісного навчання потрібні здібності та велике, непереборне бажання вчитись. Лише наука може допомогти нації вийти на передові рубежі свого розвитку. Кожен громадянин повинен працювати на те, щоб полегшити працю інших. Однак сучасна людина поступово втрачає життєві пріоритети, високі духовно-ціннісні орієнтири, вироблені тисячоліттями, що, власне, є серйозною загрозою на цьому шляху. Більше того, існує небезпека деформації сутнісної наповненості людини як біосоціальної істоти і потреба у відновленні її людського потенціалу передусім на духовно-психологічному рівні.

Розгадати проблеми пошуку правильного життєвого устрою та орієнтирів для кожної окремої особистості неможливо. Важливіше – відшукати своє покликання та у процесі праці і вдосконалення над собою розвинути ще десятки нових здібностей, адже талановита людина талановита у всьому. Так склалося, що вітчизняна наука працює на систематизацію наукового матеріалу, а не на винахід. Це особливо стосується кримінології. Сьогодні десятки тисяч статей потребують детального опрацювання, систематизації, узагальнення. Саме ця наука спрямовує свої зусилля на кримінологічну безпеку кожної окремої особистості в умовах глобальних викликів і загроз. Розвиток соціуму в нинішніх реаліях вимагає стратегічного мислення і детального аналізу сучасних глобалізаційних процесів. Зі шкільних та університетських років має прививатись любов до творчості. Найціннішим, на наш погляд, є міждисциплінарний підхід дослідження, коли науковець послуговується

знаннями з найрізноманітніших галузей задля того, щоб висвітлити тему дослідження максимально повно та всеохоплююче, щоб написане було цікавим для читача, містило наукову новизну, йшло у ногу з часом. Нинішнє суспільство невпинно розвивається і вимагає від дослідника саме такого підходу.

Багато хто замислюється над перспективами створення нормального безпекового простору. Йдеться насамперед про особисту та екологічну безпеку, територіальну цілісність (національну безпеку), а також безпеку кіберпростору. Кримінологічна наука здатна виявити криміногенні фактори, які відбуваються навколо нас, та стояти на заваді їхньому поширенню. Слушно зауважує О.М.Ігнатів: «Сьогодні немає іншої такої науки, яка в рамках свого предмета так би потребувала конвергенції знань і досягнень інших гуманітарних і природничих наук. І ставити орієнтири, рамки і управляти процесом даної конвергенції повинні самі кримінологи, від проникливості і духу яких залежить прагматичність кримінологічних знань і життєздатність кримінології» [1, с. 94]. Як бачимо, видатні вчені-кримінологи наголошують на необхідності її міждисциплінарного підходу. Також важливим є ентузіазм кожного окремого кримінолога.

Як зазначає Ю. М. Антонян, «кримінологи не є закритою і недоступною спільнотою, вони відкриті для всіх. Але особливістю вчених цього профілю є те, що в більшості своїй вони добре орієнтуються тільки в одній науці, у кращому випадку ще у кримінальному праві або кримінальному процесі, проте в повному обсязі знань хіба лише фрагментарно. Так, кримінологи, як правило, не знають психологію, психіатрію, економіку, історію, біологію, етнологію і ряд інших сфер наукових знань, які мають важливе значення для вирішення суто кримінологічних завдань. У кримінології великою рідкістю є комплексні наукові дослідження у поєднанні з іншими науками» [2, с. 68].

Крім того, важливим є знання духовної сфери, адже кримінологія як наука про злочинність має шукати корені зла ще від створення світу. А тут

всеохопленість, широта і глибина пізнань вченого потребує вдосконалення для того, щоб наукові здобутки мали державну і громадську затребуваність. Йдеться про розроблення та читання курсів оригінальних лекцій широкому загалу студентства на добровільних засадах чи шляхом укладення контракту. Держава повинна сприяти створенню таких навчальних програм, достойній оплаті лекційних курсів у школах, університетах. Йдеться про високий професійний рівень викладання у виді тренінгів, на яких молодь почерпне нові і цікаві знання, наприклад, про причини і умови, в яких протікає, еволюціонує та продукує сучасна злочинність, тобто чинники або детермінанти як збудники злочинності. Також є необхідність у збільшенні кількості годин викладання кримінології у навчальних закладах за напрямками юридичного профілю, за що вчені-кримінологи борються вже не одне десятиріччя. Кримінологія повинна виховувати молодих і перспективних науковців, які будуть жити цією дисципліною і неодмінно принесуть користь суспільству і державі.

Загальновідомим є факт, що людина – це біосоціальна істота, тому, власне, важливим є дослідження цих двох чинників. У зв'язку з сімдесятилітніми атеїстичними гоніннями, мало хто з кримінологів задавався питанням духовної ідентичності людини. А цей фактор є надзвичайно актуальним, якщо не основоположним. Безперечно, будь-яке нове галузеве знання опирається на попереднє. Однак таке завдання у кримінологічній науці є одним із найскладніших, адже часто доводиться «по крупинках» відшуковувати духовно-ціннісну складову у наукових дослідженнях кримінологічного профілю. Крім того, цей пріоритет особливо на часі у зв'язку з глобальною духовно-культурною та загальнодержавною кризою. Вважаємо, що саме тут слід задіювати знання з найрізноманітніших сфер людської діяльності, а особливо духовності, моральних категорій, євангельських істин, які у віках є невмирущими та неабияк важливими для вибору життєвого шляху, зокрема тими особами, які переступили вимоги Закону. Ні для кого не секрет, що сьогодні велика кількість злочинів носить латентний характер, тобто вони не піддаються реєстрації, а ще більше чинників, які продукують злочинність, і їх

усіх необхідно присікати чи викорінювати. Як слушно зауважує Ю. Е. Пудовочкін, нині спостерігаються винятково значущі тенденції в розвитку злочинності як транснаціонального явища, її різних видів і форм, з одного боку, і активізація міжнародної злочинності як сукупність злочинів проти миру і безпеки людства – з іншого [3, с. 13-15].

З погляду таких категорій, як людина, особа, індивід, громадянин, можна зауважити, що культура є запорукою формування високих духовно-моральних якостей становлення особистості. На жаль, реалії сьогодення не сприяють формуванню такого стандарту поведінки, і особливим чинником у цьому аспекті є збереження у значній (якщо не більшій) частині населення України традиційної православної віри українського народу та її високих принципів життєвого устрою, яка бере свої начала від часів Київської Русі, глибокої тисячолітньої давнини. Збігнев Бжезінський говорив, що після розпаду комунізму головним ворогом світового зла є руське православ'я. Тому, якщо говорити про біосоціальну природу людини, сутність злочинної поведінки окремої особистості, актуальним також є дослідження її духовної складової. Сьогодні кримінологи, «внаслідок високоінтенсивного науково-технічного розвитку людства, змушені вирішувати проблему збереження і розвитку людини як біовиду і як цілісної тілесно-психодуховної істоти, тобто (...) як біосоціальної істоти, в частині забезпечення її безпеки від відповідних кримінальних загроз» [1, с. 96].

Багато криміногенних факторів потребують викорінення з нашого суспільства. Клонування, трансгуманізм, прояви сучасного зла у виді свята Хеловіна і тотальне насадження відповідної символіки чи багато інших спотворень мають згубний вплив на сучасну людину, яка створена за образом подобою Божою, що загалом призводить до серйозних дефектів у її поведінці та є неабиякою загрозою для соціуму, не кажучи вже про розтління сучасної молоді та негативний вплив мережі Інтернет на формування особистості.

Підсумовуючи сказане, варто наголосити, що існує реальна необхідність у віднайденні перспективних шляхів забезпечення кримінологічної безпеки

людини в нових глобалізаційних реаліях, здавалось би, зовні цивілізованого світу. Виникає потреба в опануванні вченими-кримінологами знань з різних сфер і галузей з огляду на технологізацію, інформатизацію та віртуалізацію суспільного життя; у належній соціалізації осіб, які відбували покарання у місцях позбавлення волі, з метою зменшення криміногенності злочинної поведінки, їхнього виправлення та перевиховання; у підсиленні правових норм нормами релігії та духовними цінностями чи орієнтирами багатьох подвижників благочестя, що можна віднайти у життях святих. Треба усіляко присікати відчуття вседозволеності і безкарності, суїцидальну поведінку, ігроманію, щоб убезпечити людство від криміногенних факторів і загроз. Можливо, шляхом розвитку у кожної людини кримінологічного мислення відбудеться переосмислення багатьох негативних тенденцій. Особлива участь у цих процесах належить державі в особі її лідерів – державно-політичних діячів.

Отож, накопичувати і розвивати кримінологічні знання є вимогою сьогодення, що загалом здатне стримувати наявний і такий, що динамічно розвивається, криміногенний потенціал. Наука має працювати на випередження та інновації у протидії загальносвітовому злу.

Література:

1. Игнатов А. Н. «Криминология завтра» нужна уже сегодня. Общество и право. 2016. № 4 (58). С. 94-99.
2. Антонян Ю. М. Криминология будущего: междисциплинарные научные связи // Юрид. наука и правоохранительная практика. 2014. № 4(30). С. 67–75.
3. Пудовочкин Ю. Е. Концепция столкновения цивилизаций как теоретическая основа мировой криминологии (опыт криминологического прочтения произведений С. Хантингтона и П. Бьюкенена) // Криминологический журн. Байкальского гос. ун-та экономики и права. 2010. № 4. С. 10–19.

Давидова В.В.,
студентка гр.309/1-(П)-К
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Уткіна Г. А.,
к.е.н., доцент, доцент
кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Постановка проблеми. Інтернет є екстериторіальним інформаційним простором, в якому відбуваються глобальні процеси соціальних комунікацій, що мають міжнародний характер. Виникнувши як суто технічний засіб передачі інформації, Інтернет перетворився на важливе соціальне явище, яке привертає увагу фахівців різних наук, у тому числі юридичної. Визначення специфіки правовідносин, що виникають у мережі Інтернет, стало предметом наукових досліджень і численних публікацій. Проте на кожному витку досліджень з'являються нові явища, які потребують детального розгляду та регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто згадати наукові дослідження таких вчених, як К. С. Шахбазянової («Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет»), Є. П. Литвинова («Правовідносини в Інтернет-праві»), О. А. Присяжнюка («Основи концепції правового регулювання Інтернет-відносин в Україні»).

Метою роботи є аналіз особливостей та проблем, які виникають при реалізації інформаційних правовідносин в мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання щодо правової природи відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері використання мережі Інтернет, є найбільш дискусійним та складним. Для

початку слід розмежувати суспільні відносини взагалі і правові відносини зокрема, а також дати визначення Інтернет-правовідносинам.

Суспільними відносинами є властиві саме людському середовищу зв'язки і залежності, в яких здійснюється індивідуальна і колективна взаємодія. Відносини між людьми з приводу тих чи інших соціальних благ складаються з декількох елементів:

- суб'єктів, між якими складаються певні відносини (учасників відносин);
- об'єктів, тобто тих соціальних благ, з приводу яких виникає суспільні відносини;
- і змісту відносин, тобто прав і обов'язків, які визначають поведінку конкретних осіб.

Правовідносинами є індивідуалізований громадський зв'язок між особами, який виникає на основі норм права, характеризується наявністю суб'єктивних юридичних прав і обов'язків і гарантується примусовою силою держави.

До загальних ознак правовідносин О. Ф. Скакун відносить те, що ці відносини є:

- різновидом суспільних відносин та соціального зв'язку;
- результатом усвідомленої поведінки людей;
- вольовим відношенням;
- виникають, змінюються і припиняються на основі норм права у разі настання передбачених підстав;
- мають двосторонній характер;
- охороняються державою.[1, с. 49]

Інформаційні ж відносини виникають при виробництві, передачі й поширенні, здійсненні пошуку, отриманні і споживанні інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів та/або інформаційних послуг.

Інтернет, в свою чергу, – це глобальний інформаційний простір, який не визнає державних кордонів, що робить цю систему якісно новим явищем у світовому співтоваристві, він є унікальним за своїми можливостями засобом доступу до інформації щодо будь-яких видів діяльності чи інтересів людини, а також виступає об'єктом розробки й застосування новітніх програмних та інструментальних технологій, що робить його сферою бурхливого розвитку в майбутньому.

Виходячи з наведеного, Інтернет-відносини – це особливі відносини, що виникають в результаті впливу норм міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів, рішень судів на поведінку людей і організацій (суб'єктів), специфіка яких полягає в тому, що для уповноважених суб'єктів виникають права (тобто відкривається передбачена правовими нормами і забезпечувана різними державами можливість діяти певним чином у віртуальному просторі) і разом з тим на інших суб'єктів покладаються обов'язки, які вимагають дотримання певної поведінки, зафіксованої в джерелах Інтернет-права.

Отже, Інтернет-відносини – це особливі відносини, що виникають в результаті впливу норм міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів, рішень судів на поведінку людей і організацій (суб'єктів), специфіка яких полягає в тому, що для уповноважених суб'єктів виникають права (тобто відкривається передбачена правовими нормами і забезпечувана різними державами можливість діяти певним чином у віртуальному просторі) і разом з тим на інших суб'єктів покладаються обов'язки, які вимагають дотримання певної поведінки, зафіксованої в джерелах Інтернет-права.

Серед різноманітних відносин, що виникають при застосуванні Інтернет-технологій, необхідно відокремити ті, які за своєю природою сприймають правове нормування, тобто можуть стати правовідносинами.

Слід зауважити, що серед фахівців (насамперед в технічній сфері) існує вкрай негативне ставлення до самої ідеї правового регулювання відносин, які виникають у мережі Інтернет.

Основними нормативними актами України, які безпосередньо визначають сьогодні напрями регулювання Інтернет-відносин в нашій державі, є Укази Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 р. та «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» від 10 квітня 2000 р. Першочергове значення для розвитку відносин, що виникають у Інтернет-мережі, мають закони України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р., «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р., «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р., «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. та «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015р.

Таким чином, ситуацію з нормативним регулюванням відносин, що виникають в Мережі, не треба сприймати песимістично. Багато існуючих норм з успіхом може бути пристосовано до віртуального середовища. Разом з тим не можна заперечувати, що вже виникла необхідність встановлення спеціальних правил, які б враховували особливості саме Інтернет-відносин, запровадження норм міжнародного та національного законодавства, спрямованих на їх ефективне регулювання.

Що стосується особливостей інформаційних правовідносин в мережі Інтернет, то слід зазначити, що єдиного їх визначення не існує.

Незнамов А. В. у своєму дисертаційному дослідженні виділяє такі особливості відносин у всесвітній мережі як: об'єкт правовідносин, доменні імена, суб'єктний склад і технічні особливості. [2, с.126]

Н. А. Дмитрик наводить інший перелік особливостей Інтернет-правовідносин:

1) невизначеність місця розташування сторін, що обумовлює можливі проблеми з правом, яке необхідно застосувати, а також з реальним виконанням обов'язків;

2) складність ідентифікації учасників правовідносин у мережі;

3) залежність відносин між учасниками мережі від відносин з провайдерами Інтернет-послуг;

4) електронний характер документообігу в мережі, що обумовлює необхідність застосування спеціального програмного та апаратного забезпечення. [3, с.76]

А як зазначає А. В. Глушков у своїй дисертаційній роботі, специфіка Інтернет-відносин найбільш яскраво проявляється саме в таких сферах:

– юридична специфіка Інтернету полягає в тому, що неможливо чітко визначити статус мережі;

– у структурних елементах Інтернет-відносин, до яких в частині суб'єкта можна віднести: неможливість чіткого визначення дієздатності особи – учасника правовідносин; наявність віртуальних організацій; використання програм-роботів, які надають можливість вступати у відносини автоматично; неможливість визначити місцезнаходження особи;

– доказування складу правопорушення, здійсненого в Інтернет;

– регулювання комерційної діяльності. [4, с. 108]

Горшкова Л. В. зазначає, що складність застосування територіальних критеріїв до діяльності у мережі Інтернет полягає в тому, що суб'єкт, який здійснює комерційну діяльність в Інтернеті, може не мати ані торгового приміщення, ані офісу, ні складу, ні персоналу, і єдиними його ознаками, які зможуть виступати ідентифікаторами його діяльності, буде адреса Інтернет-сайту та веб-сервера. [5, с. 76]

Серед ключових положень, які визначають особливість самої природи Інтернет-правовідносин, можна виділити такі:

а) неможливість визначити місце розташування сторони,

б) відсутність ідентифікації сторони не в мережі, а безпосередньо фізичної особи,

в) неможливість чіткого визначення дієздатності особи,

г) у разі правопорушення, здійсненого в мережі Інтернет, – складність доказування його складу,

г) складність застосування територіальних критеріїв до діяльності у всесвітній мережі,

д) специфічний суб'єктний склад відносин. Розглядаючи види діяльності, які проводяться в мережі або за її допомогою, слід звернути уваги на їх неоднорідність.

Висновки. Інтернет-відносини – це особливі відносини, що виникають в результаті впливу норм інформаційного, міжнародного та інших галузей права на поведінку людей в цьому середовищі. Особливість цих відносин полягає в тому, що вони можуть бути як правовими, так і неправовими, тобто фактичними відносинами (моральними, етичними тощо). Сьогодні потрібні такі правові норми, які сприяли б розвитку глобального і відкритого єдиного цифрового ринку шляхом уніфікації законодавства і спрощення правил та процедур, які застосовуються у різних країнах. Нерозвиненість або фрагментарність правового регулювання сфери електронних відносин, а також значні суперечності між законодавствами різних країн є перешкодою для успішного функціонування цифрової (digital) економіки. Серед найважливіших питань, що вимагають невідкладного вирішення за участі світового співтовариства, варто назвати такі: порядок оподаткування електронних угод, відповідальність суб'єктів відносин, захист інтелектуальної власності на нові види об'єктів у мережі Інтернет, охорона прав споживачів у кіберпросторі. Існуючі моделі цивільно-правових і господарсько-правових відносин не відображають у повній мірі правової природи відносин, які складаються у мережі Інтернет. Тому застосовувати до них класичні механізми правового регулювання неможливо. Правова природа глобальної мережі і Інтернет-

правовідносин виділяє їх з існуючої системи правовідносин в окрему систему, що вимагає вироблення самостійного методу і механізму правового регулювання.

Література:

1. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2005. – 840 с.
2. Незнамов А. В. Особенности компетенции по рассмотрению Интернет-споров: национальный и международный аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / А. В. Незнамов. – Екатеринбург. 2010. – 320с.
3. Незнамов А. В. Доказательства в интернет-спорах / А. В. Незнамов // Арбитраж. правосудие в России. – 2007. – №8. – С. 77–93.
4. Глушков А. В. Проблемы правового регулирования Интернет-отношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Глушков Артем Владимирович ; С.-Петербур. гос. инженер.-экон. ун-т]. – СПб., 2007. – 198 с.
5. Горшкова Л. В. Проблема идентификации субъекта и объекта в сети Интернет / Л. В. Горшкова // Законодательство и экономика. – 2005. – №5. – С. 105.

Діхтяр Д.Ю.,

викладач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного
інституту МВС України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Сучасна цивілізація значною мірою залежить від засобів автоматизації виробничих процесів, а саме автоматизованих систем управління технологічними процесами об'єктів віднесених до критичної інфраструктури. Атомні й гідроелектростанції, нафто - і газопроводи, національні мережі

розподілу електроенергії, транспортні системи національного і світового рівня, які належать до об'єктів критичної інфраструктури, функціонують на базі таких автоматизованих систем і від захищеності систем управління цими системами залежить не тільки прибуток компаній, але й національна безпека.

Іноземні спецслужби, а також терористичні та кримінальні структури інтенсивно вдосконалюють методи та способи здійснення деструктивних впливів на ресурси інформаційно-телекомунікаційних систем, мереж державних і недержавних організацій, інші об'єкти критичної інфраструктури. Таке застосування сучасних технологій і засобів надає їм властивості так званої гібридної інформаційної зброї. Тому безпеку промислових об'єктів, зокрема підприємств оборонного комплексу, необхідно розглядати разом із класичними заходами охорони технологічних процесів.

Узагальнення та систематизація світового досвіду у сфері охорони об'єктів критичної інфраструктури дає змогу констатувати, що останніми роками приділяється особлива увага оцінці впливу на життєво важливі об'єкти і можливі наслідки цих впливів для політичної, економічної, екологічної та інших сфер діяльності держави. Очевидно, що в умовах сучасного надзвичайно інтенсивного розвитку інфраструктури існує безліч критично важливих об'єктів, таких, наприклад, як великі гідротехнічні споруди, нафто-, газо-, продуктопроводи, мережі АЕС, ТЕС, ТЕЦ, пункти зберігання стратегічних запасів нафти і газу, шкідливі хімічні виробництва, транспортні вузли, аеродроми тощо, виведення з ладу яких може призвести до непередбачуваних важких і навіть катастрофічних наслідків.

У зв'язку з цим традиційним заходом охорони цих об'єктів є проведення широких досліджень для виявлення загроз їх нормального функціонування, зокрема впливу на них без'ядерної високоточної зброї, терористичних (диверсійних) актів, техногенних катастроф або руйнівних стихійних лих.

Детальний аналіз наукової розробленості проблеми забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури у вітчизняній та зарубіжній науці

показує, що проблема формування та своєчасного оновлення концептуальних, доктринальних та нормативно-правових засад охорони об'єктів критичної інфраструктури належить до найгостріших проблем сучасності. Вітчизняні та зарубіжні дослідники зайняті осмисленням охорони об'єктів критичної інфраструктури держави як системи, а також розглядають основні елементи охорони об'єктів критичної інфраструктури в єдності їх принципів, категорій, тощо.

На зважаючи на актуальність питання, комплексних досліджень з проблематики забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури сьогодні обмаль, що не дає змоги сформувати панорамне бачення організаційно-правових проблем у зазначеній сфері. Крім того, досі не усунуто розбіжності у застосуванні понять і термінів, наявна їх нез'ясованість, не розмежованість за обсягом та значенням, як у наукових дослідженнях, так і у міжнародно-правових актах, що, у сукупності, свідчать про те, що осмислення основних понять, складових елементів системи забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури з їх багатогранними проявами та наслідками ще не завершено.

Проведені дослідження засвідчують недостатність стандартів з аналізу ризиків, слабку узгодженість понятійного апарату, що використовується. Практичне вирішення вказаних проблем перебуває у площині базових (стратегічних) документів сектору безпеки, які визначають: політику безпеки об'єктів критичної інфраструктури; засади організації охорони об'єктів (управління, узгодженість, розподіл відповідальності, процеси авторизації для уможливлення обробки інформації, угоди про конфіденційність, виявлення ризиків, пов'язаних із зовнішніми організаціями тощо); всебічне забезпечення охорони об'єктів людськими та іншими ресурсами; взаємозв'язок із процесами забезпечення фізичної безпеки та безпеки навколишнього середовища; організацію комунікації починаючи зі стратегічного рівня; організацію доступу на об'єкти; інші пов'язані процеси.

Аналіз наявних систем охорони дає можливість узагальнити їх основні частини, щодо об'єктів критичної інфраструктури: законодавчу, нормативно-правову, науково-методичну базу охоронної діяльності; організаційну структуру і завдання організацій, які здійснюють охорону об'єктів критичної інфраструктури; організаційно-технічні та режимні заходи та методи охорони об'єктів; технічні, програмно-апаратні методи і засоби охорони; підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації відповідних фахівців у сфері охоронної діяльності.

Враховуючи викладене, першочерговим завданням постає створення дієвого механізму координації зусиль органів влади та охоронних структур, які повинні забезпечувати надійну охорону відповідних об'єктів. Крім того, необхідно впроваджувати істотні заходи на державному, регіональному та галузевому рівнях з організаційного, нормативно-правового та науково-методичного забезпечення, зокрема, розроблення єдиної стратегії забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури або розроблення та ведення єдиного Державного реєстру об'єктів критичної інфраструктури.

Також, як засвідчує досвід інших країн, дослідження механізмів захисту об'єктів критичної інфраструктури передбачає на перших кроках етап ідентифікації (визначення) елементів, які повинні розглядатися як безпосередні носії (об'єкти) критичної інфраструктури.

На підставі аналізу відомих методик (послідовностей) проведення робіт із формування складових частин систем захисту об'єктів критичної інфраструктури, таких як організаційно-технічні та режимні заходи та методи (політика безпеки), програмно-технічні методи і засоби захисту, основними етапами створення (розгортання) систем охорони мають бути: 1) визначення технічних ресурсів, а також об'єктів захисту; 2) формування переліку потенційно можливих загроз на об'єктах критичної інфраструктури; 3) оцінка ризиків завдання збитків компонентам системи за наявності уразливостей, загроз, сприятливих умов для реалізації цих загроз; 4) визначення вимог до

системи охорони; 5) здійснення вибору засобів охорони та їх характеристик; 6) упровадження і організацію використання вибраних заходів, способів і засобів охорони; 7) здійснення контролю цілісності та керування системою охорони.

Література:

1. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 1009-р/Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-p#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-p#Text)

2. «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури»: постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 1109-р/Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-p#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-p#Text)

3. «Про Критичну інфраструктуру»: законопроект від 09.03.2021 №5219/Офіційний портал Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http:// w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71355](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71355)

4. «Про Критичну інфраструктуру та її захист»: законопроект від 18.03.2021 №5219-1//ЛігаЗакон. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI04668A.html

Дроговоз С. Є.,

курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гузь І. В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ ІНІОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

В умовах розвитку сучасного суспільства інформаційні технології є одним із засобом здійснення професійної діяльності фахівців, який виконує свої функціональні обов'язки в межах модернованого інформатизованого суспільства [1]. Необхідність використання інформаційних технологій у сфері розслідування злочинів органами досудового розслідування та превентивної діяльності з'явилася через накопичення та зберігання надвеликих обсягів інформації [2]. До прикладу обсяг наукової інформації, починаючи з XVII століття, збільшувався приблизно в 2 рази кожні 10-15 років [1].

Для початку розглянемо основні поняття необхідні для дослідження зазначеної теми. Отже, інформаційні технології - це сукупність методів, інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [3]. Основним об'єктом інформаційних технологій є інформація, поняття якої визначено Законом України «Про інформацію». Відповідно до зазначеного Закону інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені або відображені в електронному вигляді [4].

Застосування інформаційних технологій Національної поліцією України регламентується статтями 25, 26, 27, 40 Закону України «Про Національну поліцію», Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 та наказом МВС № 676 від 03.08.2017 «Про затвердження Положення про

інформаційно-телекомунікаційна систему «Інформаційний портал Національної поліції України».

Однією з основних форм використання інформаційних технологій в діяльності Національної поліції є інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України», яка створена з метою форсування інформаційних баз обліку МВС України; обробки інформації, яка утворена в процесі діяльності поліції; надання оперативного доступу до інформаційно-довідкових баз даних МВС України; для здійснення конструктивної взаємодії підрозділів поліції з іншими органами державної влади, міжнародними організаціями; забезпечення автоматизації процесів управління силами та засобами поліції; забезпечення швидкого та зручного документообігу в системі МВС України та за її межами; для якісного захисту інформації, що зберігається в базах даних системи Національної поліції України.

Інформаційний портал Національної поліції України не є єдиною інформаційною системою, яка застосовується в діяльності Нацполіції. Наприклад, до складу Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ входять:

- 1) Інтегрована інформаційно-пошукова система Національної поліції.
- 2) Система централізованого управління нарядами патрульної поліції «ЦУНАМІ»
- 3) ДБД Арсенал – відомості щодо зброї, яка перебуває на озброєнні МВС, МО, МНС, АДПС, СБУ, ДПА, ДМС, ДДПВП, УДО.
- 4) ІС Орion – єдині оперативні обліки, які передбачені Законом України „Про оперативно-розшукову діяльність”.
- 5) ОДК – оперативно-довідкова картотека, в якій розміщено відомості щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності та судимості осіб.
- 6) АДІС "ДАКТО"- автоматична дактилоскопічна інформаційна система.

Розглянемо одну з таких систем, а саме систему централізованого управління нарядами патрульної поліції «ЦУНАМІ». Зазначена система являє собою комплекс апаратних та програмних засобів, призначена для доцільного та раціонального розподілення та управління силами й засобами Національної поліції для виявлення та швидкого реагування на повідомлення про адміністративні та кримінальні правопорушення. Правильне застосування «ЦУНАМІ» надає можливість реалізовувати такі завдання:

- 1) оптимізація роботи нарядів патрульної поліції, слідчо-оперативних груп чергових частин;
- 2) скорочення часу реагування на повідомлення громадян про злочини та події, попередженню правопорушень й затримання злочинців по «гарячих» слідах»;
- 3) здійснення оперативного контролю за своєчасністю і якістю реагування нарядами поліції на злочини та правопорушення, дотриманню законності під час виконання службових обов'язків працівниками поліції.

Робота за «ЦУНАМІ» передбачається за такою схемою: оператор 102 отримує вхідний дзвінок. Оператор 102 створює картку події, у якій зазначає вид події, адресу, зміст повідомлення про правопорушення, відомості про заявника, кількість дзвінків від нього тощо. Отриману інформацію оператор передає диспетчеру чергової частини відповідного підрозділу Національної поліції, який в свою чергу ставить завдання перед патрулями поліції, які знаходяться поблизу місці події, та контролює час їхнього прибуття на місце вчинення ймовірного правопорушення. Запровадження такої системи роботи поліції дало деякий позитивний результат, наприклад з аналізу криміногенної ситуації з 22 по 28 січня 2018 року можемо зробити висновок, що, наприклад, зареєстрованих повідомлень про умисні вбивства по 13 з них впродовж короткого проміжку часу встановлено особу, яка вчинила вбивство [2].

Для розслідування адміністративних та кримінальних правопорушень органами досудового розслідування створюються та ведуться криміналістичні

обліки, використовується спосіб побудови суб'єктивних портретів ймовірних правопорушників, які також зберігаються у системі відповідних баз даних, ведеться користування базою законодавства України та іншими базами даних. У сучасних умовах високорозвиненої злочинності слідчим потрібні інформаційні технології для оптимізації управління процесами інформаційного забезпечення, здійснення швидкісного автоматизованого пошуку відомостей щодо будь-яких об'єктів (осіб, предметів, подій), одержання формалізованих знань з усіх видів баз даних, що існують у світі, статистичного і географічного аналізу подій, пошуку окремих об'єктів, осіб та ін. Інформаційні технології надають можливість оперативного збирання, зіставлення та аналізу відомостей з різних джерел (повідомлень, результатів оперативно-розшукових заходів, допитів, адресної бази даних тощо), установлення хронологічної послідовності подій за часом та відповідності окремих фактів, дозволяють здійснювати складання планів та схем місця події, моделювання події злочину, що значно прискорює та полегшує роботу слідчих [3].

Отже, можемо зробити висновок, що застосування сучасних інформаційних технологій Національною поліцією України у сфері виявлення та розслідування злочинів дає можливість реалізовувати підрозділами поліції основні аспекти її діяльності, а саме, оперативність та ефективність. Під час реалізації зазначених аспектів підвищується рівень швидкого реагування, розкриття злочинів, гарантоване притягнення винних у вчиненні правопорушень різних видів, що підвищує рівень довіри населення до органів (підрозділів) Національної поліції України.

Література:

1. Заплотинський Б.А. Інформаційні технології в юридичній діяльності. Посібник – Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія», кафедра інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності. 2018. – 108 с.

2. Інформаційне забезпечення професійної діяльності : навч. посібник / І.В. Краснобрижий, С.О. Прокопов, Е.В. Рижков. – Дніпро : ДДУВС, 2018. 220с.

3. Рогатюк І.В. Використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні: сучасний стан і перспективи розвитку. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ №3. 2013. 9 с.

4. Закон України «Про інформацію» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650

Єрохін А. О.,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кисельов А. О.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції

**ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ІСQ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ**

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України, який відповідав би стандартам Ради Європи, було умовою виконання зобов'язань, взятих нашою державою. Основними напрямками реформування кримінального судочинства, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), прийнятого 13 квітня 2012 року є створення рівних можливостей для кожної із сторін у кримінальному провадженні та реальне впровадження у кримінальне судочинство принципу змагальності, за якого результат розгляду судом конкретного випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності залежатиме виключно від обґрунтованості

позиції сторін та доказів, отриманих на стадії досудового розслідування шляхом проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Але 2017 рік вніс певні корективи в роботу Національної поліції та навіть полегшив її, було створено Управління Кримінального Аналізу, основним завданням якого стало проведення аналітичних досліджень, в межах оперативно розшукових та кримінальних проваджень, за запитом відповідних органів та підрозділів.

Активні дискусії точаться з приводу введення такого інституту кримінального провадження як негласні слідчі (розшукові) дії, що фактично викликало появу питання про співвідношення заходів оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Наприклад однією з таких негласних слідчих (розшукових) дій є зняття інформації з електронних інформаційних систем.

На сьогоднішній день в системі поліції існує дуже багато джерел розрізної інформації. Вона аналізується автономно співробітниками різних служб. І все це зберігається в різних базах.

Оперативники накопичують та зберігають всю інформацію у себе, після звільнення, останніх, ця інформація не зберігається.

Створення управління кримінального аналізу допомогло не тільки зберегти відомості відносно досліджуваних об'єктів але й підвищити цінність такої інформації.

Отриманню такого роду інформації передують ретельна робота з веденням окремої спеціалізованої бази даних із зазначенням необхідних фактичних даних, зокрема з соціальних мереж таких як Viber, Telegram, ICQ та інші.

В мережі ICQ за допомогою втручання в особисту розмову (за умови виконання слідчої дії та з дозволу відповідного органу) можливо дізнатись всю необхідну інформацію яка допоможе у проведенні слідчої дії, розшуку правопорушників та запобіганню вчиненню як кримінальних так і адміністративних правопорушень,

Також за допомогою кримінального аналізу та використання ICQ під час кримінального аналізу, створюються відповідні звіти, досьє, тощо, зберігається вся інформація про предмет або суб'єкт, наприклад : своєрідного «досьє зброї» в якому зберігається вся інформація про зброю, наприклад ;

- серія, номер, індекс;
- марка, модель;
- виробник;
- країна виробника;
- шлях потрапляння в Україну;
- облік МВС чи Збройних сил України, інші правоохоронні органи;
- шлях у руках власників (переоформлення/продаж).

Коли зброя потрапляє в категорію речей, які «важко дістати», працівникам оперативних підрозділів за власною агентурною інформацією та за інформацією яка зберігається в базі даних та в досьє, набагато легше відслідковувати факти появи такої зброї «поза законом».

Крім цього, велика частина людей використовує служби обміну повідомленнями (Месенджери) в тому числі (ICQ) або програми для телефонних дзвінків через Інтернет, які також надають можливості пошуку своїх користувачів. Звичайно, кожен користувач месенджера може заборонити видавати його профіль у пошуку користувачів, але роблять це зовсім не всі.

Запустивши програму на своєму мобільному пристрої або комп'ютері, також можна зробити пошук людей по імені та прізвищу. Найвідоміші програми наведені в (Skype, ICQ, WhatsApp, Viber, Telegram, Snapchat). Також неможливо оминути увагою те, що в мережі Інтернет швидше, аніж працівники поліції встигають такі факти реєструвати, з'являється інформація про новітні способи шахрайств.

Отже, підсумовуючи наведене, слід резюмувати, що сьогодні використання оперативного пошуку в мережі Інтернет, соціальних мережах та електронних месенджерах може надати можливість оперативним працівникам

отримувати додатково до 20% первинної оперативно-розшукової інформації, що становить оперативний інтерес. Але через втручання до особистого життя, особистої розмови, суб'єкти відносно яких проводиться кримінальний аналіз, можуть обжалувати дії даного Управління та поскаржитись до відповідних інстанцій якщо їм стане відомо про факт відслідковування інформації, розмови та інших нюансів їхнього життя.

На сьогодні проблема захисту прав людини стоїть достатньо гостро як у світі загалом, так і в Україні зокрема. У межах цього дослідження ми зосередимо свою увагу на праві на приватність (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини). Це право охоплює широкий спектр питань, до яких належать: сімейне життя; житло; приватне життя, а саме фізична, психологічна чи моральна цілісність, конфіденційність, індивідуальність та автономія; а також кореспонденція. Саме засоби забезпечення таємниці останньої в умовах глобалізації, інформатизації, поширення соціальних мереж цікавлять нас у передусі.

Підрозділи кримінального аналізу, докладають зусиль щоб всі їх дії були законними та відповідали нормам, передбаченим Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод,

Література:

1. Малицька І. Д. Віртуальні спільноти як інноваційні освітні середовища в системах освіти зарубіжних країн / І. Д. Малицька // Інформаційні технології в освіті. - 2013. - Вип. 15. - С. 276-283. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2013_15_34
2. Никитина Л. Е. Социальный педагог в школе [Текст] / Любовь Евгеньевна ; Л. Е. Никитина. - М. : Гаудеамус ; : Академический Проект, 2003. - 112 с. - (Руководство практического психолога)
3. Олексюк Н. В. Використання соціальних мереж у роботі вчителів / Н. В. Олексюк // Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій

і засобів навчання НАПН України: матеріали наукової конференції. [Електронний ресурс]. – Київ: ІТЗН НАПН України, 2015. – Режим доступу : http://conf.iitlt.gov.ua/-Conference.php?h_id=10

4. Серета Х. В. Мережа партнерство в навчанні для освітян України / Х. В. Серета // Інформаційні технології в освіті. - 2011. - Вип. 9. - С. 70-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2011_9_10

Задорожня Р. В.,

курсант I курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гузь І.В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИКІВ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Практика дій працівників правоохоронних органів, зокрема поліції, в надзвичайних ситуаціях показує, що співробітники повинні точно оцінювати обстановку, що швидко змінюється, і в разі необхідності приймати рішення про застосування зброї в умовах браку часу. Водночас від правильності прийнятого рішення, швидкості та точності стрільби залежить не тільки ефективність виконання поставленого завдання, але й особиста безпека громадян.

Це пояснюється тим, що, відповідно до ст. 46 Закону України "Про Національну поліцію, поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю для припинення протиправних дій, якщо інші його дії не дають бажаних результатів. Водночас рівень професійної підготовки працівника визначається як умінням правильно оцінити ступінь необхідності застосування вогнепальної зброї, так і його вмінням ефективно і максимально безпечно для сторонніх осіб застосувати. Основними складовими частинами

вогневої підготовки можна вважати теоретичну (вивчення конструкції, технічних характеристик і правил застосування) та практичну (відпрацювання прийомів, вправ і практичні стрільби). Слід зазначити, що з огляду на суворе дотримання правил безпеки при поводженні із вогнепальною зброєю, проведення практичних стрільб можливе тільки в спеціально обладнаних місцях (тири, стрільбища). Це накладає певні обмеження щодо важливого методу навчання постійного відпрацювання прийомів застосування зброї, як під час навчального процесу в навчальних закладах системи МВС, так і протягом постійних тренувань особового складу в процесі несення служби, особливо для відпрацювання дій працівника в екстремальних ситуаціях, таких як переслідування або протидія озброєному правопорушнику [1].

Дієвим методом може бути впровадження сучасних мультимедійних технологій як у навчальний процес, так і в практику постійних тренувань особового складу підрозділів МВС України. Основу цих технологій складають мультимедійні тири, які можуть бути пристосованими для використання як з пневматичною або аналогічною за характеристиками спортивною або ж табельною вогнепальною зброєю за своїм призначенням слугують для здобуття навичок стрільби із бойової табельної зброї (ПМ, Форт та інші) в обстановці максимально наближеній до бойової, а також із пневматичної та малокаліберної спортивною зброєю для проведення тренінгів на початкових етапах навчального процесу та в приміщеннях, не пристосованих для проведення занять з використанням табельної зброї [2].

На відміну від відомих мультимедійних систем імітаторів, які використовують лазерний промінь або ж імітацію стрільби на комп'ютері, найбільш ефективним є різновид тиру, головний принцип роботи якого - автоматичний вимір координат влучення кулі з бойової, травматичної, пневматичної зброї в ціль у режимі реального часу. Важливим також є те що під час стрільби використовується справжній металевий елемент. Ціллю при стрільбі є зображення, яке проектується мультимедійним проектором на екран

розміром від 1 до 5 метрів у ширину. Вести вогонь можна по будь-якому зображенню - фіксованій мішені, мішені, що рухається з різною швидкістю, а також по кадрах відеофільму. Який моделює реальну бойову обстановку [3].

Але, варто відмітити, що, на сьогоднішній день, у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання в яких готують майбутніх поліцейських, які у подальшому будуть захищати та охороняти свободу та спокій громадян, під час занять з вогневої підготовки вистачає саме мультимедійних систем. Адже, окрім справжньої зброї було б не погано відпрацювати навички стрільби спочатку на якійсь мультимедійній системі, щоб не робити помилок на практиці. Наразі це є великою проблемою, адже це залежить від фінансування.

Отже, проаналізувавши усе вище написане, можна зробити висновок, що інформаційні технології є невід'ємною частиною навчального процесу майбутніх юристів, яких готують вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання в системі МВС, але через брак достатньої кількості таких технологій, поліцейських досі готують лише на справжній зброї без використання новітніх технологій. Покращити рівень підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності можна шляхом використання у навчальному процесі мультимедійних засобів, які засоби розглядаємо як сукупність різних засобів комунікації, таких як : графічні зображення, тексти, музика, відео, які сприяють здобуттю професійних знань, вдосконаленню вмінь та навичок

Література:

1. Чернишенко О.Є. Проблеми готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України до вільного володіння іноземною мовою / О.Є. Чернишенко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2010. – Випуск 53. – С. 193-198.

2. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології: Навч. посібник. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – 2-е вид. – Харків: Колегіум, 2006 – 224 с.

3. Костікова І.І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І.І. Костікова. – Харків: Колегіум, 2008. – 355 с..

4. Пінчук О. П. Електронне наукове фахове видання // Використання мультимедійних продуктів у системі загальної середньої освіти// Інформаційні технології і засоби навчання 2007. №3. - С 30-36.

Зайцев Д. А.,

курсант I курсу факультету Підготовки фахівців для органів Досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гузь І.В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

ЗАСТОСУВАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ДЕЛІКТІВ

У ХХІ столітті важко уявити своє життя без інформаційних технологій, вони настільки заповнили наше життя, що вже майже в кожній родині без них не можна обійтись. В Україні все більше впроваджуються новітні технології у виробництво, а тим більш у органи Національної Поліції України, що дозволяють правозахисникам виявляти та попереджувати правопорушення.

Це є доброю тенденцією, оскільки, на мою думку усі державні органи не повинні відставати від ІТ досягнень світу, а тим більш і органи Національної Поліції.

Сучасні дослідники виділяють п'ять основних видів інформаційних технологій:

1) Інформаційна технологія обробки даних, сутність якої полягає у вирішенні задач, алгоритми рішень яких відомі і для вирішення яких є всі

необхідні дані. Основним завданням даної технології є підвищення ефективності роботи шляхом її автоматизації.

2) Інформаційна технологія управління, яка слугує для інформаційного обслуговування осіб, пов'язаних із прийняттям управлінських рішень.

3) Інформаційна технологія автоматизованого офісу, призначення якої – організація і підтримка комунікації як усередині організації, так і поза нею на базі комп'ютерних мереж та інших сучасних засобів передачі даних.

4) Інформаційна технологія підтримки прийняття рішень, призначенням якої є допомога суб'єкту управління приймати рішення шляхом задання вхідних даних про об'єкт управління.

5) Інформаційна технологія експертних систем, яка заснована на використанні штучного інтелекту і яка надає можливість отримання консультацій з питань, про які в цих системах накопичені дані. [1, с. 42-27]

Так, з реформою 2017 року у поліцейських підрозділах з'явилися поперше, єдині контактні центри «102» та нові служби диспетчерів, це посприяло сприткому реагуванню чергових груп. По-друге, запроваджено систему відеоспостереження в регіонах, було встановлено більш ніж 15 тисяч камер відеоспостереження, які обладнанні системою розпізнавання обличчя, номерних знаків, і тд. Це сприяє запобіганню і розкриттю багатьох деліктів.

Дуже цінним є досягнення українських програмістів, які створили програму «безпечне місто». У Дніпрі з 2016 року діє Програма «Безпечне місто», в рамках якої було створено ситуаційний центр міста, головна мета якого — сприяння відповідним органам та службам у здійсненні оперативного реагування на надзвичайні події (ситуації), порушення нормальних процесів життєдіяльності населення, громадського порядку. [2, с. 5]

По-третє, органи Національної Поліції України використовують сайти для взаємодії з населенням, що може запобігти деяким злочинам. Прикладом цього є сайти м. Київ[3] та м. Харків[4]. Таким чином у поліції є можливість взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Всі ці нововведення не тільки безпосередньо використовуються поліцією, а офіційно підкріплені у різних нормативно-правових актах. А саме: ч.1 ст. 26 Закону України «Про національну поліцію»: «Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України»[5, ст. 26 ч. 1], наказ МВС від 12.10.2009 #436 затверджено Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України[6]

Система централізованого управління нарядами поліції (скорочено – система «ЦУНАМІ») являє собою комплекс апаратних та програмних засобів, а також персоналу, призначений для управління силами й засобами Національної поліції. Дана система забезпечує користувачів необхідними інформаційними, технічними та аналітичними ресурсами для виконання функціональних обов'язків та прийняття ефективних управлінських рішень. Система фіксує, зберігає та робить доступними для аналізу та контролю повідомлення і результати реагування на них. [7]

Але становлення ІТ технологій має і негативні наслідки, серед них скрімінг, фішинг та інші. Так за підтримкою влади, заснувався новий підрозділ поліції який носить назву – Кіберполіція. Кіберполіція — міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність. [8]

У 2018 році увагу працівників кіберполіції було зосереджено на розслідуванні злочинів, вчинених у сфері високих інформаційних технологій. Так протягом року працівники Департаменту кіберполіції були залучені до розслідування більше 11 тисяч кримінальних проваджень. [8]

Отже, введення ІТ технологій у діяльність Національної поліції має багато позитивних наслідків. Завдяки новітнім технологіям, поліцейські можуть стояти на варті правопорядку ще краще, вчасно реагувати та попереджувати правопорушення. Але з позитивними наслідками введення ІТ технологій

прийшли і негативні, з'явилися нові види злочинців(фішери, скамери, та ін.). На протидію цим злочинцям і з'явилися підрозділи кіберполіції. Завдяки новітнім технологіям поліція змогла виявляти та попереджувати делікти набагато частіше, попереджувати правопорушення та виявляти їх стало набагато легше та швидше. ІТ технології тільки допомогли поліцейським виконувати свої обов'язки якісніше.

Література:

1. Андрощук О. В, Кондратенко Ю. В., Головченко О. В., Ворона Т. О., Петрушен М. В. Інформаційні техноло?гії та їх вплив на розвиток суспільства. Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету Оборони України імені Івана Черняховського, 2014. № 1 (50). С. 42-27;
2. Наукова стаття на тему «Дніпро – безпечне місто» с. 5;
3. Інформаційне джерело Національної поліції України м. Києву для взаємодії з населенням. URL: <http://bezpechne.community/>;
4. Інформаційне джерело Національної поліції України м. Харкова. URL: police.kh.ua;
5. Закон України «Про національну поліцію» ст. 26 ч. 1.
6. Наказ МВС від 12.10.2009 #436;
7. ЛЕКЦІЯ на тему «Інформаційне забезпечення органів Національної Поліції», с. 8-9;
8. Інформаційний портал Кіберполіції. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/>.

Ковальчук А.Ю.,

д.ю.н., доцент, провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії правового та організаційного
забезпечення Міністерства ДНДІ МВС України

Коцюбинська Ю.М.,

науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту МВС України

БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ НА ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Актуальність теми. Право на захист та забезпечення особистої безпеки є невід'ємним правом громадян та складовою життєдіяльності людини. Проблема що підіймається полягає у перетині прав людини на захист їх особистої безпеки, права на приватність та забезпечення суспільної безпеки, безпеки держави. На сьогодні технології безпілотних літальних апаратів (далі – БПЛА) значно розширюють можливості авіаційної системи, а також можуть мати переваги перед традиційною авіацією. Однак існує проблема правового визначення того, як ці пристрої можуть бути безпечно інтегровані в існуючу авіаційну мережу, не створюючи небезпеки для пілотованих польотів та громадян. Разом з тим усе частіше підіймається питання захисту особистої безпеки громадян і необхідності застосування БПЛА у безпековому секторі.

Для традиційний пілотованих літаків ІКАО має сталі затверджені і прийняті правила, що пов'язані з обслуговуванням та сертифікацією літаків, ліцензуванням і медичними вимогами до пілота, діапазонами радіочастот та мінімальними інтервалами ешелонування між літаками і багатьох інших. З розвитком технологій БПЛА регулятори повинні створити нові правила, щоб пристосувати цей сектор. Цивільне використання БПЛА виросло з сектору рекреаційних авіамоделей, що має довгу історію мінімального (відсутнього) регуляторного нагляду. Проте, швидкість, висота та операції БПЛА виходять за межі авіамоделей, тому управління цивільної авіації перейшли до створення

правил для забезпечення безпечності операцій БПЛА та відокремлення їх від інших літаків. Разом з тим, вищезазначені тенденції й розроблені правила не охоплюють питання забезпечення прав і свобод людини у контексті особистої безпеки й захисту права на приватність громадян. Як правило, правоохоронний сектор аргументує застосування різних видів технічних засобів забезпеченням суспільної безпеки. А також визначається, що безпека особи, забезпеченість та захист її прав, є вихідною точкою забезпеченості безпеки держави. І. М. Глібов констатував, що відсутність безпеки громадянина обмежує можливості забезпечення безпеки, а, отже, і стабільності суспільства та держави. Неувага до інтересів особистості спричиняє ряд негараздів, головним із яких є розкол суспільства на ворогуючі угруповання [1]. Думка В. В. Мамонова, який також характеризує особисту безпеку громадян з позицій першочерговості забезпечення його інтересів, припускає бачення цього явища комплексно. Тобто спочатку забезпечення інтересів громадян, а потім держави. Його вислів «безпека особистості, безпека суспільства і безпека держави знаходяться у взаємній залежності: неможливо досягти одної, ігноруючи інтереси інших»[2] вказує на комплексність безпеки, як єдиної системи, основною функцією якої є забезпечення інтересів громадян у аспекті захисту особистої безпеки та поваги до прав і свобод людини. Разом з тим, Європейською конвенцією з прав людини визначено право на приватність (стаття 8) і разом з тим у статті 1 визначений обов'язок держав гарантувати й забезпечувати права і свободи людини [3]. Правове та політичне спрямування України до Європейського Союзу зумовлює процес трансформації національного законодавства відповідно до вимог міжнародної спільноти, особливо коли мова йде про забезпечення реалізації прав та законних інтересів громадян, у тому числі гарантування права на захист його приватного життя.

Право на приватність гарантується Конституцією України. Зокрема, статтею 30 захищається територіальна приватність (недоторканість житла), статтею 31 захищена комунікаційна приватність (таємниця листування,

телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), стаття 32 встановлює основу захисту інформаційної приватності («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків передбачених Конституцією України», «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди»), а стаття 28 визначає деякі аспекти фізичної приватності (жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням) [4]. Не визначеним залишається право на особисту приватність, у контексті захисту особистої безпеки.

У багатьох країнах світу відеонагляд, зняття інформації з каналів зв'язку є засобами захисту громадян від скритих загроз та небезпек. Розвиток нових технологій, у тому числі розвиток цивільної авіації, у контексті застосування БПЛА, активно розглядається як інструмент захисту особистої безпеки громадян. Але ціна такої безпеки можливо дещо завищена – порушення природного права на приватність. В Україні практика судів відстоювання громадянами права на приватність дещо обмежена. Але цікавим є досвід ЄСПЛ та Німеччини, Сполученого Королівства. ЄСПЛ розглянув справу «Класс та інші проти Німеччини» де заявники, п'ять адвокатів з Німеччини, скаржилися на законодавство своєї країни, що надає повноваження органам влади простежувати їх листування та телефонні дзвінки, не зобов'язуючи поінформувати громадян про це. Європейський суд з прав людини визнав, що не було порушення статті 8 Європейської конвенції з прав людини, адже, за статтею 8, таємний нагляд за громадянами є необхідним в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та запобігання бунтів або злочинів. Суд зокрема зазначив, що таємний нагляд за громадянами допускається відповідно до Конвенції в межах збереження демократичних інститутів. Однак, демократичні суспільства на сьогодні опиняються під загрозою з боку висококваліфікованої форми шпигунства та тероризму, в результаті чого держава повинна мати можливість ефективно протистояти таким загрозам, здійснюючи таємний нагляд за громадянами, які ставлять під

загрозу безпеку народу та держави, суд визнав, що законодавство, яке передбачає таємний нагляд за поштою, електронними листами та телефонними дзвінками громадян, у виняткових умовах, необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та запобігання бунтів або злочинів [5]. Схоже рішення на користь держави було винесено ЄСПЛ у справі «Вебер і Саравія проти Німеччини» від 29 червня 2006 року у рішенні було зазначено: «Німеччина, в рамках своєї досить широкої свободи, має розглядати втручання в таємницю телекомунікації громадян, як необхідність в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та запобігання злочинів» [5].

Практика країн з прецедентним правом, незважаючи на свою декларативність повного й всебічного захисту прав і свобод людини теж свідчить про прийняття рішень щодо порушення права на приватність. Прикладом цьому є звернення до ЄСПЛ громадян Сполученого Королівства. Відповідно, рішення ЄСПЛ «Ліберті та інші проти Сполученого Королівства» від 1 липня 2008 року та «Кеннеді проти Сполученого Королівства» від 18 травня 2010 року свідчать про підтримку інтересів держави й існуючої системи забезпечення національної безпеки [5].

Міжнародний комітет червоного хреста теж підіймає питання захисту приватності й особистих прав громадян, але у контексті недопущення можливого психологічного впливу БПЛА на людей. Гуманітарні організації турбує який рівень стресу у людини викликається БПЛА? Як їх постійна присутність в небі над місцевістю відбивається на душевному здоров'ї людей, які там проживають?[6] Відповіді на ці запитання так і не було знайдено.

В Україні інтенсивно розвивається нові технології що застосовуються у системі забезпечення безпеки. Застосування правоохоронними органами системи відеоспостереження визначається спільним Наказом МВС, СБУ, УДО «Про затвердження Інструкції про порядок взаємного використання систем відеоспостереження Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України» від 12.09.2016 № 475/265/917 [7]. Такий нормативний документ

обмежує й регламентує порядок застосування системи відео спостереження правоохоронними органами. Разом з тим залишається не розв'язаною проблема співрозмірність права особи на приватність і застосування БПЛА задля забезпечення безпеки суспільства.

Отже, розробці стандартів застосування БПЛА, як засобу забезпечення безпеки, має передувати розробка питання захисту прав людини, у тому числі права на приватність. Недодержання цього алгоритму стане причиною негативних тенденцій у суспільстві й зростання рівня недовіри суспільства до держави й державних органів буде.

Література:

1. Глебов И. Н. Право национальной безопасности. М., 1998. 134 с.
2. Мамонов В. В. Становление национальной безопасности Российской Федерации // *Журнал российского права*. 2003. № 4. С. 78-80.
3. Європейська конвенція з прав людини. Підписана 4.11.1950 року, ратифікована Україною 17.07.1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Конституція України. Право, 1996. 96 с.
5. Втручання у приватне життя: ключові рішення ЄСПЛ. 16.11.2017 року. URL: https://zib.com.ua/ua/print/130834-vtruchannya_u_privatne_zhittya_klyuchovi_rishennya_espl_pere.html
6. Приминение «беспилотников» должно быть в рамках закона. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/interview/2013/05-10-drone-weapons-ihl.htm>
7. Про затвердження Інструкції про порядок взаємного використання систем відеоспостереження Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України. Наказ СБУ, МВС, УДО України від 12.09.2016 № 475/265/917. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1292-16#Text>

Кондратенко А. А.,
курсант 1 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гузь І.В.,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Об'єми інформації в сучасному суспільстві досить великих масштабів, тому звичайні шляхи пошуку, передачі та її обробки вже не достатньо ефективні. Можливості функціонування з інформацією відмінно змінилися і значно розширилися з появою новітніх технічних засобів. Вирішувати дані проблеми дозволяють сучасні потужні комп'ютери і засоби зв'язку.

У зв'язку з активним розвитком засобів інформатизації відкриваються нові можливості їхнього застосування. Придбання знань і навичок використання таких технологій у системі МВС надає широкий спектр можливостей у професійній діяльності.

Міжнародна практика роботи правоохоронних органів підтверджує, що завдяки високій технічній оснащеності підрозділів досягаються високі показники розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. В багатьох випадках боротьба зі злочинністю запевняє в потребі застосування комп'ютерних інформаційних технологій, вони слугують для здійснення інформаційної підтримки в розслідування та розкритті, виявленні та попередженні злочинів, встановленні і розшуку злочинців, надають аналітичну, довідкову та статистичну інформацію, є інструментом експертно-криміналістичних програм. Дані переваги також активно використовуються зловмисниками для вчинення нових видів злочинів, а місце вчинення цих правопорушень є система інтернет, де їх кількість зростає неймовірно великими темпами.

У зв'язку з цим виникає потреба реагування правоохоронної системи в певній сфері. Необхідно подбати про підготовку фахівців здатного впроваджувати в діяльність сучасні технології та освоювати їх на практиці. Виникнення таких проблем, які раніше не привертало великої уваги, спричиняють ряд завдань, що можна вирішити за допомогою реформування та удосконалення діяльності у системі криміналістичної підготовки слідчих.

У слідчій практиці нові інформаційні технології можуть застосовуватися для виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, збирання та переробки криміналістичної інформації за для виявлення, розслідування, розкриття та попередження злочинів.

Досвід, який набували правоохоронні органи продовж багатьох років практичної експлуатації, дозволяє виділити основні недоліки в системі МВС, що є типовими для всіх розробок в цій сфері:

- слабкий інформаційний зв'язок між оперативно-довідковими та обліково-реєстраційними база різних служб;
- неузгодженість при створенні і впровадженні інформаційних баз даних;
- застарілість технічних комплексів МВС;
- недостатня повнота та вірогідність даних;
- несвоєчасне надходження до споживачів оперативно-службової інформації через недосконалість технологій та слабого використання сучасних засобів комп'ютерної техніки;
- недоцільне використання відповідного фінансування щодо розвитку та підтримки інформаційних систем;
- недосконалість організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів МВС.

І все ж таки даний напрямок у забезпеченні діяльності органів внутрішніх справ, незважаючи на проблеми які існують, продовжує розвиватися.

Щодо криміналістичної підготовки слідчих, існують свої внутрішні проблеми:

- ◆ проблеми програмування слідчих ситуацій;
- ◆ відсутність або недостатність фахівців, що володіють різними методами роботи на комп'ютері;
- ◆ недостатнє фінансування;
- ◆ слабке обладнання.

Підсумовуючи, можу сказати, що з використанням сучасних інформаційних технологій та засобів зв'язку в системі МВС працівниками правоохоронних органів, може збільшити розкриття та попередження кримінальних правопорушень.

Література:

1. Дисертація з права – Оптимізація криміналістичної підготовки слідчих в системі МВС України Алексєєв Олександр Олександрович 2004 р.
2. Концепція оптимізації підготовки кадрів та організації надання освітніх послуг у навчальних закладах Міноборони, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями і правоохоронними органами: Затв. розп. Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 р.

Купчак М. Я.,

к. пед. н., старший викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ТІНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ, ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Тіньова економіка - господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. «Тіньові» підприємства не сплачують податків, не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, збільшуючи власні прибутки. Можна стверджувати, що тіньова економіка – це відвертий злочин, який включає різноманітні економічні «схеми» (контрабанда, мінімізація оподаткування, конвертаційні центри), тобто все, що не фіксується офіційною статистикою.

В ООН фахівці, що займаються національними рахунками, тіньову економіку поділяють на три види: приховану (або тіньову), неформальну (або неофіційну) й нелегальну.

Розглянемо окремі види діяльності в структурі тіньової економіки. Неофіційна економіка охоплює легальні види діяльності, пов'язані з виробництвом товарів і послуг, які не фіксуються офіційною статистикою. Така діяльність значного поширення набула в сфері послуг (ремонт квартир; надання житла в курортній місцевості; підготовка учнів для вступу у вищі навчальні заклади, що здійснюється приватно, без юридичного оформлення договорів та ін.). При цьому одержувачі доходів приховують їх від оподаткування. Частку «тіні», також, становлять офшорні схеми і митні порушення. Порушення, пов'язані із спрощеною системою оподаткування, попри їх масовість, не перевищують десятої частини від усього дослідженого обсягу.

Зазвичай поняття «тіньова економіка» асоціюється саме з малим бізнесом. Начебто, великій компанії важко працювати неофіційно. До того ж, у неї є бухгалтерський облік, а часто й акціонери зацікавлені у прозорості. Однак це

справедливо хіба що для розвинених країн, хоча навіть там є проблема приховування прибутків з використанням офшорів, попри стимули щодо їх відображення у звітності. У малорозвинутих країнах, великих фірм зазвичай мало, і ті переважно іноземні, тож «тінь» асоціюється там саме з малим бізнесом. Але, наприклад, видобуток корисних копалин часто стає основним джерелом тіньових фінансових потоків, як, наприклад, у Нігерії. У нас видобуток копалин не становить настільки велику частину економіки, як там, проте є інші потужні галузі, які експортують сировину та напівфабрикати. Роблять вони це переважно через офшори, залишаючи там весь прибуток. У такий спосіб з України щорічно виводиться близько 10% ВВП. Відповідно бюджет отримує тільки близько половини належного обсягу податку на прибуток.

Тіньова економіка в Україні – це сукупність видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних причин не враховані в офіційній статистиці [2]. Оцінки рівня тіньової економіки, залежно від методології, свідчать, що як мінімум чверть української економіки знаходиться у тіні.

Основними причинами високого рівня тінізації української економіки - неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності, зокрема [3]:

- недієвість механізмів антикорупційного законодавства;
- неефективність функціонування судової та правоохоронної системи;
- неефективне адміністрування податків;
- суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази в окремих секторах;
- високий рівень злочинності;
- відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки під час ведення господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та громадян.

Серед найсуттєвіших факторів тіньової економічної діяльності в Україні слід виділити [1, с. 170]: незбалансовану державну регуляторну політику та неповноцінність функціонування ринкового середовища; неефективне податкове адміністрування; недосконалість бюджетної політики; високий рівень корупції.

Вирішення проблеми існування тіньової економіки не має універсального і гарантовано успішного рішення, зокрема, політики штрафів і репресій в економіці призводить до відтоку грошей у «тінь», а тотальна лібералізація (зниження податкових ставок, відмова від держвпливу на бізнес) швидко не створить «дива», тобто повернення тіньових коштів у легальний обіг.

Тіньова економіка – це не тільки різні бізнес-схеми мінімізації оподаткування, але й більш зрозуміла простому українцеві реальність – різноманітні хабарі та «подяки», отримання зарплатні «в конверті», таксування без отримання ліцензії, надання квартири в оренду без попередження податкової та багато іншого, що видається цілком звичайним і зрозумілим, але від того не стає менш протизаконним. Це і є щоденна тіньова економіка, від якої ой як тяжко відмовитися окремо взятому українцю. І такий підхід зламати набагато складніше, ніж прийняти й впровадити навіть найбільш правильні закони.

Література :

1. Момот Т.В., Ващенко О.М., Тесленко Р.Ю. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці України. *Економіка і суспільство*. Випуск 15 / 2018. С. 169-176.
2. Тіньова економіка. URL : <https://ua.112.ua/statji/tinova-ekonomika-zlo-chy-dzherelo-vyzhyvannia-naselennia-436077.html>.
3. Тіньова економіка, структура й природа її виникнення URL : https://pidruchniki.com/15800119/ekonomika/tinova_ekonomika_struktura_priroda_viniknennya.

Рєзнік О. М.,

д.ю.н., доцент, заслужений юрист України, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

Рєпін Д. А.,

студент IV курсу

Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Поява криптовалюти в 2009 р відкрила широкі можливості для розвитку нових приватних способів здійснення розрахунків, а також передачі і зберігання інформації, поширення і використання яких знаходиться поза контролем монетарної влади. При цьому специфічні властивості криптовалюти, зокрема виняткова складність верифікації контрагентів, що беруть участь в угодах з криптовалютами, дає можливість економічним агентам уникати сплати податків і виводити діяльність компаній в тіньовий сектор. У зв'язку з вищевикладеним постає питання про необхідність вивчення криптовалюти і їх наслідків для визначення ризиків і загроз, які вони створюють в світовому економічному просторі.

Легалізація злочинних доходів поступово стає все більш популярною сферою де застосовується і використовується криптовалюти. При цьому варто зауважити, що форми та способи легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, за допомогою криптовалюти, є різноманітними. Більше того, в умовах постійної діджетелізації суспільства та підвищення інформаційної суспільної свідомості форми та способи постійно удосконалюються.

З юридичної точки зору, згідно з законодавством України криптовалюту не можна віднести до легальних валют, офіційною грошовою одиницею в Україні є гривня, а випуска обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [2]. У 2014 році НБУ Листом №29-208/72889 (Лист НБУ) визначив, що «Bitcoin як

один з видів криптовалюти є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості»[3].

Таким чином, НБУ відніс криптовалюту в цілому до грошових сурогатів, і саме на цю позицію посилалася судова практика. Крім того було визначено, що: банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу криптовалюти за кордоном. 22 березня 2018 року НБУ видав Лист № 40-0006/16290, яким відніс Лист НБУ про визнання Bitcoin грошовим сурогатом до таких, що втратили актуальність. Відтак, можна сподіватися, що відповідний Лист НБУ та Роз'яснення НБУ перестануть застосовуватися, і у власників криптовалют відпадуть ризики визнання криптовалют грошовими сурогатами [3].

На нашу думку, під криптовалютою варто розуміти цифрову валюту (віртуальну, без фізичної форми), створення і контроль за якою базується на криптографічних методах, якої встановлена повна децентралізація, що гарантує коректність операцій в системі в тому числі відсутності можливості впливати на транзакції учасників криптосистеми.

Перекази грошових коштів з низькою вартістю за транзакцію і відсутність можливості їх скасування, заплутані блоки даних операцій і відсутність правового регулювання сприяють тому, що щорічно зростає кількість злочинів у сфері відмивання доходів і фінансування тероризму за допомогою криптовалюти.

Широке застосування віртуальної валюти як інструменту здійснення кримінальних правопорушень в сфері відмивання майна, одержаного злочинним шляхом, характеризується цілою низкою її технологічних особливостей. Першою з них є анонімність віртуальної валюти. Застосування методів криптографії та децентралізованих реєстрів дуже сильно ускладнює розпізнавання користувача. Затребуваність криптовалюти в кримінальному співтоваристві створює необхідність підвищення рівня її анонімності. Створено криптовалюти, які використовують різні способи замітання слідів

криптовалютних трансакцій. До таких криптовалют Європарламент відносить Monero, DASH і Zcash [4].

По-друге, конфіденційність операцій з віртуальною валютою можна охарактеризувати як безконтрольні трансакції віртуальних валют між різними віртуальними рахунками. З огляду на те, що будь-яка операція доступна кожному і можливо її простежити в ланцюжку блоків, немає посилання на конкретного користувача, будь він фізичною особою або організацією, яка здійснила цю операцію.

По-третє, транснаціональність віртуальної валюти. Дана особливість полягає у відсутності можливості встановити кордони при здійсненні операцій.

По-четверте, децентралізованість криптовалют, що дає можливість користувачам обмінюватися фінансовими цінностями безпосередньо, без посередників. Головною стратегією виступає контроль за третьою стороною, яка знаходиться між учасниками угоди, з метою обмеження можливостей кримінальних суб'єктів передавати фінансові цінності безконтрольно.

Підсумовуючи викладене, хотіли б наголосити, що незважаючи на те, що застосування віртуальної валюти в легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, стає все більш поширеним, воно становить поки несуттєву частку кримінального бізнесу. У міру збільшення обсягу їх ринку ризику даної сфери будуть набувати все більшого значення для світової економіки. Надзвичайно важливо забезпечити нормативно-правове регулювання віртуальних валют в інтересах розвитку як світової економіки, так і національної фінансової системи і підвищення ефективності механізму протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Література:

1. Про Національний банк України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 19.10.2020).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL:

<https://bank.gov.ua/> (дата звернення 26.04.2021).

3. Virtual currencies and terrorist financing: assessing the risks and evaluating responses. May, 2018. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU\(2018\)604_970_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604970/IPOL_STU(2018)604_970_EN.pdf) (дата звернення 26.04.2021).

Сідельник Н.Ю.,

аспірант кафедри фінансів банківської справи та страхування Сумського державного університету, директор Сумського представництва Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «VUSO»

Науковий керівник: Колосок С.І.,

к.е.н., доцент кафедри управління імені Олега Балацького Сумського державного університету

КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ВІД КІБЕРШАХРАЙСТВ

Незважаючи на традиційне превалювання life-страхування над nonlife-страхуванням, в умовах активних процесів розвитку цифрових технологій актуалізується новий вид страхування – кіберстрахування. ІТ-інфраструктура стала невід’ємною складовою роздрібного бізнесу та фінансової системи в цілому. Постійна комунікація між людиною та комп’ютером створила передумови для появи нової концепції «Інтернету речей» (Internet of Things, IoT). Сутність концепції IoT полягає в організації комп’ютерних мереж як явища здатного перебудувати економічні та суспільні процеси. У цьому контексті виникає небезпека появи кіберризиків (ризиків, пов’язаних із застосуванням інформаційних технологій у вигляді комп’ютерних мереж, програмного забезпечення тощо). До найпопулярніших кіберризиків належать пошкодження пароллю, DDoS-атаки, фішинг, кібершантаж, вірусне блокування комп’ютерних систем, викрадення персональної інформації.

Міжнародний страховий концерн Allianz у своєму щорічному звіті визначив саме кіберризиками найбільшою загрозою для бізнесу так, як втрати понесені від кіберзлочинів протягом 2016-2020 рр. збільшились із 600 млрд. дол. до 1 трлн. дол. За словами міністра внутрішніх справ України А. Авакова під час онлайн-конференції у 2020 р., присвяченої питанням цифрової трансформації, кіберзлочинність в Україні протягом останніх п'яти років зросла у 2,5 рази. Така неоптимістична динаміка засвідчує критичну потребу у створенні потужного Департаменту кіберполіції. Основними нормативними документами в Україні, які на сьогодні врегульовують питання із забезпечення кібербезпеки, є Конституція України, Кримінальний кодекс України та ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1].

Оскільки виключити людство із глобальної інформаційної мережі фактично вже не можливо, необхідно шукати способи уникнення від негативних наслідків кібшахрайств. Одним із таких способів є кіберстрахування. За даними аналітиків рейтингового агентства Fitch Ratings [2] прямі премії кіберстрахування (за автономними і пакетними полісами) збільшились на 22 % у 2020 році до 7,2 млрд. дол. Підвищений попит на якісний кіберзахист, а також зацікавленість страхових компаній у зниженні рівня невизначеності щодо компенсаційних виплат за кіберризиками спровокували збільшення премій за автономне покриття на 29 %.

В Україні проблема кіберстрахування є особливо актуальною. На сьогодні невелика кількість страхових компаній, які ведуть свою діяльність в Україні, надають послуги з кіберстрахування. Однією із таких організацій є страхова компанія «INGO» [3]. На офіційному сайті страхової компанії можна знайти всю необхідну інформацію щодо кіберстрахування: об'єкт страхування, страхові ризики покриття, необхідна інформація для оцінювання ризику. Серед основних кіберризиків виділяються покриття кіберінцидентів (операційні витрати із обслуговування інциденту), відшкодування нанесених збитків, кіберздірництво, соціальна інженерія тощо.

Таким чином, знизити імовірність настання кіберризиків можна за допомогою їх страхування, що в сукупності з технічними та адміністративними методами забезпечення безпеки буде ефективнішим способом захисту бізнесу від кібератак.

Література:

1. «Кіберзлочинність в Україні за 5 років зросла у понад два рази». URL: <https://suspilne.media/65849-kiberzlocinnist-v-ukraini-za-5-rokiv-zrosla-u-ponad-dva-razi-avakov/> (Дата перегляду: 28.03.2021).
2. Премии по киберстрахованию в 2020 году выросли до \$7,2 млрд. URL: <https://forinsurer.com/news/21/04/26/39654> (Дата перегляду: 15.03.2021).
3. Офіційний сайт страхової компанії INGO. URL: <https://ingo.ua> (Дата перегляду: 15.03.2021).

Слівінська К. В.,

курсант I курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гузь І. В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Ефективність застосування положень нового Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України неможливо досягти за відсутності сучасних інформаційних технологій та автоматизованих баз даних, оволодіння якими вимагає часу. Технічна допомога слідчим є важливою з огляду на зміни в нормативно-правових актах КПК України. КПК України забезпечує сучасну зброю для боротьби зі злочинністю, використання якої повинно відповідати вимогам законодавства. Однією з найважливіших умов посилення боротьби зі

злочинністю є, звичайно, широке використання сучасних досягнень науки і техніки, які за останні роки досягли успіху в галузі інформаційних технологій.

Інформаційні технології - це сукупність методів інформаційних процесів із використанням комп'ютерних технологій, що забезпечує можливість швидкої обробки інформації, отримання інформації, розповсюдження інформації та доступу до джерел інформації. Кримінально-процесуальний кодекс України передбачає застосування електронних заходів контролю у таких випадках: по-перше, за рішенням слідчого судді слідчий повинен обрати рівень підозрілості, не пов'язаний із затриманням та позбавленням волі; по-друге, працівниками органу внутрішніх справ за ухвалою слідчого судді, суду про обрання підозрюваному (обвинуваченому) запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Нині новітні технології мають великий досвід вирішення юридичних проблем, запобігання злочинам, розкриття та розслідування, а також використання передових технологій для проведення деяких слідчих заходів (розшуку) та судових розслідувань.

Інформатизація соціального середовища призвела до криміналістичних "технологій", розвитку та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних технологій. Інформаційні технології - це нова категорія кримінології, яка вимагає відповідного місця в її структурі. Використання технологічного підходу здійснюється не тільки в судовій медицині, але і в судовій тактиці та методах (окремі технології дослідження, дослідження або судово-медичні технології) [1, с. 57–58].

Сьогодні основними сферами використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні є створення та ведення криміналістичної документації, побудова суб'єктивних портретів, використання української законодавчої бази та інших баз даних. У сучасних вимогах дослідникам потрібно оптимізувати управління процесами інформаційного забезпечення, автоматично шукати інформацію про будь-які об'єкти (особи, об'єкти, події),

отримувати інформацію про всі типи баз даних, статистичні дані та географічні дані у світі. аналіз подій, пошук конкретних речей, людей тощо. Інформаційні технології дозволяють швидко збирати, порівнювати та аналізувати інформацію з різних джерел (повідомлення, результати оперативно-розшукової діяльності, допити, база даних адрес тощо), забезпечувати хронологічну послідовність подій у часі та відповідність окремих фактів, планів та схем заходів, моделювання комп'ютерних злочинів із використанням комп'ютерної техніки тощо. [2, с. 196–197].

З розвитком нових інформаційних технологій тенденція до використання персональних комп'ютерів зростає, а масштаби розширились. В результаті спостерігаються позитивні тенденції, серед яких: загальне підвищення рівня комп'ютерної грамотності правоохоронних органів, розширення переліку комп'ютерних інформаційних записів; розширення «географії» використання сучасних комп'ютерних технологій у всіх сферах діяльності, розробка технологій електронної обробки даних; створення комп'ютерної мережі для обміну даними.

Література:

1. Шепітько В. Ю. Изменчивость криминалистики в XXI веке и ее задачи в современных условиях / В. Ю. Шепітько // Криміналістика XXI століття : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 листоп. 2010 р.). – Х. : Право, 2012. – С. 57–58.

2. Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби зі злочинністю. – 2010. – № 19. – С. 194–202.

Срібна А. Ю.,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Білик В. М.,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ – МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

В останні десятиліття ХХ століття відбулися радикальні зміни в галузі інформаційних комунікаційних систем. Саме переживаємо історичний період дуже швидкого росту інформаційних технологій, особливо це зростання спостерігається в дуже економічно розвинених країнах, а саме США, Японія та країни Західної Європи. На сучасному етапі світового розвитку набуває нового значення мережа Інтернет і все, що з нею пов'язано.

Соціальна мережа у всесвітній павутині будується на тих же принципах, що і в реальному світі, але відрізняється від реальних людських спільнот тим, що у функціонуванні мережі не грає ролі географічна віддаленість її учасників один від одного [1].

Не можу не згадати появу перших соціальних мереж в світі. Першими комп'ютерними соціальними мережами були групи людей, що використали для створення і підтримки соціальних зв'язків засоби комп'ютерного спілкування через електронну пошту. У 1995 році з'явилася перша, наближена до сучасності соціальна мережа, яка називалася Classmates.com, яку створив Ренді Конрад. Потім приблизно в 1997 році, з'явився SixDegrees.com. Завдяки здобуткам цієї людини зараз в нашому сучасному світі налічуються близько 20 найпопулярніших соціальних мереж у світі. В Україні мода на соціальні сервіси виникла дещо пізніше.

Соціальні мережі не мають обмежень у часі та просторі, існують незалежно від наявних кордонів між державами, забезпечуючи тим самим зворотній комунікативний зв'язок. На сьогоднішній день найбільша соціальна мережа у світі – Facebook. За результатами дослідження Інтернет – аудиторії України, кількість зареєстрованих українських користувачів складає 5 мільйонів осіб. Соціальні мережі також можуть організовуватись навколо ділових стосунків. Більшість соціальних мереж є публічними, дозволяючи кому-небудь до них приєднатися .

Необхідно зазначити, що соціальні мережі крім позитивних якостей мають також негативні, наприклад координація діяльності злочинних угруповань. Тому що, користувача активно розміщують на своїх сторінках інформацію особистого характеру: номери телефонів, особисті фотографії, постійне місце роботи, плани на майбутнє, що несе загрозу для самих користувачів та значно звужує коло потенційних жертв для зловмисників.

Зокрема, терористичні угруповання можуть бути використанні для поширення своєї пропаганди. Відомо, що терористичні угруповання можуть користуватися соціальними мережами для координації власної. Інтернет - мережі можуть також поширювати дезінформацію. А що мене більше вразило, що вони також можуть бути використанні для виявлення та запобігання злочинності. Досить часто ті самі злочинці можуть виставити фото- та відеоматеріали, які підтверджують скоєння ним якогось кримінального проступку. Правоохоронці можуть використовувати інформацію, викладену на просторах Інтернет мереж, наприклад про обставини вчинення злочину, можливість знаходження свідків, фотоматеріалів, або дізнатися детальніше про злочинця, а саме де він працював, інтереси, особи з яким він дуже добре спілкувався, його постійне місце роботи, тощо.

Необхідно зазначити, що соціальні мережі для запобігання злочинності використовуються все тривалий час правоохоронцями низки держав. В Міжнародній асоціації керівників поліції було проведене опитування, воно

показало, що 81% опитаних представників правоохоронних органів використовують соціальні мережі для вирішення певних завдань. Правоохоронцями здійснюється постійний моніторинг підозрюваних блогів, чатів, сайтів з метою отримання важливої інформації. Прикладом цього може слугувати, що користувачі зможуть зайти на сайт, вказавши свій акаунт в соціальній мережі [7].

Слід зазначити, що на сьогодні в зарубіжних країнах правоохоронці все використовують соціальні мережі як засіб зв'язку з громадськістю.

Мене дуже вразило, що в країні США планують вимагати від усіх претендентів на отримання американської візи надавати інформацію, щодо їх реєстрації у всіх соціальних мережах, зокрема номери телефонів, адреса електронної пошти, а також імена користувачів з різних соціальних мереж [6].

Що стосовно Великобританії, у них діє Фонд Інтернет – нагляду. До них залучаються інтернет-провайдери, які інформують у разі виявлення на їх серверах інтернет-ресурсів, заборонених законодавством. Він швидко реагує, блокує, а також видаляє непотрібну інформацію. Цей фонд сприяє мінімізації доступу до сексуального насильства по відношенню до дітей, а це є дуже важливим у нашому сучасному світі [5].

Штаб-квартира Центрально розвідувального управління була створена в 1947 році Гаррі Труменом у США. ЦРУ здійснює роботу по виявленню та відстеженню записів в соціальних мережах. Серед соціальних мереж, які відстежуються, виявилася і найвідоміша – Facebook. Робота підрозділу полягає в аналізі повідомлень, які з'являються в соціальній мережі [2].

Нажаль, в Україні станом на сьогодні не існує законодавства, яке б здійснювало нормативно - правове регулювання такої діяльності, як спостереження за соціальними мережами. Один із достатньо ефективних засобів припинення протиправних діянь, а так же захист прав та свобод громадян, повинен стати постійний правоохоронний моніторинг, функцію

якого законодавець має покласти на такі підрозділи, як Національна поліція та Служба Безпеки України [3, с.280-281].

На останок хотілося б додати, що сучасні правоохоронці мають постійно використовувати у своїй діяльності в якості засобів та знарядь для виявлення, розкриття та попередження злочинів соціальні мережі. З розвитком Інтернету у нас з'явилася можливість використовувати всі його досягнення в різних напрямках роботи. Актуальністю цієї теми є те, що звернення до інформації, що міститься в соціальних мережах може дати надзвичайний результат на всіх стадіях вчинення злочину. Отже, використання соціальних мереж для запобігання злочинності є одним з сучасних напрямків в науці.

Література:

1. Соціальна мережа. URL: <http://igroup.com.ua/seo-articles/sotsialna-merezha/> (дата звернення 08.05.2018).
2. ЦРУ бере соціальні мережі під тотальний контроль. URL: <http://akhe.info/tsru-bere-sotsialnimerezhi-pid-totalnyj-kontrol/> (дата звернення 08.05.2018).
3. Гавловський В.Д. Щодо використання соціальних мереж для виявлення, розкриття та попередження злочинів / - 2012. - №2. – С.271-282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/boz_2012_2_33.pdf.
4. Social Media and Crime Prevention. Facts Sheet. URL: <https://www.nationalpublicsafetypartnership.org/clearinghouse/Content/ResourceDocuments/Social%20Media%20and%20Crime%20Prevention%20Fact%20Sheet.pdf> (дата звернення 08.05.2018).
5. Фонд Інтернет–нагляду у Великобританії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Internet_Watch_Foundation_%D1%96_%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F.

6. У США планують запитувати соцмережі та телефони в усіх претендентів для візи. URL:<https://hromadske.ua/posts/u-ssha-planuiut-zapytuvaty-sotsmerezhi-ta-telefony-v-usikh-pretendentiv-na-vizu>

Суботіна А. А.,

курсантка 204/19 навчального взводу спеціальності «Правоохоронна діяльність»

Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Бабенко О. Г.,

викладач кафедри організації досудового розслідування Криворізького
навчально-наукового інституту

Донецького юридичного інституту МВС України, майор поліції

АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ПРОТИДІЇ

Організована злочинність та корупція є одними з основних чинників, що реально загрожують національній безпеці та конституційному ладу України. Вони здійснюють суттєвий негативний вплив на різні сторони суспільного життя: соціальну і правову сфери, економіку, політику, міжнародні відносини.[1]

Вирішення практичних проблем боротьби з організованою злочинністю неможливе без глибокого пізнання теорії цього питання. Це передбачає як вивчення зарубіжних теоретичних досліджень і практичного досвіду в цій галузі, так і серйозний аналіз вітчизняного теоретичного та практичного багажу. Різні вчені як основні виділили найрізноманітніші ознаки феномену організованої злочинності. Їх спробував узагальнити і синтезувати німецький кримінолог Г. Шнайдер. До таких ознак він зарахував те, що:

– організована злочинність задовольняє потреби населення у нелегальних товарах і послугах;

– її діяльність раціональна і планомірна, у злочинних діях керуються міркуваннями низького ризику і великої виручки;

– мафіозна група ґрунтується на суворому розподілі ролей;

– всі представники організованої злочинності – професіонали. Вони розвивають у своєму колі кримінальну систему цінностей;

– будь-який злочинний синдикат підпорядкований невеликій групі людей, яка веде пошук можливостей для кримінальних дій, зважає ризики, вартість і вигідність злочинних проєктів, контролює їх виконання. Маючи в своєму розпорядженні величезні фінансові можливості, злочинна конфедерація може не поспішати у виборі цілей і проведенні операцій; [2]

– злочинна організація має свої керівні принципи (безумовна лояльність всіх членів, заборона на будь-які злочинні дії без наказу керівництва);

– організована злочинність ґрунтується на нейтралізації державного кримінального переслідування. Це досягається ізольованістю керівної групи від виконавців, а також за рахунок систематичного підкupu представників влади.

Необхідність розроблення стратегії і тактики боротьби з організованою злочинністю та корупцією обумовлена такими обставинами:

- політичне, соціальне, економічне оновлення суспільства в процесі розбудови демократичної правової держави на основі ліберально-ринкових відносин зумовлює потребу приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування суб'єктів боротьби з організованою злочинністю та корупцією у відповідність до нових умов їх діяльності. Суб'єкти боротьби з організованою злочинністю та корупцією як складова частина органів держави повинні забезпечити реалізацію наданих їм повноважень, виходячи з пріоритетності захисту прав і свобод людини;

- зростання організованої злочинності та корупції до рівня реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу України висуває перед суб'єктами цієї боротьби нові завдання, зумовлює необхідність визначення стратегічних напрямків їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби

з організованою злочинністю та корупцією, які б відповідали сучасній обстановці та враховували тенденції їх розвитку.[3]

Визначена в Конституції України схема вертикалі виконавчої влади – Президент України – Кабінет Міністрів України – центральні органи виконавчої влади – місцеві державні адміністрації – стає основою нового державного механізму управління разом з органами місцевого самоврядування. Отже, у зв'язку з цим необхідно законодавчо чітко розподілити повноваження та відповідальність цих структур, створити ефективний механізм формування фінансово-економічної бази всіх рівнів управління. Потребують реформ центральні органи державної влади, система територіального управління, вирішення проблеми розвитку і вдосконалення державної служби та надання державних послуг.

Практика державного управління у сфері боротьби з організованою злочинністю дозволяє визначити механізм протидії організованої злочинності, який має включати:

- 1) якісну нормативно-правову базу у сфері боротьби з організованою злочинністю;
- 2) створення концепції стратегії і тактики боротьби з організованою злочинністю;
- 3) мету, задачі, методи і засоби, методика, інструментарій здійснення протидії;
- 4) визначення державних органів, функціями яких є: по-перше, боротьба; по-друге, координація у сфері боротьби з організованою злочинністю.[4]

Література:

1. Криштанович М.Ф. Державне управління діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з організованою злочинністю як важлива умова забезпечення національної безпеки України / М.Ф. Криштанович // Теорія та практика державного управління. – Вип.3(42).-2013.-С.1-7.

2. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року №1000/2011.

URL: www.president.gov.ua .

3. Шостко О.Ю. Організована злочинність у системі координат зарубіжного досвіду / О.Ю. Шостко // Вісник Асоціації кримінального права України. -2014.-№1-С.242-254.

4. Кримінологія: навч. посіб. / [О. Джу́жа, В. Васи́левич, Ю. Іва́нов та ін.]; за заг. ред. О. Джу́жі. Київ: Прецедент, 2006. 208 с

Терещенко О. О.,

капітан поліції, викладач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки факультету № 1

Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

**ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ**

В нашій державі постійно гостро ставало питання порушення водіями правил дорожнього руху України та безпосередньо відповідальності, яка наставала за вчинення цих порушень. Багатьох спеціалістів та громадян турбувало невеликий розмір штрафів за вчинення тяжких порушень на дорозі, таких як керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, що передбачено ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП), порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна, що передбачено ст. 124 КУпАП та багато інших.

Вказана проблема була вирішена. 16.02.2021 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» та набрав чинності 17.03.2021 року [1.]

Розглянемо найрозповсюдженіші деякі тяжкі правопорушення, за які санкції статей передбачають відповідальність не тільки у вигляді штрафу, але й позбавлення спеціального права керування транспортними засобами. Новий закон посилив відповідальність за водіння у так званому «нетверезому стані»: штраф виріс з 10200 гривень до 17000 гривень, плюс позбавленням права керування транспортними засобами на строк один рік і на інших осіб (спеціальний суб'єкт) – також штраф 17000 гривень. накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо протягом року водій повторно здійснює аналогічне правопорушення, то штраф становить 34000 гривень, права керування транспортними засобами позбавлять на три роки, автомобіль можуть оплатно вилучити, а також водієві загрожує адміністративний арешт строком 10 діб. За вчинення втретє аналогічного правопорушення протягом року штраф становить 51 000 гривень, з позбавленням права керування транспортними засобами на строк десять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника, або адміністративний арешт на строк п'ятнадцять діб з позбавленням права керування транспортними засобами на строк десять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника.

У багатьох громадян одразу постало питання щодо оплатного вилучення транспортного засобу? Перший заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький пояснив, що «оплатне вилучення транспортного засобу – це процедура, за якою за рішенням суду транспортний засіб вилучається у власника, реалізовується на аукціоні, а отримані кошти повертаються власнику» [2].

За перевищення швидкості від 20 до 50 км/год штраф становить 340 гривень (замість 255 гривень), більше 50 км/год – штраф 1700 гривень (замість 510 гривень). За ненадання переваги в русі штраф 680 гривень (раніше було 510 гривень).

Посилилась також відповідальність за скоєння ДТП в стані алкогольного сп'яніння з потерпілим. Якщо потерпілий після аварії у стані середньої тяжкості, то водієві-винуватцю загрожує до 3 років позбавлення волі (з позбавленням права керування транспортними засобами на строк від 3 до 5 років), якщо у тяжкому стані – позбавлення волі на строк від 3 до 8 років (з позбавленням права керування транспортними засобами на строк від 3 до 5 років). Якщо потерпілий помер, винуватця ДТП можуть позбавити волі на строк від 5 до 10 років (і на такий же термін позбавити прав). Якщо померли кілька людей – позбавлення волі на строк від 7 до 12 років (з позбавленням права керування транспортними засобами на строк від 7 до 10 років).

Рис. 1. Порівняльна таблиця новоприйнятих та старих штрафів у сфері безпеки дорожнього руху.

Крім того, закон виключає будь-які інструменти пом'якшення покарання: не можна буде уникнути відповідальності в зв'язку з каяттям, примиренням або переданням порушника на поруки [3].

За відсутність посвідчення водія взагалі штраф виріс з 425 гривень до 3400 гривень. Якщо особу позбавили права керування транспортними засобами, а вона сіла за кермо - штраф в розмірі 20400 гривень (замість 510 гривень). За повторне порушення – штраф 40800 гривень, а також позбавлення права керування транспортними засобами на строк від 5 до 7 років.

До речі, для пішоходів і велосипедистів теж підвищили штрафи: за перехід в невстановленому місці або на заборонний сигнал світлофора – 255 гривень, за порушення правил велосипедистом – 340 гривень.

Для чого все це зроблено та чому так повисили штрафні санкції? У МВС сподіваються, що новий закон протягом року дозволить знизити кількість загиблих на дорогах України на 10-15%. «... через те, що менше людей будуть їздити напідпитку, менше людей перевищуватимуть швидкість», — вважає заступник голови МВС Антон Геращенко. Він зазначив, що впродовж 2020 року на українських дорогах загинули 3 554 людини [4].

Будемо сподіватися, що новий закон дійсно зменшить кількість правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#Text>
2. Офіційний інтернет-портал Голосіївської районної в м. Києві державної адміністрації. URL. <https://golos.kyivcity.gov.ua/news/13353.html>

3. Аналітичний портал «Слово і діло». URL.
<https://www.slovoidilo.ua/2021/03/16/infografika/suspilstvo/porushennya-pdr-yak-zminyatsya-shtrafy-vodiyiv>

4. Офіційний сайт «Громадське суспільство». URL.
<https://hromadske.ua/posts/u-mvs-povidomili-koli-zapracuyut-novi-shtrafi-zanetvereze-vodinnya-ta-perevishennya-shvidkosti>

Уткіна Г. А.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Лопушенко Г.М.,

студентка гр.308/1-(П)-К
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПРОТИДІЇ

У наші дні використання інформаційних технологій не має меж. Віртуальний простір переймає від реального все підряд, у тому числі й злочинність у її нових формах і проявах.

Практично кожен чув про кіберзлочинність і, можливо, навіть особисто з нею зіштовхувався. Кіберзлочинність включає в себе різні види злочинів, що здійснюються за допомогою комп'ютера і в мережі Інтернет. Об'єктом кіберзлочинів є персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація як фізичних осіб, так і бізнесу та державного сектору. Кіберзлочинність є загрозою не тільки на національному, а й на глобальному рівні [1].

Сучасний світ практично неможливо уявити без нових інформаційних технологій, в основі яких лежить широке використання комп'ютерної техніки та новітніх засобів комунікацій. Сьогодні комп'ютери впроваджуються в

різноманітні галузі людської діяльності. Усі найважливіші функції сучасного суспільства, так чи інакше, пов'язані з комп'ютерами, комп'ютерними мережами і комп'ютерною інформацією.

Як і в реальному світі, так і в віртуальному, де панує комп'ютерна інформація, трапляються, злочини, кіберзлочини. Розповсюдження комп'ютерних вірусів, шахрайства з пластиковими платіжними картками, крадіжки коштів з банківських рахунків, викрадення комп'ютерної інформації та порушення правил експлуатації автоматизованих електронно-обчислювальних систем - це далеко не повний перелік подібних злочинів.

Злочинність в кіберпросторі – одна з найгостріших проблем, з якою зіткнулося міжнародне співтовариство протягом останніх десятиліть у зв'язку з розвитком інформаційних технологій [2].

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології запроваджуються і розвиваються набагато швидше, ніж законодавчі та правоохоронні органи можуть адекватно реагувати на їх збільшення.

Головною причиною розвитку кіберзлочинності є велика прибутковість. Злочинці внаслідок окремих кіберзлочинів отримують величезні гроші, а якщо вести мову про невеличкі афери, з невеликими сумами грошей, то вони відбуваються майже кожної миті. Дослідження іноземних учених показують, що кіберзлочинність посідає третє місце після торгівлі зброєю та наркотиками за рівнем збагачення.

Ще одним важливим чинником у розвитку кіберзлочинності є психологічний, зумовлений особливостями механізму віртуального простору. У звичному повсякденному житті наявні якісь інструменти стримування, а у віртуальному світі - злочинці не бачать своїх жертв, яких вони обрали для нападу. І тому набагато простіше красти в тих, кого не бачиш, до кого не потрібно торкатися або застосовувати неправомірні дії у вигляді завдання фізичної шкоди, кровопролиття або інших небезпечних діянь. Злочини в мережі - це злочини на відстані. Щодо цього винні особи мають певну впевненість в

анонімності та відсутності безпосередньої небезпеки виявлення і переслідування.

Переваги Інтернет можуть незабаром зникнути на фоні всезростаючої кримінальної активності, а саме поняття «Інтернет» буде асоціюватись у користувачів з діяльністю шахраїв.

Найближчим часом прогнозується збільшення випадків вимагань грошей у компаній шляхом погроз блокування онлайн-ресурсів за допомогою DoS-атак.

Все більше і більше комп'ютерних вірусів застосовуватимуться злочинцями з конкретною метою – одержати гроші, а не з метою вандалізму, як було минулих часів. Віруси і шпигунські програми все частіше гіпотетично використовуватимуться також і в політичних цілях.

Зростатиме кількість злочинів в Інтернет, вчинюваних організованими злочинними угрупованнями, які ведуть свою діяльність в міжнародних масштабах. Зростаючий інтелектуальний потенціал молоді дозволяє злочинним угрупованням вже сьогодні привертати до себе нових людей різними способами, частіше – шляхом погроз та шантажу. Організовані злочинні угруповання активніше використовуватимуть нові технології і направлятимуть в університети молодих людей, які стануть фахівцями в цій сфері.

У зв'язку зі зростаючою кількістю Інтернет-магазинів, супермаркетів, які пропонують свої послуги та товари через Інтернет, зростатиме кількість шахрайств у цій сфері діяльності.

З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне вжити заходів:

➤ розробити проекти постанов щодо вжиття першочергових заходів, спрямованих на зниження рівня хуліганської і кримінальної активності в Інтернет, що регламентуватиме роботу постачальників Інтернет-послуг та їх клієнтів, провайдерів і операторів IP-телефонії. А саме: запровадити практику ідентифікації користувача Інтернет шляхом надання ідентифікаційного коду особи оператору зв'язку, при подачі письмової заяви про укладення договору на надання послуг;

➤ розробки та введення в дію системи з попередження шахрайств в Інтернет з метою проведення інвентаризації та сертифікації сайтів компаній і фірм, основною сферою діяльності яких є торгівля та надання послуг (у тому числі сайтів з азартних ігор, лотерей, аукціонів), які проводять розрахунки між продавцем та покупцем за допомогою засобів електронного зв'язку [3].

Таким чином, кіберзлочинність - це проблема, з якою зіштовхнулася планета у 21 столітті, і яка обіцяє рости та поглинати все більше коштів. Незважаючи на усі заходи, що їх приймають окремі особи, фірми, а також держава, кіберзлочинність продовжує свою діяльність, збільшуючи прибутки порушників та зменшуючи вміст кишень пересічних громадян.

Тому, сьогодні особливо важливо, переглянути усі існуючі заходи та активно розробляти нові, що принесуть більшу користь та надійніший захист від кіберзлочинців [4].

Література:

1. Кіберзлочинність у всіх її проявах: види, наслідки та способи боротьби [Електронний ресурс] – URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/34602/>.
2. Кіберзлочинність: проблеми боротьби і прогнози [Електронний ресурс]. — URL : http://anticyber.com.ua/article_detail.php?id=140//
3. Піголь Р. С. Актуальні шляхи запобігання злочинності у сфері комп'ютерних технологій [Електронний ресурс] / Роман Сергійович Піголь – <https://naub.oa.edu.ua/2017/актуальні-шляхи-запобігання-злочин/>
4. Довбиш М. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ [Електронний ресурс] / Микита Довбиш – URL: <https://www.science-community.org/ru/node/16132>.

Хоміч Є. С.,

курсант 2 курсу Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Павлиш Т.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Використання інноваційних інформаційних технологій і розвинених засобів комунікацій різнопланове і має тенденцію до зростання. У свою чергу концептуальним етапом у розвитку інформаційних технологій є створення і використання інтелектуальних систем в державному управлінні, будівництві, економіці, навчальному процесі та багатьох інших галузях життєдіяльності людини.

Не винятком є діяльність правоохоронних органів України у сфері протидії злочинності. Розглянемо окремі особливості інтелектуальних систем, що використовуються в правоохоронних органах Дніпропетровщини, а саме:

– прикладом інтелектуальної системи може бути Інтегрована інформаційно-пошукова систему органів внутрішніх справ України (ІПС), що призначена для підтримки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, інших взаємодіючих підрозділів правоохоронних органів, суттєвого зміцнення їх спроможності у протидії та профілактиці злочинності, яка потребує розвинення та удосконалення в Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю;

– створення спеціалізованих інформаційних інтелектуальних систем оперативно-розшукового призначення. У цьому напрямку використання ІС ефективним вважається розробка автоматизованої системи проведення

оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у телекомунікаційних мережах загального користування за аналогією до американських «ЕШЕЛОН» («Echelon») та «DCS-1000», європейської системи «RES»;

– розвинення інтелектуальних систем відео спостереження; Функціональність всього об'єктного програмного забезпечення інтелектуальних систем відеоспостереження поділяється на дві великі групи: розпізнавання та класифікація об'єктів відеоспостереження; відстеження шляху об'єкта відеоспостереження;

– охорона об'єктів. До цього виду ІС можна віднести системи централізованої охорони об'єктів «Орлан», «КРОНОС», «АІ-Грифон» тощо, які по суті представляють комплекс технічних засобів і програмного забезпечення для централізованого спостереження за станом пристроїв охоронної та пожежної сигналізації з використанням стільникової мережі GSM-900/1800 та провідних ліній АТС;

– створення відомчих спеціалізованих інтелектуальних інформаційних систем. Прикладом для поліції можуть бути – автоматизовані дактилоскопічні інформаційні системи (АДІС «Сонда», «Дакто-2000», «Морфо» – Франція, «Принтрак» – США, «NEX» – Японія тощо) [1].

Сьогодні правоохоронні органи України для виконання різних завдань широко застосовують системи відеоспостереження, які належать силовим структурам, а також ті, що перебувають у приватній власності.

Використання систем відео спостереження та фіксації ведеться відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015, «Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису» та ін. [2, с. 3].

Упровадження систем відеоспостереження – це вагомий чинник, який суттєво впливає на рівень злочинності в країні та створює безпечні умови життя громадян, значною мірою сприяє організації безпечного середовища,

профілактиці правопорушень та їх розкриттю. Наявність і використання систем відеоспостереження сприяє позитивній динаміці розкриття злочинів і запобіганню правопорушенням за всіма напрямками.

Органи і підрозділи НП України мають можливість використовувати інформацію з більш ніж 24 тис. відеокамер, з яких майже 2,8 тис. це так звані «розумні», наділені функціональними можливостями розпізнавання номерних знаків транспортних засобів та/або облич, що мають безліч інших аналітичних можливостей [4].

Система «Безпечне місто» повинна відіграти позитивну роль у профілактиці і розслідуваннях ДТП Дніпропетровщини, підтриманні правопорядку в громадських місцях та розвантаженні транспортних магістралей, стати потужним стримуючим фактором для зловмисників.

Стрімкий розвиток безпілотних літальних апаратів (БпЛА) призвів до появи специфічних злочинів, пов'язаних із використанням цієї техніки, від вторгнення у приватне життя громадян до використання дронів, оснащених вибуховими пристроями та вогнепальною зброєю.

Підрозділи поліції застосовують БпЛА для: висотного спостереження під час проведення масових святкувань, політичних демонстрацій, спортивних заходів, а також під час припинення масових заворушень; висотного спостереження в разі загрози нападу на стратегічні об'єкти та об'єкти, які перебувають під охороною; виявлення злочинів та адміністративних правопорушень; організації відеодокументування; забезпечення зв'язку й управління наземними нарядами поліції; організації взаємодії підрозділів поліції з іншими силовими структурами; забезпечення та контролю безпеки дорожнього руху; проведення спостереження під час здійснення оперативних заходів, відстеження оперативної обстановки під час виконання службових завдань; пошуку підозрюваних, які намагаються сховатись; пошуку зниклих людей [5].

Одним із пріоритетів подальшого розвитку НП України є створення єдиної системи відеоспостереження та відеоаналітики України, важливою

умовою функціонування якої є переоснащення наявних та розгортання нових «розумних» систем відеоспостереження.

Таким чином, цифрова трансформація суспільства передбачає упровадження комп'ютерних технологій у всі сфери суспільного життя, не винятком є і залучення інформаційних технологій та технологій штучного інтелекту працівниками органів Національної поліції України до виявлення та розслідування злочинів, що робить діяльність правоохоронних органів ефективнішими.

Література:

1. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 12.10.2009 р., № 436. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Integrovany informatciyno-poshukovu sistemu organiv vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 12.10.2009 р., № 436.

2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015

3. Наказ МВС України від 18.12.2018 № 1026 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19> (дата звернення: 06.05.2021);

4. Застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Аналіз закордонного досвіду: метод. матеріали для працівників підрозділів поліції МВС України / В. А. Коршенко, М. В. Мордвинцев, Ю. В. Гнусов та ін. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 44 с.

5. Стан систем безпеки з використанням технічних засобів відеозапису та відео спостереження: зарубіжний досвід, перспективи впровадження в діяльність національної поліції України / Коршенко В. А., Чумак В. В., Мордвинцев В. М., Пашнев Д. В., 2020. URL. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9517>

Хороленко Ю.О.,
студентка гр.309/1-(П)-К
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Уткіна Г. А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної
підготовки Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ КОМП'ЮТЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Актуальність дослідження правових шляхів запобігання комп'ютерного тероризму зумовлена трансформаційними та глобалізаційними процесами як в середині країни так і у всьому світі, стрімким розвитком науки та техніки (науково – технічний прогрес), адже всі ці процеси зумовлюють як і позитивні так і негативні зрушення. Одним із негативних аспектів є саме розвиток злочинності (тероризму) у кіберпросторі, що прямо спонукає до пошуку правових шляхів запобігання та подолання явища кібертероризму.

Задля розвитку ефективної системи заходів запобігання кіберзлочинності необхідно виокремити та дослідити основні фактори виникнення (детермінації) та активного розвитку даного явища, зокрема:

- політико правові фактори (відсутність адміністративно – територіальних та інших меж в глобальних інформаційних мережах, неузгодженість позицій різних урядів щодо вільного розповсюдження інформації і дотримання прав та інтересів особи);

- економічні фактори (пов'язані перш за все з процесом глобалізації світової економіки);

- організаційно – управлінські фактори (практично повна відсутність організації дозвілля населення в країні);

- соціально – психологічні фактори (специфіка середовища вчинення кібертероризму обумовлює особливості формування та проявів психології злочинця) [1].

Нині розробляються деякі заходи протидії кібернетичному тероризму, покликані забезпечити захист матеріально-технічних об'єктів, що становлять фізичну основу інформаційної інфраструктури, її нормальне і безперебійне функціонування; захист інформації від несанкціонованого доступу, перекручування або знищення; збереження якості інформації (своєчасності, точності, повноти й необхідної доступності); створення технологій для виявлення впливів на інформацію, у тім числі у відкритих мережах [2].

Якщо розглядати систему заходів запобігання та протидії комп'ютерному тероризму на прикладі України, то на , на думку В. Мельника, для удосконалення системи протидії комп'ютерному тероризму доцільно вжити наступних заходів:

- розробити коректний та узгоджений понятійний апарат у сфері забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері та протидії загрозам їй (у т. ч. й комп'ютерному тероризму та комп'ютерній злочинності);

- привести норми національного законодавства, у т. ч. й процесуального, у відповідність положенням Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року; - узгодити між собою положення законів України «Про національну безпеку України» та «Про боротьбу з тероризмом», розкривши у ст. 1 останнього поняття «комп'ютерного тероризму (кібертероризму)» з огляду на загрози, які він в собі несе для національної безпеки України. Законодавче закріплення різних форм тероризму є виправданим і покликане забезпечити надійний захист об'єктів національної безпеки - особи, суспільства та держави;

- доповнити КК України нормою про кримінальну відповідальність за комп'ютерний тероризм, яка б дозволила розмежувати поняття комп'ютерного тероризму та комп'ютерної злочинності;

- забезпечити накопичення, облік, узагальнення та взаємний обмін інформацією про терористичні організації, їх організаторів, учасників й окремих осіб, які діють в інформаційному просторі України або за його межами, та підозрюються в причетності до терористичної діяльності;

- підвищувати ефективність використання передових форм міжнародного співробітництва в сфері протидії комп'ютерному тероризму та комп'ютерній злочинності (налагодження безперебійного інформаційного обміну з іноземними партнерами [3, с.18]).

Також систему заходів запобігання кібертероризму доцільно доповнити наступними заходами: проведення наукових розробок в області створення сучасних технологій виявлення та запобігання кримінальним і терористичним впливам на інформаційні ресурси; створення спеціалізованих підрозділів у сфері боротьби з комп'ютерними злочинами та комп'ютерним тероризмом із ефективною системою координації їх взаємодії; удосконалення багаторівневої системи підготовки кадрів у сфері інформаційної безпеки [4].

Для ефективної боротьби з негативним явищем «кібернетичної злочинності» на мою думку необхідно розробити та впровадити національну стратегію боротьби з кіберзлочинністю на 2021-2025 роки, де доцільно буде вписати наступні заходи запобігання кіберзлочинності:

По-перше, необхідно відпрацювати методики аналізу комп'ютерної злочинності, як особливий вид злочинності, та специфічні соціальні відносини у цій сфері.

По-друге, здійснити розробку методів стеження за оперативним станом і викриття фактів наявності латентної злочинності в цій сфері.

По-третє, розробити систему обліку жертв (потерпілих) від даних злочинів(як фізичних так і юридичних осіб) та визначити віктимогенний і криміногенний потенціал.

По-четверте, розробити методику прогнозування ймовірної індивідуальної злочинної поведінки з боку виявлених осіб; розробити

методичні засади планування у сфері боротьби з окремими видами комп'ютерних злочинів.

По-п'яте, розробити критерії оцінки та підсумкові матеріали щодо стану і рівня ефективності здійснення тактичних превентивних заходів та стану змін в оперативній обстановці і поведінці осіб, з боку яких існує ймовірність вчинення даних злочинів.

Отже, із усього вищевикладеного можна зробити висновок, що в юридичній науці та практиці розроблено масу правових заходів та способів запобіганню комп'ютерній злочинності.

Література:

1. Кравцова М.О. Фактори детермінації кіберзлочинності в сучасній кримінологічній теорії. Юридичний науковий електронний журнал. -2014. -№5. –С.113-116.

2. Кібернетичний тероризм. Лисиченко Г.В. Природний, техногенний та екологічний ризику: аналіз, оцінка, управління. К.: Наукова думка,2008. -544 с. URL: https://pidru4niki.com/72508/ekologiya/kibernetichniy_terorizm (дата звернення 02.06.2021р.)

3. Мельник Д. Запобігання комп'ютерному тероризму як один із напрямів протидії тероризму в Україні. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. -2010. -2(21) випуск. –С.14-19.

4. Гавриш С.Б. Комп'ютерний тероризм: сучасний стан, прогнози розвитку та шляхи протидії. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – Вип. 20. – С. 3-14.

Цуркан О.П.,

к.ю.н., завідувач кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС, майор поліції

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТОРОШОКЕРІВ TASER ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Відповідно до ст.3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю держави [1]. Для реалізації цього положення одним із найефективнішим і найпоширенішим видом захисту від нападу поліцейськими іноземних країн є застосування так званих «електрошокерів» контактної та контактано-дистанційної дії, що визначені законодавством України як спеціальні засоби примусу.

Ряд нападів на поліцейських України, а також трагічних випадків загибелі останніх, є беззаперечним фактом необхідності впровадження ефективних дій. Ще наприкінці 2016 році міністр внутрішніх справ висловлював занепокоєння щодо необхідності законодавчого урегулювання механізму застосування електрошокерів [2]. Однак перелік підстав застосування поліцейськими електрощокерів є вичерпним і був визначений ще в прийнятому Верховною радою України в 2015 році Законі України «Про національну поліцію» п.3, 4 статі 42 та п.п. 6 п.3 статі 45, згідно яких поліцейські, які пройшли відповідну спеціальну підготовку, мають право застосовувати для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського [3].

Електрошокери контактної та контактано-дистанційної дії згідно з п. 3 статті 42 Закону визначені спеціальними засобами примусу як спеціально виготовленими, конструктивно призначеними і технічно придатними для

захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника), пригнічення чи обмеження волі людини шляхом здійснення впливу на неї з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів [3].

За словами Арсена Авакова, поліцейські більшості держав світу як альтернативу вогнепальної зброї застосовують електрошокери як засіб стримання агресії. А протягом останніх років спеціалісти МВС України, здійснивши аналіз досвіду європейських країн, зокрема Великої Британії, провели дослідження та підготували погоджувальні документи до Міністерства Юстиції України на використання таких пристроїв

У законопроекті пропонувалося розширити підстави застосування електрошокових пристроїв контактної та контактної-дистанційної дії для затримання особи:

- яка вчинила адміністративне чи кримінальне правопорушення і чинить при цьому фізичну протидію поліцейському;
- яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин і намагається втекти;
- яка чинить збройний опір або намагається втекти з під варти;
- озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, зокрема поліцейського [4].

За повідомленням МВС України підрозділами Національної поліції проведена закупівля та проводиться освоєння першої партії з 200 одиниць сучасних спеціальних засобів TASER X2 - медично сертифікованої нелетальної зброї, що обмежує рухомість активних правопорушників та на відміну бойових чи травматичних пістолетів не завдає їм тяжких, небезпечних для життя та здоров'я вогнепальних поранень.

За словами голови Національної поліції України Ігоря Клименко, «завдяки використанню електрошокерів у світі врятовано понад 220 тисяч життів. Поліцейські у 107-ми країнах мають на озброєнні такі спецзасоби

електропровідної дії. Більшість з цих країн – це держави розвиненої демократії, де питання захисту прав людини у пріоритеті» [5].

Електрошокер TASER X2 є пристроєм подвійної дії. Використання тайзера можливо при безпосередньому контакті з правопорушником - без відстрілу струмопровідних дротів поліцейській може «вгамувати хулігана», завдавши йому лише біль, без обмеження рухомості м'язів. Інша перевага пристрою полягає в можливості застосування тайзера на безпечній для поліцейського відстані. При правильному прицілюванні та натисненні на спуск пристрою в бік правопорушника вистрілюють спеціальні дартс-дротики, через які передається електричний імпульс, що призводить до тимчасового впливу на м'язову систему, необхідного для затримання особи шляхом подальшого застосування кайданок чи фізичної сили.

Однак, 29 квітня 2021 року «Проект Закону про внесення змін до статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» №4375 було відхилено під час сесійного розгляду народними депутатами Верховної ради України, а направлення на повторне перше читання проекту не набрало достатньої кількості голосів [6]. І хоча вказана ініціатива не вимагала розширення повноважень, а була лише актуалізацією підстав застосування електрошокерів TASER, постає риторичним питання чому народні обранці виступили проти важливого проекту закону щодо збереження життя і здоров'я пересічних громадян? Адже дане питання є одним із наріжних каменів в практичній діяльності поліцейських та черговим щаблем у створенні поліцейського відомства європейського зразка.

Враховуючи вище викладене наголошуємо на необхідності продовження ініціативи впровадження нормативно-правового акту на рівні Міністерства внутрішніх справ України, що урегулює питання розширення повноважень поліцейських при застосуванні електрошокових пристроїв контактної та контактано-дистанційної дії під час охорони публічного порядку та безпеки.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення 06.05.2021).
2. А. Аваков. Нацполіція буде використовувати електрошокери. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/video/Natspol%D1%96ts%D1%96ya-bude-vikoristovuvati-elektroshokeri---A.-Avakov_478 (дата звернення 06.05.2021).
3. Про Національну Поліцію. Закон України від 02 липня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. С. 379.
4. Кабмін направив на розгляд парламенту законопроект про розширення підстав використання поліцією електрошокерів https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/Kabmin_napraviv_na_rozglyad_parlamentu_zakonoproekt_pro_rozshirennya_pidstav_vikoristannya_policiyu_elektroshokeriv_36098 (дата звернення 06.05.2021).
5. Ігор Клименко: Використання електрошокерів зменшує ризик травмування як правопорушника, так і поліцейського URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/Igor_Klimenko_Vikoristannya_elektroshokeriv_zmenshu_rizik_travmuвання_yak_pravoporushnika_tak_i_policeyskogo_36362 (дата звернення 06.05.2021).
6. Результати голосування «Проекту Закону про внесення змін до статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» №4375. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70425 (дата звернення 07.05.2021).

Яресько В. В.,

курсантка 2 курсу Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Павлиш Т.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та
професійної підготовки Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Однією з важливих умов підвищення рівня протидії злочинності є широке використання інформаційних технологій. Темпи, з якими інноваційні інформаційні технології зараз створюються та впроваджуються в практичну діяльність правоохоронних органів, настільки високі, що іноді навіть фахівці у галузі ІКТ, а тим більше, інші категорії користувачів не встигають оцінити масштаби й глибину всього, що відбувається. Питання здійснення збору, обробки та використання інформації – надзвичайно актуальне і є елементом кожного кроку реформ у підрозділах Національної поліції. Робота будь-якого з підрозділів Національної поліції України без інформаційної підтримки та інформаційного забезпечення, накопичення та систематизації інформації в базах даних є неможливою [1, с. 202].

В практичну діяльність органів Національної поліції України сьогодні широко впроваджується обчислювальна техніка, створюються локальні мережі, автоматизовані робочі місця, які обладнані сучасними потужними персональними комп'ютерами та базами даних. Все це дозволяє звільнити практичних працівників від виконання одноманітних операцій, допомагає знаходити оптимальні рішення при розв'язанні різноманітних питань, дає можливість глибше вивчати процеси, деталізувати їх, забезпечує можливість одночасного розгляду значної кількості фактів у взаємозв'язку та залежності при одночасній обробці різноманітної інформації.

Завданнями використання інформаційно-комунікаційних технологій у підрозділах НП України є: забезпечення можливості оперативного отримання інформації у повному, систематизованому та зручному для користування вигляді співробітниками та підрозділами НП України для розкриття, розслідування, попередження кримінальних правопорушень і розшуку злочинців; збирання, оброблення та узагальнення оперативної, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної та контрольної інформації для оцінки ситуації та прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності підрозділів НП України; забезпечення динамічної та ефективної інформаційної взаємодії всіх галузевих служб і підрозділів НП України, інших правоохоронних органів, державних установ, різних груп громадськості, мас-медіа; забезпечення захисту інформації [2].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених цим Законом.

Національна поліція в межах інформаційно-аналітичної діяльності: формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України; користується базами (банками) даних МВС України та інших органів державної влади; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Національна автоматизована інформаційна система Єдиного державного реєстру Міністерства внутрішніх справ стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їх власників («НАІС ЄДР МВС»).

НАІС ЄДР МВС призначена для отримання інформації про зареєстровані транспортні засоби та їх власників. Органи та підрозділи Національної поліції здійснюють пошук у Реєстрі відомостей про зареєстровані транспортні засоби та їхніх власників відповідно до Порядку ведення Реєстру, щонайменше за

одним з таких критеріїв: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) власника та дата його народження; реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта власника (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта); повне найменування юридичної особи; ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (код згідно з ЄДРПОУ); номерний знак запитуваного транспортного засобу. Крім зазначених, також можуть застосовуватися інші критерії пошуку, відповідно до повноважень користувача, визначених законом.

Автоматизована інформаційно-пошукова система відеофіксації транспортних засобів з розпізнаванням номерних знаків та перевіркою їх за розшуковими реєстрами «ВІДЕОКОНТРОЛЬ-Рубіж». Комплекс «ВІДЕОКОНТРОЛЬ-Рубіж» – це система цілодобового автоматизованого моніторингу руху автотранспорту із одночасною можливістю здійснювати перевірки за наявними базами обліку МВС.

Криміналістичні обліки МВС України. Обліки складаються з оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій. В експертно-криміналістичних підрозділах ведуться ручні або автоматизовані картотеки: фотознімків (колекцій) відбитків пальців рук, слідів взуття, транспортних засобів, знарядь учинення злочинів, мікрочасток, вилучених з місць подій; гільз, куль, набоїв, підроблених грошових знаків, документів, медичних рецептів на наркотичні та сильнодіючі лікарські препарати тощо. Оперативно-пошукові колекції призначені для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення злочину; ідентифікації особи, знаряддя злочину (транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, які використовувалися під час учинення злочину); установлення спільної родової (групової) належності

матеріалів та речовин; інших фактичних даних, які свідчать про вчинення злочинів конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених злочинів та запобігання їм. Колекції формуються з об'єктів (їх копій, зображень) та (або) відомостей про них, вилучених або отриманих під час огляду місця події, проведення інших слідчих дій, оперативно-розшукових заходів тощо, а також отриманих під час криміналістичної реєстрації дактилокарт, фото- та відеозображень, записів голосів і мовлення осіб, ДНК-профілів.

Національна поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних», зокрема:

- 1) Державної прикордонної служби (Інтегрована міжвідомча автоматизована система обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон «Аркан») щодо: громадян України, іноземців та осіб без громадянства, зареєстрованих у пунктах пропуску через державний кордон; осіб, затриманих за порушення вимог законодавства про державний кордон; осіб, яким заборонено в'їзд в Україну; іноземців та осіб без громадянства, зокрема й тих, яким оформлено посвідку на постійне проживання в Україні; транспортних засобів, що перетнули державний кордон; документів, що дають право на в'їзд до та виїзд з України;
- 2) Державної міграційної служби щодо: реєстрації місця проживання або місця перебування особи; документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України або спеціальний статус особи; імміграції в Україну; осіб, які отримали або претендували на отримання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, осіб, які набули (припинили) громадянство України, та осіб, яким надано (скасовано) дозвіл на імміграцію в Україну.

Організація доступу до інформаційних ресурсів МВС, ДМС та Держприкордонслужби визначається Порядком організації доступу до інформаційних ресурсів під час інформаційної взаємодії між Міністерством

внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України, затвердженим наказом МВС від 26 вересня 2013 р. № 920, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 жовтня 2013 р. за № 1771/24303.

Органи Національної поліції відповідно до покладених на них завдань та повноважень, передбачених законом, в обсягах і порядку, встановлених законодавством та підзаконними міжвідомчими нормативно-правовими актами МВС України та держателів відповідних реєстрів, можуть використовувати інформацію: Державного реєстру фізичних осіб-платників податків; Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів; Єдиного реєстру громадських формувань; Єдиного державного демографічного реєстру; Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Єдиного реєстру нотаріусів; Єдиного реєстру довіреностей; Державного реєстру обтяжень рухомого майна; Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень та ін.

Інтеграція інформаційних технологій в діяльність органів Національної поліції України дозволяє удосконалити механізми управління, забезпечує належне функціонування правоохоронних органів, а саме, оперативно отримувати доступ до певних відомостей, необхідних для виконання їх службових завдань, кваліфіковано здійснювати їх аналіз, використовувати досягнення науково-технічної думки для оптимізації слідчих дій. Розвиток комп'ютерних технологій дає змогу для створення нових методів роботи, підвищення професіоналізму кожного працівника правоохоронних органів.

Література:

1. Танкушина Т.Ю. Автоматизовані інформаційні системи в структурі реєстраційної діяльності міліції: становлення, розвиток, сучасність // Вісник

Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Юридичні науки: [у 2 ч.]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. Ч. I. – 224 с.

2. Кормич Б.А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України: [монографія] Б.А. Кормич. О.: Юридична література. 2003. 271 с.

3. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. – Львів: ЛьвДУВС, 2017

4. Інформаційні технології у правоохоронній діяльності. Частина 1: Високотехнологічні тренди у правоохоронній сфері зарубіжних країн: навч. посіб. / Харків. нац. ун-т внутр. справ; [В.М. Струков, Д.В. Узлов, Ю.В. Гнусов та ін.]; за заг. ред. канд. техн. наук, доц. В.М. Струкова. Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2020. 276 с